

MUZEOLOGIJA 45., 2008.

Zagreb, Hrvatska, ISSN 0353-7552

Veljko Mihalić

**PRIVATNE ZBIRKE DAROVANE
GRADU ZAGREBU I NJIHOVA ULOGA
U KULTURNOM RAZVOJU GRADA**

Glavna i odgovorna urednica/Editor – in - Chief
Urednica/Editor
Višnja Zgaga

Lektura/Language Advisor
Zlata Babić

Uredništvo/Editor s Office
Muzejski dokumentacijski centar, Ilica 44/II, Zagreb, Hrvatska

Dizajn korica/Cover Design
Boris Ljubičić, Studio International

Priprema i tisak/Printed by
Sveučilišna tiskara, Zagreb

Naklada/Impression
500

ISBN 978-953-6664-16-0

Ovaj broj Muzeologije objavljuje djelomično izmijenjeni i dopunjeni magistarski rad Veljka Mihalića koji je pod nazivom “Donacije umjetničkih zbirki Gradu Zagrebu – inačica kulturnoga razvoja” obranjen na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 21. studenoga 2007. Mentorica je bila prof. dr. sc. Žarka Vujić, a članovi povjerenstva za obranu magistarskoga rada bili su prof. dr. sc. Tomislav Šola, predsjednik, prof. dr. sc. Žarka Vujić, član i dr. sc. Ivan Mirnik, član.

PREDGOVOR / PREFACE	3
UVOD	9
OD PRIVATNOG VLASNIŠTVA DO JAVNOGA KULTURNOG DOBRA: DONACIJE I OSTAVŠTINE GRADU ZAGREBU	14
Privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu, uvodna razmatranja	14
Donacije i ostavštine Gradu Zagrebu	27
<i>Prva realizacija donacije umjetničke zbirke Gradu Zagrebu – Bauerova Gipsoteka</i>	27
<i>Darovanja Gradu Zagrebu od 1946. do 2006.</i>	33
<i>Galerija slika Grada Zagreba “Benko Horvat”</i>	33
<i>Memorijalna zbirka i stan arhitekta Viktora Kovačića</i>	38
<i>Muzej Anke Gvozdanović</i>	42
<i>Zbirka Magjer</i>	46
<i>Memorijalna zbirka Joze Kljakovića</i>	51
<i>Zbirka Ljube Penić</i>	54
<i>Zbirka dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin-Ribar</i>	57
<i>Zbirka Nade Mirjević</i>	60
<i>Zbirka glazbenih automata Ivana Gerersdorfera</i>	62
<i>Zbirka Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter</i>	65
<i>Ostavština Majer</i>	69
<i>Zbirka umjetnina Tille Durieux</i>	70
<i>Zbirka - majstorska radionica za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata pokojnog Franje Schneidera</i>	75
<i>Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krlež</i>	80
<i>Zbirka dr. Josipa Kovačića Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću</i>	86
<i>Spomen-zbirka dr. Vinka Perčića</i>	91
<i>Zbirka Marte i Vilima Svečnjaka</i>	93
<i>Funkcionalna kulturološka zbirka Nikole Marčetića</i>	97
<i>Ambijentalna zbirka akademskog kipara profesora Roberta Frangeša-Mihanovića</i>	99
<i>Zbirka lutaka u narodnim nošnjama iz cijeloga svijeta Ljeposlava Perinića</i>	106
<i>Zbirka Branka Majera i Katje Matković-Majer</i>	109
<i>Zbirka slikarskih i arhitektonsko-urbanističkih radova umjetnika, arhitekta i urbanista Josipa Seissela</i>	111
<i>Zbirka Marije Tomljenović-Valečić</i>	116
<i>Zbirka dr. Vere Horvat-Pintarić</i>	117
<i>Zbirka umjetničkih djela akademskog slikara Josipa Crnoborija</i>	120
<i>Zbirka tradicionalnih afričkih umjetnina Drage Muvrina</i>	122
<i>Zbirka stare ambalaže dr. Ante Rodina</i>	124
<i>Zbirka umjetničkih radova slikara, grafičara i restauratora Josipa Resteka</i>	127
Predaja ostavine Gradu Zagrebu kada ostavitelj nema zakonskih nasljednika	129
<i>Zbirka umjetnina Josipa i Marije Schlegel</i>	129
<i>Zbirka Andrije Maurovića</i>	129
Pojedinačne umjetnine u vlasništvu Grada Zagreba	130

GENEZA ODNOSA PREMA PRIVATNIM ZBIRKAMA DAROVANIM GRADU ZAGREBU	134
Od teškoća i nebrige do razrađene procedure prihvaćanja	134
Problematika održavanja i prezentacije zbirke darovanih Gradu Zagrebu	139
Osnovna polazišta za uspješnu provedbu buduće gradske kulturne politike prema zbirkama darovanim Gradu Zagrebu	144
Rezime za polazišta učinkovitoga sustava doniranja kulturne baštine iz privatnoga vlasništva	155
PRIVATNE ZBIRKE DAROVANE GRADU ZAGREBU SUB SPECIE SUVREMENOG MUZEOLOŠKOG PROMIŠLJANJA	157
Privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu kao inačica muzejske prakse	157
Od informacije i znanja do komunikacije i sudjelovanja	161
Razvojni potencijal zbirke darovanih Gradu Zagrebu kao manifestacija društvene relevantnosti muzejskog djelovanja	167
Uspostavljanje kulturnih i muzejskih programa Zbirke Grada Zagreba i evaluacija njihova kulturnoga i društvenog utjecaja	168
ODABRANI POVIJESNI I SUVREMENI PRIMJERI DAROVANJA PRIVATNIH ZBIRKI DRUGIM GRADOVIMA U HRVATSKOJ, HRVATSKOJ DRŽAVI TE GRADOVIMA U INOZEMSTVU – PRILOG POKATKAD UPITNOM ALTRUIZMU SKUPLJAČA I DONATORA	175
Povijesni primjeri darovanja privatnih zbirki i knjižnica gradovima u Europi i jedan hrvatski primjer	175
Donacije hrvatskim gradovima u 20. stoljeću	179
Donacije hrvatskoj državi u 19. i 20. stoljeću	184
Donacije gradovima u inozemstvu u 19. i 20. stoljeću	191
Inozemni primjeri očuvanj baštine privatnih zbirki	196
<i>Primjeri sustavne brige o baštini iz privatnih zbirki u Velikoj Britaniji</i>	196
<i>Izabrani primjeri kompeticije ilili suradnje između gradova i država pri prezentaciji značajnih privatnih zbirki ili dobivanja vlasništva nad njima</i>	202
ZAKLJUČAK: PRIVATNE ZBIRKE – DIO KULTURNOG ŽIVOTA GRADA	204
LITERATURA	211
POPIS SLIKA	219
SAŽETAK	223
SUMMARY	223
PRILOZI	227
Prilog I.	
<i>Pregled zbirki u vlasništvu Grada Zagreba i donatora Gradu Zagrebu: razvrstavanje zbirki i donatora</i>	227

Prilog II.

Inozemni primjeri administrativne procedure darovanja umjetnina (pojedinačnih djela ili cijelih zbirki) gradskim vlastima 231

Prilog III.

Pojedinosti institucionalnog načina prihvaćanja i prezentacije kulturne baštine iz privatnog vlasništva u Velikoj Britaniji 233

Prilog IV.

Kombinirani ugovori između grada, privatnog vlasnika i kulturnih institucija - njemački primjer 235

Prilog V.

Donacije umjetnina u korist države – francuski i australski primjer 237

Prilog VI.

Posljedice ograničenja darovnim ili drugim ugovorima na primjeru fundacije Barnes iz Philadelphije (SAD) 239

Prilog VII.

Privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu: kulturna politika, ciljevi i prioritete strategija za provedbu ciljeva, s načinom implementacije, izvršiteljima i očekivanim rezultatima (prijedlog) 241

Prilog VIII.

Novi gradski turistički itinerer – programi turističkih posjeta Zbirkama Grada Zagreba (prijedlog) 250

Prilog IX.

Od suvremenog muzeološkog koncepta do urastanja u tkivo života Grada Zagreba: mogućnosti uključivanja zbirki darovanih Gradu u kulturni i društveni razvoj Grada (prijedlog) 253

GRAFIČKI PRIKAZ RAZMJETAJA ZBIRKI DAROVANIH GRADU ZAGREBU, STANJE 31. prosinca 2006. 262

GRAFIČKI PRIKAZ NOVOG GRADSKOG TURISTIČKOG ITINERERA - PROGRAMATA TURISTIČKIH POSJETA ZBIRKAMA GRADA ZAGREBA 263

PREDGOVOR

Tijekom dugog, 55-godišnjeg izlaženja stručno-znanstvenog časopisa "Muzeologija", koji nastoji promovirati građu relevantnu za razvoj hrvatske muzeologije, znatan je broj priloga bio posvećen skupljačima baštine i njihovim zbirkama. Upravo su zahvaljujući toj ljudskoj aktivnosti, koja obično počinje kao osobna strast, a s vremenom najčešće prerasta u općedruštvenu vrijednost, nastali mnogi muzeji i muzejske zbirke.

Tim "privatnim" inicijativama znatno se obogaćuje i upotpunjuje kulturna sredina, stvara se njezina mnogo plastičnija i vjerodostojnija slika, korigiraju se poneka stajališta i mišljenja, proširuju znanja.

Skupljačke aktivnosti nisu dodatak kulturnoj baštini nego njezin logičan i smisljeni dio.

Ovaj broj časopisa donosi djelomično izmijenjen i dopunjen magistarski rad Veljka Mihalića, stručnog suradnika Gradskog ureda za kulturu grada Zagreba, koji je krajem 2007. godine obranjen na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Nakon niza godina rada i prikupljanja informacija, dokumentacije i građe, razgovora i konzultacija s mnogim stručnjacima iz hrvatskih i svjetskih baštinskih institucija,

uvida u arhivske fondove različitih kulturnih institucija i upravnih organizacija, dobili smo rad koji svojom metodičnošću, preciznošću i sustavnošću otkriva jedan novi svijet i jedinstveni kulturološki sadržaj. Istražujući temu koja je još uvijek nema patinu povijesnosti, koja je živa i aktualna, autor nije samo otkrio kvalitetu i važne sadržaje materijalne i nematerijalne baštine, već je prikazao i djelovanje jednog vrlo dobro osmišljenoga i organiziranog mehanizma koji je u funkciji društvene brige za baštinu.

Taj model prihvata i brige o zbirkama i skupljačima, upornost i dosljednost kojom se rješava ne samo prihvati novih donacija, već i čuvanje, zaštita i prezentacija baštine kvalificiraju Zagreb kao grad izuzetnoga kulturnog potencijala, grad koji zna prepoznati i čuvati svoje baštinske vrijednosti i koji cijeni male inicijative. Daleko od glamuroznoga i medijskoga okružja, a možda baš i usprkos njemu, ova je tema poticaj mnogima: onima koji mogu donirati da doniraju, kao i onima koji upravljaju tim sadržajima da, slijedeći preporuke autora, donirane vrijednosti učine pristupačnijima i životnijima.

Višnja Zgaga

PREFACE

During the 55-year long publishing run of “Muzeologija”, a scientific and professional magazine which aims to promote materials relevant to the development of Croatian museology, a significant portion of articles was dedicated to collectors of heritage and their collections. This particular human activity, which usually starts out as a personal passion and matures over time into a project of great social value, was the driving force behind the creation of many museums and museum collections.

These “personal” initiatives contribute greatly to the cultural wealth and integrity of their respective societies, while creating a more plastic and authentic picture of that society, correcting certain opinions and beliefs, and expanding our collective knowledge.

Collectors and their activities are not an extension of our cultural heritage, but a logical and essential part of it.

This issue of the magazine presents a partially modified and supplemented master’s thesis by Veljko Mihalić, which was promoted at the Faculty of Philosophy of the University of Zagreb in late 2007. After many years of fieldwork and gathering information, documentation and other materials, consulting with many experts from both Croatian and international heritage institutions, exploring the archives

of various international cultural institutions and administrative organizations, we have composed a paper which, through its methodical, precise and systematic approach, reveals a whole new world full of unique cultural information.

By exploring a subject matter which is still untarnished by history, characterized by a living and contemporary nature, the author has not only revealed the quality and importance of both material and immaterial heritage, but has also depicted the workings of a well-conceived and organized mechanism in the function of heritage preservation.

This model of acquisition and conservation of both collectors and collections, characterized by a determination and consistency when dealing not only with the acquisition of new donations but also with the preservation, protection and presentation of cultural heritage, qualifies the city of Zagreb as a city of exceptional cultural potential, a city that recognizes and preserves its heritage and values, and rewards small initiatives. Far away from the glamour of media exposure, or perhaps in spite of it, this issue aims to stimulate those who can donate to donate, but also to encourage those who will manage these donations to make them more accessible and lifelike by following the author’s recommendations.

Višnja Zgaga

UVOD

Privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu specifične su baštinske akvizicije Grada Zagreba. Prihvaćanje tih donacija započelo je u posebnim društveno-političkim okolnostima, da bi s vremenom postalo dio osmišljene zagrebačke gradske kulturne politike, utvrđene procedure valorizacije i prihvaćanja darovanih ponuda. Zbirke i predmeti, nerijetko i nekretnine koje sa zbirka čine jedinstvenu cjelinu, darovani su izravno Gradu Zagrebu kao pravnoj osobi, a ne pojedinim gradskim ili državnim baštinskim institucijama (muzejima, galerijama, arhivima i sl.), a Grad Zagreb ih je, kao njihov vlasnik, povjerio na upravljanje muzejsko-galerijskim i drugim ustanovama. Darovane zbirke obogatile su funduse i građu ustanova kojima su predane na upravljanje, a dijelovi zbirki ili cjelovite zbirke postali su predmetom stručnih izučavanja, sastavnice muzejskih programa i dijelovi stalnih muzejskih postava. Grad Zagreb je tako sačuvao vrijedan dio hrvatske kulturne i umjetničke baštine te dio svoga kulturnoga identiteta. Naime, svaka privatna zbirka odraz je preferencija i ukusa, obrazovanja i kulturne osviještenosti, truda i entuzijazma kolekcionara i vlasnika, ali je uvelike i odraz društva kojemu on pripada.

Privatni kolekcionari, umjetnici, ugledni građani ili njihovi pravni sljednici, darovali su, od 1946. do 2006., Gradu Zagrebu 28 zbirki i ostavština, ponegdje i pripadajuće nekretnine od kulturno-povijesne i umjetničke vrijednosti. Te su zbirke većinom darovale osobe koje su ih stvarale s entuzijazmom, odricanjem i ljubavlju, umjetničkim radom ili dugogodišnjim skupljanjem i čuvanjem vrijednih i zanimljivih predmeta, ili pak,

rjeđe, članovi obitelji kolekcionara ili umjetnika, odnosno njihovi zakonski sljednici. Bez obzira na to jesu li nastale samostalnim prikupljanjem, profesionalnim djelovanjem ili obiteljskim naslijeđem, - zbirke čine osmišljene cjeline, a stručnom im je procjenom ustanovljena kulturna, povijesna i/ili umjetnička relevantnost. Među zbirka doniranim Gradu Zagrebu, njih trinaest proglašeno je kulturnim dobrom i upisano u Registar zaštićenih kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske (Zbirka i stan Viktora Kovačića, Zbirka Gvozdanović, Zbirka-radionica Schneider, Zbirka Frangeš, Zbirka Magjer, Zbirka Josipa Kovačića, Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krleže, Zbirka Kljaković, Zbirka Marčetić, Zbirka Gersdorfer, Zbirka Penić, Zbirka Dujšin Ribar, Zbirka Durieux).

Prije 1946. Gradu Zagrebu je darovana kolekcija gipsanih odljeva i arhiv hrvatske moderne umjetnosti Antuna Bauera. Danas su to zasebne muzejsko-galerijske, odnosno znanstvenoistraživačke jedinice u sastavu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU) pod nazivom Glip-toteka HAZU i Arhiv za likovne umjetnosti HAZU. Grad Zagreb vlasnik je i jedne privatne zbirke (Zbirke Schlegel) te jedne umjetničke ostavštine (Zbirke Maurović), koje su sudskim odlukama, kada ostavitelj nije imao zakonskih nasljednika, pripale Gradu Zagrebu. Grupe predmeta iz triju donacija i ostavština (Tomljenović Valečić i Mirjević i predmeti iz ostavštine Akačić) pridružene su Zbirci umjetnina u vlasništvu Grada Zagreba, koja također ima status kulturnoga dobra (v. prilog I., I.1.).

Hvale vrijednim društvenim činom i nesebičnom privatnom gestom da svoje

zbirke daruju Gradu Zagrebu, njihovi privatni vlasnici dokazali su da nisu isključivo zainteresirani za “svoj užitak i užitak svojih prijatelja” (Glusberg, 1983., 1-78.), već da žele omogućiti upoznavanje i najširoj javnosti s iznimnom kulturnom baštinom. Potpisivanjem darovnog ugovora istaknut je upravo čin darovanja zbirke od njezina stvaratelja ili vlasnika. Darovana zbirka postaje vrijedan dar pojedinca društvu, ukupnoj kulturnoj javnosti, ona je i doprinos očuvanju dijelova kulturne baštine hrvatskog naroda i grada Zagreba te proučavanju povijesti njihove kulture. S obzirom na psihološko-emosivnu povezanost vlasnika, kolekcionara i umjetnika sa svojim kolekcijama ili radovima te imajući u vidu nesretne sudbine brojnih ostavština značajnih hrvatskih obitelji ili pojedinaca, takva odluka dobiva veće značenje. Privatno skupljanje u svojoj je osnovi oduvijek pridonosilo zaštiti kulturne baštine, a u uvjetima materijalne oskudice, darovanjem privatnih zbirki Gradu Zagrebu, odnosno izravno pojedinim muzejima, ublažavala se prijetnja da (slaba) kupovna moć kulturnih institucija, ovisna o trenutačno raspoloživim financijskim sredstvima gradskih ili državnih proračuna, bude najvažniji i/ili jedini kriterij akvizicije predmeta muzejskih fundusa.

Privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu dosad nisu sustavno znanstveno ni muzeološki obrađene. O nekima su stručnjaci sporadično i prigodice pisali stručne članke ili predgovore izložbenim katalogima (primjerice, V. Zlamalik, N. Križić, V. Zgaga, Ž. Vujić, V. Mihalić, S. Šterk, Đ. Vandura, S. Pintarić, Ž. Koščević). O privatnim je zbirkama, osobito s povijesno-umjetničkog stajališta,

pisala N. Vrkljan Križić (1979.). Znanstvena obrada zbirke uslijedila je uglavnom nakon što su one darovane Gradu Zagrebu ili kao najava donacije, kada su stručnjaci odgovarajućih muzejsko-galerijskih ustanova monografski obradili pojedinu zbirku (V. Zlamalik Zbirku V. Perčića, N. Premerl zbirke V. Kovačića i A. Rodina, S. Šterk Zbirku Tille Durieux, M. Susovski ostavštinu Seissel i Zbirku Richter, R. Koščević arheološki dio Zbirke Horvat, B. Rauter Plančić ostavštine Restek i Crnobori). U većini tih monografija pristup je bio najčešće povijesno-umjetnički, rjeđe kulturno-povijesni, a muzeološkoga, osim kad je riječ o zbirci J. Kovačića (Ž. Vujić i V. Zgaga), gotovo nije ni bilo. Jednako tako, osim stručnog članka autora ovog rada, o samoj praksi doniranja privatnih zbirki i ostavština Gradu Zagrebu kao o segmentu kulturne politike Grada Zagreba nije pisano. Pokušaji sustavnog promišljanja muzejske prezentacije donacija Gradu Zagrebu dugo su bili na razini prijedloga za rješavanje njihova smještaja i čuvanja. Muzeološki kvalitetniji prijedlozi za neke donacije pojavili su se u sklopu muzeoloških programa što su ih izradili stručnjaci pojedinih muzejskih ustanova kojima su te zbirke predane na upravljanje.

Stoga je ovaj rad pokušaj sustavnog prikaza svih donacija Gradu Zagrebu, pripadajuće građe i njezine kulturno-povijesne vrijednosti te otkrivanja muzeološkog potencijala darovanih zbirki.

Radi prikaza građe zbirki, njihovih vlasnika i/ili donatora, kao i kronologije svakog darovanja – od prvih naznaka vlasnika do potpisivanja darovnog ugovora – istražena je pripadajuća dokumentacija svake zbirke, ali i biografski podaci nje-

zina vlasnika i/ili donatora. Posljednje se osobito odnosi na skupljače i donatore koji su manje poznati i čiji su biografski podaci zanemarevani ili nisu bili provjereni, čak ni onda kada se o njihovim zbirkama i donacijama ponešto pisalo. Takve “biografije anonimnih“ u ovom radu imaju važno mjesto jer su ugrađene u društvenu i kulturnu povijest Zagreba. Detaljniji podaci takve vrste pridonose u stvaranju predodžbe o društvenom profilu zagrebačkih kolekcionara, donatora i umjetnika čije su zbirke darovane Gradu Zagrebu te se na temelju njih može steći uvid u širu kulturnu, građansku i umjetničku scenu Zagreba u novijemu razdoblju. Količina biografskih podataka koje donosimo za pojedinu osobu, dakle, nije ovisna o značenju i utjecaju što ga je imala ta osoba ili njezina zbirka. Za biografije renomiranih umjetnika konzultirali smo i usporedili više izvora (Hrvatski biografski leksikon, Hrvatsku likovnu enciklopediju, Enciklopediju likovnih umjetnosti), monografska izdanja, članke, kataloge, deplijane, preglede i radne materijale, te stoga u takvim primjerima budući da pripadaju općim mjestima znanja, ne navodimo samo jedan izvor podataka kao isključiv. U vrlo kratkim biografijama takvih osoba za potrebe ovog rada ponovili smo samo osnovne činjenice koje su utjecale na njihovo obrazovanje i stvaranje te smo pokušali uključiti prosudbu utjecaja ukupnog umjetnikova stvaralaštva unutar pojedine grane umjetnosti i/ili širega društvenog konteksta.¹

Opsežan istraživački rad proveden je na izvornim arhivskim, pravnim i muzejskim materijalima koji dosad uglavnom nisu korišteni ni objavljivani. Ustanove čijom smo se arhivskom građom

i pohranjenom dokumentacijom služili jesu Konzervatorski odjel Ministarstva kulture RH, zagrebački Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport, Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Muzejski dokumentacijski centar, kao i više zagrebačkih muzejsko-galerijskih ustanova (dokumentacije pojedinih zbirki i dokumentacije Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu, Muzeja grada Zagreba, Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu i Etnografskog muzeja u Zagrebu). Važnu ulogu u prikupljanju informacija imali su razgovori s donatorima i/ili skupljačima, kao i s drugim privatnim osobama, i to ne samo radi prikupljanja biografskih podataka, nego ponajprije za stjecanje predodžbe o načinima nastanka zbirke, o motivacijama darovanja, o naporima za očuvanje zbirke, odnosno o ukupnom životnom kontekstu zbirki, iznimno važne u suvremenoj muzeološkoj prezentaciji predmeta materijalne kulture. Naime, biografski podaci o skupljaču i donatoru u sklopu prezentacije tih zbirki čine važan gradivni element i u duhu su suvremenih muzeoloških praksi i muzejskih postava kojima se stvari vraćaju ljudima, odnosno kojima se simbolički rečeno, “bude“ i vraćaju iz muzejskog mirovanja u stvarni život.

Nadalje, u radu se objašnjava administrativno-pravna procedura prihvaćanja donacija Gradu Zagrebu i, uopće, gradska kulturna politika na tom području, kao i kronologija njezina uspostavljanja. Upozorava se na problematiku održavanja i prezentacije privatnih zbirki darovanih Gradu Zagrebu te predlažu učinkovitija rješenja. Naime, kako provedba muzeološke obrade i prezentacije tog segmenta baštine nije moguća bez riješenih imovinsko-pravnih, investi-

cijskih i konzervatorsko-restauratorskih pretpostavki, znatna je pozornost pridana dokumentima što predočuju pravnu i imovinsku kronologiju svake pojedine zbirke, upozoravajući na dugotrajne sudske i administrativne procedure koje katkad znatno oslabljuju korisne razvojne inicijative usmjerene prema ostvarenju kulturnih i društvenih koristi od muzeološki osmišljenog korištenja zbirki doniranih Gradu Zagrebu.

S obzirom na to da se u radu upozorava na posebnosti institucije darovanja zbirki kao oblika zaštite kulturne baštine, specifičnoga za Grad Zagreb, koji je na taj način institucionaliziran, što je rijetkost u europskim pa i svjetskim razmjerima, u radu donosimo i izabrana komparativna iskustva u Hrvatskoj i Europi kad je riječ o sličnim gradskim praksama ili pojedinačnim primjerima doniranja privatnih zbirki hrvatskim i europskim gradovima ili državama te prikaz dugogodišnje tradicije i uhodanoga načina prosljeđivanja privatnih zbirki/ostavština u javne muzejsko-galerijske ustanove u Velikoj Britaniji, Francuskoj i Italiji.

Privatne su zbirke darovane onda kad grad nije imao primjerenog muzeja za prihvatanje zbirke, što je karakteristično za razdoblje masovnog osnivanja muzeja u 19. stoljeću, ali i danas, osobito u manjim sredinama. Sustavna se darovanja privatnih zbirki gradovima javljaju rjeđe i kasnije, točnije krajem 19. stoljeća (Pariz, Milano). Neki od povijesnih podataka koje donosimo u ovom radu o povjerenju privatnih zbirki i knjižnica na brigu gradskim upravama, uglavnom ne nalazimo u pregledima povijesti nastanka muzeja u Europi, niti u pregledima poznatih skupljača u povijesti (primjerice, d'In-

guimbert, Aldrovandi, Grimani). Takvi se podaci sporadično pojavljuju unutar napisa o povijesti pojedinih muzejskih i knjižničnih ustanova u europskim gradovima. Stoga smo općepoznato mjesto povijesne muzeologije, poput zbirke Boisot u Besançonu, oporučno ostavljene na brigu benediktinskom samostanu, ali i gradskome magistratu Besançona, željeli rasvijetliti konzultirajući suvremene transkripcije autentičnih arhivskih dokumenata, dok nam je tekst testamenta U. Aldrovandija bio dostupan na skeniranim stranicama Aldrovandijeve biografije autora G. Fantuzzija iz 1774. Za povijest hrvatskih muzeja i knjižnica osobito nam se važnom čini donacija knjižnice svećenika Ivana Paštrića (1636. – 1708.) splitskom sjemeništu i splitskoj općini, o kojoj smo također konzultirali povijesne izvore.

Koncepcija muzeološke prezentacije privatnih zbirki darovanih Gradu Zagrebu, koju u ovom radu predlažemo, zasnovana je na suvremenome, a ne tradicionalnom promišljanju muzejskog predmeta i na ulozi muzeja u suvremenom društvu, te svojom eventualnom realizacijom nastoji te zbirke uključiti u glavne tijekomove kulturnog života grada Zagreba. Suvremeni muzej i njegove inačice pritom ne vidimo više kao autoritativnog posrednika i distributera staroga i novog znanja, već kao mjesto koje osigurava kreativno (su)djelovanje pojedinca i potiče individualni i društveni razvoj. Mišljenja smo da privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu mogu utjecati na takvu, drugačiju ulogu muzeja u društvu te, osim prikazivanja sačuvane pokretne kulturne baštine, služiti kao poticaj za razmišljanje o odgovornosti za baštinu i o ulozi baštine u kulturnom razvoju.

Kako je područje informacijskih znanosti, čiji je muzeologija dio, određeno razmjenom znanja, a ne samim znanjem, u radu predložemo mogućnosti korištenja postojećim znanjem o darovanim predmetima i zbirkama, njihovim skupljačima i donatorima, mogućnostima stvaranja komunikacijskih i drugih kanala za prikupljanje, organizaciju, obradu i vrednovanje, prezentaciju, promicanje i primjenu znanja o tom sačuvanom segmentu zagrebačke i hrvatske kulturne baštine, podjednako radi stručnog izučavanja, kao i radi laičkog korištenja tim zbirkama, što bi trebalo pridonijeti podizanju razine svijesti kulturne javnosti, otkrivanju novih informacija i nastajanju novoga znanja. Uvidom u vrijednost i značenje zbirke kao jednog dosad nedovoljno rasvijetljenog segmenta kulturne baštine u vlasništvu Grada Zagreba, na lakši će se način omogućiti i njihovo kreativno uključivanje u projekte baštinskih institucija kao i u razvojne gradske kulturne projekte.

Privatne zbirke u vlasništvu Grada Zagreba posjeduju zasada nedovoljno iskorištene kulturne, turističke i razvojne mogućnosti. Te zbirke ne shvaćamo samo kao repere gradskoga i kulturnog identiteta, kao dio sačuvane baštine i materijaliziranog pamćenja njegovih stanovnika, već ih vidimo u funkciji obogaćenja gradskih kulturnih i turističkih sadržaja te ukupnoga gradskog društvenog i kulturnog razvoja. Korištenje razvojnog potencijala zbirke pridonosilo bi podizanju kvalitete života građana, zadovoljavanju dijela njihovih kulturnih potreba, poticanju posjetitelja na samoosvješćivanje, kritičko promišljanje vlastitog iskustva, društvene okoline i problema suvremenog društva, odnosno na aktivno sudjelovanje u razvoju grada i društva. Osobito se na razni mikrozajednice (gradske četvrti) može pokazati značajnim koncentriranje muzejskih, kulturnih i društvenih aktivnosti u prostorima zbirke kao zasebnih baštinskih i muzejskih jedinica.

OD PRIVATNOG VLASNIŠTVA DO JAVNOGA KULTURNOG DOBRA: DONACIJE I OSTAVŠTINE GRADU ZAGREBU

Privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu, uvodna razmatranja

“U ovoj kući, na prvom mjestu namijenjenoj na dar stanovništvu grada, koji ga je bio usvojio, i zemlji, u kojoj se rodio (a bio je sposoban da procijeni hitnu potrebu njihova oslobođenja od robovanja ružnome) u ovom muzeju svih muzeja, u palači posvećenoj umjetnosti, u kojoj je ljepota trebalo da bude zgusnuta kao u nekom grčkom hramu, u ovom sabiralištu blaga, što se uzdiglo do prave svjetlosti, njegov duh je sada skoro neprekidno obitavao, nadoknađujući, što bi on rekao, izgubljeno vrijeme, i vrzmajući se po portalu u iščekivanju konačnog obreda.” (H. James, *Zlatni pehar*).

Iako su hrvatski skupljači i donatori financijski neusporedivo nemoćniji od fiktivnoga gospodina Ververa o kojemu je riječ u knjizi *Zlatni pehar* Henryja Jamesa (James, 1959.), svijest o potrebi utjecanja na duh javnosti putem umjetnosti i kulture znala je biti jednako zastupljena i razvijena, a motivi za darovanje svakako profinjeniji od pukog pragmatizma. U izborima koje su provodili privatni skupljači putem iznimnih privatnih zbirki i ostavština, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, možemo prepoznati ne samo društvene i estetske afinitete i kulturnu razinu pojedinih obitelji i pojedinaca, već rekonstruirati i osvjetliti cijelu društvenu i političku povijest na određenom području tijekom duljega vremenskog razdoblja zajedno s njezinim protagonistima (primjerice, Zbirka Kasandrić i privatni arhivi starih

obitelji – Hvar, Zbirka Boschi – Korčula, Zbirka Brlić-Ružić-Mažuranić – SlavonSKI Brod/Rijeka/Zagreb). Zato pojedine sačuvane privatne zbirke, izvan ili unutar muzeja, nemaju samo potencijal da budu mjesta komunikacije kulturne baštine, već i kulturnog života svoje sredine, da budu uistinu sastavni dio ukupnoga kulturnoga i društvenoga razvoja.

U gradu Zagrebu je prije i neposredno nakon Drugoga svjetskog rata postojao velik broj privatnih zbirki raznovrsnog sadržaja koje su nastale i održale se obiteljskim nasljeđivanjem, ali i veći broj zbirki kojima su vlasnici bili pojedini umjetnici i autori djela ili pak kolekcionari koji su godinama, prema vlastitim kriterijima skupljanja stvorili sasvim specifične i osobite zbirke. Sam fenomen skupljanja predmeta materijalne kulture, uostalom, karakterističan je za Zagreb, kao i za sve veće europske gradove i tradicija je zagrebačkih građanskih krugova.

Prema podacima Konzervatorskog zavoda Narodne Republike Hrvatske, na području grada Zagreba evidentirano je 1948. godine 116 privatnih zbirki.² S vremenom se broj zbirki postupno smanjuje, ponajprije podjelom predmeta među nasljednicima, preseljenjem, prodajom i dr., ali i darovanjima Gradu Zagrebu ili izravno muzejima i drugim institucijama.³

Prema popisima Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode (GZZSKP) iz 2002., u evidenciji su mnoge zbirke koje su u međuvremenu prestale biti privatne (bilo zbog darovanja Gradu Zagrebu, bilo zbog darovanja gradskim institucijama ili ustanovama), a neke su razdijeljene među nasljednicima pa se može govoriti o približno 30 zbirki i ostavština koje su danas preostale u privatnom vlasništvu na području Grada Zagreba.

Darovanjima privatnih zbirki Gradu Zagrebu kao pravnoj osobi, Grad je postao vlasnikom više od 14.000 predmeta (slika, skulptura, predmeta umjetničkog obrta i dr.), a uključujući knjige, časopise, separate i sl., a katkad i cijele knjižnice, vlasnikom više od 37.000 predmeta (v. tabl 1.). Osim zbirki zaštićenih kao kulturna dobra i navedenih u uvodu, šest objekata u kojima su trajno smještene ambijentalne i/ili memorijalne zbirke te

deset objekata u kojima su pojedine donirane zbirke i ostavštine trajno ili privremeno pohranjene također imaju status kulturnog dobra (v. prilog I., I.1.). Sve su zbirke predane na upravljanje pojedinim muzejsko-galerijskim i drugim ustanovama (v. prilog I., I.2.), a ako u ime Grada zbirka upravlja donatori, utvrđeno je koja će ustanova nakon smrti donatora ili na njegov zahtjev preuzeti upravljanje.⁵

Tablica 1.

ZBIRKE DAROVANE GRADU ZAGREBU I ZBIRKE PREDANE GRADU ODLUKOM SUDA

R. br.	NAZIV/IME	ADRESA	BROJ PREDMETA	DAROVANA I NEKRETNINA SA ZBIRKOM	PRAVNI TEMELJ	UPRAVITELJ ZBIRKE
ZBIRKE DAROVANE GRADU ZAGREBU						
1.	GALERIJA SLIKA GRADA ZAGREBA "BENKO HORVAT"	ZAGREB, HABDELIĆEVA 2, I. KAT	611	NE	SPORAZUM O DAROVANJU OD 8. SVIBNJA 1946.	MUZEJ SUVREMENE UMJETNOSTI U ZAGREBU
2.	MEMORIJALNA ZBIRKA I STAN ARHITEKTA VIKTORA KOVAČIĆA	ZAGREB, MASARYKOVA 21/III. KAT	469	NE	ZAKLJUČAK GV NOGZ' OD 10. SRPNJA 1953.	MUZEJ GRADA ZAGREBA
3.	MUZEJ ANKE GVOZDANOVIĆ	ZAGREB, VISOKA 8	1.052	NE	DAROVNI UGOVOR OD 1. TRAVNJA 1966.	MUZEJ ZA UMJETNOST I OBRT
4.	ZBIRKA MAGJER	ZAGREB, TOMISLAVOV TRG 8	239	NE	DAROVNI UGOVORI OD 24. LITOPADA 1967. I 29. OŽUJKA 1974.	NADA OSTROGOVIĆ MAGJER
5.	MEMORIJALNA ZBIRKA JOZE KLJAKOVIĆA	ZAGREB, ROKOV PERIVOJ 4	342	DA, KUĆA (233 m ²) S VRTOM (277 m ²)	DAROVNI UGOVOR OD 17. RUJNA 1969.	CENTAR ZA LIKOVNI ODGOJ GRADA ZAGREBA
6.	ZBIRKA LJUBE PENIĆ	ZAGREB, TRG MARŠALA TITA 10	283	NE	DAROVNI UGOVOR OD 29. RUJNA 1975.	MUZEJ ZA UMJETNOST I OBRT
7.	ZBIRKA DR. IVANA RIBARA I CATE DUJŠIN-RIBAR	ZAGREB, DEMETROVA 3/II. KAT	203 (+ 2.500 knjiga izvan popisa)	NE	DAROVNI UGOVOR OD 26. SVIBNJA 1976.	MUZEJ GRADA ZAGREBA

R. br.	NAZIV/IME	ADRESA	BROJ PREDMETA	DAROVANA I NEKRETNINA SA ZBIRKOM	PRAVNI TEMELJ	UPRAVITELJ ZBIRKE
8.	ZBIRKA NADE MIRJEVIĆ	ZAGREB, ĆIRI-LOMETODSKA 5	8	NE	DAROVNI UGOVOR OD 16. PROSINCA 1976.	GRAD ZAGREB
9.	ZBIRKA GLAZBENIH AUTOMATA IVANA GERERSDORFERA	ZAGREB, OPATIČKA 20	27	NE	DAROVNI UGOVOR OD 17. VELJAČE 1978.	MUZEJ GRADA ZAGREBA
10.	ZBIRKA VIENCESLAVA RICHTERA I NADE KAREŠ-RICHTER	ZAGREB, VRHOVEC 38	27	DA, KUĆA (249 m ²) S VRTOM (960m ²)	DAROVNI UGOVOR OD 30. PROSINCA 1980.	MUZEJ SUVREMENE UMJETNOSTI U ZAGREBU
11.	OSTAVŠTINA MAJER	ZAGREB, OPATIČKA 18	11	NE	DAROVANJE OD 3. STUDENOG 1981.	HAZU
12.	ZBIRKA UMJETNINA TILLE DURIEUX	ZAGREB, OPATIČKA 20	19	NE	DAROVNI UGOVOR OD 17. VELJAČE 1982.	MUZEJ GRADA ZAGREBA
13.	ZBIRKA - MAJSTORSKA RADIONICA ZA RESTAURACIJU I GRADNJU GUDAČIH INSTRUMENATA POKOJNOG FRANJE SCHNEIDERA	ZAGREB, TRG MARŠALA TITA 11	596	NE	DAROVNI UGOVOR OD 28. LISTOPADA 1983.	GLAZBENA ŠKOLA PAVLA MARKOVCA
14.	MEMORIJALNI PROSTOR MIROSLAVA I BELE KRLEŽE	ZAGREB, KRLEŽIN GVOZD 23	1.058 (i 4.240 knjiga i separata)	NE	DAROVNI UGOVOR OD 23. PROSINCA 1986.	MUZEJ GRADA ZAGREBA
15.	ZBIRKA DR. JOSIPA KOVAČIĆA <i>HRVATSKE SLIKARICE ROĐENE U 19. STOLJEĆU</i>	ZAGREB, RADIĆEVA 24	1.077	NE	DAROVNI UGOVOR OD 14. SRPNJA 1988.	DR. JOSIP KOVAČIĆ
16.	SPOMEN ZBIRKA DR. VINKA PERČIĆA	ZAGREB, JEZUITSKI TRG 4	454	NE	DAROVNI UGOVOR OD 25. LISTOPADA 1989.	GALERIJA KLOVIČEVI DVORI
17.	ZBIRKA MARTE I VILIMA SVEČNJAKA	ZAGREB, MARTIĆEVA 41	827	NE	DAROVNI UGOVOR OD 17. SVIBNJA 1990.	HAZU
18.	FUNKCIONALNA KULTUROLOŠKA ZBIRKA NIKOLE MARČETIĆA	ZAGREB, VLAŠKA 53	130 (i 1.500 knjiga izvan popisa)	NE	DAROVNI UGOVOR OD 22. SRPNJA 1991.	NIKOLA MARČETIĆ

R. br.	NAZIV/IME	ADRESA	BROJ PREDMETA	DAROVANA I NEKRETNINA SA ZBIRKOM	PRAVNI TEMELJ	UPRAVITELJ ZBIRKE
19.	AMBIJENTALNA ZBIRKA AKADEMSKOG KIPARA PROFESORA ROBERTA FRANGEŠA-MIHANOVIĆA	ZAGREB, ROKOV PERIVOJ 2	419	DA, KUĆA (270 m ²) S VRTOM (1710 m ²)	DAROVNI UGOVOR OD 22. SRPNJA 1991.	MUZEJ GRADA ZAGREBA
20.	ZBIRKA LUTAKA U NARODNIM NOŠNJAMA IZ CIJELOGA SVIJETA LJEPOSLAVA PERINIĆA	ZAGREB, ZRINSKI TRG 14	350	NE	DAROVNI UGOVOR OD 22. PROSINCA 1992.	ETNOGRAFSKI MUZEJ U ZAGREBU
21.	ZBIRKA BRANKA MAJERA I KATJE MATKOVIĆ-MAJER	ZAGREB, TRG MARŠALA TITA 10	92	NE	DAROVNI UGOVOR OD 17. KOLOVOZA 1993.	MUZEJ ZA UMJETNOST I OBRT
22.	ZBIRKA SLIKARSKIH I ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH RADOVA UMJETNIKA, ARHITEKTA I URBANISTA JOSIPA SEISSELA	ZAGREB, KATARINSKI TRG 2	3.199	NE	DAROVNI UGOVOR OD 17. KOLOVOZA 1993.	MUZEJ SUVREMENE UMJETNOSTI U ZAGREBU
23.	ZBIRKA MARIJE TOMLJENOVIĆ-VALEČIĆ	ZAGREB, ĆIRILOMETODSKA 5	8	NE	DAROVNI UGOVOR OD 17. KOLOVOZA 1993.	GRAD ZAGREB
24.	ZBIRKA DR. VERE HORVAT-PINTARIĆ	ZAGREB, MAŽURANIĆEV TRG 8	170 (i oko 15.000 knjiga)	NE	DAROVNI UGOVOR OD 2. VELJAČE 1995.	DR. VERA HORVAT PINTARIĆ
25.	ZBIRKA UMJETNIČKIH DJELA AKADEMSKOG SLIKARA JOSIPA CRNOBORIJA	ZAGREB, JEZUITSKI TRG 4	91	NE	DAROVNI UGOVOR OD 18. PROSINCA 1998.	GALERIJA KLOVIĆEVI DVORI
26.	ZBIRKA TRADICIONALNIH AFRIČKIH UMJETNINA DRAGE MUVRINA	ZAGREB, VESLAČKA 6	204	NE	DAROVNI UGOVOR OD 7. SRPNJA 1999.	ETNOGRAFSKI MUZEJ U ZAGREBU
27.	ZBIRKA STARE AMBALAŽE DR. ANTE RODINA	ZAGREB, OPATIČKA 20	2.000	NE	DAROVNI UGOVOR OD 21. STUDENOG 2001.	MUZEJ GRADA ZAGREBA

R. br.	NAZIV/IME	ADRESA	BROJ PREDMETA	DAROVANA I NEKRETNINA SA ZBIRKOM	PRAVNI TEMELJ	UPRAVITELJ ZBIRKE
28.	ZBIRKA UMJETNIČKIH RADOVA SLIKARA, GRAFIČARA I RESTAURATORA JOSIPA RESTEKA	ZAGREB, JEZUITSKI TRG 4	410	NE	DAROVNI UGOVOR OD 3. TRAVNJA 2006.	GALERIJA KLOVIĆEVI DVORI

R. br.	NAZIV/IME	ADRESA	BROJ PREDMETA	DAROVANA I NEKRETNINA SA ZBIRKOM	PRAVNI TEMELJ	UPRAVITELJ ZBIRKE
PREDAJA OSTAVŠTINE GRADU ZAGREBU JER OSTAVITELJ NEMA ZAKONSKIH NASLJEDNIKA						
1.	ZBIRKA UMJETNINA JOSIPA I MARIJE SCHLEGEL	ZAGREB, OPATIČKA 20	226 (i 2.000 knjiga izvan popisa)	NE	RJEŠENJE OPĆINSKOG SUDA U ZAGREBU OD 8. SRPNJA 1983.	MUZEJ GRADA ZAGREBA
2.	ZBIRKA ANDRIJE MAUROVIĆA	ZAGREB, HEBRANGOVA 1	143	NE	RJEŠENJE OPĆINSKOG SUDA U ZAGREBU OD 22. STUDENOG 1984.	MODERNA GALERIJA U ZAGREBU
UKUPNO DAROVANIH PREDMETA			14.376			
SVEUKUPNO DAROVANIH PREDMETA S KNJIŽNICOM			37.616			

¹Gradsko vijeće Narodnog odbora Grada Zagreba

²Točan broj predmeta s manjim, ali ne bitnim izmjenama, utvrdit će se naknadnom reambulacijom stvarnoga stanja u zbirkama Marčetić, Horvat-Pintarić, B. Horvat.

Kako bismo analizirali sadržaj, značenje i povijest darovanja ostavština Gradu Zagrebu, predlažemo njihovu podjelu prema više različitih kriterija – prema načinu nastanka, vrsti građe, sačuvanosti izvorne cjeline i/ili predmeta i dostupnosti javnosti, kao i podjelu donatora i ostavitelja prema načinu stjecanja darovanih pokretnina (v. prilog I., I.3.-I.7.).⁶

Darovane zbirke i ostavštine možemo svrstati u nekoliko kategorija. Iako ih sve, bez detaljnijeg razlikovanja, možemo nazvati zbirkama jer su nastale prikupljanjem i čuvanjem baštinjenih predmeta materijalne kulture, u jednom je primjeru riječ o ostavštini obrtnika-majstora (Schneidera), druga su kategorija zbirke kolekcionara (Magjer, Matković Majer,

Horvat, J. Kovačić, Muvrin, Marčetić, Rodin, Penić, Perčić, Perinić, Gerersdorfer, Gvozdanović, Schlegel, Horvat-Pintarić), a treća su umjetničke i profesionalne ostavštine (Krleža, Richter, Svečnjak, Kljaković, Seissel, Crnobori, Dujšin-Ribar, Frangeš-Mihanović, Durieux, Maurović).⁷

Radi preglednijeg prikaza, zbirke u vlasništvu Grada Zagreba podijelili smo prema načinu nastanka u dvije osnovne skupine: zbirke kolekcionara i ostavštine umjetnika i/ili obiteljske ostavštine (v. prilog I., I.3.). Broj homogenih i heterogenih kolekcionarskih zbirki gotovo je podjednak. Kolekcionarskim zbirka darovanim Gradu Zagrebu, koje su donekle homogene naravi jer sadržavaju srodnu građu ili samo određenu vrstu materijala, možemo smatrati zbirke Gerersdorfer, J. Kovačić, Marčetić, Muvrin, Rodin, Perčić, Perinić, a heterogenima zbirke Horvat, Magjer, Penić, Matković Majer, Horvat-Pintarić i Gvozdanović. Heterogenost građanskih obiteljskih ostavština i/ili ostavština pojedinih umjetnika rezultat je nabavljanja umjetnina ne bi li se umjetnički osmislio izgled i ugođaj privatnog doma ili kreirao radni i privatni ambijent obitelji, ili je pak rezultat nakupljanja vlastitih radova umjetnika te čuvanja predmeta obiteljske ostavštine. Takve su zbirke često i kolekcionarske, ali ne prije svega kolekcionarske, to više što cilj skupljanja u tim slučajevima nije stvaranje zbirke. Sadržaje obiteljskih kulturno-povijesnih i umjetničkih ostavština ne karakterizira, dakle, stroga selektivnost kao poneke kolekcionarske zbirke. Ovisno o tijeku života te radu pojedinca i članova njegove obitelji, valovi naplavljuvane građe

prosljeđuju se iz generacije u generaciju. Prvotna namjena tih zbirki uglavnom je bila praktična ili memorijalna (čuvanje dokumenata, dovršenih ili započetih umjetničkih radova, stvaranje ambijenta građanskog doma, čuvanje svakodnevnih predmeta društveno istaknutih članova obitelji i zajedničkih obiteljskih uspomena). Za razliku od kolekcionarskih zbirki u užem smislu, koje su mišljene kao poseban entitet u sklopu privatnog prostora, obiteljske ostavštine i ostavštine umjetnika nusproizvodi su življenja. Predmeti u kolekcionarskoj zbirci povezani su zadanim internim smislom, dok je smisao svakoga pojedinog sačuvanog predmeta u ostavštinama svakodnevnih, životnih ili stvaralačkih. Osobitost ostavštine ponajprije je vezana za osobu ili obitelj kojoj su predmeti pripadali. Međutim, takva građa u vlasništvu obitelji s vremenom postaje svjedočanstvo prošlosti i povijesnih prilika u krugu širem od obiteljskoga ili se njome dokumentira nečije umjetničko stvaranje. Time privatna ostavština postaje i društveno relevantna. Kulturno-povijesne obiteljske ostavštine, koje su obuhvaćale vlasništvo više istaknutih članova obitelji, naslijeđene umjetnine i druge obiteljske predmete te pripadajući ambijent, uglavnom nisu darovane Gradu Zagrebu. Takvom ostavštinom donekle smatramo samo Zbirku Dujšin Ribar.⁸ Umjetnici, pak, u svojim privatnim prostorima i atelijerima skupljaju svoje radove i popratnu građu, što je posljedica profesionalnoga umjetničkog djelovanja. Umjetničke su ostavštine Zagrebu darovali ili sami umjetnici ili njihovi nasljednici (Krleža, Richter, Svečnjak, Kljaković, Seissel, Crnobori, Majer, Restek). Takve zbirke, osim umjetničke vrijednosti radova,

uvijek imaju i memorijalnu vrijednost. Prema I. Maroeviću (1999.), “memorijalnost se očituje u posrednoj vezi između umjetnika, njegova negdašnjeg života i njegova djela... Umjetnika doživljavamo kroz dva sloja značenja: ono osobno koje se očevalo u prostoru i stvarima, i (onog) umjetničkog značenja koje se odvojilo od umjetnika - čovjeka nakon čina stvaranja i ostalo pohranjeno u njegovim djelima”. Zbog toga ne možemo osporiti određenu memorijalnost ostalih privatnih zbirki darovanih Gradu jer putem njih doživljavamo ljude koji su ih čuvali i/ili skupili, zaključujemo kako su razmišljali i što su voljeli, kao i čime su se, osim skupljanjem u životu bavili. Oni su, bez obzira na svoje profesionalne dosege, ostavili nesumnjivo relevantno djelo – svoju zbirku, koja otvaranjem za javnost dobiva i potvrdu svoje društvene vrijednosti.

Kad je riječ o vrsti građe, primjerenom smatramo podjelu na zbirke umjetnina, zbirke kulturno-povijesne građe, zbirke heterogenog sadržaja⁹ i zbirke etnografske građe. Veliku većinu, njih 18, čine zbirke umjetnina, a ostale tri skupine obuhvaćaju četiri odnosno tri zbirke (v. prilog I., I.4.). Skupljanje efemerilija suvremen je trend u prikupljanju predmeta materijalne kulture. Takvi se predmeti tek u promijenjenim muzeološko-kulturološkim uvjetima i nakon protoka vremena počnu kulturološki i stručno vrednovati. Zbirka Rodin (stara ambalaža) i Zbirka Perinić (suvenirne lutke u narodnim nošnjama iz cijelog svijeta) mogle bi se smatrati zbirka efemerne građe koje su, tek s vremenom i s promjenama u sustavu vrijednosti, postale relevantne s aspekta kulturno-povijesnoga i suvremeno muzeološkoga stajališta.

Prema dostupnosti javnosti, od 30 zbirki i ostavština Gradu Zagrebu do 31. prosinca 2006. za opću je javnost otvoreno 13 zbirki,¹⁰ dok je njih 17 dostupno stručnoj javnosti (v. prilog I., I.5.). Razloge privremene ili trajne nedostupnosti doniranih zbirki i ostavina općoj javnosti možemo svrstati u četiri skupine:

1. loše građevinsko stanje objekta ili započeta sanacija objekata i prostora u kojima su smještene zbirke (zbirke Frangeš, Dujšin Ribar, Gvozdanović);
2. neriješeni imovinsko-pravni odnosi (povrat imovine bivšim privatnim vlasnicima) vezani za prostore u kojima je predviđena stalna prezentacija zbirke (J. Kovačić, Svečnjak);
3. odredbe ugovora o darovanju u kojima ne postoji obveza prezentacije zbirke za opću javnost sve do njihova premještanja u muzejsko-galerijsku ustanovu (Marčetić, Horvat-Pintarić);
4. deponiranje zbirke u ustanovi kojoj je zbirka predana na upravljanje i/ili preraspodjela predmeta po pojedinim muzejskim zbirka bez obveza izlaganja (Majer, Maurović, Matković Majer, Penić, Schlegel, Crnobori, Restek, B. Horvat, Seissel, Perčić).¹¹

Radi kvalitetnije prezentacije pojedinih donacija i njihova otvaranja javnosti, Grad Zagreb nastoji dokraja sanirati i urediti prostore u svom vlasništvu u kojima su smještene darovane zbirke, osobito one koje s nekretninama čine cjelinu i jedinstveni ambijent (ambijentalne zbirke). Osim zaštite građe, briga za te zbirke pridonosi očuvanju izvornih, autentičnih ambijenata te prezentaciji života i djela istaknutih osoba zagrebačke i hrvatske kulture i umjetnosti, zagrebačkih kolekcionara i do-

natora, ali i zagrebačkih građanskih i umjetničkih krugova.¹² Treba naglasiti da se predmeti iz doniranih zbirki, koje nisu otvorene za opću javnost ili su joj privremeno nedostupne, često izlažu na povremenim izložbama u zemlji i inozemstvu. Primjerice, umjetnička djela iz Zbirke J. Kovačića posebnim su marom njihova kolekcionara dosad izlagana na više od 60 izložbi diljem Hrvatske. Posudba pojedinih predmeta osobito je važna upravo za zbirke koje su privremeno nedostupne javnosti: zbirke Seissel, Perčić, Crnbori, Frangeš, Dujšin-Ribar, Restek (o pregledu načina izlaganja zbirki u vlasništvu Grada Zagreba v. tabl. 2.). Pristup i složenost muzeološke prezentacije zbirki darovanih Gradu Zagrebu ovisi ne samo o obilježjima, broju i očuvanosti darovanih predmeta, nego o sačuvanosti integriteta zbirke i njezina izvornog ambijenta. Najzahtjevniji su muzealizirani prostori ambijentalnih zbirki (kuća Gvozdanović, stan V. Kovačića, zbirka–radionica Schneider, Kljakovićeva kuća, stan Svečnjakovih, stan Dujšin Ribar, vila Frangeš, stan Krleža, atelijer Richter).¹³ Donacije koje se još uvijek čuvaju u stanovima skupljača-donatora, a otvorene su za opću javnost također se mogu smatrati ambijentalnima, iako se u njima još uvijek živi (zbirka Magjer, zbirka Muvrin). Posjet životnom prostoru kolekcionara posjet je autentičnom ambijentu čiji je zbirka organski dio. Za sve ambijentalne zbirke možemo govoriti o sačuvanosti ambijenta i integriteta zbirke. Drugačije je sa zbirka koje su predane muzejima i drugim ustanovama (v. prilog I., I.6.). Naime, iako se većina zbirki u inventar-

nim knjigama ustanove vodi kao cjelina (bez obzira na to što su izloženi samo dijelovi ponekih zbirki izloženi, dok je ostala građa deponirana), dvije su zbirke potpuno dezintegrirane raspoređivanjem u različite muzejske zbirke (u Muzeju za umjetnost i obrt: Zbirka Matković Majer i Zbirka Penić) (v. tabl. 3.).

Osobe koje su darovale zbirke Gradu Zagrebu često nisu i osobe koje su je stvarale. Kad je riječ o načinu stjecanja zbirke, među donatorima pravimo razliku između kolekcionara *par excellence*, predstavnika građanskog skupljanja, renomiranih umjetnika i nasljednika umjetničkih ili obiteljskih ostavština. S obzirom na način stjecanja zbirke osobito je važna razlika između prva dva tipa donatora jer ona može upućivati na dva tipa skupljanja koja su se diferencirala u Zagrebu. Kolekcionari *par excellence* prikupljaju građu s ciljem stvaranja zbirke koja će imati prirodu samostalnog entiteta, neovisno o kolekcionarovim biografskim danostima (npr. B. Horvat, D. Magjer, J. Kovačić). Valja naglasiti da je skupljanje trojice kolekcionara iz te grupe – Ante Rodina, Nikole Marčetića i Drage Muvrina – bilo usko povezano s njihovom profesijom. Nasuprot tome kolekcionari – predstavnici građanskog skupljanja, sustavno i pomno prikupljaju predmete radi uređenja interijera i stvaranja ambijenta, čuvanja obiteljske i kulturne baštine, i to prijateljskim, profesionalnim i obiteljskim vezama te na putovanjima. S obzirom na način stjecanja, donacija Cate Dujšin-Ribar dijelom je umjetnička ostavština, a dijelom rezultat građanskog skupljanja (v. prilog I. I.7.).

Tablica 2.

NAČINI IZLAGANJA ZBIRKI U VLASNIŠTVU GRADA ZAGREBA

NAZIV ZBIRKE		ZBIRKA IZLOŽENA		POVREMENO IZLAGANJE NA IZLOŽBAMA
		CJELOVITO	DJELOMICE	
1.	GALERIJA SLIKA GRADA ZAGREBA "BENKO HORVAT"			DA
2.	MEMORIJALNA ZBIRKA I STAN ARHITEKTA VIKTORA KOVAČIĆA	DA		
3.	MUZEJ ANKE GVOZDANOVIĆ	DA		
4.	ZBIRKA MAGJER	DA		
5.	MEMORIJALNA ZBIRKA JOZE KLJAKOVIĆA	DA		
6.	ZBIRKA LJUBE PENIĆ		DA	
7.	ZBIRKA DR. IVANA RIBARA I CATE DUJŠIN-RIBAR	DA		
8.	ZBIRKA NADE MIRJEVIĆ	DA		
9.	ZBIRKA GLAZBENIH AUTOMATA IVANA GERERSDORFERA	DA		
10.	ZBIRKA VJENCESLAVA RICHTERA I NADE KAREŠ-RICHTER	DA		
11.	OSTAVŠTINA MAJER			DA
12.	ZBIRKA UMJETNINA TILLE DURIEUX	DA		
13.	ZBIRKA MAJSTORSKA RADIONICA ZA RESTAURACIJU I GRADNJU GUDAČIHK INSTRUMENTATA POKOJNOG FRANJE SCHNEIDERA	DA		
14.	MEMORIJALNI PROSTOR MIROSLAVA I BELE KRLEŽE	DA		
15.	ZBIRKA DR. JOSIPA KOVAČIĆA HRVATSKE SLIKARICE ROĐENE U 19. STOLJEĆU			DA
16.	SPOMEN-ZBIRKA DR. VINKA PERČIĆA			DA
17.	ZBIRKA MARTE I VILIMA SVEČNJAKA			DA
18.	FUNKCIONALNA KULTUROLOŠKA ZBIRKA NIKOLE MARČETIĆA			DA
19.	AMBIJENTALNA ZBIRKA AKADEMSKOG KIPARA PROFESORA ROBERTA FRANGEŠA-MIHANOVIĆA	DA		
20.	ZBIRKA LUTAKA U NARODNIM NOŠNJAMA IZ CIJELOGA SVIJETA LJEPOSLAVA PERINIĆA		DA	

NAZIV ZBIRKE		ZBIRKA IZLOŽENA		POVREMENO IZLAGANJE NA IZLOŽBAMA
		CJELOVITO	DJELOMICE	
21.	ZBIRKA BRANKA MAJERA I KATJE MATKOVIĆ-MAJER			DA
22.	ZBIRKA SLIKARSKIH I ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH RADOVA UMJETNIKA, ARHITEKTA I URBANISTA JOSIPA SEISSELA			DA
23.	ZBIRKA MARIJE TOMLJENOVIĆ-VALEČIĆ	DA		
24.	ZBIRKA DR. VERE HORVAT-PINTARIĆ			DA
25.	ZBIRKA UMJETNIČKIH DJELA AKADEMSKOG SLIKARA JOSIPA CRNOBORIJA			DA
26.	ZBIRKA TRADICIONALNIH AFRIČKIH UMJETNINA DRAGE MUVRINA	DA		
27.	ZBIRKA STARE AMBALAŽE DR. ANTE RODINA		DA	
28.	ZBIRKA UMJETNIČKIH RADOVA SLIKARA, GRAFIČARA I RESTAURATORA JOSIPA RESTEKA			DA
29.	ZBIRKA UMJETNINA JOSIPA I MARIJE SCHLEGEL		DA	
30.	ZBIRKA ANDRIJE MAUROVIĆA			DA

Tablica 3.
NAČIN SMJEŠTAJA ZBIRKI U VLASNIŠTVU GRADA ZAGREBA

AMBIJENTALNE I MEMORIJALNE ZBIRKE	ZBIRKE U STANOVIMA DAROVATELJA	ZBIRKE U MUZEJIMA I DRUGIM PROSTORIMA
UKUPNO: 9	UKUPNO: 5	UKUPNO: 16
MEMORIJALNA ZBIRKA I STAN ARHITEKTA VIKTORA KOVAČIĆA	ZBIRKA MAGJER	GALERIJA SLIKA GRADA ZAGREBA "BENKO HORVAT" / MUZEJ SUVREMENE UMJETNOSTI
MUZEJ ANKE GVOZDANOVIĆ	FUNKCIONALNA KULTUROLOŠKA ZBIRKA NIKOLE MARČETIĆA	ZBIRKA LJUBE PENIĆ / MUZEJ ZA UMJETNOST I OBRT
MEMORIJALNA ZBIRKA JOZE KLJAKOVIĆA	ZBIRKA DR. VERE HORVAT-PINTARIĆ	ZBIRKA NADE MIRJEVIĆ / STARA GRADSKA VIJEĆNICA

AMBIJENTALNE I MEMORIJALNE ZBIRKE	ZBIRKE U STANOVIMA DAROVATELJA	ZBIRKE U MUZEJIMA I DRUGIM PROSTORIMA
ZBIRKA DR. IVANA RIBARA I CATE DUJŠIN-RIBAR	ZBIRKA TRADICIONALNIH AFRIČKIH UMJETNINA DRAGE MUVRINA	ZBIRKA GLAZBENIH AUTOMATA IVANA GERERSDORFERA / MUZEJ GRADA ZAGREBA
ZBIRKA VJENCESLAVA RICHTERA I NADE KAREŠ-RICHTER	ZBIRKA DR. JOSIPA KOVAČIĆA HRVATSKE SLIKARICE ROĐENE U 19. STOLJEĆU	OSTAVŠTINA MAJER / HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
MEMORIJALNI PROSTOR MIROSLAVA I BELE KRLEŽE		ZBIRKA UMJETNINA TILLE DURIEUX / MUZEJ GRADA ZAGREBA
ZBIRKA MARTE I VILIMA SVEČNJAKA		ZBIRKA LUTAKA U NARODNIM NOŠNJAMA IZ CIJELOGA SVIJETA LJEPOSLAVA PERINIĆA / TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ZAGREBA
AMBIJENTALNA ZBIRKA AKADEMSKOG KIPARA PROFESORA ROBERTA FRANGEŠA-MIHANOVIĆA		SPOMEN-ZBIRKA DR. VINKA PERČIĆA / GALERIJA KLOVIĆEVI DVORI
ZBIRKA MAJSTORSKA RADIONICA ZA RESTAURACIJU I GRADNJU GUDAČIH INSTRUMENATA POKOJNOG FRANJE SCHNEIDERA / GLAZBENA ŠKOLA PAVLA MARKOVCA		ZBIRKA BRANKA MAJERA I KATJE MATKOVIĆ-MAJER / MUZEJ ZA UMJETNOST I OBRT
		ZBIRKA SLIKARSKIH I ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH RADOVA UMJETNIKA, ARHITEKTA I URBANISTA JOSIPA SEISELA / MUZEJ SUVREMENE UMJETNOSTI
		ZBIRKA MARIJE TOMLJENOVIĆ-VALEČIĆ / STARA GRADSKA VIJEĆNICA
		ZBIRKA UMJETNIČKIH DJELA AKADEMSKOG SLIKARA JOSIPA CRNOBORIJA / GALERIJA KLOVIĆEVI DVORI
		ZBIRKA STARE AMBALAŽE DR. ANTE RODINA / MUZEJ GRADA ZAGREBA

AMBIJENTALNE I MEMORIJALNE ZBIRKE	ZBIRKE U STANOVIMA DAROVATELJA	ZBIRKE U MUZEJIMA I DRUGIM PROSTORIMA
		ZBIRKA UMJETNIČKIH RADOVA SLIKARA, GRAFIČARA I RESTAURATORA JOSIPA RESTEKA / GALERIJA KLOVIČEVI DVORI
		ZBIRKA SCHLEGEL / MUZEJ GRADA ZAGREBA
		ZBIRKA MAUROVIĆ/MODERNA GALERIJA

Bilješke

¹ Često se događalo da podaci, posebno godine, variraju od izvora do izvora. Kada su podaci iz više izvora bili različiti ili čak kontradiktorni, odlučivali smo se za one koje smo sami uspjeli provjeriti arhivskim ili sekundarnim izvorima ili za one koji su u drugih autora bili potkrijepljeni dodatnim dokazima ili navodima te su se komparacijom nametnuli kao pouzdani.

² Dopis Konzervatorskog zavoda Ministarstvu prosvjete Narodne Republike Hrvatske br. 642-1946 od 14. lipnja 1948. Popis zaštićenih privatnih zbirki na području grada Zagreba donosi 112 zbirki i 4 zbirke javnog značaja – Chavrak, Radovan, Weiss, Žimbrek (AMKRH). Treba napomenuti da su tada gradu Zagrebu pripadali danas zasebni gradovi Samobor i Velika Gorica. Držimo da je relativno velik broj popisanih zbirki bio u interesu samih vlasnika jer se evidentiranjem zbirki ili baštinskih vrijednosti u privatnom vlasništvu moglo spriječiti od gradskih stambenih vlasti nametnuto useljenje sustanara zbog manjka stambenoga prostora neposredno nakon Drugoga svjetskog rata. Nažalost, strah vlasnika zbirki pokazao se opravdanim te su mnogi od njih, usprkos zalaganju Konzervatorskog zavoda, bili prisiljeni primiti sustanare, i to katkad u one iste prostore u kojima se nalazila privatna zbirka zaštićena od državne uprave kao spomenik kulture. Od zbirki kasnije darovanih Gradu Zagrebu to se dogodilo sa zbirakama Frangeš i Penić. Neke druge privatne zbirke, stiještene unutar malog prostora i izložene nepažnji sustanara, znatno su uništene i bile rasute.

³ Na popisu privatnih zbirki grada Zagreba Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu iz 1972. godine nalazi se 97 zbirki. Godine 1976. ih je 50, a ostale su izgubile status zbirki (AGZZSKP).

Godine 1985. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu na popisu privatnih zbirki upisanih u Registar pokretnih spomenika kulture navodi 15 zbirki, preventivno je zaštićenih 32, 17 ih je "ostalnih", a 10 zbirki više nisu privatne i smještene su u muzejsko-galerijske ustanove u Zagrebu (ArGUK).

Godine 1995. preostale su 42 zbirke u privatnom vlasništvu (isključivši zbirke koje su u međuvremenu darovanjem postale vlasništvo Grada Zagreba). Taj je podatak je uzet iz evidencije privatnih zbirki umjetnina na području grada Zagreba Državne uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine (ArGUK). Zbirke koje su preventivno zaštićene ili upisane u Registar pokretnih spomenika kulture sukladno postojećim propisima o zaštiti spomenika kulture stručno su obrađene od strane nadležnog zavoda za zaštitu spomenika kulture.

⁴ U dopisu Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode od 2. srpnja 2002., Klasa: 612-08/02-03/476, Ur. br. 251-16-02-02-1, upućenog Ministarstvu kulture Republike Hrvatske, na popisu preventivno zaštićenih pojedinačnih pokretnih spomenika kulture i zbirki za koje je postupak pripreme prijedloga za donošenje rješenja o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra u tijeku, navode se 22 privatne zbirke i ostavštine te 5 zbirki koje su bile privatne, a donirane su Gradu Zagrebu (ArGUK).

- ⁵ To zasad nije utvrđeno samo za Zbirku Marčetić (jer o tome još nije postignut dogovor s donatorom, a u tijeku je i revizija zbirke preko Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode) i za Zbirku Perčić (dosad nije utvrđeno koja bi ustanova preuzela upravljanje zbirkom, uz obvezu njezine barem djelomične prezentacije javnosti, čime bi se poštovala odredba darovnog ugovora).
- ⁶ Iako ćemo ih razvrstavati prema određenim kriterijima, zajedno sa svim ostalim zbirkami doniranim Gradu Zagrebu, treba napomenuti da se donacije Majer, Tomljenović-Valečić i Mirjević ne mogu smatrati zbirkami - riječ je o skupinama predmeta i dokumenata. Ipak to su predmeti koji potječu iz veće obiteljske, odnosno umjetničke ostavštine (donacija Mirjević te donacija Majer), a u donaciji Tomljenović-Valečić riječ je o predmetima nabavljenima građanskim skupljanjem umjetnina u funkciji ukusnog uređenja doma. Jednako ćemo tako razvrstavati i zbirke Schlegel i Maurović, pri čemu je Maurovićeva zbirka umjetnička ostavština, a zbirka Schlegel obiteljska kolekcionarska zbirka, iako formalno pravno to nisu donacije, već ostavine Gradu Zagrebu nakon smrti vlasnika koji nisu imali zakonskog nasljednika.
- ⁷ U toj podjeli izostavili smo donirane grupe predmeta (Majer, Mirjević, Tomljenović-Valečić).
- ⁸ Zbirka Dujšin Ribar nastajala je obiteljskim nasljeđivanjem umjetnina, građanskim skupljanjem umjetnina radi uređenja doma, umjetničkim slikarskim i pjesničkim stvaranjem slikarice Cate Dujšin-Ribar, čuvanjem slikarske ostavštine Jurice Ribara te čuvanjem dokumentacije povezane s političkim, odnosno glumačkim djelovanjem Ivana, Ive i Jurice Ribara, odnosno glumca Dubravka Dujšina.
- ⁹ Darovana građa sadržava umjetničke predmete i kulturno-povijesnu građu koja se ne može jednostavno odjeljivati.
- ¹⁰ Od toga je 5 ambijentalnih i/ili memorijalnih zbirki (V. Kovačić, Kljaković, Schneider, Krleža, Richter), dok su ostale donacije i ostavine dostupne unutar stalnih postava muzeja (Gerersdorfer, Durieux, Rodin), u drugim ustanovama (Mirjević, Tomljenović-Valečić, Schneider) ili u stanovima donatora (Magjer, Muvrin).
- ¹¹ Zbirke Seissel i B. Horvat bit će dostupne općoj javnosti nakon preseljenja Muzeja suvremene umjetnosti u novu muzejsku zgradu u Novom Zagrebu. Dio Zbirke Seissel prezentirat će se unutar stalnog postava Muzeja, a Zbirka B. Horvata izložiti će se samostalno u sadašnjim prostorijama Muzeja suvremene umjetnosti u Habdelićevoj 2. Poneki predmeti iz ostavine Schlegel mogu se vidjeti u sklopu stalnog postava Muzeja grada Zagreba, a pojedinačni predmeti iz zbirki Penić i Matković-Majer sastavni su dijelovi stalnog postava Muzeja za umjetnost i obrt. Nakon što muzejsko-galerijska ustanova preuzme donacije Horvat-Pintarić i Marčetić, pojedinačni predmeti iz tih zbirki također će biti dostupni općoj javnosti. Zbirka Perčić privremeno je pohranjena u čuvaonici Galerije Klovićevi dvori jer nije pronađeno rješenje koje bi pomirilo uvjete darovnog ugovora o cjelovitome ili djelomičnom prezentiranju zbirke općoj javnosti, s mogućnostima Grada Zagreba i muzejsko-galerijskih ustanova da pronađu adekvatni prostor. Građa ostalih zbirki, u sklopu tematskih i studijskih izložbi ili posuđivanjem njihovih predmeta i umjetnina drugim ustanovama, s vremena na vrijeme dostupna je općoj javnosti (Crnobori, Restek, Maurović). Ambijentalne će zbirke nakon sanacije ili rješenjem imovinsko-pravnih pitanja biti stalno otvorene za javnost (Frangeš, Dujšin Ribar, Gvozdanović, J. Kovačić, Svečnjak).
- ¹² U ovom trenutku to su zbirke Gvozdanović (generalna sanacija), Frangeš (generalna sanacija), Richter (uređenje izložbenog prostora na otvorenom), Dujšin Ribar (uređenje pristupnog dvorišta, stubišta i hodnika te zaštita od oborinskih voda), Svečnjak (uređenje prostora za stalnu prezentaciju zbirke) i J. Kovačić (uređenje prostora za stalnu prezentaciju Zbirke).
- ¹³ Još se za Zbirku J. Kovačića planira ambijentalni postav u prizemlju kuće Demetar – Corvin, Zagreb, Radićeva 24.

Donacije i ostavštine Gradu Zagrebu

Prva realizacija donacije umjetničke zbirke Gradu Zagrebu – Bauerova Gipsoteka

Predmet ovoga rada ponajprije su privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu od 1946. do 2006. godine, no istraživanjem je utvrđeno da su prve donacije Gradu Zagrebu zapravo donacije Antuna Bauera, koje su ostvarene dogovorom s gradskim upravnim tijelima 1937. i 1944. godine. Stoga je u ovom radu nužno iznijeti podatke o darovanoj građi i kolekcionaru. Danas su Bauerova Gliptoteka i Arhiv za likovne umjetnosti sastavni dio državne ustanove – Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Zagrebačka Gipsoteka i Arhiv za likovne umjetnosti

Među zaključcima sjednice Ekonomskog odbora Grada Zagreba od 21. listopada 1937., bilo je i to da “Općina grada Zagreba izjavljuje da je voljna preuzeti gipsoteku prof. Bauera, i to besplatno, te će istu pohraniti na doličnom mjestu”.¹ Tim je zaključkom osnovana Gipsoteka. Uvjeti darovanja (“besplatnog ustupanja“, prema formulaciji iz dokumenta), što ih je 23. listopada 1937. u pisanom podnesku gradskim vlastima naveo donator, bili su nedjeljivost zbirke i obveza osiguranja izložbenog prostora. Donator se pak obvezao dalje voditi i dopunjavati zbirku.²

Najvažnija uloga u Zbirci bila je namijenjena povijesnim odljevima, dok je s vremenom najbrojnijom postala moderna plastika. Zbirka je sadržavala oko 200 djela šezdesetak autora.³ Povijesni dio donacije Bauer obuhvaćao je srednjovjekovnu zbirku sadrenih odljeva te

odljeve iz razdoblja renesanse, a njegov današnji naziv u sklopu Gliptoteke Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti jest Zbirka sadrenih odljeva fragmenata nepokretnih spomenika hrvatske kulturne baštine od 9. do 15. stoljeća. Dio odljeva potječe iz razdoblja dok je Bauer bio ravnateljem Gipsoteke te se miješaju s donacijom. Preciznih podataka o načinu nabave svakog odljeva nema jer se u navedenom razdoblju nisu vodile točne inventarne knjige.⁴

Svrha (poslanje, misija) tih muzejskih zbirki iznesena je u Pravilniku o radu Gipsoteke od 20. listopada 1947. Skupljeni skulptorski radovi trebali su prikazati kontinuitet razvoja nacionalnog kiparstva, pomoći stručnom istraživanju nacionalne umjetnosti, sačuvati u modelima, odljevima ili rekonstrukcijama radove suvremenih kipara, kao i “spomenike koji ili odu u privatni posjed ili su na terenu eventualno izloženi propadanju“. U praktičnom smislu, zadatak Gipsoteke, prema istom dokumentu, bio je da “sabi- re u gipsanim odljevima i modelima djela domaćih umjetnika te umjetničke i historijske spomenike s domaćeg teritorija, odnosno (spomenike od) nacionalnog, umjetničkog i kulturnog značenja“.⁵

Taj se “muzej hrvatskog kiparstva” dugo povlačio, da parafraziramo Zdenku Munk, po stajama, drvnicama i tavanima (Munk, 1939., 13). Iz odluka spomenutog gradskog tijela od 23. studenoga 1938. te od 9. i 10. veljače 1939.,⁶ o “smještaju zbirke sadrenih otisaka moderne i antikne plastike čiji je vlasnik Gradska općina“, vidi se da je smještaj i otvorenje Gipsoteke grada Zagreba za javnost bilo neizvjesno zbog neprikladnosti prvog prostora predviđenog za zbirku u Bednjanskoj ulici, te je određeno

da se preseli na Ksaversku cestu. Iako je bila smještena u neadekvatan prostoru, pristup u Gipsoteku bio je omogućen đacima, studentima i stručnjacima.⁷ Konačno rješenje nađeno je početkom 1940. u prostorima bivše Tvornice kože u Medvedgradskoj ulici, gdje se zbirka i danas nalazi kao dio Gliptoteke Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Tijekom prvih deset godina postojanja Gipsoteke nekoliko je desetaka tisuća ljudi posjetilo zbirke i mnogi su se stručnjaci koristili njezinom građom.⁸ Zbirkom je dugi je niz godina upravljao Antun Bauer, sve do 1952., kada se razišao s ondašnjom upravom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i dobio otkaz. Bauero-va Gipsoteka pripojena je Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti kao zasebna muzejsko-galerijska jedinica, što se zbog rasipanja građe, ali i zamiranja žive muzeološke aktivnosti nije pokazalo kvalitetnim rješenjem. U svome magistarskom radu, u kojemu je istražila i obradila povijest nastanka muzeja i galerija u Za-

grebu, Ž. Vujić argumentirano je ustvrdila da je “Bauerovim odlaskom Gipsoteka znatnim dijelom izgubila potencijal jedne relativno suvremene, komunikativne muzejske ustanove“ (1993., 93.).

Prikupljajući arhivski i dokumentarni materijal vezan za djela u Gipsoteci, Bauer je 1943. u desetak dvokrilnih ormara⁹ formirao arhiv s jedinstvenom opsežnom dokumentacijom o hrvatskoj likovnoj umjetnosti. Građa zbirke crteža, skica, studija i grafika suvremenih hrvatskih autora, koju je Bauer ustupio Gipsoteci 1943., primljena je kao donacija Gradu Zagrebu zaključkom Gradskog poglavarstva od 11. kolovoza 1944.¹⁰ Arhiv je u sklopu Gipsoteke otvoren za javnost početkom 1946.¹¹ Sadržavao je osobni arhiv kipara Kerdića, arhive Hrvatskog društva umjetnosti, Kluba likovnih umjetnica, Umjetničkog salona Ullrich, dokumente o gradnji Doma likovnih umjetnosti, novinske članke, fototeku nacionalne umjetnosti 19. i 20. stoljeća, kartoteku izložbi i kulturnih događaja na području likovne umjetnosti,

Slika 1.a) Stalni postav Gliptoteke HAZU, Zagreb, Medvedgradska 2; skulpture Roberta Frangeša-Mihanovića

zbirku grafika, crteža i skica suvremenih hrvatskih umjetnika, arhiv strane moderne umjetnosti kao komparativni materijal, stručnu knjižnicu od 3.000 svezaka i bogatu bibliografiju o suvremenoj domaćoj umjetnosti. Arhiv je trebao popuniti manjak u dokumentacijama muzejskih zbirki, pružiti mogućnost znanstvenog proučavanja hrvatske umjetnosti

i pratiti njezin razvoj, kao i prikupljati sav reproducirani materijal i bibliografiju suvremene hrvatske likovne umjetnosti.¹² Arhiv je 1952. s Gipsotekom prešao u sastav ondašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti te postao samostalna jedinica te institucije pod nazivom Arhiv za likovne umjetnosti JAZU.

A. Bauer je do kraja života nastavio skupljati građu i dokumentaciju vezanu za suvremene likovne umjetnosti i likovna zbivanja. U toj je zbirci prikupio 10.000 originalnih skica, crteža i akvarela suvremenih hrvatskih umjetnika te utemeljio knjižnicu i dokumentaciju o likovnim umjetnicima i ustanovama s više od 20.000 svezaka. Želja mu je bila osnovati Dokumentacijski centar za likovnu umjetnost jer je smatrao da u Hrvatskoj postoji “osnovno pomanjkanje organizirane službe informacija za likovnu umjetnost”.¹³ Takva bi institucija, prema Bauerovoj zamisli, kontinuirano skupljala i širila informacije o suvremenim likovnim zbivanjima kako bi se suvremena likovna umjetnost afirmirala i u javnosti prihvatila.¹⁴ Nakon Bauerove smrti ta je građa pridružena prvom Bauerovu arhivu, odnosno Arhivu za likovne umjetnosti HAZU.¹⁵

Druge donacije Bauerovih gradovima u Hrvatskoj

Iako je Antun Bauer sudjelovao u osnivanju brojnih muzejsko-galerijskih institucija u Hrvatskoj, a supružnici Bauer brojnim hrvatskim institucijama darovali umjetničku, kulturno-povijesnu i arhivsku građu (Osijek, Vukovar, Zagreb), ovdje ćemo naglasiti njihove donacije gradovima Vukovaru i Novskoj.

Umjetnine za Galeriju umjetnina u Vukovaru odnosno isprva za Galerijski

Slika 1.b) Stalni postav Gliptoteke HAZU, Zagreb, Medvedgradska 2, Zbirka sadrenih odljeva fragmenata nepokretnih spomenika hrvatske kulturne baštine od 11. do 15. st.

odsjek Gradskog muzeja Vukovar, 1948. godine počele su dolaziti u grad: uljene slike, kipovi, gipsani odljevi, reljefna plastika i dr. (Dvojković 1994., 56-69.). Bauerovi su za osnivanje Galerije na posudbu od 10 godina dali oko 150 slika i plastika s namjerom ustupanja te građe Gradu Vukovaru kada se osnuje galerija.¹⁶ Između prof. dr. Bauera i Narodnog odbora općine Vukovar sklopljen je 1959. ugovor o prvom preseljenju galerije u samostalnu zgradu (Dvojković 1994., 56-69.). To je bilo ispunjenje Bauerovih početnih zamisli. Od tada nadalje supružnici Bauer kontinuirano su dopunjavali fundus te galerije većim i manjim donacijama umjetnina ili arhivske i dokumentacijske građe, na što su

se i pravno obvezali 10. svibnja 1968., kada je potpisan ugovor sa Skupštinom Općine Vukovar. Time su Zbirka Bauer i Galerija umjetnina u Vukovaru i službeno osnovane (Dvojković, 1994., 56-69.). Za to vrijeme¹⁷ Bauerovi su paralelno skupljali i slali građu za vukovarski Arhiv za likovnu umjetnost, pri čemu su se ponajprije orijentirali na likovne umjetnosti slavonske regije.

Nadalje, supružnici Bauer su ugovorom o darovanju 1990. poklonili Gradu Novskoj Zbirku Bauer, koja je obuhvaćala "Izložbu našeg suvremenog likovnog amaterizma" s oko 100 djela 60-ak umjetnika, ostale umjetnine sličnog sadržaja iz njihove privatne zbirke te popratnu arhivu o suvremenoj likovnoj umjetnosti.¹⁸ Uvjet ugovora i Bauerova namjera bili su da se ostvari galerijska prezentacija hrvatskoga suvremenog likovnog amaterizma i u Novskoj osnuje Galerija umjetnina likovnog amaterizma. Smatrajući da "zvanje likovnog umjetnika nije zvanje koje se može naučiti" i poštujući nagrade koje su na međunarodnim izložbama dobivali likovni amateri iz Hrvatske, Bauer je 1998. predlagao da Galerija u Novskoj bude nositelj redovite izložbe *Bienalle umjetnika amatera Slavonije*.¹⁹

Antun i Antonija Bauer

Antun Bauer (Vukovar, 18. kolovoza 1911. – Zagreb, 9. travnja 2000.), muzeolog, povjesničar umjetnosti, znanstveni djelatnik, kolekcionar, donator, inicijator i osnivač mnogih hrvatskih muzejsko-galerijskih ustanova. Studirao je arheologiju i povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je 1935. i diplomirao. Usavršavao se na studijskom boravku u Beču, 1935./36.

Nakon povratka u Zagreb doktorirao je arheologiju s temom *Rimska olovna plastika*, 1937., s naglaskom na arheološkim nalazima u Sisku (Nekić, 1944., 11-12.). Predavao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (Katedra za arheologiju), na Višoj školi za primijenjenu umjetnost, kao i na inozemnim sveučilištima. Bio je suosnivač, voditelj i predavač poslijediplomskog studija muzeologije u sklopu Centra za studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti Referalnog centra Sveučilišta u Zagrebu. Provodio je arheološka istraživanja pokraj Iloka, Osijeka i u Vučedolu u ekipi prof. R. Schmidta iz Tübingena.

Radio je kao voditelj Gliptoteke JAZU i Arhiva za likovne umjetnosti, bio je direktor Hrvatskoga školskog muzeja te osnivač i direktor Muzejskoga dokumentacijskog centra. Bauerova muzejska dokumentacijska građa (muzejski plakati, pozivnice, fotografije, izvješća o radu, hemeroteka, katalogi izložbi, stručna knjižnica, sistematizirana dokumentacija o našim muzejima) predana je Muzejskome dokumentacijskom centru u Zagrebu, osnovanome na Bauerov prijedlog nakon predaje građe godine 1955. (Fruk, 1994.). Sam Bauer kasnije je tvrdio da je osnovao Muzejski dokumentacijski centar u Zagrebu kao svoje *najznačajnije životno djelo*.²⁰

Samostalnim sredstvima potaknuo je izdavanje muzeoloških časopisa *Muzeologija* i *Informatica Museologica*, kojima je bio i urednik. Godine 1957. objavio je publikaciju *Muzeji u Hrvatsko*, u kojoj su na jednome mjestu, prvi put u Hrvatskoj, prikupljeni podaci o hrvatskim muzejima. Pionirski bibliografski rad Bauera i supruge Antonije (31 svezak *Bibliografije i građe za umjetnost i srodne struke*,

Slika 2. Antonija i Antun Bauer u svome stanu u Zagrebu, Krajiška 23, oko 1995.

određen razdobljem od 1951. do 1958.) poslužio je kao priprema za likovna enciklopedijska izdanja *Leksikografskog zavoda FNRJ*, osnovana 1950.²¹ Kao stručni numizmatičar završio je rukopis *Numizmatičkog rječnika i priručnika* u dva toma. Osim spomenutih institucija, osnivač je i Muzeja grada Iloka, a kao inicijator ili suradnik pomagao je pri osnivanju i radu mnogih drugih muzejsko-galerijskih ustanova.²²

Antonija Bauer (Zagreb, 5. veljače 1913. – 26. prosinca 2003.) diplomirala je i doktorirala na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Apsolvirala je povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od proljeća 1940. radila je u Gipsoteci i vodila sav administrativni posao. U svojstvu bibliotekarke i na izradi likovne

dokumentacije u Gipsoteci radila je desetak, a na Pravnom fakultetu 20 godina.²³ Bila je pomagačica i sudionica svih aktivnosti svog supruga. Prema vlastitoj izjavi, njezin je najveći doprinos u izradi 31 sveska *Bibliografije i građe za umjetnost i srodne struke*.²⁴

Bilješke

- ¹ Zapisnik sjednice Gradskog vijeća Općine grada Zagreba broj: 7770 Prs-1937, 29. listopada 1937., str. 300., (DAZ).
- ² Osnivanje, u: A. Bauer; *Historijat Gipsoteke 1937-1947*, Zagreb, 1948. (AMDC).
- ³ A. Bauer: *Donacije iz Zbirke Bauer - Pokušaj odgovora na postavljeno pitanje - Informacije o mojim donacijama*, studeni 1985. (AMDC).
- ⁴ Podatak iz Arhiva Gliptoteke HAZU.
- ⁵ Gipsoteka, Pravilnik o radu, 20. listopada 1947., u: A. Bauer; *Historijat Gipsoteke 1937-1947*, Zagreb, 1948. (AMDC).
- ⁶ Zapisnik sjednice Gradskog vijeća Općine grada Zagreba bez br., 6. ožujka 1939., str. 61. Odlukom Ekonomskog odbora broj: 209.391-IA-1938, toč. 1., odobren je postupak predsjednika Gradske općine grada Zagreba koji je svojom odlukom 209.391-IA-1938, 31. 10. 1938., na osnovi ovlasti br. 98 Z.G.O., odlučio da će se gradska Gipsoteka "preseliti iz dosadašnjeg spremišta u Bednjanskoj ulici u gradske zgrade na Ksaverskoj cesti br. 21".
- ⁷ Članak u Zagrebačkom listu od 22. svibnja 1939.; Gipsoteka grada Zagreba, Ksaverska cesta 21. U članku se također navodi da je otvorenje Gipsoteke na Ksaverskoj cesti odgođeno "jer muzejski rad ne poznaje naglosti". Novinski izrezak čuva se u dosjeu "Muzeji", HR DAZG-10, Zbirka novinskih izrezaka, sign. ZNI-4. (DAZ).
- ⁸ A. Bauer: *Historijat Gipsoteke 1937-1947*, Zagreb, 1948. (AMDC).
- ⁹ A. Bauer: *Donacije iz Zbirke Bauer - Pokušaj odgovora na postavljeno pitanje - Informacije o mojim donacijama*, studeni 1985. (AMDC).
- ¹⁰ Zbirka je ustupljena Gipsoteci 1943., s molbom Gradskom poglavarstvu da se "omoguću uređenje materijala i njegovo daljnje prikupljanje". Zaključak Gradskog poglavarstva o prihvaćanju donacije broj 10.488-T.a.-1944 do-

nesen je 11. kolovoza 1944. Nastanak te zbirke Bauer je objasnio riječima da je do skupljanja tog najintimnijega atelijerskog materijala “došlo spontano, kao potreba da se prikupi i sačuva gradivo koje u Zagrebu nitko ne sakuplja. U tim i takvim skicama i crtežima najbolje se odražuje duh i stvaranje pojedinih djela, daleko bolje i dublje nego u gotovim djelima”.

Prema: A. Bauer, D. Kečkemet: *Gipsoteka; Arhiv za domaću likovnu umjetnost, Muzejski arhiv - Građa za muzeologiju*, br. 5, izdano kao rukopis, Zagreb, 1948. (AMDC).

Unatoč dugotrajnom istraživanju, spomenuti zaključak Gradskog poglavarstva o prihvaćanju donacije arhivske građe nismo uspjeli pronaći u Državnom arhivu u Zagrebu. Ipak se u zapisniku sjednice Gradskog poglavarstva od 21. kolovoza 1944. navodi da je Gipsoteka “ograničila svoj rad uglavnom na arhiv hrvatske umjetnosti, i u granicama mogućnosti na uređivanje i popunjavanje svojih zbirki”. Izvor: HR-DAZG-24, Gradsko poglavarstvo, zapisnici sjednica 1941.-1944., izvornik zapisnika sjednice održane 21. kolovoza 1944., str. 5. (DAZ).

¹¹ Sam Bauer u svom rukopisu *Historijat Gipsoteke 1937-1947*, Zagreb, 1948. (AMDC) na dva mjesta navodi različit datum otvaranja arhiva za javnost: jednom je to siječanj, a drugi put proljeće 1946.

¹² Svrhe Arhiva navedene prema: Gipsoteka, Pravilnik o radu, 20. listopada 1947., u: A. Bauer; *Historijat Gipsoteke 1937-1947*, Zagreb, 1948. (AMDC).

¹³ Pismo Antuna i Antonije Bauer ministru kulture Republike Hrvatske mr. Boži Biškupiću od 3. srpnja 1997., transkript pisma u ArGUK.

¹⁴ Bauerov poziv na suradnju likovnim umjetnicima i ustanovama od 19. svibnja 1997.; ArGUK.

¹⁵ Prema reversu od 8. veljače 2002., br. 1058/8. 7. 97., 19 kutija te dokumentacije, koja se od 1997. nalazila u tadašnjemu Muzejsko-galerijskom centru u Zagrebu, predano je predstavnicima Arhiva za likovnu umjetnosti HAZU (kopija reversa u ArGUK).

¹⁶ A. Bauer: *Donacije iz Zbirke Bauer - Pokušaj odgovora na postavljeno pitanje - Informacije o mojim donacijama*, studeni 1985. (AMDC).

¹⁷ A. Bauer: *Donacije iz Zbirke Bauer - Pokušaj*

odgovora na postavljeno pitanje - Informacije o mojim donacijama, studeni 1985. (AMDC).

U tom rukopisu Bauer navodi da se u Zbirci Bauer u Galeriji u Vukovaru trenutačno nalazi više od 700 djela hrvatskih umjetnika, da je 200 djela u svom domu pripremio kao novu donaciju te da je u Arhivu za likovnu umjetnost u Zbirci Bauer sistematizirano više od 6000 omota. Tada aktualna javna polemika o Zbirci Bauer u Vukovaru rezultirala je time da su pojedini umjetnici darovali Antunu Baueru oko 200 djela kao znak potpore njegovu radu i nastojanju.

¹⁸ Ugovor o darovanju potpisan je između prof. dr. A. Bauera, supruge dr. Antonije Bauer i Skupštine Općine Novska. Ugovorne obveze prihvaćene su na osnovi zaključka Skupštine općine Novska od 7. prosinca 1990., tog dokumenta, kao i Prijedloga Galeriji likovnog amaterizma u Novskoj s naslovom *Bienale umjetnina likovnih umjetnika amatera Slavonije u Galeriji umjetnina likovnog amaterizma u Novskoj*. (Zahvaljujem gđi D. Šeničnjak i g. M. Čelanu iz Pučkoga otvorenog sveučilišta Novska na arhivskoj dokumentaciji.)

¹⁹ ibid.

²⁰ A. Bauer: *Donacije iz Zbirke Bauer - Pokušaj odgovora na postavljeno pitanje - Informacije o mojim donacijama*, studeni 1985. (AMDC).

²¹ Ustanova je osnovana te godine kao Leksikografski zavod Federativna Narodne Republike Jugoslavije te je nekoliko puta tijekom povijesti mijenjala ime. Današnje ime zavoda je Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”.

²² O Bauerovu životu i svestranom radu te o sudjelovanju u osnivanju muzejsko-galerijskih ustanova objavljen je tematski broj *Muzeologije - Muzeologija* 31/1994. Detaljnije biografske podatke, osobito one koje se odnose na sabiranje Antuna Bauera i umjetnine iz njegovih zbirki donijet ćemo u sljedećem radu.

²³ Podaci iz upitnika koji je 17. lipnja 2002. popunila Antonija Bauer (AMDC).

²⁴ Podaci potječu iz materijala koji se čuvaju u AMDC-u kao i s audio CD-a, na kojemu je snimljen razgovor Jozefine Dautbegović, voditeljice Personalnog arhiva MDC-a, s dr. Antonijom Bauer, obavijen 2002. godine u njezinu domu u Krajiškoj 23 u Zagrebu.

*Darovanja Gradu Zagrebu od 1946. do 2006.*¹

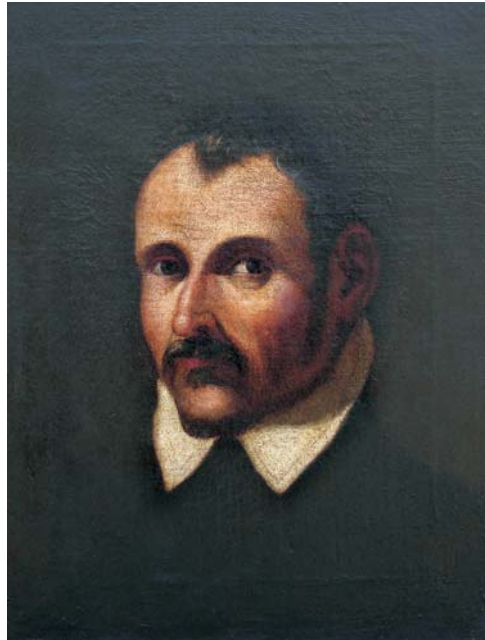
Galerija slika Grada Zagreba “Benko Horvat”

darovatelj Benko Horvat
Muzej suvremene umjetnosti,
Habdelićeva 2

Hrvatski kolekcionar i numizmatičar Benko Horvat darovao je 8. svibnja 1946., Gradu Zagrebu svoju zbirku umjetnina (grafika, crteža i slika iz razdoblja renesanse, manirizma i baroka, antičkih skulptura i drugih arheoloških predmeta) sporazumom s Gradskim narodnim odborom grada Zagreba.² Uvjeti darovanja bili su da se za izlaganje zbirke urede prostorije u Palači Kulmer na Katarininu trgu 2, ambijentu koji odgovara sadržaju zbirke, da zbirka slika nosi naziv *Galerija slika grada Zagreba “Benko Horvat”* te da se Benku Horvatu osigura stanovanje nadomak Zbirci, kojoj će ostati doživotni upravitelj. Zbirka je darovana “sa svrhom da bi se u našem narodu očuvale velike umjetničke vrijednosti”, a zbirka se sačuvala kao cjelina.³

Stručno mišljenje, o ponudi donacije dali su Miroslav Krleža, Ljubo Babić, Đuro Tilić, Vanja Radauš i Antun Augustinčić.⁴ Zalaganjem A. Augustinčića, ideološko-politička hajka na B. Horvata nakon Drugoga svjetskog rata prestala je, a Galerija je ipak dobila naziv po svom vlasniku, poznatom privatnom kolekcionaru, što je za tadašnje prilike bio presedan.

Antun Bauer zapisao je da “Benko Horvat nije prenio na papir sve ono što je on znao o svakom pojedinom predmetu, o svakoj slici u njegovoj kolekciji”⁵ pa je nepostojanje kvalitetnog inventara nedostatak kolekcije B. Horvata. R. Koščević kao teškoću u znanstvenom proučavanju

Slika 3. Gornjotalijanska škola: Portret (Hanibal Lucić), 16. st., ulje na platnu, 42,2 x 31,6 cm (iz Zbirke “Benko Horvat”)

i vrednovanju zbirke navodi upravo tu manjkavost Horvatova privatnog inventara u kojemu se ne navodi je li vlasnik obilježio podrijetlo predmeta ili mjesto nabave. Autorica je u opsežnom katalogu arheološkog dijela Horvatove zbirke (R. Koščević, 2000.) sistematizirala i obradila sve pripadajuće predmete (ukupno njih 381, uglavnom od 1. do 4. st. pr. Krista., pri čemu su najstariji primjerci iz 11. st. pr. Krista). Prema njezinoj ocjeni, “zbirka pokazuje uravnoteženu fizionomiju i kroz njezin sadržaj ispoljava se jedan moderan pristup savjesnog prikupljanja komadića prošlosti, bez razlike u odnosu na njihovu materijalnu ili drugu vrijednost”, a “nedvojbeno je da je materijal u najvećem postotku autentičan” (Koščević, 2000, 6-8.).⁶ Zbog heterogenosti građe Zbirku zapravo čini više

manjih zbirki: slike starih majstora renesanse, manirizma i baroka (14.-17. st.) crteži i grafike od 15. do 19./20. st., numizmatika, na koju otpada većina rednih brojeva te arheološki materijal. Uljeni portreti iz zbirke autora Michaela Stroya, koji prikazuju Josipu pl. Kulmer, udanu Oršić, i Jurja Oršića, često se posuđuju za povijesne izložbe drugih muzejskih institucija. Jedini sačuvani uljeni portret hrvatskog pjesnika Hanibala Lucića i jedan od malobrojnih renesansnih portreta sačuvanih u Hrvatskoj uopće, pronašao je upravo B. Horvat u zbirci De' Vei u Padovi te ga dobio na poklon za svoju zbirku (Enes, 1939a). Portret je posuđen Muzeju hvarske baštine u Hvaru. O umjetninama iz Zbirke "B. Horvat" pisao je i ugledni povjesničar umjetnosti Grgo Gamulin (Gamulin, 1954.).

Katalog *Zbirke "Benko Horvat"*, objavljen uz izložbu u veljači 1995. (Ž. Košćević, 1995.) obuhvaća 611 rednih brojeva popisa (slike, crteži, grafike, arheološki materijal, minijature, antikni namještaj, medalje). Slike su, za razliku od grafičkog dijela zbirke, atribuirane uglavnom prema povijesno-umjetničkim školama. Broj od 611 predmeta podudara se i s podacima u inventarnoj knjizi Muzeja suvremene umjetnosti.

Grafički dio zbirke, koji je 1957. bio izložen u Galeriji slika grada Zagreba "Benko Horvat", obradio je Boris Kelemen, koji je 1956. imenovan kustosom Zbirke (Kelemen, 1957.). Među grafičkim listovima koji pokrivaju razdoblje od četiri stoljeća najznačajniji su oni koje prezentiraju francuske bakrorezne škole od 16. do 18. stoljeća (Eskrish, Mellan, Masson) a najbrojnije su grafike talijanskih majstora nastale u razdoblju od 15. do 19. stoljeća. Iz izvoda iz zapisnika sjednice Izvršnog

odbora Narodnog odbora grada Zagreba od 1. studenoga 1947. saznajemo da je Zbirka preuzeta od Horvata, a otvorenje Galerije planirano za 4. studenoga 1947.⁷ Galerijska građa zbirke bila je izložena na Katarininu trgu 2 pod nazivom Galerija slika grada Zagreba "Benko Horvat". Nakon smrti Benka Horvata, Grad Zagreb je 7. ožujka 1955. predao Galeriju Gradskoj galeriji suvremene umjetnosti,⁸ osnovanoj 7. prosinca 1954.,⁹ danas Muzeju suvremene umjetnosti.¹⁰ Tijekom tog vremena djelatnost Zbirke "Benko Horvat" "profilirala se i usredotočila na istraživanje i prezentiranje umjetnosti 19. stoljeća" (Vujić, 1993., 93.).

Kako je Gradska galerija suvremene umjetnosti trebala prostor za izlaganje djela suvremene umjetnosti, Zbirka "Benko Horvat" povučena je u čuvaonicu.¹¹ Pojedini dijelovi Zbirke povremeno su izlagani na prigodnim izložbama, a posljednji je put na posebnoj, već spomenutoj izložbi, Zbirka prikazana u veljači 1995. u prostorima Muzeja suvremene umjetnosti na Katarininu trgu 2.

Umjetnine starih majstora iz Galerije "Benko Horvat" M. Bašičević je izazovno suprotstavio suvremenim djelima, tekstovima i posjetitelju na izložbi *Konfrontacije* u Galeriji suvremene umjetnosti 1976. godine, pokušavajući potaknuti "anketu o mjestu umjetnosti u našem društvu i njenoj ulozi u prošlosti, budućnosti, a napose sadašnjosti" (*Konfrontacije*, 1976.).

Zbog nemogućnosti stalnog izlaganja Zbirke Horvat Antun Bauer je 1987. predlagao da se Galerija slika "Benko Horvat" privremeno izloži u Horvatom rodnom gradu Vinkovcima dok se u Zagrebu ne osigura izložbeni prostor za nju. Za Zbirku "Horvat" Bauer je tada

napisao kako je to “jedna stručno sakupljena kolekcija koja po svom opsegu i po značenju umjetnina (...) zaista znači jednu kompletnu i reprezentativnu galeriju“ (kurziv autorov).¹²

Godine 1998. izrađeno je idejno rješenje prostora za stalni postav Zbirke u prostorijama Muzeja suvremene umjetnosti u Habledićevoj 2, a sređivanje će započeti nakon završetka izgradnje nove

zgrade Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu. Autor tog rješenja arhitekt M. Beusan podijelio je postav Zbirke “Horvat” na arheološki dio, koji sadržava predmete manjih dimenzija te na slikarski dio, u kojemu bi uz slikarstvo bili izloženi predmeti primijenjene umjetnosti i namještaj.¹³

Na taj bi način ta, nekad privatna zbirka, a poslije gradska donacija, ostala u palači Zakmardi-Domin, koja prema rješenju Ministarstva kulture RH, 2003. ima status kulturnog dobra.¹⁴

Kustos Galerije suvremene umjetnosti M. Bašičević ulogu te privatne zbirke u našoj kulturnoj sredini ocjenjuje ovim riječima: “Benko Horvat je poput Strossmayera kulturnu baštinu svijeta približio ovom gradu. (On) je kulturnu baštinu Italije, Nizozemske, Grčke, Rima, Rusije ne samo približio nama, nego i sakupio za nas. Smještena i čuvana u ovom gradu baština je tih naroda i naša.“ (Bašičević, M., 1978.). No sam Horvat ipak je sma-

Slika 4. Unutrašnjost negdašnjeg stana Benka Horvata u Zagrebu, Vlaška 102a

trao “...da sam malo živio, da znam da sam puno proživio, a svjestan sam da sam malo dao.“ (I. S., 1939., 5.).

Benko Horvat

Benko Horvat (Vinkovci, 14. rujna 1875. - Zagreb, 28. veljače 1955.)¹⁵, pravnik i kolekcionar, numizmatički stručnjak, pisac znanstvenih rasprava s područja arheologije, povijesti umjetnosti i numizmatike.

Pravo je završio u Beču, gdje je slušao i predavanja iz povijesti umjetnosti, a u Grazu je završio visoku trgovačku akademiju. Radio je kao financijski službenik i bankovni činovnik te kao direktor Hrvatske štedionice u Trstu, koju su osnovali hrvatski brodovlasnici i pomorski kapetani. U Zagreb je doselio 1921., gdje radi u Hrvatskoj sveopćoj kreditnoj banci (Smolčić, 1937.). Bio je među pokretačima Numizmatičkog društva u Zagrebu i časopisa *Numizmatika*, kojemu je bio i urednik. Njegovo stručno

Slika 5. Benko Horvat, oko 1940.

mišljenje o umjetninama koje je stekao dugogodišnjim skupljanjem bilo je od utjecaja na mjestu tajnika Društva prijatelja Strossmayerove galerije starih majstora JAZU. Kao jedan od osnivača tog društva, Benko Horvat se kao kolekcionar *par excellence* aktivno angažirao u sačuvanju nacionalne kulturne baštine kako se ona ne bi iznosila izvan granica Hrvatske.¹⁶

Bilješke

¹ Donacije su poredane kronološki prema vremenu potpisivanja darovnog ugovora ili sporazuma. Svi dokumenti za koje nije drugačije navedeno dio su Arhiva Gradskog ureda za kulturu, obrazovanje i šport u Zagrebu (dalje: ArGUK). Ispod naziva darovane zbirke najprije se navodi ime darovatelja, naziv institucije koja njome upravlja u ime Grada Zagreba (osim kada zbirkom još uvijek upravlja donator) i/ili u kojoj je zbirka pohranjena te adresa zbirke u Zagrebu.

² Sporazum između GNO-a Zagreb i gospodina Benka Horvata, bez br., 8. svibnja 1946. (ArGUK).

³ Ibid.

⁴ Izvadak iz Zapisnika 42. sjednice Izvršnog odbora Narodnog odbora Grada Zagreba od 1. studenog. 1947, bez br. (ArGUK). Nažalost, u zapisniku nisu navedena pojedinačna mišljenja o zbirci, odnosno darovnoj ponudi. U zapisniku što su ga potpisali predsjednik Izvršnog odbora Dragutin Saili i tajnik Branko Padjen, navodi se da "u toj zbirci imade vrijednih i manje vrijednih slika, ali uzevši općenito spomenuta zbirka predstavlja dragocjenu dobit za Grad Zagreb" (iz izvotka iz zapisnika 38. sjednice Izvršnog odbora Narodnog odbora Grada Zagreba od 5. srpnja 1946., bez br., ArGUK), koji su potpisali potpredsjednik Izvršnog odbora Mirko Pavleković i tajnik Branko Padjen, navodi se da stručnjaci (ne navodi se koji, nap. a.) procjenjuju vrijednost slika koje je Benko Horvat poklonio Gradskom narodnom odboru na ondašnjih 300 milijuna dinara.

⁵ A. Bauer: *Galerija Benko Horvat – Polemična sudbina galerije - primjer neodgovornog odnosa prema donacijama - primjer za destimulaciju donacija*, 4. 1987. (AMDC).

⁶ Remza Koščević ne isključuje mogućnost postojanja još pokojeg pastiša ili recentnog primjerka s obzirom na to da detaljnije fizikalno-kemijske metode analize na metalnome i keramičkome materijalu nisu provedene. Kao posebno vrijedne za daljnje istraživanje autorica izdvaja kamenu i terakotnu plastiku, egipatske epigrafske figurice te geme kao "brojčano i sadržajno najvrjedniji dio Zbirke" (Koščević, R., 2000., 6-8.).

⁷ Izvod iz zapisnika 42. sjednice Izvršnog odbora Narodnog odbora grada Zagreba, bez br. Otvođenje Galerije planirano je u utorak 4. studenog 1947. u 11 sati na Katarininu trgu 2 (ArGUK).

⁸ Rješenje Narodnog odbora grada Zagreba o predaji na privremeno upravljanje Galerije slika Grada Zagreba "Benko Horvat" Gradskoj galeriji suvremene umjetnosti u Zagrebu, br. 2374-1955, od 7. ožujka 1955. (ArGUK). U rješenju se navodi da će "direktor Gradske galerije suvremene umjetnosti u Zagrebu Vesna Barbić vršiti ujedno i dužnost v.d. upravitelja galerije Benko Horvat".

- ⁹ Rješenje Narodnog odbora grada Zagreba, broj 10940-1954, od 7. prosinca 1954. (ArGUK).
- ¹⁰ Na značenje Zbirke "B. Horvata" u nastanku i djelovanju Galerije suvremene umjetnosti, a zatim Galerija grada Zagreba (danas Muzeja suvremene umjetnosti) u rezultatima svog istraživanja povijesti nastanka muzeja i galerija u gradu Zagrebu upozorila je Žarka Vujić. Vidi: Vujić, Ž. (1993): Postanak i razvoj umjetničkih muzeja i galerija u Zagrebu, *Muzeologija* 29/30, 93-94, 99.
- ¹¹ Prema riječima prve direktorice Gradske galerije suvremene umjetnosti i v. d. upraviteljice Galerije "Benko Horvat" Vesne Barbić, kojoj zahvaljujem na prisjećanju.
- ¹² A. Bauer: *Galerija Benko Horvat - Polemična sudbina galerije - primjer neodgovornog odnosa prema donacijama - primjer za destimulaciju donacija*, 4. 1987. (AMDC).
- ¹³ Beusan, M. (1998.: *Idejna skica i aproksimativni troškovnik stalnog postava Zbirke "Benko Horvat"*, Zagreb, kolovoz 1998.
- ¹⁴ Rješenje Ministarstva kulture RH, Klasa: UP-I-612-08/02-01/770, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, 9. 4. 2003. (ArGUK). Palača je građena sredinom 17. stoljeća za Ivana Zakmardija, protonotara Kraljevine, a pregradio ju je Bartol Felbinger za profesora zagrebačke akademije Emerika Domina.
- ¹⁵ Osmrtnica Benka Horvata, direktora Gradske galerije "Benko Horvat" nalazi se u Fondu Dušana Plavšića, pod brojem 757, kutija 37, u Hrvatskom državnom arhivu.
- ¹⁶ Preko Društva prijatelja Strossmayerove galerije starih majstora, od 1929. do 1942., za Galeriju je nabavljeno šest slika (Arhiv Strossmayerove galerije starih majstora HAZU, Enes, 1939c). Među njima je i antologijska slika Federica Benkovića *Abraham žrtvuje Izaka*

(Arhiv Strossmayerove galerije starih majstora HAZU, Enes 1939c). I navodni Tizian, kupljen 1936. iz zbirke grofova Roberti iz Bassana u Italiji, o čijoj se atribuciji raspravljalo već od nabave, djelo je Palme mlađega u Tizianovoj maniri (Arhiv Strossmayerove galerije starih majstora HAZU; Enes, 1939b). Autori ostalih nabavljenih slika su N. Maes, V. Karas, J. Mücke i S. Bombelli (Enes 1939c).

Društvo prijatelja Strossmayerove galerije starih majstora osnovano je na sastanku 2. travnja 1928., čemu je, među ostalima (Šandor Aleksander, Ervin Weiss, Ivo Pilar, Saša Frank), bio nazočan i Benko Horvat. Sazivač sastanka bio je predsjednik JAZU profesor Gavro Manojlović, a prisustvovao mu je i pokrovitelj Akademije, preuzvišeni gospodin nadbiskup Antun Bauer. Društvo je pri "primanju novih darovnih slika" donosilo odluke autonomno, bez sporazuma s Akademijom (zapisnik od 2. travnja 1928., pisan u JAZU, u prigodi osnutka "Prijatelja Strossmayerove galerije u Zagrebu"; u: fascikl 1353, grupa VI., inv. br. 2225, Pravila društava, HDA). Među zadaćama Društva, u članku 2. Pravila Društva, navodi se nabava novih vrijednih djela stare i moderne umjetnosti i njihovo poklanjanje Strossmayerovoj galeriji te vođenje brige da se "dragocjene umjetnine, osobito slikarske i kiparske, ne iznose iz teritorije Kraljevine SHS, nego da ostanu u državi, a u prvom redu da se sačuvaju za Strossmayerovu galeriju u Zagrebu" (Pravila Društva prijatelja Strossmayerove galerije u Zagrebu, donesena 2. travnja 1928., odobrena pod brojem 23.995-1928., dana 3. svibnja 1928.; u: fascikl 1353, grupa VI., inv. br. 2225, Pravila društava, HDA). U članku 7. Pravila određeno je da se "nabava novih slika za dar izvršuje sporazumno s JAZU u Zagrebu".

Memorijalna zbirka i stan arhitekta Viktora Kovačića

darovateljica Terezija Kovačić, Muzej grada Zagreba, Masarykova 21/III

Terezija Kovačić, udovica pok. arhitekta Viktora Kovačića, darovala je Gradu Zagrebu 10. srpnja 1953. cjelokupni inventar stana u Masarykovoju ulici 21, koji je prema vlastitim zamislima uredio arhitekt Viktor Kovačić.¹ No već je u dopisu Ministarstvu prosvjete od 14. rujna 1949.² stajalo da je vlasnica, ako ostane čuvarica zbirke, voljna zbirku darovati državi ili gradu Zagrebu.

Unutrašnje uređenje i stan čine nedjeljivu umjetničku cjelinu i jedinstveno su umjetničko djelo. Funkcionalnost i iskorištenost relativno ograničenog prostora te namještaj i dekorativni predmeti kupljeni na kolekcionarskim aukcijama, izvedeni prema vlastitim

idejama ili projektirani samostalno objedinjuju modernističke zahtjeve za funkcionalnošću i uporabnosti s toplinom antiknih predmeta u skladnoj stilskoj neuniformiranosti. Zbirka sadržava 469 predmeta (namještaj, slike, skulpture, predmeti umjetničkoga obrta, osobnu knjižnicu i više dokumenata koji su u vezi sa životom i djelom utjecajnoga hrvatskog arhitekta).

Od 26. veljače 1980. Zbirkom i stanom, na osnovi odluke Skupštine grada Zagreba, upravlja Muzej grada Zagreba.² Stan i zbirka su nakon restauracije i uređenja kojim je sačuvana autentičnost prostora, 16. studenoga 1994. otvoreni za javnost. Stručno su obrađeni u monografiji autorice Nade Premerl, u izdanju Muzeja grada Zagreba 2000.⁴

Kuća u čijem se potkrovlju nalazi stan V. Kovačića izgrađena je za naručitelje Regi-

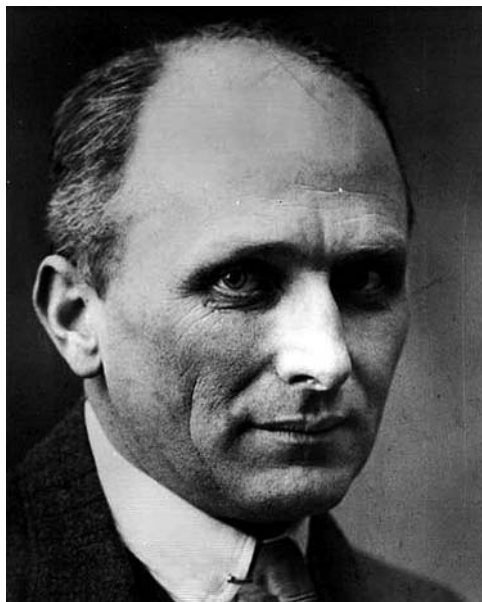

Slika 6. Unutrašnjost stana Viktora Kovačića u Zagrebu, Masarykova 21

nu Divković i Antuna Oršića 1906./1907. i 2002., zaštićena kao kulturno dobro tj. vrijedan primjer hrvatskog modernizma u arhitekturi, dok su stan (oko 80 m²) i Zbirka posebno zaštićeni “kao jedan od rijetkih projektiranih netaknutih ambijentata s početka 20. stoljeća”⁵.

Viktor i Terezija Kovačić

Viktor Kovačić (Ločen-dol, Slovenija, 28. srpnja 1874. - Zagreb, 21. listopada 1924.)⁶ školovao se u Obrtnoj školi u Grazu, u građevnim atelijerima u Zagrebu (Waidmann, Carnelutti, Bollé) te u Specijalnoj školi za arhitekturu kod prof. Otta Wagnera na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču. U Zagrebu se protivi historiziranju suvremenih građevina, zalažući se za načela modernističke arhitekture. Osniva Klub hrvatskih arhitekata 1905. Godine 1906./1907. projektira dvojni objekt, najamnu kuću Oršić-Divković u Masarykovoju 21 i 23, a na broju 21 dobiva mansardni stan umjesto naknade za izradu projekta. Za nas je osobito zanimljivo da je V. Kovačić 1911. projektirao i vilu Frangeš na Rokovu perivoju 2, 1911., te njezin interijer u suradnji s vlasnikom vile, kiparom Robertom Frangešom-Mihanovićem. Vila je 1991. darovana Gradu Zagrebu zajedno s pripadajućim umjetničkim i ostalim predmetima. Kovačić je također izradio projekt pregradnje kuće i atelijera Ivana Meštrovića u Mletačkoj ulici 10-8-6 u Zagrebu (koje je 1953., Ivan Meštrović darovao hrvatskoj državi), a konačno je rješenje Meštrovićeva atelijera bilo rezultat, kao i u slučaju interijera vile Frangeš, suradnje dvojice umjetnika. Prema N. Premerl (2000.), među Kovačićeva najvažnija djela ubrajaju se, osim već spomenutih,

Slika 7. Viktor Kovačić

i: kuća Ivančan 1903/4., atelijer, 1904., te vila 1905/6. za Leopoldinu i Roberta Auera u Rokovoj 9; kuća za knjižara Ferdinanda Auera, oca Robertovog, 1905/6., u Nazorovoj 10; obiteljska kuća Perok-Kavić, 1905/6. Masarykova 9; stambena zgrada Lustig 1910/11 Mihanovićeve/Kumičićeva 10 (s H. Ehrlichom); vila Vrbanić, 1911/12, I. Gorana Kovačića 2 (s H. Ehrlichom); crkva sv. Blaža, 1910-1913. Deželićev prilaz 64; zgrada Frank (1914.), Mažuranićev trg 1/Hebrangova 33; crkva sv. Blaža (1912.); stambene zgrade *D.D.-a Slavex*, 1920. na Svačićevu trgu 13 i *D.D.-a za eksploataciju drva* na Trgu hrvatskih velikana 3; Palača Burze, Trg Burze 3/Račkoga 1/Martićeva 1 (započeta 1923.); sve u Zagrebu. Zanimljivo je da je Viktor Kovačić i autor prvonagrađenog rada 1908., na natječaju za regulaciju Kaptola i Dolca, ali taj projekt nije realiziran. Posmrtno je odlikovan nagradom

Slika 8. Terezija Kovačić, rođena Arhanić

Grand prix na svjetskoj izložbi dekorativnih umjetnosti u Parizu, 1925. Osim što je bio plodni i utjecajni arhitekt, Kovačić je radio i kao predavač na Visokoj tehničkoj školi u Zagrebu.

Kovačićev atelijer nalazio se u Radićevoj ulici 32.

U stanu u Masarykovoju 21 nalazi se portret Viktora Kovačića koji je 1924., izradio crnogorski slikar Milo Milunović (1897.-1967.).

U povodu smrti V. Kovačića, V. Lunaček ističe kako je Kovačić zainteresirao javnost za "arhitektonski izgled našeg grada. Ta od same želje i gramženja za što većim dobitkom, narušit će se lijepi izgled grada. Arhitekti su zvani, da to spriječe, kao što je to svojedobno radio Kovačić" (Lunaček, 1924.).

Terezija Kovačić, rođena Arhanić (Zagorska Sela, Desinički Ivanić, 16. rujna 1891. - Zagreb, 5. rujna 1966.), radila je kao učiteljica, a za Viktora Kovačića udala se 1923. Do svoje smrti primala je posjetitelje, upravljala Zbirkom i stanom Kovačić. Sve predmete i stvari u stanu kao i sam stan u Masarykovoju 21, sačuvala je nedirnutima.

Bilješke

- ¹ Terezija Kovačić dostavila je 8. travnja 1953. Narodnom odboru Grada Zagreba darovnu ponudu te 27. travnja 1953. dopunu darovne ponude (ArGUK) u kojima nudi Gradu Zagrebu na poklon privatnu zbirku javnog značaja pok. arhitekta V. Kovačića, koja sa stanom u Masarykovoju čini nedjeljivu cjelinu, uz uvjet da Grad Zagreb preuzme sve troškove održavanja stana i plaćanja stanarine (Terezija Kovačić

nije bila vlasnica stana te stan nije mogao biti predmet darovanja, nap.a.), da Zbirka ima naziv Umjetnička zbirka arh. Viktora Kovačića te da darovateljica bude doživotna upraviteljica zbirke. Grad Zagreb je u vezi s darovnom ponudom Terezije Kovačić osnovao posebnu komisiju za procjenu zbirke Terezije Kovačić, koja se spominje u izvještaju Odjela za prosvjetu i kulturu Narodnog odbora Grada Zagreba (broj 2039-IV-1953, bez dat., ArGUK). Stručna je komisija utvrdila da "zbirka ima za Zagreb naročitu kulturno-historijsku vrijednost koja se ne može izraziti u brojkama" (iako je materijalnu vrijednost Zbirke procijenila približno milijunu ondašnjih dinara) te da je Viktor Kovačić prvi u nas "počeo uvoditi shvaćanje moderne arhitekture i uređenja ponutrica tražeći i provodeći čistoću i jednostavnost oblika i prostora". Osim procjene, Komisija izradila i stručni popis zbirke (ukupno 87 predmeta). Članovi komisije bili su povjesničari umjetnosti Miroslav Montani, Olga Klobučar, Vanda Pavelić, direktor Muzeja grada Zagreba dr. Franjo Buntak, arh. Mladen Kaulzarić, slikar Edo Kovačević i kipar Kosta Angeli Radovani. Ispod popisa se, uz navedene članove Komisije, kao izaslanica Konzervatorskog zavoda navodi i prof. Zdenka Munk (izvještaj Komisije za procjenu zbirke Terezije Kovačić, bez br., 30. travnja 1953., ArGUK). Narodni odbor Grada Zagreba bio je upoznat i s prijašnjim pozitivnim mišljenjima o Zbirci, kao i s tim da su stan i predmeti u stanu (pokućstvo, slike i knjige) zbog svoje vrijednosti i značenja zaštićeni (još) Odlukom Ministarstva prosvjete Narodne Republike Hrvatske (broj 1924/45, 6.6.1945, AMKRH) te rješenjem ondašnjega Konzervatorskog zavoda Narodne Republike Hrvatske, br. 1503-1948., 15.11.1948. (AMKRH), kojim je Zbirka proglašena "privatnom zbirkom s javnim karakterom". Prethodno pozitivno mišljenje u vezi s tim rješenjem dali su članovi komisije koju je osnovalo Ministarstvo prosvjete Narodne Republike Hrvatske 4.11.1948. i koju su činili Vladimir Tkalčić, ravnatelj Muzeja za umjetnost i obrt; Ljubo Karaman, direktor Konzervatorskog zavoda i Elvira Aranjoš iz Odjela za kulturu i umjetnost Ministarstva prosvjete. Komisija Ministarstva prosvjete ocijenila je da je stan "jedinствeni primjer unu-

tarnjeg uređenja stana napravljen po zamisli arhitekta umjetnika" koji treba "da se u cjelini netaknut očuva, jer su svi ostali stanovi, koje je pok. Kovačić bio umjetnički uredio, poslije toga potpuno izmijenjeni". Komisija također navodi da "u cjelovitosti i čistoći estetskog i umjetničkog odgojnog djelovanja stan Viktora Kovačića nadilazi sve ostale privatne zbirke javnog značaja" (zapisnik Komisije od 4. studenog 1948., bez br., ArGUK). Narodni odbor Grada Zagreba u zaključku sa sjednice Gradskog vijeća od 7. srpnja 1953., te Vijeća proizvođača od 10. srpnja 1953. prihvatio je ponudu Terezije Kovačić i primio u vlasništvo zbirku koja se sastoji od namještaja i umjetnina izloženih u tri sobe i predsoblju u Masarykovojoj 21 (Zaključak Gradskog vijeća Narodnog odbora Grada Zagreba broj: 2089-1953, 10. 7. 1953., ArGUK). Zaključkom su prihvaćeni svi uvjeti darovateljice te je njime bilo predviđeno sklapanje darovnog ugovora između darovateljice i Gradskoga narodnog odbora. Nacrt tog ugovora koji je bio usklađen sa zaključkom, načinjen je još 1. lipnja 1953. i odnosio se samo na Zbirku, jer je stan bio u društvenom vlasništvu. Terezija Kovačić pismeno je potvrdila da se slaže s tekstom predočenoga nacrta ugovora, ali do smrti vlasnice ugovor nije potpisan. Iako ugovor o darovanju nije sklopljen, Grad Zagreb je do smrti Terezije Kovačić snosio sve troškove održavanja stana i davao naknadu Tereziji Kovačić za čuvanje stana. Jedan od razloga što darovni ugovor nije sklopljen možda je i to što je Narodni odbor grada Zagreba radi izvršenja svoga zaključka donio i rješenje o osnivanju ustanove "Umjetnička zbirka arhitekta Viktora Kovačića u Zagrebu" (Službeni glasnik grada Zagreba 34-35/1953.), koja je trebala preuzeti upravljanje Zbirkom, iako je u praksi čuvanje i vođenje Zbirke bilo povjereno Tereziji Kovačić, koja je za to primala i novčanu naknadu. Pravovaljanost prihvata darovanja Gradu Zagrebu utvrđena je sudskim putem jer je dokazano da je postojala valjana ponuda i valjano prihvaćanje ponude te da je Grad ispunio sve uvjete darovanja. Neposredno prije smrti Terezije Kovačić, rješenjem Zavoda za zaštitu spomenika kulture Grada Zagreba broj: 01-785/1-1964, 7.7.1965. (ArGUK), utvrđeno je da Zbirka ima svojstvo

spomenika kulture te je određen upis u Registar spomenika kulture Grada Zagreba. U obrazloženju se navodi da je stan V. Kovačića “jedini sačuvani od čitavog niza enterieura, što ih je arh. Kovačić projektirao i izveo u Zagrebu”.

² Rješenje br. 1438-1949 (AMKRH).

³ Zaključak o predaji Memorijalne zbirke i stana arhitekta Viktora Kovačića na upravljanje Muzeju grada Zagreba, broj: 03-305/1-1980, 26. 2. 1980. (ArGUK).

⁴ Godine 2005. Muzej grada Zagreba je radi multimedijске prezentacije stana i Zbirke Viktora Kovačića objavio CD-ROM s katalogom *Stan Viktora Kovačića*.

⁵ Rješenja Ministarstva kulture: a) Klasa: UP-I-612-08/03-01-06/160, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, od 23. rujna 2003., zaštita stana Viktora Kovačića; b) Klasa: UP-I-612-08/02-01-414, Ur. broj: 532-10-1/8-02-2, od 21. studenog 2002., zaštita zgrade Divković/Oršić.

⁶ Prema Nadi Premerl (2000.).

Muzej Anke Gvozdanić¹

darovateljica Anka Gvozdanić Muzej za umjetnost i obrt, Visoka ulica 8

Anka Gvozdanić, pijanistica, supruga suca i posjednika Dragutina Gvozdanića, darovala je Gradu Zagrebu 1. travnja 1966. privatni muzej Gvozdanić, odnosno kompletni inventar deset prostorija kuće u Visokoj 8.²

Suvlasnici kuće u Visokoj 8, Anka Gvozdanić i njezin nećak Zvonimir Gvozdanić, uputili su još 9. studenoga 1953. darovnu ponudu predsjedniku Gradskog odbora grada Zagreba u kojoj izjavljuju da su voljni kuću i zemljište te sve pripadajuće predmete prenijeti u vlasništvo Grada, a “u svrhu osnutka gradskog Muzeja Gvozdanić”.³ Predloženi uvjet bio je trajno održavanje zbirke u autentičnu prostoru te zahtjev da Anka Gvozdanić ostane doživotna

kustosica muzeja. Odredba iz darovnog ugovora, potpisanog 1. travnja 1966. obvezuje da se prostor i predmeti nazovu *Muzejom Anke Gvozdanić* te da i dalje služe u muzealne svrhe.⁴ S obzirom na to da su kuća, dvorište i vrt 1959. nacionalizirani (osim trosobnog stana i garsonijere), a deset prostorija u kojima je smješten inventar Muzeja ostavljeno je u ograničenom privatnom vlasništvu (do vremena kada prestanu služiti za održavanje Muzeja te postanu društveno vlasništvo), darovni se ugovor nije odnosio na nekretnine.

Kupoprodajnim ugovorom između Anke Gvozdanić i Grada Zagreba od 14. svibnja 1966. Grad Zagreb postao je vlasnikom i trosobnog stana u palači u Visokoj 8.⁵

Prema reviziji inventara iz 1994., koju je napravio Muzej za umjetnost i obrt,⁶ Zbirka sadržava 1.052 predmeta (namještaj u duhu historicističkih stilova druge polovice 19. stoljeća, slike Nikole Mašića, Ljube Babića, Antonija Zuccara, Mencija Clementa Crnčića, Sonje Kovačić Tajčević i dr.; predmeti umjetničkoga obrta iz razdoblja od 18. do 20. stoljeća – srebrni pribor, staklo, porculan). Svakim od salona dominira određena boja te im otud i imena Plavi, Crni, Crveni i Zeleni salon. Reprezentativnim prostorijama prvog kata pripadaju i blagovaonica i plesna dvorana. Kuća i interijer jedinstvena su cjelina i primjer su reprezentativnoga stambenog prostora koji svjedoči o načinu života i stanovanja viših slojeva građanstva u Zagrebu krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Zbirka umjetnina Gvozdanić zaštićena je rješenjem o zaštiti Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada Zagreba od 25. ožujka 1966. (ZZSKGZ).⁷ Osim po-

dataka da se u zbirci zaštićuje ukupno 728 predmeta, rješenje ne donosi posebno obrazloženje. Odlukom Skupštine grada Zagreba od 24. listopada 1967. Zbirkom, kućom, dvorištem i vrtom upravlja Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu.⁸ Rješenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske iz 2003. utvrđuje se status kulturnog dobra za palaču Babočaj – Gvozdanović, u kojoj se nalazi Zbirka Gvozdanović, kao i za vrt uz palaču.⁹ Od 1974. Muzej za umjetnost i obrt vodi knjige dojmova o posjetu Zbirci Gvozdanović. Primjerice, 1978. zabilježeno je u knjizi dojmova oko 300 zapisa posjetitelja. Također, prema evidenciji Muzeja, u školskoj godini 1992./93. Zbirku su posjetila 363

Slika 9. Palača Babočaj - Gvozdanović, Visoka 8, oko 1935.

učenika.¹⁰ U knjigama dojmova (od kojih je jedna za pojedinačne posjete, a druga za grupne) najčešći su iskazi oduševljenja.

Interijer palače korišten je za snimanje domaćih i međunarodnih filmova te televizijskih serija (npr. *Ljubica*, *Vjetrovi rata*, *Nepokoreni grad*).

U listopadu 1996. Zbirka je zbog neadekvatnosti instalacija i građevinske nesigurnosti objekta zatvorena za opću javnost. U tijeku su sanacija i uređenje cijelog objekta, kao i izrada dokumentacije za sanaciju vrtne površine.¹¹ Muzej za umjetnost i obrt izradio je muzeološki program Zbirke, koji osim konzervacije ambijenta i otvaranja zbirke za javnost, predviđa i stvaranje uvjeta za kulturna događanja u objektu i oživljavanje aktivnosti društva Kvak djelovanjem Kluba prijatelja Muzeja za umjetnost i obrt.¹² Predložene teme, odnosno naglasci za muzeološku prezentaciju Zbirke Gvozdanović jesu kultura življenja plemstva i bogatoga građanstva u Zagrebu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće te analiza umjetničkih segmenata Zbirke i historicističkih stilova (prema, Brkić 2005.).¹³ Društvena funkcija te kuće-muzeja bilo bi održavanje plesova, zabava, koncerata, klupskih i poslovnih sastanaka u organizaciji Muzeja za umjetnost i obrt. Planira se digitalizacija dokumentacije i izrada CD ROM-a s informacijama o Zbirci i donatorskoj obitelji radi muzeološke i marketinške prezentacije. Budući da je 2001. izdana knjižica *Novodvorska kuharica: Što se jelo u dvorima bana Jelačića Hanike Skurjeni*,¹⁴ s receptima iz šest kuharskih bilježnica kuharice obitelji Gvozdanović, priprava jela po starim receptima bila bi jedna od posebnosti te kuće-muzeja.¹⁵

Anka i Dragutin pl. Gvozdanović

Anka pl. Gvozdanović, rođena Busch (Budimpešta, 30. svibnja 1887. – Zagreb, 4. svibnja 1968.),¹⁶ pijanistica i učiteljica klavira, završila je 1908. Konzervatorij u Budimpešti. Priređivala je samostalne koncerte i podučavala sviranje. Sačuvani su arhivski podaci koji govore da je kao klavirska pratnja nastupila na nekoliko koncerata u Hrvatskome glazbenom zavodu.¹⁷ Nakon udaje bavila se dobrotvornim radom te je s djecom uvijek bavala javne nastupe za dječje koncerte i koncerte slijepe djece, također u Hrvatskome glazbenom zavodu u Zagrebu.¹⁸

Dragutin pl. Gvozdanović (Pečuh, Mađarska, 10. ožujka 1851. – Zagreb, 31. prosinca 1926.)¹⁹ podrijetlom je iz vojničke obitelji.²⁰ Studirao je pravo u Beču i Zagrebu. Godine 1875. službovao je u Zagrebu kao sudbeni prislušnik,

Slika 10. Dragutin Gvozdanović, oko 1920.

Slika 11. Anka Gvozdanović, oko 1920.

a nakon toga više nije radio u javnoj službi.²¹ Bio je osobni tajnik²² grofice Klotilde Buratti, rođ. barunice Vranyczany Dobrinović (30. siječnja 1838. – 26. travnja 1912.)²³ i upravitelj svih njezinih imanja, ostalim, imanja Stražeman pokraj Požege.²⁴ S Ankom Busch vjenčao se 21. travnja 1919.²⁵ U neobjavljenom rukopisu prikupio je građu za povijest i genealogiju obitelji Gvozdanović. Umjetnine Zbirke Gvozdanović naslijedio je ili prikupio na putovanjima što je nastavila činiti i Anka Gvozdanović nakon njegove smrti.

Društvene večere i ručkovi kod obitelji Gvozdanović održavali su se svakog mjeseca, a redoviti gosti bili su gradski načelnici (Srkulj, Mošinski) te obitelji Matz, Frangeš, Hoffer, Faller, Vancaš, Kulmer, Crnčić, Pilar... Gvozdanovićeve su posjećivali i Zlatko i Joyce Baloković, Dragutin Gorjanović Kramberger, Niko-

la Faller, Branko Šenoa, M. C. Crnčić i dr.²⁶

Oba supružnika bili su članovi zagrebačkoga građanskog kluba Kvak. Anka Gvozdanović bila je jedina žena koja je dobila status počasne članice Kvaka.

Bilješke

- ¹ Zbirku nazivamo Muzejom jer je takav naziv uvjet darovnog ugovora. Unatoč tome, u kasnijim dokumentima gradske uprave, konzervatorskih zavoda i Muzeja za umjetnost i obrt upotrebljavao se i još se rabi naziv Zbirka Anke Gvozdanović.
- ² Darovni ugovor od 1. travnja 1966., bez broja (ArGUK).
- ³ Darovna ponuda od 9. studenog 1953. Iako je darovnu ponudu, osim Anke Gvozdanović, potpisao i njezin nećak dr. Zvonimir Gvozdanović, on kasnije nije bio potpisnik darovnog ugovora, ali je sastavni dio ugovora bilo i njegovo očitovanje da se kao zakoniti nasljednik Anke Gvozdanović odriče prava na nasljeđivanje imovine koja je predmet darovnog ugovora (ArGUK). Ugovor je osim Anke Gvozdanović potpisala njezina sestra Margita Čokel, a u ime Grada Zagreba predsjednik Skupštine grada Zagreba Pero Pirker. U arhivi Grada Zagreba nije pronađeno da je Grad Zagreb u vezi s tom darovnom ponudom osnivao posebne stručne komisije za valorizaciju ponude. Vjerojatno se smatralo dovoljnim da je Zbirku zaštitio ondašnji Konzervatorski zavod Hrvatske (rješenje br. 827-1947. od 12. rujna 1947., AMKRH) te da je nakon upućivanja darovne ponude Konzervatorski zavod u Zagrebu dostavio mišljenje Gradskom narodnom odboru Grada Zagreba, Odjelu za prosvjetu i kulturu, a potpisao ga je tajnik dr. Zvonimir Turina. U njemu se navodi "da zbirku valja čuvati kao cjelinu i to zbog toga jer je ona kao cjelina eklatantno kulturno-historijski dokument lošeg ukusa prvih decenija 20. st., bez obzira što imade i veoma vrijednih predmeta" (dopis Konzervatorskoga zavoda u Zagrebu, br. 2495-1954. 18.11.1954., AKOMK). Takvo obrazloženje govori o onodobnom povijesno-umjetničkom i konzervatorskom vrednovanju historicističkih interijera. U informaciji tadašnjeg Sekretarijata

za obrazovanje i kulturu Grada Zagreba, čiji je sastavni dio i procjena vrijednosti trosobnog stana u prizemlju kuće u Visokoj 8 od savjetnika za građevinarstvo Marijana Dubskog, navodi se da je Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Zagreba darovanu zbirku procijenio na iznos od 260.000,00 novih dinara, dok je predmetni stan procijenjen na 136.000,00 novih dinara (broj 06/3-11529/1, od 7. travnja 1966., ArGUK). Gradska uprava redovito je, od dostave darovne ponude, svake godine odobravalala Anki Gvozdanović sredstva za "uzdržavanje i čuvanje historijske zbirke i organiziranje izložbi za građanstvo". Nakon predaje Zbirke na upravljanje Muzeju za umjetnost i obrt, sredstva za tu namjenu dodjeljuju se Muzeju.

- ⁴ Vidjeti bilješku 1.
- ⁵ Kupoprodajni ugovor od 14. svibnja 1966., bez broja (ArGUK).
- ⁶ Popis inventara Zbirke Gvozdanović (ArGUK).
- ⁷ Rješenje br. 02-201/1-1966. (GZZSKP).
- ⁸ Zaključak Skupštine grada Zagreba od 24. listopada 1967., broj: 06-202/1-1967. (ArGUK).
- ⁹ Rješenje MKRH, Klasa: UP-I-612-08/02-01/821, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, od 9. travnja 2003.
- ¹⁰ Zbirku Gvozdanović su, primjerice, 1993. posjetili studenti Katedre za muzeologiju Filozofskog fakulteta u sklopu nastave kolegija Muzejske zbirke dr. sc. Žarke Vujić, studenti Arhitektonskog fakulteta, Studija dizajna i dr. (dokumentacija Zbirke Gvozdanović.)
- ¹¹ Vrt je u doba Gvozdanovića bio arhitektonski osmišljen, uređen i ukrašen vrtom plastikom koja je u međuvremenu propala.
- ¹² Društvo *Kvak* osnovano je 19. rujna 1879. i djelovalo je do 1945. Članovi su bili ugledni Zagrepčani, koji su priređivali društvene i kulturne večeri radi druženja i održavanja društva vedrog raspoloženja. Na svečane večere pozivane su i žene, ali one nisu bile i članice. U članstvo (91 člana) pristup su imali bankari, industrijalci, gospodarstvenici, znanstvenici, liječnici, umjetnici, profesori, činovnici, odvjetnici i časnici te pripadnici slobodnih zvanja, vlastela i poduzetnici (dokumentacija Zbirke Gvozdanović).
- ¹³ Brkić, S. (2005): *Muzeološki program Zbirke Anke Gvozdanović za 2005. godinu*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb.

- ¹⁴ Hanika Skurjeni je poslije obitelji Jelačić u Novim Dvorima radila za obitelj Gvozdanović, ali i za druge obitelji u Zagrebu. Kao šef posluge kod Gvozdanovića je radio suprug Hanike Skurjeni, poznati naivni slikar Matija Skurjeni.
- ¹⁵ Restorani u sklopu imanja *National Trusta* u V. Britaniji nude hranu napravljenu prema povijesnim receptima osmišljenima prije nekoliko stotina godina. Obavijesti o toj ponudi redovito se objavljuju u priopćenjima te institucije.
- ¹⁶ U imeniku zavičajnika, redni broj 20227 (Dragutin pl. Gvozdanović), navode se podaci o rođenju i podrijetlu Anke pl. Gvozdanović, Imenik zavičajnika, knj. 8., Državni arhiv u Zagrebu.
- ¹⁷ Arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu.
- ¹⁸ Zahvaljujemo gospođi dr. Inge Heim, rođakinji Anke Gvozdanović, na ljubaznoj pomoći pri našem traženju konkretnih podataka o dobrotvornom radu Anke Gvozdanović, kao i na potvrđivanju nekih drugih pojedinosti o obitelji Gvozdanović.
- ¹⁹ U imeniku zavičajnika kao datum rođenja Dragutina pl. Gvozdanovića se navodi 10. ožujka 1851.; redni broj 20227., Imenik zavičajnika, knj. 8., Državni arhiv u Zagrebu.
- ²⁰ U Zbirci se, primjerice, uz portrete ostalih predaka, čuva portret Karla Pavla pl. Gvozdanovića (1763.-1817.), viteza Reda Marije Terezije od 1801.
- ²¹ Vidjeti bilješku 19.
- ²² Obad Šćitaroci, M., Obad Šćitaroci, B. (1998.): Dvorci i perivoji u Slavoniji, Od Zagreba do Iloka, Šćitaroci, Zagreb, str. 393.
- ²³ Vidjeti poglavlje 2.2.IV., bilješka 9.
- ²⁴ Marina Škarić, rođ. pl. Gvozdanović, operna pjevačica, sestra Dragutina pl. Gvozdanovića, objašnjava da je Dragutin pl. Gvozdanović, kao student prava, radio u kancelariji zagrebačkoga odvjetnika Šrama. Kuću u Visokoj ulici dobio je u vlasništvo od Grada Zagreba kao naknadu za iseljenje iz palače Dverce. Vidjeti poglavlje 2.2.IV., bilješka 9. i *Novosti* 15/12, 1937., br. 345. U napisima o Zbirci Gvozdanović često se zamjenjuju funkcije i biografski podaci Dragutina pl. Gvozdanovića i njegova oca Dragutina pl. Gvozdanovića starijeg (1827. – 1901.), velikog župana požeške županije i gradova Požege i Broda. U tom smislu Marina Škarić tvrdi da “Dragutin pl. Gvozdanović mlađi nije bio niti veliki župan ni magnat ni virilist“.

²⁵ Vidjeti bilješku 19.

²⁶ Sestra Anke Gvozdanović Margita Čokel vodila je od 1927. do 1935. bilježnicu u koju je upisivala imena osoba koje prisustvuju prijemima i pripadajuće jelovnike. Kako su Gvozdanovići u Visokoj 8 priređivali društvene večere i okupljanja, tadašnji gradonačelnik Zagreba Heinzl znao im se obratiti za posudbu jedačeg pribora za večere koju bi priređivao za gradske zastupnike. Primjerice, jedna od takvih zamolbi nosi datum 15. veljače 1923. Ta zamolba, kao i bilježnica M. Čokel, nalazi se u dokumentaciji Zbirke Gvozdanović u Visokoj 8.

Zbirka Magjer

darovatelji Drago Magjer, Marga Magjer i Nada Ostrogović-Magjer, Tomislavov trg 8

Pravnik i kolekcionar Drago Magjer darovao je svoje umjetnine Gradu Zagrebu dva puta. Prvi dio Zbirke darovao je 24. listopada 1967. sa svojom prvom suprugom Margom Magjer, a drugi dio 29. ožujka 1974., s drugom suprugom Nadom Ostrogović-Magjer. Ukupno je darovano 239 predmeta. Prvi put darovano je 126 predmeta (slike iz razdoblja od 14. do 20. stoljeća, skulpture 20. stoljeća, stilski namještaj iz razdoblja od 17. do 19. stoljeća i antikni satovi iz 18. i 19. stoljeća), a u drugi put, 1974. godine, još 116 predmeta (slike i skulpture 20. stoljeća te slike iz vremena 17. - 19. stoljeća). Darovatelji su određeni kao doživotni čuvari Zbirke. Zbog skučenosti prostora određeno je da Zbirku “nije moguće voditi prema načelima muzeja“, nego je darovatelju dopušteno da zbirku razmjesti u prostorijama stana “prema svojim prilikama“. Prema darovnome ugovoru, darovatelji su bili obvezni voditi inventar darovanih predmeta i omogućiti razgledavanje Zbirke.¹

Magjer je smatrao da je “u općem narodnom interesu“ da predmeti budu stavljeni na uvid i upotrebu javnosti i bio je spreman već 1952. darovati sve svoje kolekcije Gradu Zagrebu. Iz dopisa Narodnom odboru Grada Zagreba, Savjetu za prosvjetu i kulturu od 18. lipnja 1952., iščitava se da je vlasnik na taj način želio sačuvati predmete i upotrijebiti ih za ono za što ih je namijenio prilikom skupljanja.² Zbirku je Magjer darovao Gradu jer nije želio “doživjeti sudbinu kolega kolekcionara čiji su nasljednici zbirku razdijelili između sebe i rasprodali i čovjeka srce zaboli kakav je kraj te kolekcije... U obitelji nemam nikoga tko bi imao strast da očuva kolekciju. To je *rad*. Treba neprestano nadzirati i restaurirati. Želim da ono što sam sakupio

ostane sačuvano“ (Cvetkova, 1967., 9.). Cjelokupnu zbirku Magjer Regionalni je zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu upisao u Registar pokretnih spomenika kulture 28. prosinca 1973., kada je popisano 320 predmeta (namještaj od 17. do 19. st., grafike – Albrecht Dürer, Eugene Delacroix, Miroslav Kraljević, Ivan Meštrović, Tomislav Krizman, Rembrandt van Rijn; slike, pergamenti i rukopisi iz 16. – 18. stoljeća, moderno slikarstvo i skulptura, staro slikarstvo – barok i bidermajer, ikone iz 14. – 18. stoljeća, minijature, zbirka svijećnjaka, umjetnički obrt – engleski porculan, antički satovi).³

Prema mišljenju Komisije Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu od 19. ožujka 1973., Zbirka Ma-

Slika 12. Zbirka Magjer, ambijent stana u Zagrebu, Tomislavov trg 8

gjer je kao cjelina izuzetna zbog količine i raznolikosti prikupljenih predmeta, a kao osobito vrijedni izdvojeni su rani radovi Marina Tartaglie, Frane Šimunovića, Dalibora Paraća i Ivana Meštrovića⁴ te ikone od 15. do 18. stoljeća ruskoga, srpskoga i dalmatinskog podrijetla.⁵ Prema rješenju Ministarstva kulture Republike Hrvatske iz 2003.,⁶ najvrjedniji i najbrojniji segment Zbirke Magjer jest slikarstvo od 16. do 20. stoljeća (talijanski i sjevernoeuropski autori baroka i klasicizma te hrvatski umjetnici 20. stoljeća – Emanuel Vidović, Ignjat Job, Marino Tartaglia, Frano Šimunović, Antun Motika, Jerolim Miše, Mladen Veža, Robert Auer).⁷ Od kiparskih djela u Zbirci se nalaze radovi Frane Kršinića, Ivana Meštrovića, Branislava Deškovića, Dujma Penića, Vjekoslava Rukljača, Petra Pallavicinija i Frana Meneghella-Dinčića. Namještaj zbirke od 17. do 19. stoljeća također je visoke umjetničke vrijednosti, npr. škrinja s dijelovima iz 17. stoljeća, talijanski sekreter iz 18. stoljeća, kabinetski ormarići iz 18. stoljeća i dr.

Zbirka Magjer je u peterosobnom stanu na Tomislavovu trgu otvorena 1967. za javnost. Njome upravlja Nada Ostrogović-Magjer i, unatoč visokoj životnoj dobi donatorice, Zbirku je moguće posjetiti uz prethodnu najavu. Predmeti se go-

Slika 13. Drago Magjer

Slika 14. Drago Magjer s prvom suprugom Margom, oko 1960.

dinama redovito restauriraju sredstvima gradskog proračuna. U skladu sa zaključkom Gradskoga poglavarstva od 18. prosinca 1996., Zbirka će se nakon smrti darovateljice premjestiti u Muzej za umjetnost i obrt, bez obveze stalnog izlaganja.⁸ Ali ako se bude izlagala Zbirka u cjelini ili pojedini predmeti iz nje, mora biti naznačeno da je riječ o donaciji Drage Magjera, Marge Magjer i Nade Ostrogović-Magjer Gradu Zagrebu.

Iako nije vezana za prostor stana na Tomislavovu trgu, Zbirka Magjer čini s njim harmoničan ambijent.⁹ Jedan je od posljednjih sačuvanih građanskih kolekcionarskih interijera koji nosi duh prijeratne (prije Drugoga svjetskog rata) kulture i stila građanskog življenja u

Slika 15. Nada Ostrogović Magjer, oko 1935.

Zagrebu, a pok. Drago Magjer uspio je sačuvati umjetničke predmete usprkos burnim vremenima i dramatičnim selidbama Zbirke još tijekom Drugoga svjetskog rata te je jedina privatna zbirka darovana Gradu Zagrebu koja bi mogla biti muzeološki prezentirana kao dom zagrebačkog kolekcionara umjetnina.¹⁰

Donatorska obitelj Magjer¹¹

Drago Magjer (Mostar, 4. lipnja 1895. – Zagreb, 10. prosinca 1979.), pravnik i kolekcionar. Pravni fakultet završio je u Beogradu, a kao pravnik je radio u Subotici i Splitu. Za vrijeme života u Splitu družio se s umjetnicima i piscima te nabavljao njihove radove. Prateći umjetnička kretanja, pisao je osvrti i likovne kritike. Od 1941. godine radio je u Ministarstvu zdravstva i udružbe Nezavisne Države Hrvatske, a nakon 1945. kao tajnik u Ministarstvu socijalne politike u Zagrebu.

Margarita (Marga) Magjer, rođena Diviš, (Trebinje, 6. srpnja 1900. – Zagreb, 26. srpnja 1967.), prva supruga Drage Magjera, radila je kao učiteljica. Vjenčali su se 1920-ih godina. Prema riječima Nade Ostrogović Magjer, Marga Magjer bila je velika potpora suprugu u skupljanju umjetnina za privatnu zbirku.

Nada Ostrogović-Magjer (Vrbnik na Krku, 24. rujna 1911.), druga supruga Drage Magjera, radila je kao odgojiteljica u osnovnim školama. Nakon Drugoga svjetskog rata u Ministarstvu socijalne politike brinula se o smještaju djece logoraša iz Drugoga svjetskog rata te o napuštenoj i problematičnoj djeci. Za Dragu Magjera udala se 1967. Amaterski je svirala klavir i podržavala supruga u prikupljanju umjetnina. Nakon njegove smrti bila je čuvarica Zbirke Magjer.

Bilješke

- ¹ Podaci iz darovnih ugovora nisu označeni posebnim urudžbenim brojem (ArGUK).
- ² Cilj dopisa bio je da mu Grad dodijeli prostor za izlaganje Zbirke u kojemu bi on stanovao i upravljao Zbirkom. Takav prijedlog i darovnu ponudu Drage Magjera u svojem je izvješću Savjetu za prosvjetu i kulturu Narodnog odbora Grada Zagreba 29. podržala 1955. podržala Komisija za muzejsko-konzervatorska pitanja Savjeta za prosvjetu i kulturu Grada Zagreba smatrajući da su u Zbirci osobito vrijedne skulpture i slike domaćih majstora (Meštrovića, Kršinića, Deškovića, Palavicinija, Penića, Motike, Mišea, Tartaglie i dr.), da zbirka “predstavlja veliku umjetničku i kulturno-historijsku vrijednost s obzirom na kvantitetu i kvalitetu predmeta“ te da je riječ o ugroženoj vrijednoj kulturno-povijesnoj zbirci koja “razasuta gubi svoje značenje za prosvjetno-naučne svrhe” (ArGUK). Članovi komisije bili su Anka Simić, Olga Klobučar, Zlata Lubienski, Miroslava Despot i Lelja Dobronić. Savjet za prosvjetu i kulturu 13. siječnja 1953. (dopisom broj: 7836-V-1952, ARGUK) u načelu je prihvatio darovanje, ali je izvijestio D. Magjera da će se detalji u vezi s darovanjem rješavati kada Grad Zagreb osigura traženi prostor za smještaj Zbirke, što se dogodilo tek 1967., kada je i sklopljen ugovor o darovanju prvog dijela Zbirke. Prije toga, u dopisu Skupštini grada Zagreba, ondašnji Zavod za zaštitu spomenika kulture Grada Zagreba procijenio je vrijednost Zbirke Magjer na približno 50 milijuna tadašnjih dinara (dopis broj: 02-705/2, 17.11.1965, ARGUK).
- ³ Rješenje Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu br. 0-286/2, 28. 12. 1973., (AGZZSKP, ArGUK). Prije realizacije drugog dijela donacije u komisiji su bili povjesničari umjetnosti Anka Bulat Simić, Vera Borčić iz Povijesnog muzeja Hrvatske, Jelena Uskoković iz Moderne galerije u Zagrebu, Vinko Zlamalik iz Strossmayerove galerije starih majstora JAZU i Nada Križić iz Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. Prijedlog da se prihvati drugi dio donacije potvrdio je i Savjet za nauku i kulturu Skupštine grada Zagreba na sjednici od 27. rujna 1973. (zapisnik bez. br., 27. rujna 1973., ARGUK), i to nakon uvodnih izlaganja o zbirci koje su iznijele Nada Križić iz Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu i Ljiljana Poljak iz Sekretarijata za obrazovanje, kulturu i fizičku kulturu.
- ⁴ Nada Vrkljan Križić je, izdvajajući pojedina slikarska djela, opširnije pisala o Zbirci Magjer u članku Zbirka pok. Drage Magjera i Nade Ostrogović Magjer, *Muzeologija* 32, 1995., 137-145.
- ⁵ Kao u bilješci 3.
- ⁶ Rješenje Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Klasa: UP-I-612-08/03-01-06/154; Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, 23. 9. 2003. (ArGUK).
- ⁷ O pojedinim vrijednim likovnim ostvarenjima Ignjata Joba, Frana Šimunovića, Antuna Motike, Emanuela Vidovića i Vjekoslava Paraća u Zbirci Magjer opširnije je pisala povjesničarka umjetnosti Nada Vrkljan Križić u odličnom članku *Zbirka pok. Drage Magjera i Nade Ostrogović Magjer* (Vrkljan Križić, 1995., 137-145.).
- ⁸ Zaključak Gradskoga poglavarstva grada Zagreba od 18. prosinca 1996. o predaji Zbirke Magjer na upravljanje Muzeju za umjetnost i obrt nakon smrti darovateljice, Klasa: 402-09/96-01/6, Ur. broj: 251-01-03/3-96-2 (ArGUK).
- ⁹ Da je ambijent Zbirke vrijedan čuvanja u izvornom obliku smatrala je i Radna grupa za privatne umjetničke zbirke 1976. godine (izvješće Radne grupe u: ArGUK).
- ¹⁰ Smatramo da bi s vlasnicima stana u kojemu se nalazi Zbirka Magjer, trebalo ispitati mogućnost donacije ili otkupa stana i ostanka Zbirke u sadašnjem prostoru.
- ¹¹ Podaci iz razgovora autora s donatoricom Nadom Ostrogović Magjer.

Memorijalna zbirka **Joze Kljakovića**

darovatelj Jozo Kljaković **Centar za likovni odgoj grada** **Zagreba, Rokov perivoj 4**

Hrvatski slikar Jozo Kljaković darovao je Gradu Zagrebu 17. rujna 1969., svoju privatnu kuću na Rokovu perivoju 4 i u njoj svoja umjetnička djela i djela drugih autora. U darovnici je izrazio želju predati “na trajno korištenje javnosti sva svoja i druga prikupljena umjetnička djela i svoju kuću”.¹ Uvjet ugovora bio je da Grad nakon njegove smrti uredi kuću “kao memorijalnu galeriju na spomen stvaralačkog rada i života” slikara darovatelja.

Darovana je kuća građena od 1928. do 1930. prema nacrtima uglednog arhitekta Stjepana Planića (1900. - 1980.). Prema ugovoru, Gradu su darovana 63 predmeta – od toga 26 slika, 21 komad stilskog namještaja, 8 skulptura, dio knjižnice i ostali materijal te dokumentacija.²

U listopadu 1972. izrađen je novi popis Kljakovićevih predmeta: 22 slike, 1 slika starog majstora iz 17. stoljeća, 22 komada namještaja i 8 skulptura. Taj se popis u usporedbi s onim iz 1969. razlikuje u sljedećemu: kompletirana je knjižnica, otuđene su stvari vraćene, neke su izbrisane s popisa, građi Zbirke dodane su neobjavljene pjesme Vladimira Nazora, Kljakovićevi crteži, skice i studije, klišeji ilustracija *Smrti Smail-age Čengića* te diplome, medalje i plakete.³

Nakon preseljenja slikarova sina Krunoslava iz kuće 1973., kuća je bila u iznimno lošem stanju i tadašnja gradska uprava grada Zagreba nije pravodobno reagirala da bi spriječila daljnju devastaciju. Zbog lošeg stanja kuće i ugroženosti inventara, predmeta i građe dio Zbirke je u svibnju 1973. preseljen u Atelijer Meštrović. Zbirka je 16. travnja 1974. predana Galerijama grada Zagreba na upravljanje⁴, a namještaj je pohranjen na tavanu Galerije. Krajem travnja 1975. započeli su radovi na kući i trajali su do listopada te godine. Godine 1992./1993. komisijski je utvrđeno da je namještaj uništen i neupotrebljiv zbog neprimjerenih uvjeta u kojima se čuvao. Tako je, nažalost, isključena mogućnost znatnije ambijentalizacije postava Zbirke Kljaković u slikarovoj kući.

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske 2004. godine zajedničkim rješenjem zaštićuje Zbirku i kuću 2004. Prema tom rješenju, nakon revizije stvarnog stanja Zbirke, ona sadržava ukupno 342 predmeta raspoređena u četiri grupe: *umjetnine* (81 redni broj, od toga 22

Slika 16. Kuća Kljaković u Zagrebu, Rokov perivoj 4

Kljakovićeve ulja i jedno ulje nepoznatog autora, 51 Kljakovićev crtež i 7 skulptura raznih autora, 5 radova Frane Kršinića, među ostalima i portret Joze Kljakovića u bronci iz 1935.), *namještaj* (3), *knjige* (233 redna broja, s tim da se dio knjiga čuva u Zbirci, a dio je u Fundaciji Meštrović u Zagrebu, Mletačka 8; većinom je riječ o knjigama o umjetnosti i likovnim monografijama) te *ostalo* (25 rednih jedinica – Kljakovićeve osobna pisana građa, pisma i fotografije, od čega se dio nalazi u Kljakovićevu atelijeru, a dio u Fundaciji Meštrović).⁵

Gotovo od trenutka darovanja čuli su se prigovori stručnih krugova zbog nedovoljne stručne procjene Kljakovićeve darovne ponude, kao i neadekvatnosti kuće za galerijske namjene. Unatoč provođenja klasičnih načina muzejske komunikacije, zanimanje javnosti za Zbirku Kljaković bilo je slabo. Iako je sama memorijalnost građe povezane s djelovanjem uglednog slikara davala društveno relevantno opravdanje prihvaćanju donacije i njezinu otvaranju za javnost, radi bolje posjećenosti od početka su planirane dodatne srodne kulturne aktivnosti. Pojavila se i ideja da se u kući Kljaković izloži i Zbirka “Benko Horvat“, koja se također nalazila pod upravom Galerija grada Zagreba, a za koju nije bilo druge mogućnosti izlaganja, ali to nije ostvareno.

Zbirka Kljaković je konačno 7. prosinca 1982. predana na upravljanje Centru za likovni odgoj grada Zagreba. Objašnjenje tadašnjega Gradskog komiteta za prosvjetu, kulturu i znanost bilo je da je Centar za likovni odgoj grada Zagreba izabran kao najbolje rješenje “koje bi moglo oživjeti galeriju i privesti ju svrsishodnijem korištenju, a da se ne naruši

njen spomenički integritet“.⁶ Kako je poslanje Centra “upoznavanje s vrijednostima likovnog stvaralaštva, likovnim izrazima i tehnikama te širenje interesa za likovne umjetnosti“, smatralo se da je takva djelatnost u skladu s djelatnošću Kljakovićeve memorijalne galerije te da bi joj mogla dati društvenu važnost koju do tada nije uspjela postići.

Zbirka Kljaković je 1995. otvorena za javnost. Osigurano je stručno vodstvo po Zbirci, a kuća je 1998., potpuno obnovljena sredstvima Grada Zagreba.⁷

Jozo Kljaković

Jozo Kljaković (Solin, 10. ožujka 1889. – Zagreb, 1. listopada 1969.), hrvatski slikar i profesor na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu.

Upisao je arhitekturu na Visokoj tehničkoj školi u Pragu 1908. i usporedno privatno učio slikarstvo kod Vlahe Bukovca. Školovao se u Švicarskoj kod Ferdinanda Hodlera 1917., a u Parizu je 1920. kod Marcela Lenoira učio fresko slikarstvo. Radio je kao kustos Moderne galerije u Zagrebu, a kao profesor Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu od 1921. do 1943. predavao je zidno i dekorativno slikarstvo. Godine 1921. oženio se Antonijom Kabler i s njom imao sina Krunoslava. Nakon godina emigracije u Argentini i Rimu 1968. vratio se u Zagreb. Prije Drugoga svjetskog rata, osim u Zagrebu, izlagao je u Rimu, Londonu, Parizu, Ženevi, Zürichu, Philadelphiji, Barceloni (Becić, 1941.). Bio je također član Međunarodnog udruženja likovnih umjetnika u Bruxellesu (Becić, 1941.). Osobit je po izradi znamenitih fresaka u svjetovnim i crkvenim objektima. Freskama je oslikao crkvu sv. Marka u Zagrebu (1923. – 1940.), Zvonimirovu

Slika 17. Jozo Kljaković, oko 1920.

voru Kljakovićeve monografije, objavljene 1947., Giorgio de Chirico (1888.-1978.), iznimni talijanski umjetnik, predstavnik tzv. metafizičkog slikarstva, koji je radio i kao likovni kritičar, navodi da se, “stigavši sada do zrelosti...Kljaković danas s pravom smatra na polju kompozicije i fresaka najboljim hrvatskim živućim slikarom”.⁹

spomen crkvu u Biskupiji kod Knina, Gradsku vijećnicu u Zagrebu, Slavonsku banku i Trgovačko-obrtničku komoru u Zagrebu i Zavod sv. Jerolima u Rimu (1956.) te dvorane privatnih kuća u Zagrebu (npr., 1925. kuća Frigan, Opatička 27/Demetrova 22).⁸ Ilustrirao je ep *Smrt Smail-age Čengića* I. Mažuranića (izdanje iz 1922.), i pripovijetku *Alkar* Dinka Šimunovića (izdanje 1933.).

U nefigurativnom slikarstvu Kljaković nije vidio budućnost umjetnosti: “Zašto upotrebljavaju riječi “čovjek“ i “klarinet“, koje spadaju u malograđanski rječnik. Kada su izmislili svoju formu za čovjeka, svoju za klarinet, onda moraju izmisliti i svoje riječi, odnosno svoj jezik“, zapisao je u svojoj autobiografiji (Kljaković, 1992., 73.). Vladimir Becić je Kljakovića 1940. predložio za člana dopisnika u Umjetničkom razredu JAZU “s obzirom na umjetničko značenje profesora Joze Kljakovića u hrvatskom likovnom životu“ (Becić, 1941.). U predgo-

Bilješke

- ¹ Darovni ugovor od 17. rujna 1969., nema urudžbenog broja (ArGUK). U arhivi Grada Zagreba nema podataka da su darovanu ponudu valorizirali stručnjaci, niti da je prethodno donesen zaključak o prihvaćanju donacije od Skupštine grada Zagreba. Očito zbog poznije životne dobi i bolesti donatora za to nije bilo vremena (darovni ugovor sklopljen je 17. rujna 1969., a J. Kljaković je već dva tjedna nakon toga, 1. listopada umro). Ondašnji Gradski sekretarijat za obrazovanje, kulturu i fizičku kulturu zaprimio je nakon smrti donatora od stručnih službi Skupštine grada Zagreba samo darovni ugovor i popis predmeta. Popis je izradila 6. siječnja 1969. Ivy Lentić Kugli iz Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture. Zanimljivo je da se uz donatora J. Kljakovića i predsjednika Skupštine grada Zagreba Josipa Kolara, kao daroprimeca, na darovnom ugovoru potpisalo ukupno sedam svjedoka, od kojih dvoje članova obitelji Kljaković. Dan nakon sklapanja darovnoga ugovora, 18. rujna 1969., Savjet za plan i financije Skupštine grada Zagreba donio je zaključak kojim odobrava darovni ugovor i sve financijske obveze Grada koje su bile uvjet darovanja (izvadak iz zapisnika 1.

sjednice Savjeta za plan i financije Skupštine grada Zagreba, 18. rujna 1969., bez br., ArGUK). Gradski sekretarijat za obrazovanje, kulturu i fizičku kulturu tek je u svibnju 1973. osnovao Komisiju za stručnu procjenu vrijednosti Zbirke i objekta pok. Joze Kljakovića “u sastavu Zdenka Munk, direktorica Muzeja za umjetnost i obrt, Nada Križić, predstavnik Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, Božidar Gagro, likovni kritičar i profesor Filozofskog fakulteta, Željka Čorak, likovni kritičar i Ljiljana Poljak, stručni suradnik Sekretarijata za obrazovanje, kulturu i fizičku kulturu“, koja je Skupštini grada Zagreba predložila da se “zbog prilično malog broja predmeta zbirke (...) zbirka i zgrada predaju u nadležnost kulturnoj ustanovi koja bi u zgradi mogla obavljati svoju djelatnost i istovremeno preuzeti obavezu održavanja zbirke, stručne obrade i prezentacije zbirke za javnost“ (dopis br. 06/1-408/1-73, 1.6.1973, ArGUK).

² Ibid.

³ Rješenje Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Klasa: UP/I-612-08/04-01-06/36, Ur. broj: 532-10-1/8-04-2, od 18. ožujka 2004.

⁴ Skupština grada Zagreba Umjetničku je zbirku Joze Kljakovića 16. travnja 1974. predala na upravljanje, zajedno s obiteljskom zgradom, Galerijama grada Zagreba zaključkom broj: 03-1303/1-74 (ArGUK). U zaključku je izričito utvrđeno da će Galerije grada Zagreba na Rokovu perivoju 4 urediti Memorijalnu galeriju “Jozo Kljaković” i otvoriti je za javnost.

⁵ Kao bilješka 3. Zanimljivo je da je među ostalom građom i rukopis neobjavljenih pjesama Vladimira Nazora posvećenih Jozi Kljakoviću.

⁶ Skupština grada Zagreba donijela je 7. prosinca 1982. zaključak o izmjeni zaključka o predaji Umjetničke zbirke Joze Kljakovića na upravljanje, Broj: 03-3608/1-1982, kojim je Zbirku zajedno sa zgradom predala na upravljanje Centru za likovni odgoj Grada Zagreba (ArGUK).

⁷ Informacije o Zbirci mogu se pročitati i na web adresi URL: <http://www.likovni-centar.htnet.hr/jozo/>

⁸ Taj se podatak često izostavlja u biografskim podacima o Jozi Kljakoviću. Kuća Frigan

zaštićena je rješenjem Ministarstva kulture Klasa: UP-I-612-08/02-01/376, Ur. broj: 532-10-1/8-02-2, 28. svibnja 2002.

⁹ Jozo Kliaković, *texto de Giorgio de Chirico*, monografija, Roma, Editrice Universitas, 1947, 4.

Zbirka Ljube Penić

darovateljica Ljuba Penić Muzej za umjetnost i obrt, Trg maršala Tita 10

Ljuba Penić, umjetnica i kolekcionarka umjetnina, darovala je Gradu Zagrebu 29. rujna 1975. svoju privatnu zbirku čiji predmeti potječu iz razdoblja od 17. do početka 20. stoljeća (stilski namještaj, slikarstvo, napose rana djela Zlatka Šulentića, predmeti primijenjene umjet-

Slika 18. Vitrina, bidermajer, Austrija, 1825. – 1830., furnir oraha i jagnjede, staklo, 163 x 117 x 42 cm, stalni postav MUO

nosti), a stan u kojemu je živjela ustupila je za prezentiranje Zbirke.¹ Na popisu Zbirke u tom trenutku bilo je 206 predmeta.

Stan Penić bio je smješten na trećem katu kuće Frank, građene 1913. - 1914. (bivša Ulica braće Kavurić 33, danas Hebrangova), koju je projektirao arhitekt Viktor Kovačić, i trebao se, u skladu sa željom iz darovne ponude, nakon smrti Ljube Penić i iseljenja sustanara, urediti i otvoriti za javnost.² Nažalost, to nije ostvareno. Dok je bila izložena u spomenutom stanu, Zbirka je imala i ambijentalnu vrijednost, a osobito je bilo vrijedno to što se nalazila u jednome od najpoznatijih objekata hrvatske moderne arhitekture s početka 20. stoljeća. Vanjska arhitektura kuće Frank u stilu je ranorenesansne firentinske palače, a unutrašnju arhitekturu karakterizira modernistički raspored prostorija radi vizualnoga i praktičnog proširenja prostora te objedinjenja funkcija.

Ponovljeni popis Zbirke Penić iz 2003. donosi 208 inventarnih brojeva, odnosno ukupno 283 predmeta (stilski namještaj 18. i 19. stoljeća, orijentalni sagovi, slikarstvo između dva svjetska rata, napore rana djela Zlatka Šulentića, predmeti primijenjene umjetnosti iz razdoblja od 17. do početka 20. stoljeća u metalu i porculanu te satovi). Najznačajniji dio Zbirke jesu slike i grafike: 15 slika Zlatka Šulentića, osobito njegovi rani radovi, pojedinačna djela Vilka Gecana, Maksimilijana Vanke, Milivoja Uzelca, Otona Postružnika, Lea Juneka te grafički listovi iz 16., 17. i 18. stoljeća.³ U Zbirci su kuriozum venecijanske karte kineskih provincija iz 17. i 18. stoljeća u bakropisu. Njihov je autor kozmograf Mletačke Republike Vincenzo Maria Coronelli

(živio od 1650. do 1718., na spomenutoj dužnosti od 1685.), osnivač jednog od najstarijih geografskih društava u svijetu – *Accademie delli Argonauti*. U Zbirci se nalaze i dalmatinske škrinje te keramika vezana za rad zagrebačke Obrtne škole između dva svjetska rata.

Zbirka je 18. lipnja 1979. godine predana na stalno upravljanje Muzeju za umjetnost i obrt,⁴ gdje je obrađena i katalogizirana te raspoređena u devet muzejskih zbirki i poslovne prostore Muzeja.⁵ Donacija Penić posebnom je izložbom predstavljena javnosti u Muzeju za umjetnost i obrt 1980. (*Donacija Ljube Penić*, 1980.).

Ljuba i Stjepan Penić

Ljuba Penić, rođ. Matanić (Delnice, 17. ožujka 1896. – Zagreb, 10. prosinca

Slika 19. Zlatko Šulentić: Ljuba (Portret Ljube Penić), 1917., ulje na platnu, 41 x 34 cm (iz donacije Ljube Penić Gradu Zagrebu)

1975.), likovna umjetnica i kolekcionarka. Završila je Obrtnu školu u Zagrebu (Tekstilni odjel). Njezin otac, dr. Tomislav Matanić bio je kotarski predstojnik, a majka Katica Matanić, rođ. Vrkljan, bila je sestra majke slikara Zlatica Šulentića. Nakon Viktora Srkulja drugi joj je suprug bio Stjepan Penić. Bavila se umjetničkim obrtom (tekstilom i lutkarstvom) i izlagala na većem broju skupnih izložbi.

Stjepan Penić (Zagreb, 28. rujna 1903. – 7. studenog 1959.)⁶ bio je privatni službenik. Bavio se glazbom i više je puta (1923., 1925.),⁷ kao drugi klavir, nastupao na koncertima u Hrvatskome glazbenom zavodu. Usto je i slikao te pomagao suprugu pri izradi lutaka i podržavao je u skupljanju umjetnina. U Zbirci Penić sačuvan je Penićev akvarel *Rue cardinal* iz 1925.

Oboje supružnika bili su članovi Udruženja likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti Hrvatske, a donacijom Gradu Zagrebu Ljuba Penić poštovala je i želju pok. supruga Stjepana.⁸

Bilješke

¹ Darovni ugovor od 29. rujna 1975., bez urudžbenog broja. Zaključak Skupštine grada Zagreba o prihvaćanju darovanja donesen je još 4. listopada 1973. (zaključak broj: 02/2-3133/1-73, ArGUK). Prije toga Savjet za nauku i kulturu Skupštine grada Zagreba na sjednici od 27. rujna 1973. (zapisnik, bez br., 27. rujna 1973., ArGUK), nakon uvodnih izlaganja koje su iznijele Nada Križić iz Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu i Ljiljana Poljak iz Sekretarijata za obrazovanje, kulturu i fizičku kulturu, podržao je prijedlog da se prihvati darovna ponuda Ljube Penić, uz uvjet da Skupština grada Zagreba osigura stan tadašnjem sustanaru. Ljuba Penić dostavila je darovnu ponudu Gradu Zagrebu 6. prosinca 1970. Valorizaciju darovne ponude obavila je stručna komisija Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture

u Zagrebu u sastavu Olga Klobučar i Stanko Staničić iz Muzeja za umjetnost i obrt, Darko Schneider iz Moderne galerije u Zagrebu i Nada Križić iz Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu (mišljenje Zavoda broj: 02-213/4-72, 29.12.1972., ArGUK). Komisija je smatrala da se unutar umjetničko-obrtničke zbirke Ljube Penić, osim zbirke namještaja, nalazi i “značajna zbirka slika hrvatske i jugoslavenske moderne likovne umjetnosti predratnog razdoblja, izuzetne vrijednosti za Grad Zagreb“. Vrijednost cijele zbirke procijenjena je na ondašnjih 500.000,00 dinara. Komisija je istaknula i dodatnu vrijednost Zbirke - smještaj u kući koju je projektirao arhitekt Viktor Kovačić, te predložila da Grad Zagreb uloži maksimalne napore za “očuvanje zbirke u postojećem stanju“. Komisija je izradila i popis predmeta te fotodokumentaciju zbirke.

² Gradski sekretarijat za obrazovanje, kulturu i fizičku kulturu zatražio je 29. ožujka 1974., od Gradske komisije za dodjeljivanje stanova na korištenje iseljenje sustanara kako bi Grad Zagreb mogao preuzeti vrijednu zbirku i otvoriti je za javnost. U dopisu se spominje da je Grad Beograd ponudio vlasnici Zbirke adekvatan smještaj Zbirke i stan za stanovanje, ali je ona odlučila ostati u Zagrebu i darovati mu Zbirku. Grad Zagreb je iz stana Penić iselio sustanara dva dana prije potpisivanja darovnog ugovora. Zbirka je 1978., nažalost, morala iseliti jer je stan ipak dodijeljen drugom stanaru. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iznio je 1978. prijedlog da se čuvanje Zbirke povjeri Muzeju za umjetnost i obrt. Zbirka je privremeno pohranjena u taj muzej 21. veljače 1978. (podaci iz Arhiva Gradskog ureda za kulturu, obrazovanje i šport Zagreb i arhive Gradskog ureda za upravljanje imovinom Zagreb).

³ Rješenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske utvrđuje se status kulturnog dobra za Zbirku Penić, Klasa: UP-I-612-08/03-01-06/159; Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, 23. 9. 2003.

⁴ Skupština grada Zagreba donijela je 18. lipnja 1979. zaključak o predaji Zbirke Ljube Penić na upravljanje Muzeju za umjetnost i obrt (zaključak broj: 02-1573/1-1979. (ArGUK).

⁵ U stalnom postavu tog muzeja nalazi se osam predmeta iz Donacije Penić: ulje na platnu Z. Šulentića *Iz Maksimira* (1915.), zidni i kamin-

ski sat, dva svijećnjaka, keramički pladanj, medaljon i metalni ključ (*Inventar zbirke Penić*, u Muzeju za umjetnost i obrt).

- ⁶ Podaci o rođenju i smrti Ljube i Stjepana Penića potječu iz matičnih knjiga, i to iz Knjige državljana Centar, br. 23689 i Matice umrlih Maksimir 930/59 za Stjepana Penića te iz Knjige državljana Centar, br. 23690 i Matice umrlih Črnomerec 1896/1975 za Ljubu Penić.
- ⁷ Arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda, III-PG-DK, Društveni koncerti, sv. 2., 1922/23., sezona 96., XX. intimno muzičko veče, 18. svibnja 1923., Moderna talijanska popijevka i klavirna muzika: uz "dr. Hugu Mihalovicha drugi klavirni par igra Stjepan Penić"; III-PG, kutija 4., 1925/11., Odbor za Strossmayerov spomenik dana 5. travnja 1925., Franz Liszt: *Faust*, na dva glasovira nastupaju prof. dr. Mihalovich i Stjepan Penić.
- ⁸ Katalog izložbe (Donacija Ljube Penić, 1980.).

Zbirka dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin-Ribar

darovateljica Cata Dujšin-Ribar
Muzej grada Zagreba,
Demetrova 3/II

Cata Dujšin-Ribar, slikarica i pjesnikinja, darovala je Gradu Zagrebu 26. svibnja 1976. zbirku umjetničkih predmeta, knjižnicu te 17 kutija arhivskoga gradiva.¹ Uvjet darovnog ugovora bilo je otvorenje Memorijalnog muzeja dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin Ribar te zadržavanje postojećeg rasporeda predmeta u stanu. Motive darovanja možemo iščitati iz razmišljanja umjetnice o pohranjivanju svojih slikarskih radova u

Slika 20. Ambijent stana Zbirke Dujšin Ribar u Zagrebu

Trogiru,² što ih donosi Josip Depolo u monografiji *Cata Dujšin-Ribar*: slike su dio nje, njena djeca koju želi poslije smrti nekome ostaviti na čuvanje (Depolo, 1988., 168.).

Donacija sadržava umjetnine iz ostavština obitelji Gattin, Dujšin i Ribar, i to stilski namještaj (od 18. do 20. stoljeća), predmete umjetničkoga obrta iz razdoblja od 15. do 20. stoljeća, dvije slike iz 15. i 16. stoljeća (*Bogorodica s Djetetom* pripisana Vittoreu Crivelliju i jedna slika iz Caravaggiova kruga), dva obiteljska portreta Vjekoslava Karasa, drvenu sakralnu skulpturu (od 18. do 20. stoljeća), slike i crteže darovateljice, slike Jurice Ribara,³ manuskripte i ostalu građu iz ostavština dr. Ivana Ribara, Dubravka Dujšina i Cate Dujšin-Ribar⁴, a naknadno je Muzej grada Zagreba popisao i knjižnicu s oko 2.500 svezaka.

Rješenje o utvrđivanju svojstva spomenika kulture za privatnu zbirku dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin-Ribar prvi je put 15. srpnja 1961. donio Konzervatorski zavod Zagreb.⁵ Na popisu Zbirke uz darovni ugovor iz 1976. navedeno je 106 predmeta, ali je naknadnim popisivanjem stvarnoga stanja, s obzirom na to da popis nije sadržavao autorske radove darovateljice, rješenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske o zaštiti zbirke iz 2003., utvrđeno da ona sadržava ukupno 203 jedinice (od toga više od 80 slikarskih djela donatorice – ulja, crteža, pastela, radova u kombiniranim tehnikama nastalih u razdoblju 1931. do 1989.) te knjižnicu i 17 kutija arhivskoga materijala.⁶ I Palača Mesić u Demetrovoj 3, u kojoj se nalazi Zbirka Dujšin Ribar također je, zaštićena kao kulturno dobro.⁷

Građa iz ostavštine dr. Ivana Ribara, koja se odnosi na političku djelatnost Ivana Ribara i njegovih dvaju sinova, Ive Lole (1916. – 1943.) i Jurice (1918. – 1943.), pohranjena je u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu,⁸ a dokumentacija o životu i djelu Dubravka Dujšina u Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU.

Gradsko poglavarstvo grada Zagreba predalo je 3. listopada 1995. Zbirku Cate Dujšin-Ribar u Demetrovoj 3 na upravljanje Muzeju grada Zagreba.⁹ Obavljene su brojne restauracije predmeta, a u tijeku je sanacija dijela objekta u Demetrovoj 3, kao i stana u kojemu se nalazi Zbirka kako bi mogla biti stalno otvorena za javnost. Do tada će Zbirka biti dostupna samo stručnoj javnosti, uz prethodnu najavu.

Cata Dujšin-Ribar

Cata (Katarina) Dujšin-Ribar (Trogir, 17. listopada 1897. – Zagreb, 8. rujna 1994.), rođena Gattin, hrvatska slikarica i pjesnikinja, u Splitu je završila Obrtničku školu. Crtanje je učila kod Emanuela Vidovića. Od 1917. do 1921. studirala je na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu. Privatne satove slikanja pohađala je kod Vladimira Becića 1924./25. Radila je kao restoratorica za Galeriju umjetnina u Splitu. Slikarstvo i restauriranje usavršavala je u Parizu i Londonu. Godine 1920. udala se za glumca, redatelja i kazališnog pedagoga Dubravka Dujšina (Zadar, 12. rujna 1894. – Zagreb, 30. siječnja 1947.), a 1952. za Ivana Ribara (Vukmanić pokraj Karlovca, 21. siječnja 1881. – Zagreb, 2. veljače 1968.), odvjetnika i političara.

Svoj je likovni umjetnički izraz našla u poetičnom ekspresionizmu. Izlagala

Slika 21. Cata Dujšin, oko 1920.

je u Zagrebu, Splitu, Londonu,¹⁰ Pragu, Bukureštu, Glasgouu, Veneciji, Milanu, New Yorku, Washingtonu. Napisala je zbirke pjesama *Rastanci bez rastanaka*, *Iz kamene jeke*, *Lirika* i *Moj dom*. Izdanja svojih pjesama često je i ilustrirala.¹¹

U dokumentarnoj građi Zbirke Dujšin Ribar, koja je pohranjena u Muzeju grada Zagreba, sačuvane su pozivnice za otvorenja njezinih izložbi, primjerice za londonsku *The Cooling Galleries*, New Bond Street,¹² gdje je izlagala u travnju i svibnju 1937., kao i za recitale njezinih pjesama.¹³

Bilješke

¹ Zaključak Skupštine grada Zagreba o prihvatanju Zbirke i uvjeta darovanja Cate Dujšin-Ribar od 26. svibnja 1976., broj: 02/1-297/1-1976. Tog je dana sklopljen darovni ugovor označen istim brojem (ArGUK). Cata Dujšin-

Ribar uputila je 24. veljače 1969. ponudu o darovanju svoje zbirke Gradu Zagrebu uz uvjet da se, među ostalim, u stanu u Demetrovoj 3, osnuje Memorijalni muzej dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin-Ribar, koji bi trebao biti samostalan odjel Povijesnog muzeja Hrvatske, što, zanimljivo, nije kasnije uključeno u sklopljeni ugovor o darovanju. Popis slika, namještaja i predmeta umjetničkog obrta s fotodokumentacijom izradio je 1974. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, a popis manuskripata dr. Ivana Ribara 1971. Historijski arhiv u Zagrebu. Popis Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu temeljio se na prijašnjem popisu Konzervatorskog zavoda Hrvatske (v. bilješku 5.), koji su izradile kustosice Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu Olga Klobučar i Vera Kružić Uchytíl te konzervatorica Konzervatorskog zavoda u Zagrebu Draganja Jurman Karaman. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu (dopis broj: 02-587/3, 13.12.1974., potpisala direktorica Marija Baltić, ArGUK) i Povijesni muzej Hrvatske (dopis broj: 555/2, 25. kolovoza 1970., potpisala direktorica Lelja Dobronić, ArGUK) podržali su darovanje, s tim da je Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu predložio da se Zbirka zove Zbirka dr. Ivana Ribara, Dubravka Dujšina i Cate Dujšin-Ribar, što Cata Dujšin-Ribar nije prihvatila. Povijesni muzej Hrvatske navodi da Zbirka "sadrži vrijedne povijesne predmete i umjetnine te da je ... svakako obogaćenje za našu javnost". Povijesni muzej Hrvatske predložio je da se s darovateljicom precizira način posjećivanja Zbirke i upotreba ključeva stana što, je kasnije možda bilo i razlogom da Zbirka nije postala odjelom Povijesnog muzeja Hrvatske.

² Cata Dujšin-Ribar donirala je 29. studenog 1978. Gradu Trogiru 129 svojih radova (48 crteža, 81 sliku) radi otvaranja Galerije Cate Dujšin-Ribar (dokumentacija Muzeja grada Trogira).

³ Jurica Ribar se prije svoga političkog angažmana i pogibije u antifašističkoj borbi 1943. predstavio kao obećavajući mladi slikar kojega je hvalila jugoslavenska kritika. Posthumno mu je nakon Drugoga svjetskog rata priređen niz izložbi i u Zagrebu. Brojne novinske najave izložbi i kritike skupljene su u Arhivu za liko-

- vne umjetnosti HAZU. Dr. Ivan Ribar i Cata Dujšin- Ribar poklonili su 5. veljače 1964. tri slike Jurice Ribara Modernoj galeriji u Beogradu, o čemu je Galerija obavijestila Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Zagreba (dopisom br. 03-162/1, 14.2.1964., ArGUK).
- ⁴ Rješenje Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Klasa: UP-I-612-08/03-01-06/156, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, 23. 9. 2003.
- ⁵ Rješenje Konzervatorskog zavoda Zagreb, broj: 01-346/1-1961, 15. 7. 1961. Sastavni dio rješenja čini popis od 31. ožujka 1959., na kojemu je ukupno 109 rednih brojeva i koji ne obuhvaća manuskripte Ivana Ribara, Jurice Ribara ni Ive Lole Ribara.
- ⁶ Ibid.
- ⁷ Rješenje Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Klasa: UP-I-612-08/02-01/764, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, 9. 4. 2003. Sredinom 18. stoljeća palača je sagrađena na gradskom bedemu za vlasnika Nikolu Mesića. Godine 1926. arhitekt Ignjat Fišer, koji je u istoj kući imao atelijer dogradio je drugi kat.
- ⁸ Arhivsko gradivo u Hrvatskome državnom arhivu; broj fonda: 853. Katalog te građe izrađen je 2002. godine.
- ⁹ Gradsko poglavarstvo grada Zagreba je 3. listopada 1995. donijelo zaključak kojim Zbirku dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin-Ribar predaje na upravljanje Muzeju grada Zagreba, Klasa: 402-09/95-01-1, Ur. broj: 251-01-03/3-95-2. Gradski ured za kulturu, obrazovanje i šport obvezuje se pokrenuti postupak prenamjene stana u poslovni prostor pod nazivom Memorijalni muzej dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin-Ribar (ArGUK). Rješenjem Gradskog ureda za graditeljstvo, komunalne i stambene poslove, promet i veze, Klasa: UP/I-371-05/96-01/56, Ur. broj: 251.05-09-96-04, 5. 12. 1996., odobreno je Gradu Zagrebu pretvaranje stana u Demetrovoj 3 u poslovni prostor, " a u svrhu Memorijalnog muzeja dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin Ribar" (ArGUK).
- ¹⁰ *Intimna izložba Cate Dujšin Gattin u Zagrebu*, Novo doba, god. X, 1927., br. 94 od 23. travnja 1927., str.4. U članku je najavljeno gostovanje te izložbe u Salonu "Galić" u Splitu; *Cata Dujšin u Londonu*, Novo doba, 1937., god. XX., br. 79 od 6. travnja 1937., str. 4.
- ¹¹ Sačuvanu dokumentaciju Zbirke popisalo je osoblje Muzeja grada Zagreba. Prema izrađenim kataloškim popisima, u stanu Cate Dujšin-Ribar u Demetrovoj 3 nakon njezine smrti pronađeno je ukupno 4.876 pjesama, 141 pjesama u fragmentima (u rukopisu i otipkano na pisaćim strojem), 281 fotografija, 118 primjeraka kataloga i pozivnica, kao i poneki osobni dokument ili spomen na događaj.
- ¹² Dokumentacija Zbirke Dujšin-Ribar u Muzeju grada Zagreba, katalogi i pozivnice.
- ¹³ Dokumentacija Zbirke Dujšin-Ribar u Muzeju grada Zagreba, katalogi i pozivnice. Primjerice, komorna večer pod nazivom *Poezija-boja-zvuk* održana je 22. svibnja 1967.

Zbirka Nade Mirjević

darovateljica Nada Mirjević Stara gradska vijećnica, Ćirilometodska 5

Nada Mirjević (1894.-1976.), nasljednica umjetničkih djela iz ostavštine svog oca odvjetnika dr. Nikole Hoffera (1871.-1936.), darovala je Gradu Zagrebu 16. prosinca 1976. osam umjetničkih slika poznatih hrvatskih slikara (Mencija Clementa Crnčića, Ferde Kovačevića, Tomislava Krizmana, Line Crnčić-Vi-

Slika 22. Ferdo Kovačević: *Vode na Savi*, ulje na platnu, 70,9 x 55,6 cm (iz Zbirke Nade Mirjević)

Slika 23. Nada Mirjević, 1968.

rant)¹. U donaciji Mirjević nalaze se po tri ulja na platnu Mencija Clementa Crnčića i Ferde Kovačevića, litografija u boji Tomislava Krizmana i ulje na platnu Line Virant Crnčić.

Istoga dana kada je na sjednici Skupštine grada Zagreba donesen zaključak o prihvaćanju, 16. prosinca 1976., potpisan je i darovni ugovor s opunomoćenikom darovateljice, pukovnikom Aleksom Rakočevićem. Jedini uvjet ugovora bio je da slike budu stalno izložene u Staroj gradskoj vijećnici u Ćirilometodskoj 5.² Grad Zagreb je, uz suglasnost glavnog projektanta rekonstrukcije Stare vijećnice Andrije Mutnjakovića, prihvatio taj uvjet. Arhitekt Mutnjaković suglasnost je obrazložio time što “arhitektura i namjena zgrade pružaju ambijentalne mogućnosti” za izlaganje tih slika, ali i sadržaja drugih darovanih zbirki.³

Slike su od 1977. godine postavljene u Staroj gradskoj vijećnici i obilježene imenom darovateljice.

Nada Mirjević

Nada Mirjević (Zagreb, 27. ožujka 1894. – Zagreb, 6. listopada 1976.), rođena Hoffer, studirala je filozofiju na Filozofskom fakultetu u Beču. Godine 1929. udaje se za Vladimira Friedländera, artijerijskog pukovnika, koji 1942. mijenja prezime u Mirjević.⁴ Bila je glazbeno darovita te je na građanskim primanjima i zabavama koje je organizirala izvodila operne arije.

Bilješke

¹ Na osnovi oporuka Nade Mirjević, koje datiraju od 5. rujna 1970. i 11. kolovoza 1976., Aleksa i Branka Rakočević određeni su nasljednicima Nade Mirjević odlukama Općinskog suda u Zagrebu br. 02-497/2-1974 te br. XII 4301/76 (od 21. ožujka 1977.) (AKOMK). Nakon darovne ponude od 21. svibnja 1974., koju je potpisala Nada Mirjević, darovni je ugovor s Gradom Zagrebom nakon njezine smrti, 16. prosinca 1976. potpisao pukovnik Aleksa Rakočević. U ime Grada, ugovor je potpisao ondašnji predsjednik Skupštine Ivo Vrhovec. Ugovor ne nosi urudžbeni broj (ArGUK). Istog dana Skupština grada Zagreba donijela je zaključak o prihvaćanju darovanja i uvjeta darovanja darovateljice Nade Mirjević, broj: 03-2462/1-1976, 16.12.1976. (ArGUK). Stručni popis i pregled darovanih slika obavila je 1. travnja 1974. posebna komisija Skupštine grada Zagreba koju su činile Ljiljana Poljak kao predstavnica Skupštine i Nada Križić iz Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. (zapisnik Komisije od 1. travnja.1974., bez br., ArGUK). U dopisu šzo gaje, 30. siječnja 1975. Sekretarijat za obrazovanje, kulturu i fizičku kulturu uputio Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture navodi se da je Grad Zagreb “spreman prihvatiti darovanje jer se u ponudi nalaze djela značajnih likovnih umjetnika Mencija C. Crnčića, Ferde Kovačevića i Tomislava Krizmana“ (broj: 06-734/1-1974, 30.1.1975., ArGUK).

² Slike su preuzete u stanu u Šenoinoj 13 datuma 7. travnja 1977. (ArGUK).

³ Iz informacije Gradskog sekretarijata za obrazovanje, kulturu i fizičku kulturu od 10. listopada 1976., o darovnoj ponudi Nade Mirjević.

⁴ Podaci iz razgovora autora s pukovnikom Aleksom Rakočevićem, izvršiteljem oporuke Nade Mirjević.

Zbirka glazbenih automata Ivana Gerersdorfera

**darovatelj Ivan Gerersdorfer
Muzej grada Zagreba,
Opatička 20-22**

Ivan Gerersdorfer, kolekcionar i urar, vršni poznavatelj starih glazbenih automata, darovao je Gradu Zagrebu 17. veljače 1978. jedinstvenu zbirku spomeničke vrijednosti sastavljenu od 24 glazbena automata, pretežito iz 19. stoljeća (automatske orgulje, glazbene kutije, prvi gramofoni i orkestrioni).¹ Naknadno su

dva puta toj donaciji dodana još tri automata (godine 1989. i 1991.), pa donacija Gradu Zagrebu sadržava ukupno 27 glazbenih automata. Glavni uvjeti darovanja bili su da darovatelj za života ostane u posjedu svih predmeta iz Zbirke te da vodi i prezentira Zbirku javnosti, što je Grad prihvatio. Nakon smrti Ivana Gerersdorfera, Grad Zagreb je od njegove udovice Jagode Šarić otkupio za Muzej grada Zagreba više predmeta koji su u vezi s darovanim glazbenim automatima (matrice za glazbene automate, gramofonske ploče) tako da je u Zbirci ukupno 451 predmet. Regionalni zavod za zaštitu spomenika Gerersdorferovu je zbirka svrstao u nultu spomeničku kategoriju.²

Zbirka Gerersdorfer zaštićena je kao kulturno dobro 2003.³ Građa Zbirke prati razvoj formi mehaničkih glazbala od 19.

Slika 24. Zbirka Gerersdorfer u stalnom postavu Muzeja grada Zagreba

stoljeća do prve četvrtine 20. stoljeća (automatske orgulje, orguljice mehaničkih svirača, muzičke kutije, organetto, orkestrion, herophon, ariston, euphonion, rani primjerci fonografa i gramofona). Ivan Gerersdorfer u svojoj publikaciji *Kabinet muzičkih automata* navodi da je “svrha zbirke da upozna suvremene generacije sa historijom i dijelom velike baštine jedne ugasle stvaralačke tradicije“ (Gerersdorfer, 1970., 7.).

Sam Gerersdorfer upravljao je Zbirkom do svoje smrti 1993. Odlukom Gradskog poglavarstva grada Zagreba od 18. travnja 1994. zbirka je predana na upravljanje Muzeju grada Zagreba,⁴ nakon čega je premještena iz Gerersdorferova privatnog stana u palači Magdalenić-Dražković-Jelačić u Demetrovoj 7, gdje je godinama bila izložena za javnost, u prostore Muzeja grada Zagreba u Opatičkoj 20, gdje je dio stalnoga postava⁵ i kao cjelovita muzejska zbirka označena imenom Ivana Gerersdorfera.

Za donatorova života osoblje Muzeja grada Zagreba surađivalo je s njim radi upoznavanja s radom glazbenih automata. Na taj je način majstor i kolekcionar prenio svoje znanje o održavanju mehanizama i uklanjanju kvarova na njima. Svi su automati i danas u ispravnome stanju, sposobni za glazbenu reprodukciju.

Muzej grada Zagreba organizirao je desetak koncerata sa starih ploča iz Gerersdorferove zbirke, a 1977. u prostorima Muzeja je postavljena izložba *Gramophone, 100 godina zapisivanja zvuka* kojoj je autor bio I. Gerersdorfer.⁶ Gerersdorfer je isticao da je draž muzičkog automata upravo u tome što je to “jedinu oblik zvukovnog svijeta sačuvanog iz starih vremena. Automatom nam je

ta prastara muzika akustički dostupna“ (Jakopinac i Jagatić, 1987., 25.). Sada se ti zvukovi uvijek iznova mogu vratiti u život u Muzeju grada Zagreba.

Ivan Gerersdorfer

Ivan Gerersdorfer (Zagreb, 6. listopada 1927. – 4. prosinca 1993.), bio je urarski majstor i kolekcionar. Majka mu je bila Vera Gerersdorfer (1889. – 1955.), umjetničkim imenom Meid, izvanredna operna i koncertna pjevačica, a otac Ivo (1897. – 1953.) potjecao je iz obitelji tvorničara šešira.⁷

Ivan Gerersdorfer bio je vrstan poznavatelj i restaurator starih glazbenih automata. Kao urarski majstor koji se specijalizirao za stare satove, svoj je profesionalni vijek posvetio glazbenim automatima

Slika 25. *Ivan Gerersdorfer, oko 1965.*

i održavanju njihove funkcije. Vodio je i dokumentaciju o popravcima koje je obavljao na automatima, a sam je izrađivao dijelove koji su nedostajali.

Gerersdorferov rukopis pod nazivom *Fenomen mehaničkog glazbenog automata u općoj kulturnoj revoluciji* čuva se u Muzeju grada Zagreba.⁸

Bilješke

¹ Darovni ugovor broj: 02/1-2069/1-1977 od 17. veljače 1978. (ArGUK). Zaključak o prihvaćanju donacije donesen je prije, 5. rujna 1977., broj: 02/1-2069/1-1977. Darovnu ponudu I. Gerersdorfer uputio je Gradu Zagrebu još 16. listopada 1973., ali je zbog rješavanja imovinsko-pravnih odnosa u vezi s prostorom u kojemu se nalazila Zbirka, dio kojega su koristili sustanari, te spora s dječjim vrtićem koji je u to vrijeme imao sjedište u palači Magdalenić-Drašković-Jelačić u Demetrovoj 7, darovni je ugovor sklopljen tek 1978. S obzirom na to da je postojala opasnost da zbirka mora iseliti iz palače Magdalenić-Drašković-Jelačić ako se ne riješi pitanje prostora za njezino izlaganje i pohranu, pojedine stručne institucije i udruge, paralelno sa zalaganjem za ostanak zbirke u prostoru palače, priložile su niz pozitivnih mišljenja o vrijednosti i značenju Zbirke, kojima se gradska uprava koristila pri obrazlaganju prijedloga za prihvata donacije. U tom smislu pozitivno mišljenje dao je Muzejski dokumentacijski centar (direktor dr. Antun Bauer) i Zajednica muzeja Hrvatske (tajnik Radoslav Putar) držeći da “zbirka ima poseban značaj za Grad Zagreb, a ... predmeti zbirke predstavljaju rijetke raritete“ (1973., bez broja, ArGUK), zatim Republički zavod za zaštitu spomenika kulture (direktor Vlado Mađarić) naglasio je da je “zbirka muzičkih automata.. po svom sadržaju i karakteru jedinstvena u Jugoslaviji, ali i značajna u europskim relacijama prezentirajući cjelovito, u širokom tipološkom spektru presjek najkarakterističnijeg razdoblja u tradiciji muzičkih automata, a to je period od drugog

decenija 19. st do Prvog svjetskog rata“ (broj: 01-315/1-1973, bez dat., ArGUK) a Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu (direktorica Marija Baltić) izjasnio se da se “radi o zbirci najizuzetnijeg karaktera i kulturno historijske vrijednosti... čija je raritetnost i vrijednost jednako tako visoka u europskom smislu“ (broj: 02-791/3, 5.7.1973., ArGUK).

² Iz popisa privatnih zbirki na području grada Zagreba, koji su izrađivani za potrebe Zavoda i čuvaju se u arhivu Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture u Zagrebu.

³ Rješenje o utvrđivanju svojstva spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu - broj: 02-240/1-1968 od 7. veljače 1968. Novo rješenje o zaštiti Ministarstva kulture RH - Klasa: UP-I-612-08/03-01-06/158, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, od 23. rujna 2003. (ArGUK). Palača Jelačić zaštićena je kao spomenik kulture rješenjem Zavoda za zaštitu spomenika kulture Grada Zagreba, broj: 02-474/267-1965, 20.12.1965. (ArGUK).

⁴ Zaključak Gradskog poglavarstva Grada Zagreba, Klasa: 402-09/9401/2, Ur. broj: 251-01-03/3-94-2, 18. 4. 1994. (ArGUK).

⁵ Prve zbirke mehaničkih instrumenata zasnovane su u Švicarskoj oko 1940. Heinrich Weiss je 1979. izložbene prostorije sa svojim mehaničkim glazbenim automatima otvorio u svojoj kući za odmor u gradu Seewenu, kao privatni muzej s radionicom, a cijelu je zbirku 1990. ostavio švicarskoj državi, koja ju je, kao samostalan muzej - Museum of Musical Automata, otvorila uz muzej u Seewenu. O tome više na URL: <http://www.musee-suisse.ch/e/museen/musikautomaten/geschichte.html> (pristupljeno 27. siječnja 2001.)

⁶ Gerersdorfer, I. (1977.): *Gramophone, 100 godina zapisivanja zvuka*, deplijan izložbe, Muzej grada Zagreba, listopad 1977., Zagreb.

⁷ Ivan Gerersdorfer (1897. – 1953), potjecao je iz obitelji trgovaca i tvorničara šešira. Izvor: Imenik zavičajnika br. 411-413. Rođen u Zagrebu, sin Ljudevita Gerersdorfera i Milke Seljan. (DAZ).

⁸ Rukopis je od 1999. godine predviđen za izdavanje, ali dogovor s nasljednicom Ivana Gerersdorfera nije postignut.

Zbirka Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter

darovateljji Vjenceslav Richter i Nada Kareš-Richter
Muzej suvremene umjetnosti,
Vrhovac 38a

Hrvatski arhitekt i umjetnik Vjenceslav Richter i njegova supruga Nada Kareš-Richter darovali su 30. prosinca 1980. bivšoj zagrebačkoj općini Čnomerec, čiji pravni sljednik je Grad Zagreb zemljište s kućom i garažom te 27 umjetničkih djela Vjenceslava Richtera što su nastala u razdoblju od 1964. do 1979. godine (slike – sistemsko slikarstvo i spontani crtež, skulpture – sistemska plastika te sistemska i spontana grafika).¹ Prema tom darovnom ugovoru, sva pokretna imovina kulturnoga i umjetničkog značenja koja se nakon smrti darovatelja zatekne u zgradi, oko zgrade ili kod trećih osoba sastavni je dio donacije. Naknadno je Vjenceslav Richter više puta izravno darovao Muzeju suvremene umjetnosti svoje radove te su sada u Zbirci Richter, osim radova darovanih Gradu Zagrebu, ukupno 182 predmeta, od čega je dva Richterova rada Muzej suvremene umjetnosti otkupio za tu zbirku još za njegova života.²

Donacijom Richter ostvarena je želja Vjenceslava Richtera da dio svoje umjetničke ostavštine sačuva na okupu kako bi mogla reprezentirati raznolikost njegova stvaralaštva.³ U donaciji su posebno vrijedni radovi nastali u vrijeme avangardnih pojava u europskoj umjetnosti, kao što su međunarodni pokret Nove tendencije i projekt tzv. sinturbanizma. Osim za prezentaciju Richterova opusa ta je donacija Zagrebu i osnova za stručnu obradu materijala u vezi s hrvatskom apstraktnom umjetnošću, vizualnim istraživanjima,

sistemskom umjetnošću i pokretom Nove tendencije. Prema muzeološkoj koncepciji Zbirke, u njoj se planira osnovati “interdisciplinarni centar za razmjenu informacija, znanja i spoznaja značajnih za proučavanje konstruktivističke umjetnosti“, a Zbirka bi bila i mjestom svakovrsnih kulturnih događanja, uključujući “promocije časopisa, knjiga, koncerte klasične i ambijentalne glazbe i sl.“⁴

Odlukom Gradskog poglavarstva od 27. ožujka 1997. Zbirkom Richter, zgradom i zemljištem na Vrhovcu 38a upravlja Muzej suvremene umjetnosti,⁵ a Galerija s Richtеровим djelima u kući na Vrhovcu otvorena je za javnost.⁶ U tijeku su pripreme za uređivanje parka skulptura – izložbenog prostora na otvorenome, koji će se kao sastavni dio donacije Richter urediti na zemljištu južno od Galerije. Na tom se zemljištu, unutar parka skulptura, od 2000. nalazi gradska postaja za kontrolu onečišćenja atmosfere koju je Richter, u suradnji s Hrvatskom elektroprivredom koja ju je postavljala,⁷ arhitektonski riješio kao skulpturu na otvorenome prostoru pod nazivom *Kocka toplane*.

Vjenceslav Richter napisao je *Statut Zbirke Richter* u kojemu se navodi da svaka pomoć Zbirci u bilo kojem obliku (novcu, materijalu, organizaciji, popularizaciji programa i sl.) jamči upis u knjigu donacija. Muzej suvremene umjetnosti započeo je u ambijentu Zbirke Richter jedanput u godini održavati susrete donatora i prijatelja tog muzeja.

Posebno značenje Zbirke Richter, u trenutku kada se iščekuje konačno dovršenje izgradnje nove zgrade Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu, istaknuo je M. Susovski riječima da je Zbirka Richter “jedini segment suvremene hrvatske

umjetnosti od 1950. do danas koji je dostupan javnosti“ (Susovski, 2003., 8.).⁸

Vjenceslav Richter i Nada Kareš-Richter

Vjenceslav Richter (Drenova, 8. travnja 1917. – Zagreb, 2. prosinca 2002.), arhitekt, urbanist, likovni umjetnik, scenograf, teoretičar i stvaratelj, diplomirao je na Arhitektonskom odsjeku Tehničkog fakulteta u Zagrebu 1949. godine. Uz plodan rad arhitekta i scenografa, u svom je interdisciplinarnom stvaranju zbog eksperimentalnoga i inovatorskog shvaćanja umjetnosti povezivao grane likovnog stvaralaštva s arhitekturom, ali i drugim područjima mišljenja i kreativnosti. Kombinacijom umjetnosti, eksperimenta, znanstvenog pristupa i sinteznog mišljenja ostvario je vrhunske dosege u suvremenoj likovnoj umjetnosti.

Neki nazivi objekata koje je stvorio ujedno ih i likovno kategoriziraju: centre, centrijade, centrije, sistemske skulpture, prostorna grafika, sistemsko slikarstvo, sistemska grafika, sistemski i gravitacijski crteži, prostorne slike.

Jedan je od osnivača umjetničke grupe Eksperimentalni atelier – EXAT 51, utemeljene godine 1950. Grupu su, osim Richtera, činili Ivan Picelj, Aleksandar Srnec, Vlado Kristl, Božidar Rašica, Bernardo Bernardi, Zdravko Bregovac, Vladimir Zarahović i Zvonimir Radić. Richter je autor EXAT-ova manifesta od 7. prosinca 1951., u kojemu su dvije osnovne misli - *eksperiment i sinteza* (Richter, 1999.). Prema tom shvaćanju, bez eksperimentalnosti likovnog rada “ne može se zamisliti progres kreativnog pristupa na području likovnih umjetnosti“ (iz manifesta grupe Exat 51 objavlje-

Slika 26. Ambijent Zbirke Richter u Zagrebu, Vrhovec 38

noga u: Susovski, 2003.). Godine 1963. sudjelovao je u osnivanju Centra za industrijsko oblikovanje u Zagrebu.

Richterovo stvaralaštvo povezano ga je s međunarodnim umjetničkim pokretom Nove tendencije te je izlagao na susljednim izložbama Novih tendencija 2-5 (u periodu od 1963. do 1973.). Osvajao je nagrade na međunarodnim natjecanjima za arhitektonske projekte, za kazališnu scenografiju, skulpturu, grafiku, a osim Herderove nagrade Hamburg-Beč za životno djelo 1981., dobio je i druga brojna međunarodna i domaća priznanja, primjerice, Nagradu grada Zagreba 1959., Nagradu *Viktor Kovačić*, 1988. - za arhitekturu te Nagradu *Vladimir Nazor* za životno djelo na području arhitekture, 1992.

Richterova likovna djela nalaze se u hrvatskim i svjetskim muzejima te u privatnim zbirkama: u The Tate Gallery – London, Museum of Modern Art – New York, Smithsonian Museum – Washington, Wilhelm Lehmbruck Museum – Duisburg, Museum of Contemporary Art – Helsinki, Museo Civico – Padova, Museum of Art – Krakow, Museum van Beuningen – Rotterdam.⁹ Eminentna povjesničarka umjetnosti i donatorica Gradu Zagrebu Vera Horvat Pintarić obradila je 1970. likovne i arhitektonsko-urbanističke koncepcije Vjenceslava Richtera. Kasnije je Richterovo stvaralaštvo na osnovi Zbirke Richter u Zagrebu u opsežnoj monografiji obradio i Marijan Susovski (2003.).

Richter se zalagao za projekt sinturbanizma – sinteznog urbanizma koji objedinjuje stambene životne funkcije za 10.000 ljudi unutar istog objekta ili, primjerice, za projekt heliopolisa – četverodimenzionalnih rotirajućih stam-

benih objekata iz kojih se pogled stalno mijenja. Ideje je razradio u istoimenim knjigama.

Zanimljivo je da je među svoje najvažnije radove s područja arhitekture sam Richter ubrojio *Studiju muzeja za ekspozite u slobodnom prostoru*, u kojoj je predložio prostornu promjenjivost hodne linije posjetitelja omogućenu izloščima slobodno razapetima u prostoru (Richter, 1999.).

Bavio se i još neriješenim matematičkim problemima (prijedlogom nove diobe kruga, parom trokuta bez pravog kuta, prijedlogom rješenja trodiobe kuta, nepovnljivom slikom, prostornim šahom). I naslovi njegovih knjiga govore o vizionarskom umu: *Moj misaoni prostor*, *Prostorna slika*, *Teorija velikih gubitaka*, *Dilema suvremenih likovnih kretanja*, *Hipoteza sistemske arhitekture*, *Izazov naslijeđu - Opća metoda diobe kutova i nova dioba kruga*. Iako se Richter žalio da ga ignoriraju znanstveni krugovi, smatramo da nesumnjivo značenje i

Slika 27. Vjenceslav Richter i Nada Kareš Richter, 2000.

smisao imaju Richterove ideje izražene u njegovoj knjižici *Izazov naslijeđu*. U zaključku te prezentacije nove diobe kruga stoji da predloženi sustav podjele kruga na 512 stupnjeva jest “*povratak na zakonitosti pravog kuta, ali obogaćen iskustvom pobune*“ (Richter, 1996., 40.).

Nada Kareš-Richter (Bjelovar, 10. listopada 1926. -) polazila je glumačku školu u Zagrebu. Za V. Richtera se udala 1950. Radila je u Dramsom kazalištu Gavella.¹⁰

Bilješke

¹ Darovni ugovor od 30. prosinca 1980. potpisan je s bivšom općinom Črnomerec na temelju zaključka Skupštine općine od 1. listopada 1979. Aneks darovnog ugovora s unesenom promjenom oznake čestice datira od 9. prosinca 1992. (ArGUK). Grad Zagreb pravni je sljednik bivših zagrebačkih općina prema Zakonu o spajanju općina s područja Gradske zajednice Zagreb i prestanka Gradske zajednice Zagreb (NN 47/90).

Sve do kraja 1980-ih godina općina Črnomerec kao daroprimateelj nije ozbiljnije poradila na realizaciji darovnog ugovora i stavljanju donacije u funkciju, niti je imala koncepciju trajne brige o donaciji što je priznalo i samo Izvršno vijeće Skupštine općine Črnomerec svojim zaključkom, Klasa: 022-05/89-01/15, Ur.broj: 2200-07-89-2, 1.6.1989. (ArGUK). Zanimljivo je da je tek 1987., na zahtjev ondašnje Samoupravne interesne zajednice kulture općine Črnomerec i Komiteta za društvene djelatnosti općine Črnomerec, Općina zatražila od Regionalnoga zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu vrednovanje pokretnina i nekretnina prema ugovoru o darovanju Zbirke Richter. Zavod je u svome mišljenju, koje je potpisao direktor Zavoda Branko Lučić, istaknuo da ta darovnica “jednog od najznačajnijih arhitekata našeg poslijeratnog razdoblja” ima “izuzetno dragocjeni kulturno-historijski i umjetnički značaj”, da su darovani radovi “doprinos suvremenoj likovnoj umjetnosti Jugoslavije”, a opus Vjenceslava Richtera “predstavlja dio evropske kulturne baštine” (Mišljenje broj: 04.592/1,

12.5.1987., ArGUK). Nakon ukidanja bivših općina u gradu Zagrebu, Grad Zagreb je uknjižio darovane nekretnine u korist Grada Zagreba, preuzeo izravnu brigu o održavanju te donacije preko Galerija grada Zagreba, odnosno preko Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu, kojemu je Zbirku dodijelio na upravljanje.

² Muzeološka koncepcija Zbirke Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, autorica Vesna Meštrić, bez br., 26. kolovoza 2005., str. 3.

³ Richter je znao izraziti žaljenje za nekim svojim svojedobno prodanim djelima.

⁴ Kao bilješka 2., str. 4.

⁵ Zaključak Gradskog poglavarstva grada Zagreba, Klasa: 402-09/97-01/2, Ur. broj: 251-01-03/3-97-2, od 27. ožujka 1997. (ArGUK).

⁶ Zanimljivo je da je sam donator Richter u *Statutu zbirke Richter* (Statut Zbirke Richter, donacije Gradu Zagrebu Vjenceslava Richtera i Nade Kareš Richter, Vrhovac 38, objavljeno 2000. u vlastitoj nakladi Vjenceslava Richtera, str. 2.) vizionarski predviđao kako će budući Park skulptura Zbirke i održavanje kulturnih događanja u Zbirci smještenoj neposredno uz dva dječja vrtića, djelovati “kao kulturno ozračje u kojem se kod djeteta u ranoj dobi razvija radoznalost za kulturna zbivanja, što je preduvjet za pozitivan odnos prema kulturi u globalnom smislu”. Takvo razmišljanje Vjenceslava Richtera podržava našu tezu o potrebi da darovane zbirke smještene izvan stalnih muzejskih postava budu kulturno žarište i inačica kulturnoga razvoja u četvrti grada, tj. u sredini u kojoj se nalaze. Zbirka Richter na Vrhovcu prezentirana je i na web stranici URL: <http://www.richter.com.hr/flash.html>

⁷ Ta je suradnja primjer uspješnog zajedničkog gospodarstva i umjetnosti.

⁸ Richter je jedan od autora čije je stvaralaštvo predstavljeno na interaktivnom CD-ROM-u *Exat 51 & New Tendencies - avant-garde and international events in Croatian arts in 1950s and 1960s* u izdanju zagrebačkog Muzeja suvremene umjetnosti. Na godišnjemu Međunarodnom audiovizualnom festivalu muzeja i baštine, održanome u São Paulu 2002. godine, u organizaciji ICOM-ova komiteta AVICOM – International Committee of museums for multimedia and new sound and image

technologies – taj je CD-ROM osvojio srebrnu medalju.

⁹ Richterovi biografski podaci nalaze se u monografiji Zbirke Richter autora M. Susovskog (2003.), u Richterovim knjigama i u *Statutu Zbirke Richter*.

¹⁰ Podaci iz razgovora autora s donatoricom Nadom Kareš-Richter.

Ostavština Majer

darovateljica Zorka Martinović Majer Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Opatička 18

Zorka Martinović-Majer, udovica pok. hrvatskoga književnika i pjesnika Vjekoslava Majera, darovala je 3. studenoga 1981. Gradu Zagrebu dio rukopisa i dokumentacije iz ostavštine Vjekoslava Majera (nagrade i priznanja, rukopise, portret svog supruga, izreske iz novina i fotografije). Građu od rednog broja 1-7 čini ukupno 11 predmeta – tri nagrade i priznanja, tri rukopisa (*Oh ta nedelja, Pjesme, 1975.; Pjesme 1916.-1917.*), knjižica *Lirika, 1924.*, portret Vjekoslava Majera, ulje na platnu, 1923., autora Otona Postružnika, jedna oveća mapa izrezaka novinskih članaka, kritika i osvrt te dva albuma s fotografijama.¹ Darovana je građa 11. prosinca 1982. predana na trajno čuvanje i obradu Zavodu za književnost i teatrologiju JAZU, današnjem Zavodu za povijest hrvatske

književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Zagreb, Opatička 18, gdje je dostupna stručnoj javnosti.

Vjekoslav Majer i Zorka Martinović-Majer

Književnik i pjesnik Vjekoslav Majer (Zagreb, 27. travnja 1900. – 4. prosinca 1975.), pisac je Zagreba. Pisao je liriku, romane, pripovijesti, novele i feljtone (*Pjesme zabrinutog Europejca, Život puža, Dnevnik Očenašeka*). Napisao je antologijske pjesme o Zagrebu: *Plinska lanterna na Griču, Plinska svjetiljka u noćnoj ulici* i dr. te feljtone *Iz starog Zagreba* koji većinom govore o gornjogradskim ulicama i gradu običnih ljudi. S Krešom Golikom i Ivom Škrabalom napisao je scenarij za najgledaniji hrvatski film svih vremena *Tko pjeva, zlo ne misli* snimljen 1970. U Novom Zagrebu, gdje je godinama stanovao, jedna od knjižnica iz sastava Knjižnica grada Zagreba nosi njegovo ime. Buduću suprugu upoznao je tijekom zajedničkog školovanja u srednjoj glazbenoj školi u Zagrebu. Vjenčali su se 1923.

Slika 28. Zorka Martinović-Majer i Vjekoslav Majer, oko 1960.

Zorka Martinović, Majer (Vinkovci, 29. svibnja 1905. – Zagreb, 22. travnja 1994.), prevoditeljica, pjesnikinja, suradnica na filmskim scenarijima, urednica radova supruge književnika Vjekoslava Majera. Učila je slikarstvo kod slikara Marka Rašice. Suradivala je na scenariju za film *Tko pjeva, zlo ne misli*, rađenome prema knjizi Vjekoslava Majera *Iz dnevnika malog Perice*. Napisala je nekoliko neobjavljenih radova, primjerice, zbirku pjesama *Soba bez sata* (Majer, 1983., 22.).

Bilješke

¹ Posebni darovni ugovor nije potpisan. Radilo se o preuzimanju u posjed dokumentarne građe dana 3. studenog 1981. Popis predmeta u ArGuk. Naknadno je Zavod za književnost i teatrologiju HAZU od Zorke Majer preuzeo portret Vjekoslava Majera iz 1923., koji je izradio Oton Postružnik u tehnici ulja na platnu (zapisnik o preuzimanju portreta Vjekoslava Majera, 4. kolovoza 1992., ArGUK).

Zbirka umjetnina Tille Durieux

darovateljica Erika Dannhoff Muzej grada Zagreba, Opatička 20-22

Njemačka glumica i kazališna i filmska pedagoginja Erika Dannhoff iz Berlina, nasljednica ostavštine Tille Durieux (1880. – 1971.), poznate njemačke glumice koja je prije Drugoga svjetskog rata bježeći pred nacistima, našla utočište u Zagrebu, darovala je 17. veljače 1982., Gradu Zagrebu 19 umjetničkih predmeta iz dijela Zbirke Tille Durieux.¹ Donaciju čine slike i skulpture – djela klasika moderne umjetnosti Marca Chagalla, Ernsta Barlacha, Maxa Slevogta, plastika i predmeti primijenjene umjetnosti iz Kine, Egipta, s Uskršnjeg otoka i iz Afrike, sve

umjetnine iz naslijeđa obitelji Durieux – Godeffroy. Zaključkom Skupštine Grada Zagreba, 23. veljače 1982., Zbirka Durieux predana je na upravljanje Muzeju grada Zagreba.²

U prigodi darovanja Erika Dannhoff je izrazila mišljenje da bi i Tilla Durieux voljela da predmeti ostanu u gradu koji je imao važno mjesto u njezinu životu. Muzej grada Zagreba Zbirku je obradio i izložio u sklopu svoga stalnog postava.³ Zbirka je rješenjem Ministarstva kulture RH, 2003. zaštićena kao kulturno dobro.⁴

Godine 1967. Tilla Durieux zatražila je izvoz svojih umjetnina u Njemačku, no sukladno zakonima o zaštiti umjetničke baštine, izvoz umjetnina iz države bio je zabranjen. Erika Dannhoff je kao nasljednica Tille Durieux 1971. zatražila isto takvo odobrenje za izvoz predmeta iz tadašnje Jugoslavije u Zapadnu Njemačku, s nakanom da se u Zapadnom Berlinu osnuje memorijal Tille Durieux. Dobila je potporu od Savezne stručne grupe za kazalište, film i televiziju njemačkog Sindikata namještenika i zaklade Pruska kulturna baština, koja djeluje u sklopu Državnih muzeja. Nakon dugotrajne prepiske postignut je dogovor o predmetima koji se smiju izvesti i onima koji moraju ostati u Hrvatskoj. Komisija pri Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu izdvojila je iz Zbirke Durieux predmete koji trebaju ostati u Zagrebu (oko 40% ukupnog broja). Postojala je namjera da ta njemačka glumica bude predstavljena u Zagrebu putem predmeta njezine zbirke i njezinih portreta koje su izradili različiti umjetnici.⁵ Kada je Grad Zagreb 1982. prihvatio darovnicu Erike Dannhoff, za ostatak predmeta Zbirke

Durieux (oko 60%) dobivena je dozvola izvoza iz zemlje.⁶

Osim muzejski obrađenih predmeta Zbirke, u privatnom posjedu u Zagrebu ima još predmeta koji su pripadali Tilli Durieux. Jelka Kučera, čija je pomajka prijateljevala s Tillom Durieux i nakon Drugoga svjetskog rata živjela u dijelu kuće u Jurjevskoj 27, u kojoj je u Zagrebu boravila Tilla Durieux, i kojoj je Tilla nakon odlaska u Njemačku ostavila na čuvanje svoje osobne i druge predmete, predala je 15. ožujka 2001. Muzeju grada Zagreba 506 knjiga iz knjižnice Tille Durieux (beletristika, knjige o kazalištu, umjetnosti, kulturi drevnih civilizacija, povijesne biografije).⁷

Zbirka Durieux u Zagrebu odražavala je kulturnu klimu Berlina 1930-ih godina. U to je vrijeme utjecaj primitivnih i egzotičnih kultura na stvaranje modernih umjetnika nalazio svoj izraz i u privatnom skupljanju predmeta drevnih civilizacija i domorodačkih kultura. Osim toga, i one umjetnine Zbirke koje nemaju veliku tržišnu vrijednost važne su zbog svoje povezanosti sa značajnim Berlinčanima čije je djelovanje prekinuto dolaskom nacista na vlast. U Zbirci se nalaze sačuvani radovi umjetnika čija su djela u nacističkoj Njemačkoj uništavana kao “degenerativna

umjetnost“. Zbirka Durieux značajna je za Zagreb zbog povezanosti života Tille Durieux s našim glavnim gradom, svjedok je i kulisa vremena u kojemu su pojedini stvaratelji svojim radom specifično obilježili zagrebačko kulturno i intelektualno ozračje, ali i usmjeravali umjetničke tendencije u poslijeratnom razdoblju zagrebačke kulturne povijesti, sve do kraja 1960-ih godina.

Zbirka Durieux posebna je zbirka unutar stalnog postava Muzeja grada Zagreba i u turističkim je knjižicama Zagreba izdvojena kao poseban dio postava tog Muzeja. Godine 2002. u Zagrebačkom kazalištu mladih postavljena je predstava inspirirana osobnošću i životom glumice pod naslovom *Tillina kutija - dosje Tille Durieux*.

Slika 29. Soba Tille Durieux u Zagrebu, 1964., Jurjevska 27

Erika Dannhoff i Tilla Durieux

Erika Dannhoff (Berlin, 2. prosinca 1909. – Berlin, 18. lipnja 1996.), glumica, kazališna i filmska pedagoginja iz Berlina, počela je glumiti u njenim filmovima. Vrhunac karijere postigla je u tridesetim godinama 20. stoljeća (naslovi filmova: *Der Rebell*, *Berge in Flammen*). Bila je vlasnica glumačke škole i poznata njemačka glumačka pedagoginja, a nakon smrti Tille Durieux naslijedila je njezinu ostavštinu.

Tilla (Ottilie) Durieux (Beč, 18. kolovoza 1880. – Berlin, 21. veljače 1971.), rođena Godeffroy, glumica je koja je svojom umjetničkom pojavom obilježila njemačku kazališnu scenu s početka 20. stoljeća.⁸

Školovala se u Kazališnoj školi dvorskog glumca K. Arnaua u Beču. Značajne uloge ostvarila je u brojnim kazališnim komadima, primjerice, *Liječnik na prekretnici*, *Lulu*, *Sablasti*, *Orestija*, *Kralj Edip*, *Igra sna*, *Stanovnici pakla*, *Obiteljski sastanak*, *Ludakinja iz Chaillota*, *Danima u krošnjama*, *Franciska*, *Marija Stuart*, *Pigmalion* i *Saloma*.

Nakon slikara i grafičara Eugena Spira (1874. – 1972.) (Killy, Vierhaus, 1999b, 408), Tillin drugi suprug bio je Paul Cassirer (1871. – 1926.), povjesničar umjetnosti, skupljač i trgovac umjetninama, izdavač i mecena koji je u Berlinu prikupio značajnu umjetničku zbirku. Pomagao je francuske impresioniste i moderne njemačke umjetnike izdavaštvom i kupnjom njihovih djela.⁹

Tillu Durieux je prije Drugoga svjetskog rata u Zagreb doveo njezin glumački poziv. Nakon kazališne turneje nije se vratila u Njemačku i od 1938. živi u vili grofice Zlate Lubienski u Jurjevskoj 27 s kojom je bila u

Slika 30. Tilla Durieux i Zlata Lubienski, oko 1936.

daljnjoj rodbinskoj vezi. Nakon neuspjelog pokušaja emigracije na Kubu vraća se 1941. u Zagreb bez trećeg supruga, industrijalca Ludwiga Katzenellenboga, koji je uskoro izgubio život u njemačkom zarobljeništvu.

Tijekom rata Lubienski i Durieux pomagale su Pokret otpora. Nakon rata Durieux je napisala dramu o sudbini žene “bez domovine i jezika” s naslovom *Zagreb 1945*, koja je 1946. izvedena u Luzernu. Lubienski i Durieux bile su središnje ličnosti živoga umjetničkog i intelektualnog salona u Jurjevskoj 27. Durieux se bavila umjetničkom izradom lutaka i njihovih kostima za Družinu mladih – mali avangardni teatar osnovan 1939. godine. Kako je Družina mladih 1948. godine postala Zemaljsko kazalište lutaka, Durieux u njemu radi do 1954. Godine 1953. promijenila je tadašnje prezime svoga trećeg supruga

Slika 31. Erika Dannhoff, oko 1940.

Katzenellenbogen u djevojačko prezime očeve majke – Durieux. Iz Hrvatske je 1955. otišla u Njemačku, gdje je do smrti nastavila glumiti u kazalištu i na filmu. Filmski debi imala je u nijemom filmu prije Drugoga svjetskog rata.¹⁰ Od 1953. češće glumi u filmovima (Killy, Vierhaus, 1999a). Neki od filmova u kojima je glumila jesu: *Antigona*, *Anastazija – posljednja carska kći*, *Posljednji most* i *Osuđen na grijeh*. Za ulogu u posljednjemu dobila je 1965. godine njemačku saveznu filmsku nagradu. Bila je članicom njemačke Akademije umjetnosti i Njemačke akademije kazališnih umjetnosti.¹¹

Bilješke

¹ Darovni ugovor broj: 02-520, od 17. veljače 1982. (ArGUK). Zanimljivo je da je darovni ugovor sklopljen prije nego je Skupština grada Zagreba 23. veljače 1982., donijela zaključak o prihvaćanju donacije i predaji dijela Zbirke umjetnina Tille Durieux Muzeju grada Zagre-

ba na upravljanje. Naime, na originalu darovnoga ugovora nema datuma, ali je na poledini iz potvrde Sekretarijata za opću upravu Zagreb br. 1519/II vidljivo da je darovateljica Erika Dannhoff ovjerala svoj potpis na ugovoru 17. veljače 1982. Da je riječ o ugovoru sklopljenom 17. veljače 1982. vidi se iz zapisnika komisije za preuzimanje darovanog dijela Zbirke Tille Durieux broj: 06-99/2-1982 od 17. veljače 1982., koju je osnovao ondašnji Gradski komitet za odgoj, obrazovanje, znanost, kulturu i fizičku kulturu grada Zagreba i u kojemu se navodi da je preuzimanje darovanih predmeta od Komisije i njihova predaja Muzeju grada Zagreba obavljena 17. veljače 1982. u prostorima zgrade u Jurjevskoj 27, a primopredaji su, u ime darovateljice, osim članova komisije, prisustvovali suprug Erike Dannhoff te njezin ovlašteni odvjetnik. Erika Dannhoff je 28. siječnja 1982. dostavila darovnu ponudu Gradu Zagrebu preko svojih opunomoćenika, odvjetnika Eugena Zadravca i Ratka Žurića (ponuda na poklon dijela zbirke Tille Durieux, ArGUK). Valorizirajući tu darovnu ponudu, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture preporučio je prihvaćanje te darovnice jer su u međuvremenu svi pravni problemi u vezi s izvozom dijela Zbirke u inozemstvo te sporovima nasljednika Zbirke nakon smrti Zlate Lubienski i Tille Durieux riješeni, te da se u dijelu umjetnina koji bi trebali činiti donaciju Gradu Zagrebu i koje je odabrala Komisija za razmatranje darovne ponude Regionalnog zavoda (u sastavu Jerica Ljubenko i Stjepan Humel iz Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, Stanka Domin, Davorin Stipetić i Nada Križić iz Regionalnog zavoda te Ljiljana Poljak iz Skupštine grada Zagreba), “radi o predmetima neprocjenjive materijalne vrijednosti i izuzetno visokog umjetničkog dometa, ... o stvarnim raritetima obzirom na fondove s kojima mi raspolažemo u našim muzejima i galerijama“. Također se “ostavlja trag djelovanja zbirke Lubienski-Durieux u gradu Zagrebu“. (mišljenje Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu broj: 03-UP/I-833/14, 1.2.1982., ArGUK). Vrijednost i značenje Zbirke Durieux utvrđena je i prije te je rješenjem Konzervatorskog zavoda br. 248-1948. od 15. ožujka 1948. (AMKRH) stavljena pod zaštitu i proglašena ja-

- vnom zbirkom. Rješenjem Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode o zaštiti Zbirke Durieux br. 02-1028/1-1967., 9.11.1967. (ArGUK) Zbirka je upisana u Registar pokretnih spomenika kulture.
- ² Zaključak Skupštine grada Zagreba broj: 02-520/1-1982, od 23. veljače 1982. (ArGUK).
 - ³ Šterk, S. (1986.): *Tilla Durieux i njezina zbirka umjetnina u Zagrebu*, Muzej grada Zagreba, veljača – ožujak 1986.
 - ⁴ Rješenje o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Klasa: UP-I-612-08/03-01-06/155, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, 23. 9. 2003. (ArGUK)
 - ⁵ Prema dokumentaciji iz Arhiva Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport.
 - ⁶ Tijekom vremena mnogi su predmeti izgubljeni, popisi dopunjavani i mijenjani. Popis nestalih i otuđenih predmeta donosi Slavko Šterk (1986., 57.).
 - ⁷ Jelka Kučera unuka je Otona Kučere, prirodoslovca, astronoma i iznimnoga hrvatskog popularizatora tehnike i prirodoslovlja. U posjedu Jelke Kučere nalaze se i drugi predmeti koji su pripadali Tilli Durieux (namještaj, europski porculan i staklo, predmeti s Dalekog istoka, kazališni kostimi, perike, knjige, odjeća). Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode te je predmete preventivno zaštitio kao kulturno dobro rješenjem Klasa: 612-08/00-03/1, Ur. broj: 251-16-03/01-00-1, od 18. siječnja 2000., ArGUK.
 - ⁸ Opširnije o kazališnoj karijeri Tille Durieux, o umjetničkim kretanjima i utjecajima u Njemačkoj – o duhovnoj pozadini njezina života i osobama koje su imale važno mjesto u njemu piše Šterk (1986.) u katalogu Zbirke Durieux pod naslovom *Tilla Durieux i njezina zbirka umjetnina u Zagrebu*.
 - ⁹ O ulozi i sudioništvu Tille Durieux u skupljanju umjetnina za vrijeme i nakon braka s kolekcionarom i trgovcem umjetnina Cassirerom nije dovoljno precizno pisano. Dio predmeta iz Zbirke koja je stigla u Zagreb prije Drugoga svjetskog rata nasljedstvo je obitelji Godeffroy-Durieux. O svom doživljaju umjetničkih slika starih majstora Durieux je ponešto rekla pričajući o načinima na koje ju je Cassirer uvodio u likovnu umjetnost i književnost (Durieux, 2001., 83-84.). Kasnije je sama Durieux modernu umjetnost na umjetninama u svomu domu tumačila ljudima iz visokog društva koji su joj dolazili u posjet. Još za života Paula Cassirera velika je zbirka slika glasila na njezino ime (ibid., 286.). Bila je zahtjevnija i vrlo određena u biranju umjetnika koji su izrađivali njezine portrete i materijala u kojemu su rađeni (Renoir, Barlach). Nakon Cassirerove smrti pripao joj je određen broj umjetnina od bračne imovine (umjetnine s Dalekog istoka, neki predmeti primitivnih kultura, djela modernih umjetnika, renesansne umjetnine). Iz riječi Tille Durieux koje donosi Šterk (1986., 15.) jasno je da je promišljeno naručivala umjetnička djela za svoj dom u braku s trećim suprugom. Također je preferirala određene vrste predmeta kojima se voljela okruživati, primjerice, male skulpture životinja A. Gaula (u Zagreb ih je donijela 14, u sadašnjoj je Zbirci preostala jedna). Oko 1930. kupovala je posude (srebrni pribor za jelo, vrčeve) i namještaj dizajniran u Bauhausu. Ti su se predmeti nalazili na nekim popisima njezine zbirke u Zagrebu, ali kasnije nisu nađeni. Za prvog supruga Tille Durieux - Eugena Spira, ni u referencama koje navodi Šterk (1986.), ni u drugim izvorima nismo pronašli podatak da se bavio skupljanjem umjetnina.
 - ¹⁰ Prema kazivanju same glumice, prva njezina filmska uloga bila je ona u filmu *Žena s velom*, a drugi izvori spominju *Der Flug in die Sonne* iz 1914. godine.
 - ¹¹ Glavna podataka potječe od Durieux (2001.) i Šterk (1986.). Muzej grada Zagreba je za izložbu o Tilli Durieux u Berlinu, u veljači 2006., izdao novi katalog autora S. Šterka *Tilla Durieux i njezina zbirka umjetnina u Muzeju grada Zagreba*, Zagreb, Muzej grada Zagreba, 2006.

**Zbirka – majstorska radionica
za restauraciju i gradnju gudaćih
instrumenata pokojnog Franje
Schneidera**

**darovateljica Erna Schneider Nikolić
Glazbena škola Pavla Markovca,
Trg maršala Tita 11**

Erna Schneider Nikolić, profesorica njemačkoga i engleskog jezika, kći pok. Franje Schneidera, poznatoga hrvatskog restauratora i graditelja gudaćih instrumenata, darovala je Gradu Zagrebu 28. listopada 1983. Zbirku – radionicu Franje Schneidera s cjelokupnim inventarom, radnom opremom, alatima, stručnom knjižnicom i dokumentacijom.¹

Tu je građu, ukupno 184 popisana broja, od smrti Franje Schneidera do realizacije darovanja, vlasnica brižljivo čuvala u svome stanu.

Zbirka – radionica Schneider sadržava originalni alat i aparate, nedovršene instrumente, šablone i kalupe za izradu instrumenata, namještaj radionice, fotografije s posvetama suvremenika Franji Schneideru, popratnu dokumentaciju i stručnu knjižnicu. Nakon revizije i uvida u stanje zbirke te usklađivanja s odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Zbirka prema popisu što ga je u lipnju 2002. izradio Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode i koji je sastavni dio rješenja Ministarstva kulture Republike Hrvatske o zaštiti zbirke kao kulturnog dobra iz 2003.,² sadržava ukupno 596 pojedinačnih predmeta unutar 271 popisane jedinice (od toga 409 predmeta i alata unutar 148 jedinica popisa, 7 rednih brojeva namještaja i jednako toliko pojedinačnih predmeta, 50 rednih brojeva fotografija i jednako toliko pojedinačnih predmeta, 19 rednih

brojeva dokumentacije s 82 pojedinačna predmeta, 47 rednih brojeva knjižnice s 48 predmeta).

Donatorica je kao uvjet ugovora postavila korištenje darovane zbirke spomeničke vrijednosti za obrazovne potrebe te zahtjevajući da se “u prostoru zbirke organizira obrazovni program za graditelja i restauratora glazbala”³.

Naime, krajem 1970-ih godina pojavila se u Zagrebu inicijativa glazbenika za uvođenjem programa školovanja graditelja i restauratora glazbala u tadašnji sustav obrazovanja. Upozoravalo se na “teškoću postizanja kvalitete zvuka u našim simfonijskim, opernim, radio-televizijskim orkestrima i glazbenim školama zbog nepostojanja školovanih restauratora i graditelja glazbenih instrumenata”.⁴ Stručnjaci i pedagozi smatrali su da je zbog svojeg značenja i opremljenosti Zbirka Schneider najprimjerenija za praktičn dio takve nastave te su taj prijedlog uputili nasljednici Schneiderove ostavštine. Međutim, E. Schneider Nikolić već je godinu dana nakon očeve smrti s Muzejom za umjetnost i obrt pregovarala o zaštiti i smještaju Zbirke.

Građa Zbirke je 22. studenoga 1983. predana na upravljanje Školi primijenjene umjetnosti u Zagrebu, a u lipnju 1994. Glazbenim školama Zagreb. Kako je 1995. ta obrazovna institucija podijeljena na više glazbenih škola, danas zbirkom upravlja Glazbena škola Pavla Markovca⁵.

Zbirka – radionica Franje Schneidera

Prostor Zbirke – radionice Schneider temeljito je uređen, predmeti su restaurirani i muzeološki je postav osmišljen. Radionica i izložbeni prostor nalaze se

na Trgu maršala Tita 11, unutar dvorišta zgrade koje dijele Škola za primijenjenu umjetnost i dizajn i Muzej za umjetnost i obrt, i u radionici se provodi i praktična nastava učenika glazbene škole, smjera Graditelj i restaurator glazbala. U radionici je također moguće naručiti izradu ili popravak glazbala.

Zbirka i atelijer imaju i memorijalnu vrijednost jer je u sklopu radionice prezentirana osoba Franje Schneidera, njegov rad i stvaranje te profesionalna i prijateljska poznanstva. Dio stare građe je izložen, u upotrebi su uglavnom suvremene replike alata, ali i dio originalne građe. U Zbirci su sačuvani i originalni katalogi nekadašnje tvornice Franje Schneidera za proizvodnju i servisiranje glazbala koji svjedoče o raznovrsnosti proizvoda i iznimnoj ponudi usluga u razdoblju između dva svjetska rata. Radi daljnje popularizacije Zbirke Schneider zanimljiva je ideja o snimanju dokumentarnog filma o izradi glazbenih instrumenata u pojedinim fazama, koji bi se mogao prezentirati i preko mrežnih stranica Zbirke.⁶

Osim muzejske i praktične funkcije, Zbirka Schneider je izvorište znanstvenih obrada i istraživanja s područja akustike. U povodu obilježavanja 100. obljetnice rođenja F. Schneidera, 2003. u Glazbenoj školi Pavla Markovca u Zagrebu održana su predavanja na kojima su prezentirane najnovije spoznaje o akustičkim parametrima tona glazbala i održana demonstracija upotrebe Schneiderove aparature za mjerenje elastičnosti ploha glazbala. Usto, voditelj Zbirke Alojzije Seder, koristeći se građom Zbirke, obranio je na Fakultetu elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu 1999. magistarski rad *Analiza akustičkih parametara*

drvenih žičanih glazbala, te na istom fakultetu 2004. i doktorsku disertaciju s naslovom *Ocjnjivanje kvalitete tona glazbenih instrumenata*.

Stalni korisnici ove majstorske radionice su glazbenici vrhunskih zagrebačkih i hrvatskih glazbenih i kazališnih institucija: Zagrebačke filharmonije, Hrvatskoga narodnog kazališta, Zagrebačkih solista i Muzičke akademije u Zagrebu, koji u radionici naručuju nove ili servisiraju svoje instrumente, pa vrhunske glazbene instrumente više nije nužno nabavljati iz inozemstva. Prije kupnje glazbala glazbenici i pojedinačno dolaze po savjet; djelatnici Zbirke ih educiraju i pomažu im u održavanju glazbala.

Na primjeru te zbirke pokazuje se vrijednost suvremenoga muzeološkog pristupa funkciji i ulozi muzejskih zbirki.

Prema takvom pristupu baština ima i aktivnu i suvremenu "upotrebnu" ulogu. Uključena je u edukaciju, i to ne samo pasivnu, nego i u životno primjenjivu: na temelju iskustva rada u toj radionici izabire se životno zanimanje ili se može naučiti jedna tradicionalna obrtnička vještina pa je Zbirka, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, i dio nematerijalne kulturne baštine. Gospodarska uloga toga muzealiziranoga, ali funkcionalnog atelijera vidljiva je u njegovoj proizvodnji i narudžbama njegovih usluga. Turistički, Zbirka Schneider atraktivna je kao mjesto demonstracije tradicionalne tehnologije i kontinuirane izrade starih tipova glazbala u Zagrebu. Produljeni život starog obrta kulturološki je važan ne samo za proučavanje povijesti rijetkog obrta, već i za bolje razumijevanje suvremene izrade i popravka glazbala na temelju komparacije starih načina s recentnim tehnologijama (pri-

mjer: aparat za mjerenje elastičnosti ploha u odnosu prema digitalnoj obradi zvuka i digitalnom ugađanju akustičnih parametara glazbala).

Pritom su izrada i popravak, odnosno restauracija novih i starih glazbala sastavnice aktivnoga, suvremenoga muzeološkog pristupa kulturno-povijesnoj građi.⁷ Uistinu, nijedna od tradicionalnih definicija muzeja ne pokriva u potpunosti formu, rad i djelovanje te zbirke radionice.

Uz izradu i restauraciju za glazbenike je jednako važan, prema riječima F. Schneidera možda i važniji, popravak onoga glazbala koje se već upotrebljava. Stoga se kvalitetna restauracija glazbala smatra "umjetničkim djelom prvog reda".⁸

*Franjo Schneider i Erna Schneider
Nikolić*

Franjo Schneider (Končanica, Pakrac, 29. ožujka 1903. – Zagreb, 30. studenog

1966.), restaurator i graditelj gudaćih instrumenata, urarski je zanat izučio u Pečuhu. Za graditelja glazbala školovao se u Pečuhu i Budimpešti. Radionicu za gradnju i popravak glazbala otvara 1924., a 1928. u Zagrebu utemeljuje prvu i najveću tvornicu glazbala u tadašnjoj Jugoslaviji koja je zapošljavala 35 radnika i imala iznimno raznovrsnu ponudu glazbala i glazbenog pribora. Osim izrađivanjem i restauriranjem gudaćih i trzalačkih glazbala (viola, violina, mandolina i gitara), tvrtka "kraljevskog dvorskog dobavljača" F. Schneidera bavila se prodajom i popravkom harmonika.⁹ Iznimna kvaliteta proizvoda te tvrtke i rada samoga Schneidera potvrđena je na međunarodnim izložbama u Londonu 1933. i, osobito, u Firenci 1934., kada su proizvodi tvrtke Schneider nagrađeni nagradom *Grand Prix* i zlatnom kolajnom.⁹

Slika 32. *Franjo Schneider u ambijentu svoje radionice u Zagrebu, Šenoina 7, oko 1950.*

Radi širenja glazbenosti u svim slojevima društva Schneider je poticao izdavanje nota za samouke te škola s hrvatskim melodijama kako bi se njima zamijenile njemačke.¹⁰

Nakon 1945. godine i zatočeništva, lišen imovine, otvara Atelijer za gradnju, popravak i restauraciju glazbala u Zagrebu – najprije u Tesliinoj ulici 9, zatim u Šenoinoj 7, gdje radi do smrti. Iako je svojedobno imao šest šegrta, mobilizacijom ih je izgubio.¹¹ Kako nakon Drugoga svjetskog rata, unatoč molbi upućenoj ondašnjim vlastima, nije dobio prostor za školu za graditelje glazbala, za sobom nije ostavio izučene majstore.¹²

Schneider je za života prezentirao svoje instrumente u Mađarskoj, Italiji, Parizu i Londonu. Izradio je oko 10 viola i 60-tak violina. Primjenom znanstvene metode u umjetničkoj djelatnosti konstruirao je

aparat kojim se mjeri elastičnost rezonantnih ploha (glasnjače i podnice instrumenta) na pojedinim točkama.

Eminentni hrvatski glazbenici međunarodnoga ugleda Antonio Janigro, Vaclav Huml, Fran Lhotka, Rudolf Matz i Stjepan Šulek supotpisali su 1950. svjedodžbu o vrsnoći Schneiderovih instrumenata.¹³ U Zbirci Matz u Zagrebu čuva se vrijedno violončelo glazbenika i glazbenog pedagoga R. Matza koje je, prema natpisu na instrumentu, 1954. restaurirao Franjo Schneider.¹⁴

Erna Schneider Nikolić (Zagreb, 19. veljače 1935.) profesorica, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, diplomirala je njemački i engleski jezik. Radila je kao profesorica jezika u zagrebačkim srednjim školama.¹⁵

Slika 34. Franjo Schneider, oko 1950.

Slika 35. Erna Schneider Nikolić, 2003.

Slika 33. Zbirka Schneider, Zagreb, Trg maršala Tita 11, učenica pri obradi podnice violine velikom blanjom, 2006.

Bilješke

- ¹ Ugovor o darovanju br. 03-3449/1-1982 od 28. listopada 1983. (ArGUK).
- ² Rješenje Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Klasa: UP-I-612-08/03-01-06/427, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, od 23. rujna 2003. Prvu zaštitu Zbirke sa 184 redna broja i ukupno 315 predmeta na adresi Tuškanac 29 proveo je Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu rješenjem broj: UP/I-03-167/1 od 18. veljače 1980. (ArGUK).
- ³ Darovna ponuda Erne Schneider Nikolić od 20. svibnja 1979. (ArGUK). Sin pok. Franje Schneidera - dr. Alfred Schneider, dao je pisanu izjavu kojom se odriče svakog potraživanja u vezi sa Zbirkom, navodeći da je njegov otac prije smrti usmeno darovao Zbirku kćeri Erni (izjava dr. Alfreda Schneidera, 20. srpnja 1982., ArGUK).
- ⁴ Obrazloženje Gradskog komiteta za prosvjetu, kulturu i znanost o prijedlogu zaključka o prihvaćanju darovanja Zbirke – radionice pok. F. Schneidera, br. 06-327/10-79 od 5. kolo-

voza 1982. (ArGUK). Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu nakon popisivanja Zbirke, pri donošenju rješenja o upisu radionice u Registar spomenika kulture, utvrdio je da je “Majstorska radionica Franje Schneidera jedina radionica ovakve opremljenosti i fundusa u Jugoslaviji i šire te jedna od najbolje opremljenih radionica te vrste i u svjetskim razmjerima“ (rješenje Regionalnog zavoda kao u bilješci 2., potpisao je v.d. direktora Zavoda Davorin Stipetić). Tim se mišljenjem Gradska uprava koristila u postupku valorizacije darovne ponude. Grad Zagreb prihvatio je i preporuku ondašnjega Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu da se “zbog velikog manjka majstora za gudaće instrumente, posebice u Zagrebu i Hrvatskoj, gdje je zabrinjavajuća situacija... sugerira Skupštini grada Zagreba da riješi pitanje preuzimanja i smještaja liuterijske radionice pok. zagrebačkog majstora Franje Šnajdera“. U radnoj grupi Republičkog sekretarijata koja je predložila takvo rješenje bili su, među ostalima, Vladimir Pezo kao zamjenik republičkog sekretara, Josip Završki iz Zavoda za prosvjetno-pedagošku službu te profesori Muzičke akademije u Zagrebu Vinko Fabris, Rudolf Matz i Zlatko Stahuljak (dopis Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu broj: 2/68-1979, 1.4.1979, ArGUK).

- ⁵ Zaključak Skupštine grada Zagreba o predaji Zbirke Školi primijenjene umjetnosti na upravljanje br. 03-2710/1-1983 od 22. studenog 1983. Zaključak Gradskog poglavarstva grada Zagreba o predaji Zbirke Glazbenim školama Zagreb na upravljanje – Klasa: 402-09/94-01/3, Ur. broj: 251-01-03/1-94-2 od 1. lipnja 1994. Skupština grada Zagreba donosi 27. lipnja 1995. odluku o podjeli Glazbenih škola Zagreb na sedam zasebnih škola. Škole su 21. srpnja 1995. međusobno sklopile ugovor – Klasa: 003-04/95-08/01, Ur. broj: 251-100-08/95-01 – kojim je, među ostalim, određeno da brigu o Zbirci Schneider preuzima Glazbena škola Pavla Markovca (arhivirana dokumentacija u ArGUK).
- ⁶ Više o Zbirci – radionici Schneider može se saznati na web stranici URL: <http://muzej-franje-schneidera.com/>
- ⁷ I druge sredine nastoje sačuvati uvid u tradicionalne vještine i obrte te je, primjerice, gradskim i općinskim sredstvima otkupljena Zlatarska radionica Artura Marinovića (1866. – 1914.)

za Muzej grada Korčule (A. Fazinić, 1979.). Iz razgovora s A. Fazinić saznali smo da je ta radionica tradicionalnog obrta zbog nedostatka prostora pohranjena u Muzeju grada Korčule, a samo su poneki predmeti izloženi. Predmeti (nakit) izrađeni u toj radionici sačuvani su i u inventarima uglednih korčulanskih obitelji Boschi i Kapor. Marinović je bio jedan od posljednjih korčulanskih zlatarskih obrtnika. Neki primjerci alata iz njegove radionice potječu iz 18. stoljeća.

⁸ Kopija pisma Franje Schneidera iz zatvora u Popovači. Pismo nosi datum 5. kolovoza 1945., a naslovljeno je na Ministarstvo prosvjete, Kulturno-umjetnički odjel (AR GUK).

⁹ Ibid. U glavnom katalogu br. 30: Franjo Schneider, Proizvod glazbala žica i pribora, Zagreb, Nikolićeva 10, izdanome 1935., iznimno luksuznome, s nizom podataka i fotografija te pozitivnim mišljenjima dotadašnjih kupaca i korisnika (npr. Vaclava Humla, Miroslava Schlicka i dr.), na 58 stranica potencijalnim se kupcima nudi više od 1200 različitih proizvoda – glazbala, žica, pribora i priručnika za učenje. Na naslovnoj stranici i u unutrašnjosti kataloga navedena su priznanja i nagrade što su ih proizvodi te tvrtke dobili na međunarodnim izložbama (Zbirka Schneider).

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² U tom smislu zanimljiv je pokušaj riječkoga liječnika, glazbenika i graditelja glazbala dr. Franje Kresnika (1869. – 1943.), koji je pismima od 15. siječnja 1941. i 20. ožujka 1941., upućenima prof. Rudolfu Matzu, tadašnjem šefu Pododsjsjeka za umjetnost, književnost i štampu Banske vlasti Banovine Hrvatske, predložio osnivanje stručne “škole za gradnju violina i srodnih instrumenata”. Izvor: odgovor Odsjeka za stručno školstvo Banske vlasti Banovine Hrvatske dr. Franji Kresniku broj: 18267, 11. ožujka 1941.; pismo Franje Kresnika Odsjeku za stručno školstvo Odjela za obrt, industriju i trgovinu VII, broj: 18267/VII., 20. ožujka 1941. Više o Franji Kresniku vidjeti u katalogu izložbe *Život uz violine, dr. Franjo Kresnik*, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskoga primorja, Rijeka, 10. lipnja – 10. srpnja 1993.

¹³ Svjedodžba je izložena u Zbirci Schneider.

¹⁴ Memorijalna zbirka Margite i Rudolfa Matza, Zagreb, Mesnička 15.

¹⁵ Iz razgovora autora s Ernom Schneider Nikolić.

Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krleže darovatelj dr. Krešimir Vranešić Muzej grada Zagreba, Krležin Gvozđ 23/I

Dr. Krešimir Vranešić, liječnik iz Zagreba, univerzalni nasljednik pok. hrvatskoga književnika Miroslava Krleže (1893. – 1981.), darovao je Gradu Zagrebu 23. prosinca 1986. dio ostavštine Miroslava Krleže (stilski namještaj, slike, skulpture, fotografije, predmete umjetničkoga obrta, tekstil i ostale dijelove pokušstva i inventara te knjige, časopise i separate) iz stana na Krležinu Gvozdu 23/I, gdje su dugo godina živjeli Miroslav i Bela Krleža.¹

Osnovni uvjet darovanja bio je da predmeti služe “isključivo za izlaganje javnosti” te da se u tu svrhu u bivšem Krležinu stanu osnuje i uredi Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krleže. Darovatelj, ali i stručna javnost smatrali su važnim sačuvati ambijent životnog prostora, odnosno “uspomenu na jednog pjesnika i jednu glumicu koji su tu živjeli tri decenije” u vezi s čim je Krleža svojedobno izrazio sumnjičavost (u: Čengić 1990., 266.).

Potpuni popis predmeta, koji je 29. svibnja 1996. izradio Muzej grada Zagreba, prihvatio je i verificirao Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode 3. srpnja 1996. Popis donosi 1.075 predmeta (od toga 80 rednih brojeva slika, 32 redna broja skulptura, 89 rednih brojeva namještaja, 318 rednih brojeva predmeta umjetničkoga obrta, arhivsko gradivo i dokumentaciju, glazbene ploče, 104 redna broja, te tekstil, 136 rednih brojeva, i 4.240 knjiga, časopisa i separata) iz stana na Krležinu Gvozdu 23/I.² Namještaj

Slika 37. Zgrada na Krležinu Gvozd 23, bivša vila Rein, u kojoj je na 1. katu uređen Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krleže, stanje 2006.

potječe iz razdoblja baroka, klasicizma, empirea, bidermajera i historicizma. Od umjetničkih radova inventar ostavštine sadržava slike Petra Dobrovića, Vilima Svečnjaka, Ljube Babića, Nikole Mašića, Miljenka Stančića, Branka Šenoae, Ivana Lackovića Croate, Mersada Berbera, Ede Murtića, Krste Hegedušića, te skulpture Vanje Radauša i Antuna Augustinčića. Ostavština Krleža zaštićena je kao kulturno dobro 18. ožujka 2004.³

Krešimir Vranešić također je 10. listopada 2001. Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu darovao 15 zapečaćenih drvenih sanduka s rukopisima, prepiskom i fotografijama Miroslava Krleže. Nacionalna i sveučilišna knjižnica obradila je tu građu i od 2003. godine učinila je dostupnom javnosti.⁴

Stan na Krležinu Gvozd 23/I⁵ nalazi se u vili Rein, u koju je, na poziv Jelisave

Rein, obitelj Krleža uselila 1952. godine. Ta rezidencijalna vila građena je za bankara Adolfa Reina i njegovu suprugu Jelisavu Rein, prema projektu arhitekta Rudolfa Lubynskog 1928/29.⁶ Vila je zaštićeno kulturno dobro rješenjem Ministarstva kulture RH iz 2003. Sam stan u kojemu su živjeli Miroslav i Bela Krleža u gradskom je vlasništvu od 20. travnja 1978., kada je kupljen od nasljednika obitelji Rein. Nakon smrti supružnika Krleža 1981. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture preventivno je zaštitio ambijent stana Krležinih (nekretninu i sve pripadajuće pokretne).⁷

Čuvanje ostavštine Krležinih Grad Zagreb povjerio je Muzeju grada Zagreba 16. travnja 1987., uz obvezu da se obave svi poslovi “oko ambijentalne postavke zbirke radi njena izlaganja i populariziranja”.⁸ Gradsko poglavarstvo grada

Zagreba predalo je 5. listopada 1998. darovanu ostavštinu Miroslava Krleže zajedno s četverosobnim stanom na prvom katu vile na Krležinu Gvozdu 23, na upravljanje Muzeju grada Zagreba.⁹ U skladu s ugovorom o darovanju, nakon građevinske obnove kuće i konzervatorsko-restauratorskih radova, stan Krležinih na prvom katu zgrade na Krležinu Gvozdu 23, uz 20. godišnjicu smrti književnika, 29. prosinca 2001., otvoren je za javnost kao Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krleže.¹⁰ U neposrednoj blizini Krležina Gvozda 29. studenoga 2004., na raskršću ulica Tuškanac i Dubravkin put, postavljen je spomenik Miroslavu Krleži autorice Marije Ujević Galetović.

Integralna muzeološka koncepcija kuće na Gvozdu i njezine unutrašnjosti s Krležinom ostavštinom doniranom Gradu Zagrebu utvrđena je ponajprije na memorijalnosti prostora. Muzeološki program autora Slavka Šterka, donesen 1989. i dorađen 1996. godine, odnosi se na stan na prvom katu zgrade u kojemu je živio bračni par Krleža. Program se sastoji od četiri komponente¹¹:

- uređenje muzejsko-memorijalnog prostora koji treba odražavati privatni ukus vlasnika;

- uređenje muzejsko-izložbenog prostora (predložene teme izložbi: *Krleža kao polemičar, Krleža i njegovi kritičari, Krležini europski obzori, Stvarnost i umjetnost u Krleže, Krleža i teatar*);

- uređenje muzejsko-upravnog prostora;

- uređenje okolnog parka s prilazima.

Iz 2002. datira prijedlog Gradskog ureda za kulturu da se bivši domarov stan uredi i služi za smještaj inozemnih muzejskih djelatnika ili znanstvenika koji proučavaju Krležin opus.

Grad Zagreb od privatnih vlasnika nastoji otkupiti ostali dio prostora u objektu zgrade na Krležinu Gvozdu 23, s nakanom da sadašnji stan na prvom katu, u kojem je smješten Memorijalni prostor, bude samo dio budućega Memorijalnog centra Miroslava i Bele Krleže, što je pokrenuo još bivši Odbor za uređenje Memorijalnog prostora Miroslava i Bele Krleže i na čiju je inicijativu 1989. izrađeno idejno rješenje za kulturno-umjetnički centar Krležin Gvozd.¹² Tim je rješenjem bilo

predviđeno uređenje muzejsko-izložbenog kompleksa, odnosno memorijalnog prostora na prvom katu kuće, zatim organiziranje Krležine radionice, otvaranje studijske knjižnice za znanstveno istraživanje i proučavanje djela Miroslava Krleže, održavanje kulturno-umjetničkih programa i, u tu svrhu, uređivanje

Slika 36. Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krleže, Krležin Gvozd 23/I; 2003.

višenamjenske dvorane za kazališne predstave, koncerte, tematske izložbe te znanstvene i stručne skupove. Zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa i nemogućnosti otkupa dijela kuće u privatnome vlasništvu, pojednostavljen je program uređenja, u skladu s prijedlogom muzeološkog programa Slavka Šterka iznesenim 1989., koji je obuhvatio samo uređenje bivšega stana Miroslava i Bele Krleže na prvom katu zgrade.

Krešimir Vranešić, Miroslav i Bela Krleža

Krešimir Vranešić (Zagreb, 26. prosinca 1936.), liječnik, diplomirao je 1961. na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Iste se godine oženio Boženom Domitrović, pravnicom. Imaju kći Tajanu, arhitekticu. *Krešimir Vranešić* specijalizirao je otorinolaringologiju kod dr. Ante Šercera i dr. Ive Padovana, te je kao prvi otorino-

laringolog za djecu bolnice u Klaićevoj bio dugogodišnji šef Dječje otorinolaringologije.

Majka *Krešimira Vranešića* bila je doktorica prava Antonija Turanji, kasnije Parfenjuk-Turanji. Otac *Đuro Vranešić* (1896. – 1946.), neuropsihijatar, u svojem je sanatoriju na Zelengaju tijekom Drugoga svjetskog rata sklanjao pripadnike pokreta otpora iz građanske klase (*Miroslava Krležu*, bračne parove *Seissel* i *Hegedušić*, *Josipa Badalića*) te sudjelovao u spašavanju ljudi iz *Jasenovca*. Obitelj *Vranešić* prijateljevala je s brojnim umjetnicima i intelektualcima različitih političkih uvjerenja. Tom su krugu prijatelja pripadali *Zlatko Šulentić*, *Slavko Šohaj*, *Jerolim Miše*, *Lovro Matačić*, arhitekt *Stjepan Planić* i dr. *Ante Šcercer*. Osim zbog uloge koju je tragičan kraj *Đure Vranešića* imao za *Krešimirov* odnos s *Krležom*, a kasnije i zbog bri-

Slika 38. Miroslav Krleža, oko 1930.

Slika 39. Bela Krleža, oko 1930.

ge o zdravlju Bele i Miroslava Krležu koju je preuzeo odmah nakon završetka fakulteta, između Krešimira Vranešića i Miroslava Krležu razvilo se čvrsto osobno prijateljstvo. Krležu ga je sažeo u riječima: “Krešo mi je nitko i ništa, ali mi je sve”.¹³

Miroslav Krležu (Zagreb, 7. srpnja 1893. – 29. studenoga 1981.), književnik i leksikograf. Osoba koja je erudicijom, svestranošću duha te kulturnim i političkim djelovanjem postala središnja figura hrvatske kulture te hrvatske i zagrebačke društvene scene tijekom više od polovice 20. stoljeća i čiji se književni, dnevnički, esejistički, polemički, politički i publicistički opus i djelovanje nastavljaju obrađivati u njihovim različitim aspektima i značenju unutar širokoga znanstvenog polja *krležologije*. Leksikografski zavod “Miroslav Krležu” u Zagrebu objavio je 1993. – 1999. personalnu enciklopediju

posvećenu Miroslavu Krležu: *Krležijana – enciklopedija o Miroslavu Krležu* (I.-III.), ur. Velimir Visković. Krležinim djelom i njegovim utjecajem osobito su se bavili Stanko Lasić (*Krležu, kronologija života i rada*, Zagreb, 1982.; *Mladi Krležu i njegovi kritičari 1914-24*, Zagreb, 1987.; *Krležologija ili povijest kritičke misli o Miroslavu Krležu*, Zagreb, 1989. – 1993.) i Viktor Žmegač (*Krležini europski obzori: djelo u komparativnom kontekstu*, Zagreb, 2001.; *Povijesna poetika romana*, Zagreb, 1987.).

Bela Krležu (Senj, 26. listopada 1896. – Zagreb, 23. travnja 1981.), rođena kao Leposava Kangrga, učiteljica i kazališna glumica. Za Miroslava Krležu udala se 14. studenog 1919. Primljena je u Hrvatsko narodno kazalište u stalni angažman nakon debija u ulozi barunice Castelli u premijernoj izvedbi Krležine drame *Gospoda Glembajevi* 14. veljače 1929. U krovnoj je nacionalnoj kazališnoj kući radila do 1966. Bila je poznata po interpretacijama Krležinih dramskih likova, kao i po ulogama u kazališnim dramama Oscara Wildea, Jeana Anouilha, Branislava Nušića, Georgea Bernarda Shawa i Jeana Giraudoux. Riječima da je s Krležom “ujedinila ne samo život, već i misao, osobito ljubav za ljepotu”,¹⁴ Bela Krležu je povezanosti među supružnicima dala značenje sudbinskoga i konačnoga.

Slika 40. Krešimir Vranešić, oko 2001.

Bilješke

¹ Darovni ugovor broj: 11/2-5091, od 23. prosinca 1986. (ArGUK).
Pri donošenju zaključka Skupštine grada Zagreba o prihvaćanju donacije dijela ostavštine Miroslava Krležu nije određena ustanova kojoj bi se ta ostavština trebala predati na upravljanje jer o tome nije postignut dogovor s tadašnjom Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti u vezi s uvjetima uz koje bi Akademija preuzela upravljanje ostavštinom (zaključak

- broj: 11/2-5091/1-86 od 9. prosinca 1986., ArGUK). Krešimir Vranešić dostavio je darovnu ponudu prvi put 26. lipnja 1984., a definitivnu 24. lipnja 1985., u kojoj je osnovni uvjet darovanja bilo uređenje Memorijalnoga prostora. Pozitivnu valorizaciju darovne ponude dostavio je, na zahtjev ondašnjega Gradskog komiteta za prosvjetu, kulturu i znanost, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, koji je izrazio mišljenje da kompleks na Gvozdju treba urediti radi dostojnog obilježavanja imena velikana naše književnosti te istaknuo "potrebu da se ambijent u kojem je živio i radio učini pristupačnim javnosti". Regionalni zavod također navodi da je iz stručnog popisa Zbirke što su ga izradili djelatnici Zavoda i koji je bio sastavni dio rješenja o preventivnoj zaštiti spomenika kulture (broj: 03-UP/I-1031/1, 23.12.1981.) vidljivo da se Zbirka sastoji "od veoma kvalitetetnog namještaja iz 18. i 19. st., predmeta umjetničkog obrta iz 19. st. i slikarstva jugoslavneskih autora 20. st. te značajne biblioteke" (mišljenje broj: 03-UP/I-1031/33, 15. studenog 1984., ArGUK). Tadašnji pročelnik Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU akademik Marijan Matković načelno je podržao uređenje prostora na Gvozdju, ali je bio protiv "pretvaranja Krležinog stana u muzejski prostor" te se založio da se u stanu organizira "samostalni znanstveni centar za proučavanje i populariziranje Krležina djela" (dopis Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU, broj: 02-2-35/85, 26.3.1985., ArGUK). Pozitivno mišljenje o darovnoj ponudi izrazio je i upravitelj Strossmayerove galerije starih majstora JAZU dr. Vinko Zlamalik, koji je smatrao da u prostoru stana treba obvezatno zadržati umjetničke predmete "koji prikazuju portret Miroslava i Bele Krleže i to samo one umjetničke kvalitete" (dopis br. 84/1985, 25.4.1985, ArGUK). Zanimljivo je i da je Muzejski dokumentacioni centar predložio da se pri uređenju "Memorijalnog prostora koriste i nova određenja u postavi memorijalnih zbirki... u okvirima suvremene muzeologije" (dopis br. 124/2, 20.8.1984, potpisala kustosica Branka Šulc, ArGUK).
- ² Pri primopredaji Zbirke Muzeju grada Zagreba 19. prosinca 2003. utvrđeno je da je ukupan broj predmeta ostavštine 1.058, a broj knjiga i separata 4.240 (ArGUK). Popis knjižnice nalazi se u *Inventarnoj knjizi, godina 1987/88, Svezak I* Muzeja grada Zagreba.
- ³ Rješenje Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Klasa: UP-I-612-08/04-01-06/42, Ur. broj: 532-10-1/8-04-2, od 18. ožujka 2004. (ArGUK).
- ⁴ Rukopisna ostavština Miroslava Krleže: katalog (ur. Ivan Kosić), NSK, Zagreb, 2003. U brojnim novinskim napisima o Krležinoj zapečaćenoj ostavštini mediji, ali i stručna i znanstvena javnost, pridonosili su misterioznosti iščekivanja njezina otvaranja nakon isteka vremena roka koje je odredio književnik.
- ⁵ Godine 1928. taj dio Tuškanca dobiva ime Gvozd, po srednjovjekovnom nazivu Petrove gore na kojoj je poginuo Petar Sva(d)čić, posljednji hrvatski kralj prije osnivanja državne unije Hrvatske s Ugarskom. U kući na Gvozdju 23 nalazila se obiteljska zbirka Jelisave Rein i Zlate Lenski. Popisala ju je KOMZA 15. veljače 1947. i obuhvaćala je brojila 23 redna broja s primjercima bidermajerskog namještaja, sagovima, s nekoliko slika starih majstora i dvije Bukovčeve slike (AKOMK). U kasnijim popisima Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture zbirka se ubraja u skupinu onih koje više nemaju obilježje privatne zbirke i ne sadržavaju predmete spomeničke vrijednosti.
- ⁶ Rješenje o zaštiti Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Klasa: UP-I-612-08/02-01-990, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, 9. 4. 2003. (ArGUK).
- ⁷ Rješenje 03-UP/I-1031/1 od 23. prosinca 1981. (ArGUK).
- ⁸ Izvršno vijeće Skupštine grada Zagreba donijelo je 16. travnja zaključak br. 01/3-377/2-1987 (ArGUK).
- ⁹ Zaključak Gradskog poglavarstva od 5. listopada 1998. - Klasa: 402-09/98-01/1, Ur. broj: 251-01-03/3-98-2 (ArGUK).
- ¹⁰ Informacije o Zbirci nalaze se na mrežnoj stranici URL: <http://www.mdc.hr/mgz/hr/fs-files/krleza.html>
- ¹¹ Šterk, S. (1996.): *Muzeološki program uređenja Memorije Miroslav i Bela Krleža na Krležinom Gvozdju 23*, Muzej grada Zagreba. Autor arhitektonskog rješenja je Ž. Kovačić.
- ¹² Vulin, A. (1989.): *Idejno rješenje za kulturno-umjetnički centar Krležin Gvozd*, listopad 1989., ArGUK.

¹³ Podaci iz autorova razgovora s dr. Krešimirom Vranešićem.

¹⁴ Podaci prema: *Krležiana* 1993., 502-504. Riječi Bele Krleže prema radijskom intervjuu od 24. travnja 1980. koji donosi Čengić (1990., 55-58.).

Zbirka dr. Josipa Kovačića Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću

darovatelj dr. Josip Kovačić Radićeva 24

Josip Kovačić, kolekcionar i književni teoretičar, darovao je Gradu Zagrebu 14. srpnja 1988. zbirku slikarskih ostvarenja 33 hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću. Ta jedinstvena zbirka sadržava ukupno 1.045 popisanih brojeva umjetnina (406 slika, od toga 221 ulje na platnu, i 185 akvarela, 557 crteža, 77 grafičkih listova i 5 albuma za skiciranje), odnosno ukupno 1.077 predmeta.¹ U donaciji su, među ostalima, zastupljena djela Dore Car, Nevenke Đorđević Tomašević, Fanny Daubachy, Vjere Bojničić, Julije Drašković, Anke Krizmanić, Vere Nikolić Podrinske, Zdenke Pexidr Srića, Naste Rojc, Line Virant Crnčić, Slave Raškaj, Sonje Tajčević Kovačić, Else Halper, Antonije Krasnik, Jelke Struppi, Alme Sove Pichler, Reske Šandor, Marije Mihalić Wolf i dr. Opširna, muzeološki važna dokumentacija, stručno i sustavno vođena, iako nije službeno darovana, prati tu tematski i vrstom prikupljene građe osmišljenu donaciju.² Uvjet darovanja bio je da se Zbirka čuva kao cjelina i koristi za kulturne i znanstvene potrebe.

Sredinom 1980-ih godina, kada se u Hrvatskoj pojavila partijska krilatica "Raskrinkajmo nezakonito bogaćenje!" nakon samostalne monografske izložbe Vere Nikolić i sudjelovanja na retrospek-

tivi Anke Krizmanić 1986. godine, dr. Kovačić navodi da se za njega govorilo kako je "uzoran relikat buržoaskog nagona zgrtanja". "Kako bih dokazao da to nisam, odlučio sam dati darovnu ponudu Gradu Zagrebu" izjavio je dr. Kovačić.³ "Moja želja nije bila samo nagomilavati umjetnine u mom stanu, već ih stručno obraditi i dokumentirati te osigurati adekvatan prostor za njihovo izlaganje javnosti", objasnio je svoja nastojanja Kovačić.⁴

Donacija Gradu Zagrebu, prihvaćena u srpnju 1988., predstavljena je u veljači iste godine u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Vinko Zlamalik u predgovoru kataloga te izložbe ocjenjuje likovni materijal Zbirke Kovačić "sistemiziranom, muzeološki obrađenom i za istraživački rad pripremljenom kolekcijom, zbirkom umjetnina i arhivom, zapravo, *jedne zasebne cjeline u našoj povijesti umjetnosti* – stvaralaštva žena slikarica rođenih u 19. stoljeću". Zlamalik ocjenjuje da je J. Kovačić svojim "marom i materijalnim žrtvama nemalih dimenzija (...) počeo izgrađivati konture jednog osebujnog galerijskog žarišta" (Zlamalik, 1988, 8-9). Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode preventivno je zaštitio Zbirku Kovačić 26. lipnja 2002., a prema rješenju Ministarstva kulture Republike Hrvatske od 18. ožujka 2004. Zbirka ima status kulturnog dobra.⁵

Vinko Zlamalik, povjesničar umjetnosti i nekadašnji upravitelj Strossmayerove galerije starih majstora HAZU, bio je predsjednik Savjeta Zbirke Kovačić, kojeg je osnovao Grad Zagreb, kako je bilo predviđeno zaključkom o prihvaćanju darovanja. Taj je stručni Savjet 31. ožujka 1989. donio osnovnu petogodišnju *Programsku koncepciju rada zbirke dr. J. Kovačića "Hrvatske slikarice rođene u*

19. stoljeća,” kojom je utvrdio osnovnu djelatnost Zbirke, odredio konzervatorsko-restauratorske radove, politiku otkupa te izložbenu i izdavačku djelatnost. Predložene su monografske i tematske izložbe zasnovane na građi iz fundusa Zbirke Kovačić. Neke od tada predloženih tema doista su obrađene na kasnijim izložbama (Dora Car - 65-godišnjica Kluba likovnih umjetnica: Nevenka Đorđević Tomašević - Hrvatske grafičarke rođene u 19. stoljeću, Jelka Struppi- Hrvatske akvarelistice rođene u 19. stoljeću).

V. Zgaga i K. Petrić izradile su 2002. god. *Idejni projekt arhitektonskog i muzeološkog rješenja prezentacije zbirke dr. Josipa Kovačića...*⁶ u prizemlju i podrumu palače Demeter-Korvin u Radićevoj 24 koji predviđa uređenje prostora za stalnu prezentaciju zbirke likovnih umjetnica s prijelaza stoljeća, prostor za povremene izložbe te prostor posvećen životu i djelovanju kolekcionara i donatora J. Kovačića.⁷ Zamišljena simulacija ambijenta građanskog stana s kraja 19. stoljeća trebala bi se, prema navedenom projektu, postići predmetima koji nisu dio donacije, ali će za tu svrhu biti ustupljeni, ali i glazbenom kulisom od djela skladateljice Dore Pejačević (1885. – 1923.), čije se umjetničko stvaranje vremenski podudara s vremenskim rasponom umjetnina iz donacije J. Kovačića. U memorijalnom dijelu stalnog postava iznimna osobnost kolekcionara dr. Josipa Kovačića bit će predstavljena ne samo šturo biografski, već i dokumentarnim filmskim zapisom i upućivanjem na Kovačićeve literarne i glazbene preferencije. Povremene izložbe imat će polazište u fundusu Zbirke Kovačić, a muzeološki osmišljenim

prezentiranjem odgovarajuće građe otvarat će se teme koje dosad nisu bile stručno i znanstveno obrađene.

Iako nije riječ o prostoru kojemu prikupljene umjetnine autentično pripadaju, V. Zgaga (2002.) smatra da “vrijeme rođenja slikarica, ponekad vrijeme u kojem su slikale, kao i njihovi aristokratski i gradski korijeni, korespondiraju s karakterom arhitekture i opreme“. Naime, kuća u kojoj je smještena Zbirka Kovačić sagrađena je početkom 19. stoljeća za trgovca Nauma Demetra. Za visokoga vojnog časnika Emanuela Rittera von Corvina načinjeno je zavojito stubište i godine 1887. adaptiran devetorobni stan na katu, u kojemu danas živi dr. Kovačić.⁸

Aneksom darovnog ugovora od 6. rujna 2002. godine Grad Zagreb i darovatelj sporazumjeli su se da će darovatelj upravljati Zbirkom u svom stanu, a kada se pronađe adekvatan prostor za smještaj i izlaganje Zbirke, ona će se predati odgovarajućem muzeju ili galeriji.⁹ Donator se obvezao prezentirati Zbirku zainteresiranim stručnjacima te je dopunjavati novim predmetima. U međuvremenu se (2004.) Josip Kovačić suglasio da se darovana zbirka izloži u prostoru u prizemlju i podrumu u Radićevoj 24 te predložio Gradu Zagrebu da se upravljanje Zbirkom ponudi Muzeju grada Zagreba i Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu. Muzej grada Zagreba je 9. prosinca 2004. prihvatio prijedlog Josipa Kovačića da preuzme upravljanje Zbirkom nakon rješenja imovinsko-pravnih prepreka u vezi s dogovorenim prostorom.¹⁰

Od mnogih samostalnih izložbi iz fundusa Zbirke Kovačić spomenut ćemo *Sje-*

vernohrvatske slikarice rođene u drugoj polovici XIX. stoljeća – iz fundusa Zbirke Kovačić (serija izložbi od Čakovca, Varaždina, Koprivnice, Križevaca, Bjelovara, Zagreba, Slavonske Požege do Kutine, u razdoblju od ožujka do prosinca 1985.), kao i izložbu *Hrvatske slikarice plemkinje – iz Zbirke dr. Josipa Kovačića* (serija izložbi od travnja 2002. do veljače 2003. u Križevcima, Ozlju, Sisku, Trakošćanu, Čakovcu, Zagrebu i Gornjoj Stubici).

Zbirka kao cjelina, kao i umjetnička djela iz fundusa Zbirke Kovačić, predmetom su starijih i novijih radova povjesničara umjetnosti i muzeologa (V. Zlamalik, G. Gamulin, M. Peić, Z. Munk, T. Maroević, D. Schneider, V. Kusin, Lj. Kanižaj, V. Zgaga, Ž. Vujić), ali i feminističkih autorica (D. Peić Čaldarević, L. Sklevicky). Zbirku svake godine posjeti oko stotinu zainteresiranih. Među njima su ne samo umjetnici, kolekcionari i povjesničari umjetnosti, nego i književni kritičari, političari i novinari.

Kako se sadržaj donacije J. Kovačića Gradu Zagrebu odnosi na likovno stvaranje autorica s prijelaza stoljeća, Grad Zagreb je tom donacijom preuzeo odgovornost za rijetku, vrijednu, nedovoljno istraženu te mukotrpno prikupljenu hrvatsku baštinu umjetničke, povijesne, kulturne i ukupne društvene važnosti. Razlikovno svojstvo te donacije u usporedbi s drugim donacijama Gradu jest u tome što je Kovačićeva zbirka osnovno muzeološko i arhivsko ishodište i nezaobilazna postaja istraživanja umjetničkih opusa, problematike i tema koje se njezinim fundusom osvjetljavaju, propituju i provociraju.

Slika 41. Josip Kovačić u ambijentu svoje zbirke, 2007.

Josip Kovačić

Dr. Josip Kovačić (Čakovec, 9. srpnja 1935.), teoretičar je književnosti i zagrebački kolekcionar *par excellence*.¹¹

Nakon stipendije dobivene od Općine Čakovec prelazi sa studija francuskoga i engleskog jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu na studij francuskog jezika s književnošću i jugoslavenskih jezika i književnosti. Na Filozofskom fakultetu diplomirao je 1959., a doktorirao 1980. s temom iz povijesti književnosti. Završio je srednju glazbenu školu (klavir) i baletnu školu. Radio je kao profesor hrvatskoga i latinskog jezika u školama i gimnazijama u Čakovcu i Zagrebu te kao lektor za hrvatski jezik u Pečuhu. Tijekom pedagoškog rada režirao je kazališne predstave te predavao gimnastiku i ritmiku. Godine 1964. oženio se Marijom Horvat, profesoricom matematike. Od

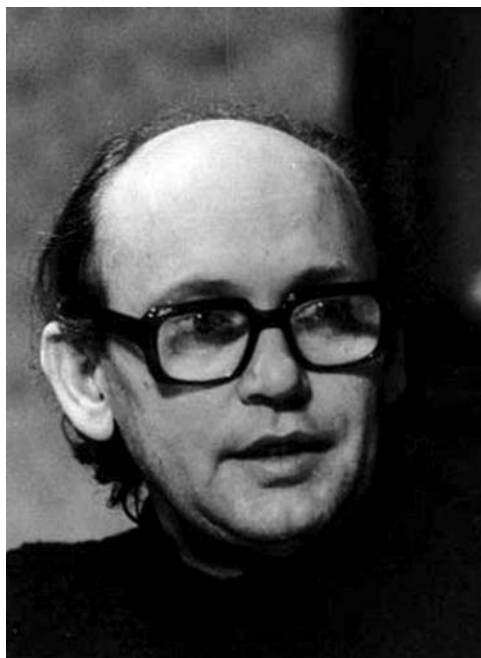
1981. upisan je u registar znanstvenih djelatnika kao znanstveni suradnik.¹²

Bilješke

¹ Zaključkom o prihvaćanju donacije dr. Josipa Kovačića bilo je predviđeno da Zbirka ostane u stanu donatora do njezine predaje na upravljanje onoj instituciji kojoj Zbirka pripada s obzirom na vremensko razdoblje što ga obuhvaća. Zbirkom je trebao upravljati Savjet zbirke, imenovan od Skupštine grada Zagreba, a činili su ga darodavac, stručnjaci iz Strossmayerove galerije starih majstora JAZU i Moderne galerije, predstavnik Grada Zagreba i predstavnik USIZ-a kulture Grada. Zadatak Savjeta bilo je osmišljavanje dugoročnih i godišnjih programa rada te pokretanje postupka za osnivanje posebne tematske galerije (zaključak Skupštine grada Zagreba, broj: 11/3-2162/1-1988., 7. srpnja 1988., ARGUK). Darovni ugovor sklopljen je 14. srpnja 1988., broj: 06-1270/4-1987. (ARGUK).

² Popis arhive Zbirke Kovačić iz 1987. godine donosi građu koja se odnosi na 21 autoricu zastupljenu u Zbirci (ARGUK).

³ Bilješke i citati potječu iz autorova razgovora s dr. Josipom Kovačićem. Josip Kovačić je Gradu Zagrebu dostavio darovnu ponudu 23. lipnja 1987., a dopunio ju je 12. prosinca 1987. Jedini uvjet donacije jest da mu se odobri mjesečna novčana naknada za održavanje Zbirke, a zatražio je i da Zbirka ostane u njegovu stanu dok Grad Zagreb ne pronađe adekvatni prostor za njezin stalni postav. Valorizaciju darovne ponude i stručni popis svih umjetnina iz donacije izradila je posebna stručna komisija koju su činili dr. Vinko Zlamalik, dr. Tonko Maroević i Darko Schneider. Komisija je smatrala da darovnu ponudu dr. Josipa Kovačića "treba svakako prihvatiti kao jedinstven primjer sustavno sakupljenih umjetnina u okviru domišljenog koncepta i kao zbir umjetnina galerijske vrijednosti i posebnog dokumentarnog značenja". Komisija je izrazila priznanje dr. Kovačiću istaknuvši da je donator "od likovnog materijala, u širem kolekcionarskom smislu nedovoljno poznatog, a time i manje atraktivnog za sakupljanje i razmjenu, učinio sistematiziranu, muzeološki evidentiranu i za istraživački rad pripremljenu kolekciju" (izvještaj Komisije

Slika 42. Josip Kovačić, oko 1975.

za izbor i stručni popis umjetnina i dokumentacije donacije dr. Josipa Kovačića, bez br., 15.7.1987., ArGUK). U postupku valorizacije darovne ponude Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu izdao je rješenje o preventivnoj zaštiti zbirke kao spomenika kulture navodeći u obrazloženju da je “cjelokupna zbirka dragocjeni dokument o životu jedne prošle epohe i omogućuje valorizaciju hrvatskog ženskog slikarstva“ (rješenje broj: 03-UP/I-711/3, 18.6.1987.).

⁴ Bošnjak, 1999.

⁵ Rješenjem o preventivnoj zaštiti, Klasa: UP/I-612-08/032-03-36, Ur. broj: 251-16-02-02-01, 26. 6. 2002., navodi se broj od 1.077 djela, a rješenjem Ministarstva kulture utvrđuje se status kulturnog dobra, Klasa: UP/I-612-08/03-01-06/519, Ur. broj: 532-10-1/8-04-2, 18. 3. 2004. Naime, Muzejski dokumentacijski centar je 10. siječnja 2002. obavio reviziju popisa koji je bio sastavni dio darovnoga ugovora i utvrđeno je da je ukupan broj darovanih predmeta 1.077, što je prihvatilo i Ministarstvo kulture te je taj popis sastavni dio rješenja o zaštiti Zbirke.

⁶ Zgaga, V., Petrić, K. (2000.): *Idejni projekt arhitektonskog i muzeološkog rješenja prezentacije zbirke dr. Josipa Kovačića Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću*, Radićeva 24, Zagreb; MDC, Zagreb, rujan 2000.

U skladu s konzervatorskom studijom i muzeološkim programom, izrađen je izvedbeni projekt za stalnu prezentaciju Zbirke Kovačić u prizemlju zgrade u Radićevoj 24 u Zagrebu. Glavni projektant izvedbenog projekta iz svibnja 2001. bio je arhitekt Antun Diklić.

⁷ Više podataka o darovanoj Zbirci, zastupljenim autoricama i njihovim djelima, kao i o donatoru Josipu Kovačiću, može se pročitati na web stranici URL: <http://donacijegz.mdc.hr> Planirana je, među ostalim, i izrada multimedijjskih CD-ROM-ova. U sklopu te mrežne stranice može se vidjeti i prvo predloženo rješenje jedinstvenog znaka za vizualni identitet zagrebačkih privatnih zbirki – donacija Gradu Zagrebu koje je izradila arhitektica Neda Čilinger.

U vezi sa Zbirkom Kovačić iznijet ćemo ovdje nekoliko komparativnih podataka o sličnim zbirkama u svijetu. Skupljanje radova umjetnica rezultiralo je osnivanjem washingtonskoga Nacionalnog muzeja žena u umjetnosti. Wilhelmina Cole Holladay i Wallace F. Holladay dulje su

od 20 godina proučavali i skupljali umjetničke radove žena. Napori W. C. Holladay doveli su 1987. do otvorenja muzeja – koji je od 1981. do tada funkcionirao kao privatni muzej – u novim prostorima. U Bonnu je također 1981. osnovan Ženski muzej (Frauenmuseum). Uspoređujući aktivnosti tih dvaju muzeja prezentirane na njihovim web stranicama, zaključujemo da je bonnski muzej, polazeći od profesionalnoga ili amaterskoga umjetničkog stvaranja žena – preko dodjeljivanja renomirane nagrade za obrazovane umjetnice koja nosi ime Gabriele Münter, jedne od osnivačica *Plavog jahača*, te omogućivanja umjetničkog školovanja žena i osiguranja atelijerskog prostora - više kritički i društveno angažiran otvaranjem tema vezanih za opći položaj žene u društvu (povijest žena umjetnica, politička prava žena, prostitucija, žensko viđenje prošlosti i budućnosti). Usto, američka je inačica usmjerena na osvještavanje zajednice glede stvaralaštva žena i utjecaj tog stvaralaštva u umjetnosti (edukativni programi i popratni materijali, mreža prijatelja muzeja, izdavanje časopisa *Žene u umjetnosti*).

U SAD-u i Australiji poznato je nekoliko primjera projekata čije su aktivnosti usmjerene na razvoj svijesti o ulozi i položaju žena u prošlosti – u umjetnosti i u društvu, a muzejska zbirka je jedna od razgranatih aktivnosti takvih “muzeja bez zidova“ (Australija – *National Pioneer Women's Hall of Fame* u Alice Springsu, SAD – Međunarodni muzej žena u San Franciscu). U Skeleffteiu, u Švedskoj, Muzej Anne Nordlander (1843. – 1879.), umjetnice koja je bila prva žena upisana na Kraljevsku akademiju u Stockholmu, korespondira sa zagrebačkom donacijom J. Kovačića i planiranim Muzejom slikarica rođenih u 19. stoljeću i to vremenom života švedske slikarice, njezinim pionirskim ulaskom u svijet “muških aktivnosti“, kao i kolekcionarskom zbirkom doniranom muzeju koji je otvoren 1995. godine.

⁸ Kuća Demeter-Corvin zaštićena je rješenjem Ministarstva kulture RH - Kl: UP-I-612-08/02-01/801, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, od 9. travnja 2003. Zanimljivo je da je pri adaptaciji u 19. st. stara balkonska ograda odnesena na Naumovac 12, u vilu Mallin. U obitelji Mallin svojedobno je osnovana zbirka predmeta kulturno-povijesne važnosti, kasnije zaštićena aktom Konzervatorskog zavoda. Ostavljena oporučno zagrebačkom

Kaptolu, ta se zbirka planira obraditi i priključiti Dijecezanskom muzeju zagrebačke Nadbiskupije, koji bi trebao dobiti svoj prostor nakon završetka denacionalizacije crkvene imovine. Na toj informaciji o Dijecezanskom muzeju zahvaljujemo mons. Jurju Batelji.

⁹ Dana 25. srpnja 2002. Gradsko poglavarstvo grada Zagreba donijelo je zaključak o utvrđivanju prava i obveza Grada Zagreba prema donatoru dr. Josipu Kovačiću – Klasa: 402-09/02-01/15, Ur. broj: 251-01-05-02-2, kojim se utvrđuje da će Zbirkom u ime Grada Zagreba, umjesto Savjeta Zbirke, upravljati donator. U vezi s navedenim zaključkom, 6. rujna 2002. sklopljen je aneks darovnom ugovoru kojim se ponavljaju odredbe iz zaključka – Klasa: 402-09/02-01/15, Ur. broj: 251-01-05-02-3 (ArGUK).

¹⁰ Naime, u tijeku je rješavanje imovinsko-pravnih odnosa između Grada i države oko vlasništva. Trenutačno je 4/6 prostora u Radićevoj 24 u vlasništvu Republike Hrvatske, a 2/6 prostora od bivših je vlasnika otkupio Grad Zagreb. Grad je od države zatražio otkup ili zamjenu 4/6 prostora kako bi postao stopostotni vlasnik i uredio prostor za stalnu prezentaciju Zbirke Kovačić.

¹¹ Kovačićeva skupljanje, njegov život kolekcionara, profesora i znanstvenika općenito, dvije su zasebne teme.

¹² Iz autorova razgovora s kolekcionarom dr. Josipom Kovačićem.

Spomen-zbirka dr. Vinka Perčića

darovatelj dr. Vinko Perčić
Galerija Klovićevi dvori,
Jezuitski trg 4

Vinko Perčić, hrvatski kolekcionar i liječnik iz Subotice, darovao je Gradu Zagrebu 25. listopada 1989. svoju zbirku umjetničkih likovnih ostvarenja koju je skupljao dulje od pola stoljeća. U Zbirci se posebno ističu portreti donatora, zbirka modernog mađarskog slikarstva i zbirka slika europskih umjetnika od 16. do 20. st.¹

Uvjet darovanja bio je zahtjev da se umjetnine izlože kao cjelina te da Zbirka

Slika 43. Vlaho Bukovac: Portret Georgesa Bizeta, 1888., pastel na papiru, 510 x 425 mm (iz donacije Vinka Perčića)

bude “javna spomenička vrijednost za kulturne i znanstvene potrebe pod nazivom Spomen-zbirka dr. V. Perčića”.² Uz postav Zbirke, prema ugovoru, trebalo je postaviti spomen-ploču s opširnim tekstom osobnog sadržaja koji je sastavio darovatelj. Za darovanje svoje zbirke Perčić se odlučio jer nije imao nasljednika, a želio je da s posjetiteljima podijeli “zadovoljstvo i užitek”.³

U Zbirci su popisana 462 djela koja tvore četiri cjeline: moderno mađarsko slikarstvo (Mihaly Munkacsy, Laszlo Pataky, Laszlo Paal i dr., 96 rednih brojeva); zbirka jugoslavenskih umjetnika u kojoj su najzastupljeniji hrvatski stvaratelji (Nikola Mašić, Vlaho Bukovac, Josip Račić, Menci Clement Crnčić, Miroslav Kraljević, Mirko Rački, Ivan Tišov, Emanuel Vidović, Branko Šenoa, Celestin Medović, Milivoj Uzelac, Antun

Motika) te Milan Konjović, Vladimir Veličković i dr., 149 djela); zbirka portreta donatora (Josip Generalić, Nikola Reiser, Milan Konjović, Božidar Jakac i dr., više od 150 radova) te zbirka slika europskih umjetnika od 16. do 20. st. (uglavnom grafike Albrechta Dürera, Rembrandta van Rijna, Francisca Goye, Camillea Pissarroa, Edouarda Maneta, Augustea Renoira, Paula Cézannea, Salvadora Dalija; ostatak čini desetak slika Edgara Degasa, Paula Gauguina, Henrija Matissea, Pierrea Bonnarda, Marca Chagalla, Oskara Kokoschke, Victora Vasarelyja, Fernanda Legera, Andrea Deraina i dr., 48 umjetnina).⁴ Za izložbu donacije Perčić u Muzejsko-galerijskom centru 1989. godine Zbirka je i monografski obrađena u katalogu izložbe autora V. Zlamalika i Đ. Vandure (*Umjetnine iz donacije dr. Vinka Perčića*, 1989). Prema nalazu Komisije za reviziju Galerije Klovićevi dvori od 23. travnja 2004., u Zbirci Perčić bile su ukupno 454 umjetnine.

Slika 44. Vinko Perčić, 1989.

Prema darovnom ugovoru, Zbirkom Perčić do svoje je smrti trebao upravljati donator, uz stručni nadzor Strossmayerove galerije. Zbirka je od Perčićeve smrti privremeno pohranjena u Galeriji Klovićevi dvori (kao dijelu bivšega Muzejsko-galerijskog centra) i dostupna je samo stručnoj javnosti. Umjetnine iz Zbirke povremeno se izlažu u zagrebačkim i hrvatskim galerijama. Sporadični sporovi stručnjaka oko ispravnosti ponekih atribucija nisu doveli u pitanje umjetničku vrijednost cijele Zbirke.

Vinko Perčić

Dr. Vinko Perčić (Hrvatski Majur, pokraj Subotice, 20. veljače 1911. – Subotica, 24. studenog 1989.), liječnik i kolekcionar, diplomirao je medicinu u Grazu 1937. Stručno se usavršavao u Londonu, Washingtonu i New Yorku.

Kao gastroenterolog postao je voditeljem Internističkog odjela Bolnice u Subotici, gdje je nakon njegove smrti otvorena Zavičajna galerija “Dr. Vinko Perčić”.⁵

Bilješke

¹ Zaključak o prihvaćanju donacije dr. Vinka Perčića donijela je 6. srpnja 1989. Skupština grada Zagreba, Klasa: 612-05/89-01/1, Ur. broj: 251-11-03/01-89-2.

U zaključku je (pogrešno, nap.a.) navedeno da donacija, prema procjeni stručnjaka Strossmayerove galerije starih majstora JAZU, obuhvaća oko 1.500 (!) umjetničkih djela i predmeta antologijske vrijednosti. Određeno je da će se dio donacije pohraniti u stanu koji će Grad Zagreb osigurati donatoru, a dio u Strossmayerovoj galeriji starih majstora JAZU.

Darovni ugovor, Klasa: 612-08/89-01/5, Ur. broj: 251-06-01/02-89-9., potpisan je 25. listopada 1989.

U njemu se precizira da je riječ o ukupno 462 djela. Navodi se da će se onaj dio Zbirke koji ne bude izložen u Strossmayerovoj galeriji

starih majstora JAZU za donatorova života biti smješten u njegovu stanu u Zagrebu, koji će mu dodijeliti Grad Zagreb.

Strossmayerova galerija starih majstora HAZU obavijestila je 3. rujna 1996. Gradski ured za obrazovanje, kulturu i znanost dopisom broj SG 82.1996/IV. o tome kakva je bila uloga Galerije u dopremi Zbirke Perčić u Zagreb, navodeći da je tek na osnovi jamstva Strossmayerove galerije za izlaganje najvažnijih djela Zbirka došla u Zagreb, te da Strossmayerova galerija nema prostora za Zbirku i umjetnine koje nisu njezino vlasništvo (dokumenti u ArGUK).

- 2 Darovni ugovor iz bilješke 1. Dr. Vinko Perčić dostavio je darovnu ponudu Gradu Zagrebu 19. travnja 1988. i u njoj navodi da se s ponudom Zagrebu obratio zato što je želio Zbirku darovati “jednom gradu u Jugoslaviji sa bogatom kulturno-umjetničkom tradicijom” te da prije konačnog darovanja želi da se Zbirka izloži u Zagrebu kako bi se, tek ako stručne procjene nakon održane izložbe budu povoljne i “obje strane zadovoljne, pristupilo potpisivanju darovnoga ugovora”. Valorizaciju darovne ponude i izbor umjetnina za izložbu u Zagrebu izradili su dr. Vinko Zlamalik i Đuro Vandura iz Strossmayerove galerije starih majstora JAZU. U njihovom se izvještaju navodi kako se “nesumnjivo radi o o umjetničkom inventaru kakav bi mogle poželjeti mnoge naše galerijske ustanove... radi se o vrlo seriozno sabiranim umjetninama... gdje je dr. Vinko Perčić znao u većini slučajeva odabrati istinske likovne vrijednosti... uz obavezni savjet stručnjaka“ (izvještaj Vinka Zlamalika i Đure Vandure od 18. srpnja 1988., ArGUK).
- 3 Perčić, V. (1989): *Kratki isječak iz moje biografije*, vidjeti u: *Umjetnine iz donacije dr. Vinka Perčića*, katalog izložbe, MGC, 27. svibnja – 30. srpnja 1989., Zagreb, Muzejsko-galerijski centar, Zagreb, 1989.
- 4 Revizijom popisa od 23. travnja 2004. godine utvrđen je broj od 454 umjetnine (ArGUK).
- 5 Vinko Perčić darovao je 21. studenog 1989. općini Subotica onaj dio Zbirke koji je ostao izvan njegove donacije Zagrebu. Nakon što je Zbirka 4. svibnja 1996. otvorena za javnost, odlukom SO Subotica od 27. lipnja 2002. Zavičajna galerija “Vinko Perčić” postala je samostalna ustanova kulture, čime se odvojila od Gradskog muzeja Subotica, pri kojemu je dotad djelovala.

Vidjeti: http://www.subotica.org.yu/new/pdf/sluzbeni_list_yu/253.pdf i <http://www.hrva-tskarijec.co.yu/?zg=2283183&no=210> (pristupljeno 12. travnja 2007.)

Podatke o Zavičajnoj galeriji Vinko Perčić Subotica je također uvrstila u podatke o subotičkim ustanovama kulture. Vidjeti: <http://www.subotica.org.yu> (pristupljeno 12. travnja 2007.)

Zbirka Marta i Vilima Svečnjaka

darovateljji Marta i Vilim Svečnjak HAZU, Martićeva 41

Hrvatski slikar Vilim Svečnjak i njegova supruga Marta darovali su Gradu Zagrebu 17. svibnja 1990. godine Zbirku umjetničkih djela Vilima Svečnjaka.¹ Zbirka sadržava 827 djela (slike, crteži, grafike, kolaži) nastalih u razdoblju od 1923. do 1988. godine, a čine je dvije zasebne cjeline: zbirka *Zemlja*, s 279 radova posvećenih poetici grupe Zemlja i nastalih od 1927. do 1940. godine, te Memorijalna zbirka Marta i Vilim Svečnjak, koju čine antologijska i javnosti već prikazana djela Vilima Svečnjaka, kao i ostali radovi nastali od 1923. do 1988. godine (ukupno 548 djela – slika, crteža, grafika, kolaža, monotipija i dr.).²

Iz darovnoga ugovora vidljivo je da je namjera donatora bila istaknuti memorijalni karakter donirane Zbirke i sačuvati najvažniji ciklus radova.

Budući je u vrijeme realizacije te donacije u javnosti još uvijek bila aktualna ideja o osnivanju zagrebačkog Muzeja donacija, zaključkom o prihvaćanju donacije Gradu, kao i darovnim ugovorom, predviđeno je da Svečnjakova zbirka Zemlja bude izložena u tom budućem muzeju. Memorijalni dio donacije Svečnjak trebao je ostati u stanu u Martićevoj ulici, u kojemu su Marta i

Vilim Svečnjak živjeli do svoje smrti, a stručnu brigu o njemu trebala je preuzeti Strossmayerova galerija starih majstora. Za održavanje i prezentaciju Zbirke Svečnjak, prema darovnom ugovoru, brine se Strossmayerova galerija starih majstora HAZU. Zbirka je dostupna stručnoj javnosti. O donaciji, darovateljima i darovanim predmetima, uključujući i cjeloviti katalog Zbirke s mogućnošću digitalnog pretraživanja građe, može se više saznati na internetskim stranicama HAZU.³

Nakon smrti vlasnika 1995. obavljena je prenamjena stana u Martićevoj u galerijski prostor.⁴ Osnovni muzeološki program Memorijalne zbirke Marte i Vilima Svečnjaka elaborirao je Đuro Vandura (1995.). Godine 1997. izrađen je *Idejni projekt arhitektonskog i muzeološkog rješenja Memorijalne zbirke Marte i Vilima Svečnjaka* autora Đ. Vandure i D. Weyganda.⁵ Taj projekt predviđa izlaganje obaju dijelova donacije Gradu Zagrebu, i zbirke *Zemlja* i Memorijalne zbirke Marte i Vilima Svečnjaka, u stanu u Martićevoj ulici. Prema tom projektu, donacija Svečnjak bila bi osnovom za prezentiranje stalnog postava, kao i povremenih izložbi tematski vezanih za prakse poslijeratnog slikarstva srodne Svečnjakovoj.

Iako su u stanu Svečnjakovih ostali neki osobni predmeti i dio namještaja, tip prezentacije bit će dominantno galerijski, ne ambijentalni. Memorijalna priroda Zbirke Svečnjak osigurat će se i izlaganjem osobnih dokumenata, knjižnice, korespondencije, plaketa, nagrada i fotografija. Poslovi uređenja Memorijalne galerije Marte i Vilima Svečnjaka u međuvremenu su prekinuti jer je prostor u kojemu Grad Zagreb namjerava urediti galeriju u postupku povrata bivšim vlasnicima.

Slika 45. Vilim Svečnjak: *Komedijaši*, 1943. ulje na platnu, 38,2 x 42,2 cm (iz donacije Svečnjak Gradu Zagrebu)

Vilim Svečnjak je, osim donacije Gradu Zagrebu, dio svojih umjetnina darovao Gradu Čabru (14. srpnja 1987.), u kojemu je proveo djetinjstvo. Riječ je o 30 njegovih uljenih slika⁶ nastalih u postzemljaškoj fazi, u razdoblju od 1940. do 1983. (Depolo 1987., 1-3.). Godine 1990. donaciju Čabru dopunio je s dvanaest radova (Vandura 1995., 49-56.). Hrvatskoj (tada Jugoslavenskoj) akademiji znanosti i umjetnosti u travnju iste godine Svečnjak je darovao 50 svojih antologijskih radova (Vandura 1995., 49-56.).

Vilim i Marta Svečnjak

Vilim Svečnjak (Zagreb, 12. srpnja 1906. – 3. lipnja 1993.), diplomirao je slikarstvo na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu 1933. kod M. Vanke, V. Becića, Lj. Babića i M. Tartaglie. Usavršavao se u inozemstvu kao stipendist francuske vlade 1933./34. Umjetničkim djelo-

Slika 46. Vilim i Marta Svečnjak, oko 1975. (u sredini je Jan Janković, dugogodišnji prijatelj obitelji Svečnjak)

vanjem ponajprije je vezan za likovnu grupu *Zemlja*, koju su 1929. osnovali slikar Krsto Hegeđušić i arhitekt Drago Ibler. Pripadnici grupe *Zemlja* uvodili su u likovnost svoje socijalne nazore kao kritički prikaz socijalnih tema. Prvi su se počeli zanimati za radove naivnih slikara iz Hlebina. Svečnjakovim slikarstvom ostvareni su vrhunci hrvatskog ekspresionizma. Stilskim mijenama unutar područja umjetničkog modernizma suprotstavljao se režimskom romantiziranom socrealizmu. Osim brojnih izložbi u domovini, izlagao je i u Italiji i Švicarskoj (Bijenale u Veneciji, Rim, Milano, Lausanne), a u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu priređena mu je 1977. godine *Retrospektivna izložba*.

Vilim Svečnjak zaslužan je za osnivanje Moderne galerije u Rijeci (1948.), kojoj je bio i ravnatelj. Osim slikarstvom, bavio se i primijenjenom umjetnošću, a radio je i kao ilustrator i scenograf. Bio je i nastavnik na Akademiji za primijenjenu umjetnost u Zagrebu 1952., a na poziv

Miroslava Krleže (za čije je *Balade Petrice Kerempuha* izradio ciklus tuševa u boji) radio je 1951. kao urednik za ilustracije i opremu enciklopedijskih izdanja Jugoslavenskoga leksikografskoga zavoda. Bio je dugogodišnji predsjednik Europskoga kulturnog društva za Hrvatsku. Za redovitog člana JAZU izabran je 1988.

Marta Svečnjak, rođena Smolikova

(Pardubice, Češka, 14. ožujka 1903. – Zagreb, 11. siječnja 1993.), diplomirala je klavir na Konzervatoriju u Pragu. S Vilimom Svečnjakom upoznala se u Sušaku, u dramatičnim okolnostima Drugoga svjetskog rata dok je još bila udana za poznatoga sušačkog liječnika dr. Milana Premrua. Za Vili-
ma Svečnjaka udala se 1948. u Rijeci. Slikala je na staklu, izrađivala uporabnu i dekorativnu keramiku, skulpture i nakit, a neko je vrijeme radila i kao scenografkinja u kazalištu Trešnja u Zagrebu i izrađivala turističke suvenire.⁷ Usavršavala se u keramičarskim centrima u Italiji. Kao keramičarka od 1961. do 1966. izlagala je samostalno u Zagrebu, Beogradu, Faenzi, Bassano del Grappa i Veneciji te na Svjetskom triennalu male keramike 1984. u Zagrebu. Sudjelovala je u postavljanju Svečnjakovih izložbi. Svom je suprugu bila “muza, model, dokumentarist, kritičarka“ (prema: Vandura, Weygand, 1995.).⁸

Bilješke

¹ Skupština grada Zagreba donijela je 25. travnja 1990. zaključak o prihvaćanju donacije Marte i Vilima Svečnjaka, Klasa: 610-04/90-01/1, Ur. broj: 251-11-03/01-90-2 (ArGUK).

Darovni ugovor sklopljen je 17. svibnja 1990. pod oznakom Klasa: 612-08/90-01/03, Ur. broj: 251-06-01/02-90-7. Ugovorom se Grad Zagreb obvezuje da će pokrenuti postupak dobivanja suglasnosti za rješavanje imovinsko-pravnih problema u vezi sa stanom u Martičevoj 41, kako bi Memorijalna zbirka Svečnjak kao jedinstvena spomenička cjelina ostala trajno, i nakon smrti darovatelja u stanu (ArGUK).

² Prema ugovoru, Gradu Zagrebu su darovana ukupno 842 djela (280 radova posvećenih poetici grupe *Zemlja* i Memorijalna zbirka Marte i Vilima Svečnjaka s 562 djela). Revizija donirane zbirke (2004.) donosi popis od 279 djela u jednome, odnosno njih 548 u drugom dijelu donacije, dakle, u Zbirci je na popisu ukupno 827 djela. Prema riječima bivšeg upravitelja Strossmayerove galerije Đure Vandure, predmeti koji nedostaju nisu antologijska ostvarenja, nego je riječ o radovima dokumentarne vrijednosti.

Vilim Svečnjak uputio je darovnu ponudu Gradu Zagrebu 26. prosinca 1989. ne navodeći posebne uvjete osim želje da se u Martičevoj 41 osnuje Memorijalna galerija koja bi prezentirala njegove umjetničke radove, ali i prikupljala i obrađivala dokumentaciju, korespondenciju i arhivu. Pri utvrđivanju darovne ponude 30. ožujka 1990. Vilim Svečnjak je kao jedan od uvjeta darovanja zatražio da Memorijalnom galerijom Marta i Vilim Svečnjak upravlja JAZU, ali je i naznačio da će donator, osim njega, biti i njegova supruga Marta. Na zahtjev Gradskog komiteta za prosvjetu, kulturu i znanost, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture osnovao je stručnu komisiju za valorizaciju darovne ponude i popis umjetnina koju su činili vrsni

poznavatelji opusa Vilima Svečnjaka Đuro Vandura, Vinko Zlamalik i Darko Schneider. Komisija je u svom izvještaju donaciju grupirala u dvije zasebne cjeline - zbirku *Zemlja* i "Memorijalnu zbirku Marta i Vilim Svečnjak", te podržala darovnu ponudu navodeći kao osobito vrijednu "zaokruženu zbirku zemaljskoga stvaralaštva" s impresivnim brojem sačuvanih radova koji "može biti osnova obrade cjelokupnoga stvaralaštva grupe Zemlja, kao autohtonog, originalnog i revolucionarnog umjetničkog htijenja između dvaju ratova". Komisija navodi da su unutar Memorijalne galerije sačuvana reprezentativna djela svih Svečnjakovih ciklusa, eksperimenata i mijena raznolikoga opusa tijekom šest desetljeća rada (izvještaj Komisije za popis i pregled radova Vilima Svečnjaka od 15. ožujka 1990., ArGUK). Na prijedlog komisije, JAZU je u svojem dopisu (broj: 10-286/4-1990, 13.4.1990., ArGUK) obavijestio Grad Zagreb da je spreman preuzeti stručni nadzor, znanstvenu obradu i muzeološku prezentaciju Memorijalne zbirke u Martičevoj 41.

³ Vidjeti: <http://www.hazu.hr/svecnjak>

⁴ Kako je 2004. godine podnesen zahtjev za povratom stana prijašnjim vlasnicima, Gradski ured za kulturu, obrazovanje i šport od Gradskog je ureda za upravljanje imovinom zatražio da Zbirka Svečnjak ostane u Martičevoj 41, odnosno da, u slučaju povrata, Grad Zagreb prostor otkupi od vlasnika.

⁵ Vandura, Đ.; Weygand, D. (1997.): *Idejni projekt arhitektonskog i muzeološkog rješenja Memorijalne zbirke Marte i Vilima Svečnjaka*.

⁶ Ugovor o darivanju, bez br., 14. srpnja 1987. (ArGUK).

⁷ Iz autorova razgovora s Janom Jankovićem, glumcem, kazališnim redateljem i producentom zagrebačkih kulturnih manifestacija koji je dulje od 40 godina bio bliski prijatelj Marte i Vilima Svečnjaka.

⁸ Kao u bilješci 5.

Funkcionalna kulturološka zbirka Nikole Marčetića

**darovatelj Nikola Marčetić
Vlaška 53**

Nikola Marčetić, književnik, prevoditelj i istraživač iz Zagreba, darovao je 22. srpnja 1991.¹ 130 predmeta izvorne umjetnosti i predmeta umjetničkog obrta, pretežito s područja Južne Amerike i Afrike, ali i drugih izvan europskih i europskih kultura, stručnu knjižnicu s 1.500 svezaka (među njima više od 100 knjiga iz afrikanistike) s područja kulturologije, antropologije, etnologije i dr. te veću arhivu s radnim znanstvenim materijalom od približno 10.000 jedinica arhivsko-dokumentacijske građe, osobito iz povijesti iseljene Hrvatske u zemlje Južne Amerike.²

Kolekcionar Marčetić dao je toj zbirci naziv "funkcionalna zbirka" smatrajući da svi predmeti moraju biti u nekoj funkciji da bi njihovo skupljanje imalo punu svrhu.

Posebnu povijesno-dokumentarnu vrijednost ima prikupljeni materijal o hrvatskoj iseljeničkoj zajednici u zemljama Južne Amerike od ranih početaka migracije te dokumentacija o kulturnim vezama Hrvatske sa svijetom koje je Marčetić naslijedio od svoga oca Ivana i djeda Ive, dugogodišnjih diplomata u Južnoj Americi.³

Donacijom koja je za života darovatelja smještena u gradskom stanu⁴ u Zagrebu, doživotno upravlja donator. Donator se obvezao da će Zbirku stručno obrađivati i dopunjavati, a Zbirka je dostupna stručnoj javnosti.

Nikola Marčetić (Split, 25. kolovoza 1935.) književnik je, prevoditelj i

istraživač. Dobivši stipendiju, studirao je u Göttingenu, Heidelbergu, Kölnu i Bonnu te slušao predavanja iz sociologije kulture, povijesti umjetnosti i kulturologije. Diplomirao je pravo 1962. u Zagrebu. Od 1969. do 1979. proputovao je gotovo sve afričke i južnoameričke zemlje.

Marčetić je ovlaštenu sudski vještak za procjenu umjetničkih i egzotičnih zbirki i predmeta i niz je godina održavao, osobito u osnovnim i srednjim školama, predavanja o afričkim i kulturološkim temama. Autor je više knjiga o Africi, kao i književnom stvaralaštvu afričkih naroda, a uredio je i preveo više knjiga poezije s portugalskog jezika.⁵

Otac Nikole Marčetića, Ivan Marčetić, bio je diplomat i radio je u Specijalnome iseljeničkom komesarijatu Jugoslavije.

Slika 47. Nikola Marčetić, 1991.

Umro je 1954. godine. Majka Vesna de Grisogono bila je violinistica, školovana na konzervatorijima u Berlinu i Pragu.⁶ Bila je koncertni meštar ženskoga komornog orkestra što je krajem 1940. sastavila prva hrvatska dirigentica Ivana Fischer (1905. – 1967.).⁷ Vesnu de Grisogono ubile su ustaše 1944. godine. Sestra Nikole Marčetića, Tamara Marčetić (1933.) poznata je germanistica.

Bilješke

¹ Nikola Marčetić uputio je ponudu o darovanju Gradu Zagrebu 20. svibnja 1991. Uvjet darovanja bio je da se donatoru osigura mjesečna naknada za održavanje, popunjavanje i čuvanje Zbirke, da se stan zaštiti od krađe i provale te da donator doživotno upravlja Zbirkom. Zaključak o prihvaćanju donacije Nikole Marčetića donijela je Skupština grada Zagreba na sjednici od 11. srpnja 1991. pod oznakom Klasa: 612-01/91-01/21, Ur. broj: 251-11-02-91-2. Zaključkom je određeno da će darovana Zbirka ostati smještena i doživotno čuvana u stanu darovatelja. Procjenu vrijednosti i potporu toj darovnoj ponudi dali su Branko Lučić, konzervator i dugogodišnji direktor Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu te akademik Andro Mohorovičić. Branko Lučić u svome mišljenju od 29. svibnja 1991. podsjeća da je Zbirka zaštićena kulturno-povijesna cjelina “znatne kulturno-povijesne vrijednosti” te da je Nikola Marčetić najpogodnija osoba koja će se brinuti o njezinu “funkcionalnom korištenju”. Akademik Mohorovičić u svojem mišljenju od 6. lipnja 1991. drži da je Zbirka “vrijedan i zakonom zaštićen dio naše nacionalne kulture i kulture uopće” te preporučuje gradskim službama da prihvate donaciju Nikole Marčetića. Darovni ugovor sklopljen je 22. srpnja 1991., Klasa: 612-08/91-01/6, Ur. broj: 251-06-02-91-5 (ArGUK).

² Zanimljivo je da je popis etnografskih predmeta i predmeta primijenjene umjetnosti sastavio sam darovatelj, i to prema pisanom odobrenju Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode (broj: 03-448/4, 5.10.1984., ArGUK). Regionalni je zavod pritom zasigurno

uzeo u obzir činjenicu da je Nikola Marčetić stalni sudski vještak za procjenu umjetničkih i egzotičnih zbirki i predmeta.

Knjižnica od 1.500 svezaka sadržava knjige s područja religije, povijesti, povijesti umjetnosti, medicine, sociologije, filozofije, kulturologije, antropologije, etnologije, a više od 10.000 arhivskih jedinica odnosi se na dokumente, korespondenciju, novinske članke, fotografije i kasete. Knjižnica i dokumentacija služe darovatelju u stručnom radu i on se obvezao da će ih popisati naknadno, nakon zaštite i uređenja stana.

³ Knjižnica, arhiv i manja zbirka etnografskog materijala koji su zasada dio Zbirke, zaštićeni su još 1946. od Konzervatorskog zavoda Narodne Republike Hrvatske, i to na molbu Jove Marčetića, strica Nikole Marčetića, tadašnjega visokoga činovnika u Ministarstvu rada Narodne Republike Hrvatske koji je, 26. srpnja 1946., od Komisije za sakupljanje i očuvanje umjetničkih spomenika i starina zatražio da u stanu u Vlaškoj 53 zaštiti etnomaterijal njegove Zbirke i stručnu biblioteku koja se sastoji od pravne biblioteke i rječnika (6.000 knjiga) (rješenje Konzervatorskog zavoda NRH br. 628-1946, 22.10.1946., AMKRH). Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture preventivno je zaštitio Zbirku Nikole Marčetića kao spomenika kulture rješenjem broj 03-UP/I-752/1, 23.10.1984., a Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode rješenjem Klasa: UP/I-612-08/02-03-35, Ur. broj: 251-16-02-02-01, od 26. lipnja 2002. (ArGUK)

⁴ Stan u Vlaškoj 53 u vlasništvu je Grada Zagreba, sukladno ugovoru o zamjeni nekretnina što ga je Grad Zagreb, 22. veljače 2000. sklopio sa Zavodom za platni promet, sadašnjom FINA-om, Središnjim uredom Zagreb (ArGUK).

⁵ Među ostalim, *Voljena Afrika: stvaralaštvo i život Afrike (1981.)*, *Ruke prijateljstva: izbor iz književnog stvaralaštva nesvrstanih zemalja Afrike i naroda koji se bore za oslobođenje (1979.)*, *Vijesti iz tvrdave: suvremena portugalska poezija s izborom, prijevodom i predgovorom Nikole Marčetića (1980.)*.

⁶ Ibid.

⁷ Podaci o Ivani Fischer mogu se naći u Muzejsko-kazališnoj zbirci Odsjeka za povijest hrvatskog kazališta Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Zagreb, Opatička 18.

Ambijentalna zbirka akademskog kipara profesora Roberta Frangeša-Mihanovića

**darovateljica Ivana Frangeš
Muzej grada Zagreba,
Rokov perivoj 2**

Ivana Frangeš, snaha hrvatskoga kipara Roberta Frangeša-Mihanovića, darovala je 22. srpnja 1991. Gradu Zagrebu zbirku umjetnina, kao i 12/16 obiteljske kuće na Rokovu perivoju 2 u Zagrebu, gdje je godinama živio Robert Frangeš-Mihanović sa svojom obitelji. Zbirka sadržava 419 predmeta (barokna plastika, ikone, stilski namještaj iz razdoblja od 16. do 20. st., djela hrvatskih slikara, pretežito 20. st. - B. Čikoša Sessije, S. Raškaj, O. Ivekovića, N. Rojc, N. Mašića, C. Medovića, I. Tišova, skulpture, medalje i plakete Roberta Frangeša-Mihanovića).¹ Ispunivši uvjete darovanja, Grad je po-

stao vlasnikom i većinskog dijela vile Frangeš na Rokovu perivoju 2.²

Na taj način darovateljica je željela sačuvati interijer kuće u izvornom stanju. Uvjet darovnog ugovora bio je i da se u parku na Rokovu perivoju, u neposrednoj blizini kuće, postavi fontana – Frangešov ženski akt u bronci *Elegija* – *Čeznuće* iz 1912. godine, koja je dugo bila smještena u Gliptoteci HAZU. Tim je nastojanjem Ivana Frangeš ostvarila prvotnu namjenu te skulpture. Naime, Robert Frangeš-Mihanović obvezao se o svom trošku izraditi fontanu za šetalište u blizini svoje kuće kao zahvalu Gradu Zagrebu za ustupanje javnog zemljišta, čime mu je gradska vlast omogućila potpunu realizaciju gradnje privatne kuće na Rokovu perivoju. *Elegija* je bila prva velika skulptura u bronci u jednom komadu izlivena u ljevaonici pokraj Umjetničke akademije (Marković,

Slika 48. Ambijent Zbirke Frangeš u Zagrebu, Rokov perivoj 2, 2002.

1954., 202.). Skulptura je postavljena u park na Rokovu perivoju 1994. prema idejnom rješenju arhitekta Mihajla Kranjca.

Darovateljica Ivana Frangeš kasnije je više puta dopunjavala darovanu zbirku. Godine 1995. tražila je da se radovi Roberta Frangeša-Mihanovića u njezinu vlasništvu, koji su pohranjeni u Gliptoteci HAZU, vode kao vlasništvo Grada Zagreba te da se tako označe. Želja darovateljice bila je da sva kiparova djela ostavi Gradu Zagrebu te je predlagala da se Frangešova djela iz Gliptoteke izlože u kući Frangeš, ako stručnjaci radi prezentiranja Zbirke i djela R. Frangeša-Mihanovića budu to smatrali opravdanim.

Nakon reambulacije Zbirke, prema popisu što ga je 24. listopada 2002. izradio Hrvatski restauratorski zavod, Zbirka na Rokovu perivoju 2 ima ukupno 319 predmeta (barokna sakralna plastika, ikone iz 18. st., predmeti umjetničkog obrta, stilski namještaj iz razdoblja od 16. do 20. stoljeća, djela hrvatskih slikara 20. st., skulpture, medalje i plakete Ro-

berta Frangeša-Mihanovića).³ Zbirka je zaštićeno kulturno dobro.⁴

U Gliptoteci HAZU pohranjeno je još 100 Frangešovih umjetničkih ostvarenja u vlasništvu Grada Zagreba. Knjižnica (nekoliko stotina knjiga), obiteljska dokumentacija i fotografije na lokaciji vile Frangeš na Rokovu perivoju 2 tek se trebaju popisati.⁵

Posebno je značenje Zbirke što ona čini umjetničku cjelinu s interijerom kuće. U interijer kuće,⁶ suradnjom arhitekta Viktora Kovačića i Roberta Frangeša-Mihanovića,⁷ ugrađivani su dijelovi namještaja iz franjevačkoga samostana u Klanjcu i elementi iz zagrebačke katedrale, uklanjani pri njezinoj obnovi i regotizaciji na prijelazu stoljeća (oplati, dijelovi namještaja, pojedinačni komadi namještaja).⁸ Dio namještaja arhitekt V. Kovačić projektirao je prema predlošcima, preferirajući engleski namještaj, uglavnom 18. st., dio namještaja izrađen je u Obrtnoj školi u Zagrebu, a dio je kupljen.

Vila Frangeš je kao nekretnina zaštićena rješenjem Ministarstva kulture Republike

Hrvatske 31. siječnja 2003.⁹ Značajno je djelo Viktora Kovačića i primjer ranomodernističke rezidencijalne gradnje u stilu engleske ladanjske kuće. Okućnica se sastoji od šetnice, platoa za boravak na otvorenome i ružičnjaka. Vila je publicirana kao sastavni dio reprezentativnog odabira iz Kovačićeva opusa za

Slika 49. Vila Frangeš u Zagrebu, Rokov perivoj 2, 1938.

koji je arhitekt posmrtno nagrađen Grand prixom na Expou 1925. u Parizu.

Do svoje smrti, prema odredbama ugovora, darovateljica Ivana Frangeš čuvala je i prezentirala zbirku. Odlukom Gradskog poglavarstva, zbirkom i kućom od 18. prosinca 1996. upravlja Muzej grada Zagreba.¹⁰

Prema *Muzeološkom programu uređenja ambijentalne zbirke akademskog kipara R. Frangeša-Mihanovića* autorice Vesne Vrabec iz Muzeja grada Zagreba, izrađenom 1999., stambeni dio bit će prenamijenjen u muzejsko-memorijalni prostor uz očuvanje izvorne prostorne strukture. Na tavanu bi se uredila radionica za popravke sadrenih skulptura, a na terasi kuće ljeti bi se održavali koncerti, recitali i predavanja.¹¹

Robert Frangeš-Mihanović, Eugenija Frangeš i Ivana Frangeš

Kipar *Robert Frangeš-Mihanović* (Sremska Mitrovica, 2. listopada 1872. – Zagreb, 12. siječnja 1940.) u Zagrebu se 1884. – 1889. školovao na Obrtnoj školi. Nastavio je školovanje u Beču, gdje je do 1894. pohađao *Kunstgewerbeschule*, a Umjetničku akademiju do 1895. godine. Godine 1900. dobio je stipendiju za jednogodišnji boravak u Parizu, kada su četiri njegove plakete nabavljene za *Musée du Luxembourg* (Marković, 1954., 195.). Nakon što se Auguste Rodin zainteresirao za radove mladog Frangeša, postao je čest posjetitelj Rodinova atelijera u Parizu.

U Zagrebu je Frangeš od 1895. radio kao nastavnik u Obrtnoj školi od 1895., a nakon toga do smrti bio je profesor kiparstva i upravitelj na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu.

Kao jedan od umjetnika koji je afirmirao hrvatsku modernu, sudjelovao je na izložbi prvoga Hrvatskog salona 15. prosinca 1898., na zajedničkim izložbama u zemlji i inozemstvu, kao i u previranjima na hrvatskoj umjetničkoj i društvenoj sceni svog vremena. Pridonio je, među ostalim, osnivanju novog Društva hrvatskih umjetnika (1897.) i Akademije likovnih umjetnosti (1907.), tada pod nazivom Kraljevsko zemaljsko više obrazovnište za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu. Uz Akademiju, u Zagrebu je utemeljio Ljevaonicu bronce. Od 1924. član je Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (Ljetopis JAZU, 1926., 55.).

U ranim razvojnim godinama, prema narudžbi Izidora Kršnjavoga, izradio je pet alegorijskih reljefa u bronci za zgradu vladina Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade u Opatičkoj 10 (danas Hrvatski institut za povijest). Time se pridružio talentiranim umjetnicima koji su za reprezentativne prostore Odjela za bogoštovlje i nastavu izradili zidne i stropne slike i medaljone (u Zlatnoj dvorani, zamišljenoj da bude galerija onodobnoga hrvatskog slikarstva i kiparstva, zatim u *renesansnoj i pompejanskoj* sobi). Frangešov se modernistički kiparski izraz mijenjao ovisno o pristupu, a on se kretao od alegorije do realizma, od secesijske stilizacije do impresije. Njegova bista Rimljanina – *Civis romanus* (1893.) – prvi je psihološki portret u novijoj hrvatskoj skulpturi kojim je Frangeš ujedno “uveo u (hrvatsku, nap.a.) umjetnost element ružnoga kao njenog integralnog dijela” (Marković, 1954., 36.).

Kao vrstan animalist, za modele domaćih životinja dobio je zlatnu medalju na Svjetskoj izložbi 1900. godine u Parizu. Od hrvatskih kipara bio je prvi koji se

bavio izradom medalja i plaketa i u tim je oblicima ostvario vrhunske domete (npr. *Bik*, *Vinogradari ili Berba*).¹²

Izradio je dekorativne plastike na nizu javnih zgrada u Zagrebu, primjerice, u Mihanovićevoj 3 (danas Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje), Masarykovej 1 (zgrada ondašnjega osiguravajućeg društva Kroacija) te na zgradi stare Sveučilišne knjižnice (danas Hrvatski državni arhiv). Konjanički spomenik kralju Tomislavu izrađivao je od 1928. do 1938. Taj je današnji simbol grada Zagreba postavljen na Trgu kralja Tomislava tek 1947. Frangeš je autor reljefa *Sv. Trojstvo* na pročelju zagrebačke katedrale kojega se jedna studija, izrađena u gipsu, nalazi u Zbirci Frangeš. Izradio je nadgrobnne spomenike vrhunskoga umjetničkog dometa, primjerice za mirogojske grobove zagrebačkih uglednika i kolekcionara Ive Mallina (skulptura *Seljak*) i obitelji Arko (reljef *Majčina ljubav*) u Zagrebu te za grobnicu obitelji Leitner u Varaždinu (*Spomenik smrti*).

Kiparova majka bila je Izabela pl. Mihanović (1846. – 1907.), nećakinja pjesnika Antuna Mihanovića, iz čije su pjesme *Horvatska domovina*, objavljene 1835., uzete riječi za hrvatsku državnu himnu *Lijepa naša domovino*, a otac Šimun Frangeš (1836. – 1907.), gimnazijski profesor. Robert je bio jedno od šestoro djece Šimuna i Izabele Frangeš.

Eugenija Frangeš (Zagreb, 1874. – 30. studenog 1935.), rođena Kopač, završila je Djevojačku školu u Zagrebu, a u Parizu je stekla svjedodžbu francuskog jezika i književnosti. Slikanje je učila u Zagrebu kod Otona Ivekovića, a želja da se posveti kiparstvu dovela je i do poznanstva s Robertom Frangešom. Vjenčali su se 1900. godine. Godine 1913. osnovala je Udrugu za uščuvanje i promicanje hrvatske pučke umjetnosti, angažirajući se na prosvjećivanju, posebice žena iz puka, i čuvanju tradicionalnih obrta radi jačanja gospodarskog utjecaja pučkog obrta. Također je sudjelovala u osnivanju Hrvatskog radiše (*Hrvatski biografski leksikon*, IV. svezak, 1998.). Stručno se usavršila na području tradicionalne narodne umjetnosti, poticala je osnivanje seljačkih zadruga za narodni obrt, vodila tečajeve, držala predavanja i pisala članke o domaćemu i stranom umjetničkom obrtu, pučkoj umjetnosti te o povijesnim spomenicima (Frangeš, E., 1924.). Smatrala

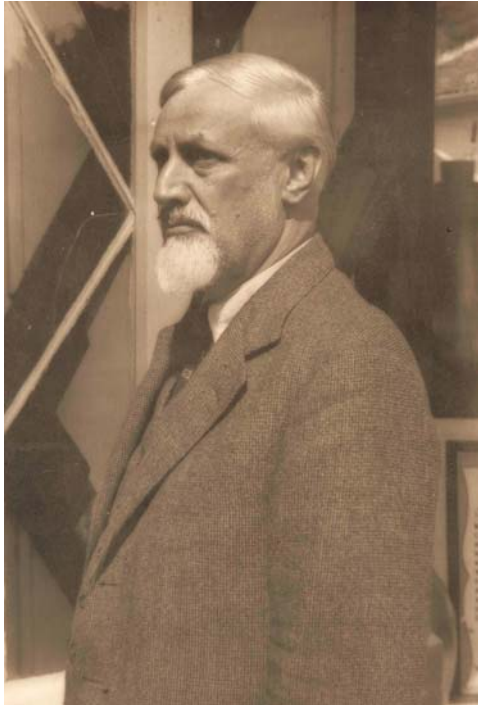
Slika 50. Ivana Frangeš sa suprugom Markom (u sredini) i prijateljima, oko 1960.

je da takvi njezini napisi mogu poslužiti “onoj široj hrvatskoj javnosti“ (Frangeš, E., 1924.) koja nije upoznata sa stručnim i znanstvenim raspravama o tim temama. Organizirala je izložbe narodnoga kućnog obrta u zemlji i inozemstvu (Pariz). Započela je rad na Rječniku narodnih naziva (Marković, 1954., 211.).

Od radova Eugenije (Ženke) Frangeš u Zbirci Frangeš nalazi se ulje s motivom mrtve prirode s kraja 19. stoljeća, bista Dantea i reljef Rimljanina, oba iz 1900., te *Glava seljanke s ogrlicom oko vrata* iz 1904. Eugenija Frangeš izradila je za vilu Frangeš metalnu kvaku za ulazna vrata u obliku zmaja.

U Zbirci Frangeš dva su portreta Eugenije Frangeš: reljef u bronci nesigurne atribucije i brončana bista koju je izradio njezin suprug.

Slika 51. Robert Frangeš-Mihanović, oko 1930.

Otac Eugenije Frangeš bio je odvjetnik dr. Josip Kopač, a majka Klementina Šimrak. Robert Frangeš Mihanović i Eugenija Frangeš imali su dvoje djece – Branku Hegedušić Frangeš (1906. – 1985.), akademsku slikaricu i Marka Frangeša (1902.- 1965.), inženjera fizike.

Ivana Frangeš (Zagreb, 26. svibnja 1919. – 17. ožujka 1998.), rođena Biškupović, snaha kipara Roberta Frangeša-Mihanovića, završila je trgovačku školu. Radila je kao referentica i tajnica u Hidrometeorološkom zavodu, gdje se upoznala s budućim suprugom, ing. Markom Frangešom (1902. – 1965.), sinom Roberta Frangeša-Mihanovića. Marku Frangešu, za kojega se udala 3. rujna 1949., bila je druga žena, nakon operne pjevačice Vere Misite. Neko vrijeme amaterski se bavila slikanjem.¹³

Slika 52. Eugenija Frangeš, oko 1900.

Bilješke

¹ Ivana Frangeš naslijedila je 1981., prema rješenju Općinskog suda u Zagrebu, Zbirku i sve nekretnine povezane sa Zбирkom na Rokovu perivoju 2 nakon smrti svoga supruga Marka Frangeša, sina Roberta Frangeša-Mihanovića. Ivana Frangeš dostavila je Gradu Zagrebu darovnu ponudu 7. kolovoza 1989.. Uvjeti ponude bili su da Grad Zagreb sačuva Zbirku kao jedinstvenu ambijentalnu cjelinu i otvori je javnosti, da se darovateljici u gotovini isplati 50% vrijednosti peterosobnoga stana u kojemu se nalazi Zbirka i u kojemu darovateljica stanuje, da darovateljica bude doživotna upraviteljica Zbirke i da joj se za to isplaćuje novčana naknada te da Grad Zagreb na Rokovu perivoju postavi Frangešovu skulpturu *Elegija*. U dopuni darovne ponude od 19. ožujka 1991. darovateljica je kao uvjet darovanja zatražila da Zbirka umjesto naziva Memorijalni muzej nosi naziv Ambijentalna zbirka akademskog kipara profesora Roberta Frangeša-Mihanovića. Popis predmeta i valorizaciju darovne ponude izradio je Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, a potpisao ga je direktor Damjan Lapajne. Zavod je preporučio da Grad Zagreb svakako prihvati donaciju, koju bi, prema mišljenju Zavoda, "trebalo prezentirati u izvornom ambijentu gdje je i smještena". Zavod se pozvao i na prethodno rješenje Konzervatorskog zavoda broj: 1314-1956, 23.10.1956., u kojemu je navedeno da "zbirka spada u red najvrednijih privatnih zbirki u NR Hrvatskoj, osobito zbog ugrađenog inventara stare zagrebačke katedrale", kao i na mišljenje Radne grupe za privatne umjetničke zbirke, koju je 1976. osnovao USIZ kulture grada Zagreba (v. pogl. 3., toč. 3.1. ovoga rada). Radna grupa bila je sastavljena od muzeologa, povjesničara umjetnosti i gradskih službenika (Ivo Maroević, Nada Križić, Krunoslav Lešić, Ljiljana Poljak, Vesna Lukatela, Stanko Staničić, Marijan Susovski, Nada Premerl, Dubravka Mladinov, Radoslav Putar), koji su kulturno-povijesnu i umjetničko-povijesnu vrijednost Zbirke vidjeli u "povezanosti arhitekture, uređenja ambijenta i pojedinih predmeta u ambijentu" te u "cjelini raznorodnog materijala povezanog jedinstvenom koncepcijom kreiranja stambenog prostora arh. V. Kovačića" (mišljenje Regionalnog

zavoda, Klasa: 612-08/98-01/139, Ur.br. 380-19-03-89-1, 4.8.1989., ArGUK). U trenutku darovanja, 22. srpnja 1991., na popisu Zbirke bilo je, prema popisu Regionalnog zavoda za zaštitu kulture i prirode iz listopada 1986. kao sastavnom dijelu darovnog ugovora, ukupno 106 predmeta (popis se temeljio na popisu KOMZE od 4. srpnja 1946., prema kojemu je tadašnji Konzervatorski zavod Hrvatske izdao rješenje o zaštiti broj: 514-1946, 12.7.1946., AMKRH), ali je kasnijim darivanjima Ivane Frangeš te revizijom i popisivanjem svih predmeta Zbirke, utvrđeno da je u vlasništvu Grada Zagreba ukupno 419 predmeta. To je potvrđeno i rješenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske o zaštiti zbirke Klasa: UP-I-612-08/03-01-06/429, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, od 23. 9. 2003. (ArGUK). Tako su predmeti Zbirke navedeni na popisu uz darovni ugovor, Klasa: 612-01/89-01/07, Ur. broj: 251-06-02-91-14, od 22. srpnja 1991., koji je u listopadu 1986. izradila Ida Slade Šilović, konzervatorica Regionalnoga zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, u dopunama popisu Zbirke što su ih izradili Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, Klasa: 612-08/92-01/116, Ur. broj: 380-19-03-92-2, 27. listopada 1992., Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Klasa: 612-08/94-0161, Ur. broj: 251-16-95-03, 3. srpnja 1995., Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Klasa: 612-08/94-01/61, Ur. broj: 251-16-95-04, 9. kolovoza 1995., te na popisu Hrvatskoga restauratorskog zavoda od 24. listopada 2002. koji, osim umjetničkih predmeta Zbirke, obuhvaća i predmete koji nemaju umjetničke vrijednosti, ali su od ambijentalne vrijednosti za Zbirku i nalaze se u dijelu obiteljske kuće Frangeš na Rokovu perivoju 2, kao i na popisu pohranjenih skulptura akademskog kipara prof. Roberta Frangeša-Mihanovića u Gliptoteci HAZU od 19. siječnja 1998.

² Grad Zagreb je, prema ugovoru Klasa: 612-01/89-01/07, Ur. broj: 251-06-02-91-4, od 22. 7. 1991. (ArGUK), postao vlasnikom i 12/16 obiteljske kuće u Zagrebu, Rokov perivoj 2, popisni broj 4154, sagrađene na k.č. 1202 i upisane u z.k.ul. 512 k.o. Grad Zagreb kao zemljišno knjižno tijelo A II, što u naravi čini peterosobni stan s nusprostorijama na tavanu i u podrumu,

- zajedno s građevinskim zemljištem na istoj k.č. i upisanom u isti z.k.ul. kao zemljišno-knjižno tijelo A I koje se sastoji od zida, dva dvorišta i vrta površine 475, 4 čhv ili 1.710 m². Riječ je o onom dijelu obiteljske kuće na Rokovu perivoju 2 koji je bio u vlasništvu Ivane Frangeš i kojemu je vlasnik postao Grad Zagreb nakon što je ispunio uvjete iz darovnog ugovora te Ivani Frangeš isplatio polovicu vrijednosti njezina suvlasničkog dijela. Elaborat o procjeni vrijednosti stana u visini 3.852.636,70 dinara izradio je Gradski komitet za prostorno uređenje i komunalne poslove 3. svibnja 1990., a darovateljici je, 22. kolovoza 1991., preračunano zbog inflacije, isplaćena polovicu vrijednosti 12/16 suvlasničkih dijelova obiteljske kuće koja je u tom trenutku iznosila 275.000,00 njemačkih maraka u dinarskoj protuvrijednosti (izjava Ivane Frangeš od 22. kolovoza 1991., ArGUK). Grad Zagreb obvezao se da će održavati nekretninu kako bi se Zbirka Frangeš sačuvala i mogla prezentirati javnosti.
- ³ Zbirka Frangeš, evidencija i opis stanja, Hrvatski restauratorski zavod, 24. listopada 2002. Popis obuhvaća 319 predmeta. Prilikom primopredaje zbirke Muzeju grada Zagreba utvrđeno je da nedostaje 5 predmeta s popisa (ArGUK).
- ⁴ Rješenje o upisu na listu zaštićenih kulturnih dobara Ministarstva kulture RH – Klasa: UP-I-612-08/03-01-06/429, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, 23. 9. 2003.
- ⁵ Popis pohranjenih skulptura akademskog kipara prof. Roberta Frangeša-Mihanovića u Gliptoteci HAZU nosi datum 19. siječnja 1998. (ArGUK).
- ⁶ Interijer vile Frangeš detaljno je obradila Nina Gazivoda (2004.): *Interijer vile Frangeš, Rokov perivoj 2, Peristil* 47, 115-134.
- ⁷ Viktor Kovačić je autor projekta cijele kuće na Rokovu perivoju 2 iz 1910. godine. Stoga bi se muzejskim postavom Zbirke Frangeš moglo upućivati i na život i stvaranje V. Kovačića, koji su djelomično dokumentirani i Memorijalnim stanom Viktora Kovačića, te tako tematski povezati dvije značajne donacije Gradu Zagrebu.
- ⁸ Katedrala je regotizirana prema projektu F. Schmidta, čiju je izvedbu, uz određene izmjene, nastavio H. Bollé. Dijelovi barokne raskoši interijera katedrale jednostavno su izbacivani i rasprodavani. Korišteni su za uređenje privatnih prostora, preoblikovani ili u izvornom stanju, dobivali su funkcionalnu namjenu ili su služili za dekoraciju prostora.
- ⁹ Rješenje Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Klasa: UP-I-612-08/02-01/1015, Ur. broj: 532-10-1/8-03-2, od 31. 1. 2003. (ArGUK). Prethodno rješenje o zaštiti vile na Rokovu perivoju 2 donio je Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu – br. 02-13/77-1967 od 24. 7. 1967. (ArGUK).
- ¹⁰ Gradsko poglavarstvo grada Zagreba donijelo je 18. prosinca 1996. zaključak kojim darovanu Zbirku, zajedno s darovanom nekretninom (12/16 obiteljske kuće s pripadajućim građevinskim zemljištem – zidom, dvama dvorištima i vrtom površine 1.710 m²) nakon darovateljčine smrti predaje na upravljanje Muzeju grada Zagreba. Zbirka Frangeš je privremeno zatvorena zbog sanacije kuće i dostupna je samo zainteresiranim stručnjacima.
- ¹¹ Vrabec, V. (1999): *Muzeološki program uređenja ambijentalne zbirke akademskog kipara Roberta Frangeša Mihanovića*, Muzej grada Zagreba.
- ¹² Naručivanje umjetnički izrađenih medalja započeo je zagrebački gospodarstvenik, mecen i skupljač Ivo Mallin (1853. – 1907.) radi unapređivanja hrvatskoga gospodarstva.
- ¹³ Podaci iz autorova razgovora s darovateljicom.

Zbirka lutaka u narodnim nošnjama iz cijeloga svijeta Ljeposlava Perinića

darovatelj Ljeposlav Perinić

Etnografski muzej,
Mažuranićev trg 14

Ljeposlav Perinić, hrvatski iseljenik i domoljub iz Argentine, darovao je 22. prosinca 1992. Gradu Zagrebu zbirku od 227 lutaka u narodnim nošnjama iz 107 država svijeta, koje je tijekom posljednja tri desetljeća dobio kao dar od poznatih svjetskih državnika i uglednih pojedinaca i ustanova u svijetu. Sastavni dio Zbirke je dokumentacija o lutkama i prepiska sa svjetskim državicima (300 pisama), napisi i podaci o izlaganju Zbirke diljem svijeta, pozitivni i negativni odgovori upućeni skupljaču.¹

Motivi darovanja bili su rodoljubne naravi. Darovatelj je zbirku i nakon donacije dopunjavao novim akvizicijama.²

Zbirka Perinić svojom građom i načinom nastanka predstavlja bogatstvo narodne kulture i upućuje na univerzalne humanističke vrijednosti. U argentinskom gradu Don Torcuatu (pokraj Buenos Airesa), gdje je prvi put izložena 1965. godine, postavljena je spomenploča jer je sav novčani prihod izložbe bio namijenjen u dobrotvorne svrhe (za gradnju prvog kata tamošnje osnovne škole).

Skupljaču su prve lutke stigle 1962. godine od prve dame Meksika Eve Samano de Lopes Mateos te predsjednika SR Njemačke Konrada Adenauera.³ U dokumentaciji Zbirke Perinić kurioziteti su odgovori engleske kraljice koja "ne šalje darove nepoznatim osobama", francuskog predsjednika koji "u predsjednikovoj palači ne drži lutke koje bi mogao poslati" te odgovor predsjed-

Slika 53. Zbirka Perinić u Turističko-informativnom centru, Zagreb, Zrinski trg 14

nika Srednjoafričke Republike, u kojoj je Perinićev zahtjev potaknuo otvaranje tvornice za proizvodnju lutaka. Predsjednik Egipta G. A. Naser svake je godine nakon slanja lutke nastavio Periniću čestitati Božić i novu godinu (*Poklisarke, Lutke svijeta – Zbirka Perinić*, 1991.). Komisija Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode Zbirku je 1992. godine ocijenila kao "kulturološki kuriozitet", posebice zbog ideje o načinu skupljanja, ali uz napomenu da lutke imaju suvenirsku vrijednosti. Predloženo je čuvanje Zbirke u prostorima Etnografskog muzeja. Ista je Komisija odbila Zbirku kao donaciju Gradu Zagrebu s obrazloženjem da se građa ne može smatrati etnografskom. Unatoč negativnome mišljenju stručnjaka, Grad Zagreb je 22.

Slika 54. Ljeposlav Perinić, 1994.

prosinca 1992. s darovateljem Zbirke sklopio darovni ugovor. Stalno izlaganje Zbirke i naknada donatoru utvrđeni su 12. ožujka 1999. ugovorom s Turističkom zajednicom grada Zagreba, koja je prepoznala kulturološku atraktivnost zbirke Perinić i njezin potencijal u promidžbi grada Zagreba kao turističkog odredišta.⁴ Etnografski muzej preuzeo je upravljanje zbirkom, a Turistička zajednica grada Zagreba uvrstila ju je u svoj program rada, s obvezom uređenja prostora za stalnu prezentaciju, te je 14. prosinca 2000. dio Zbirke izložila javnosti u prostorijama Turističko-informativnog centra u Zagrebu, na Zrinskom trgu 14.

Ljeposlav Perinić

Ljeposlav Perinić (Split, 18. svibnja 1922. – Buenos Aires, 12. ožujka 2005.), “kralj lutaka”⁵, hrvatski iseljenik u Argentini, gdje je veći dio radnoga vijeka radio kao bankovni službenik.

Studirao je pravo u Zagrebu. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata radio je kao radijski novinar. S Marijom Prpić

vjenčao se 1946. u austrijskom logoru Asten. S ostalim hrvatskim izbjeglicama 1947. godine oboje odlaze u Italiju, pa Argentinu. Prije zapošljavanja u banci živio je od različitih poslova, od fizičkih do činovničkih. U emigraciji je aktivnoradio na izdavanju djela hrvatskih autora. Imao je tri kćeri, a jedna od njih, Zdravka Teresa Perinić

de Bellofatto, nastavlja skupljati lutke i popratnu dokumentaciju.⁶

Bilješke

¹ Ljeposlav Perinić uputio je Gradu Zagrebu darovnu ponudu 11. rujna 1991., a dopunu 29. rujna 1992. U njima naglašava da mu je želja nakon 47 godina provedenih izvan Hrvatske hrvatskom narodu i Gradu Zagrebu pokloniti svoju zbirku lutaka iz cijeloga svijeta, uz jedini uvjet - da mu se odobri novčana naknada za nabavu novih akvizicija. Popis Zbirke lutaka izradio je Etnografski muzej u Zagrebu, a potvrdio ga je Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode. U mišljenju članova komisije iz Etnografskoga muzeja, koju su činile Aida Brenko, Nerina Eckhel i Ivanka Ivkanec, i koje je bilo sastavni dio popisa Zbirke, navodi se da je “unatoč suvenirskom karakteru većine lutaka... Zbirka izuzetno atraktivna i vrlo vrijedna zbog ideje međusobnog povezivanja naroda i kultura svijeta... te... da je kulturološka vrijednost zbirke u njezinoj cjelovitosti” (dopis Gradskog zavoda Klasa: 612-08/92-01/44, Ur. broj: 251-16-92-4, 28. 9. 1992., ArGUK). Zanimljivo da Zavod u svojem mišljenju nije izričito preporučio prihvaćanje darovne ponude već je samo ponovio da “zbirka predstavlja kulturološki kuriozitet sakupljen kroz četrdesetak godina” te da bi Etnografski muzej

adekvatno “čuvao, obradio i prezentirao ovu vrijednu i atraktivnu donaciju“. U to je vrijeme pri Izvršnom vijeću Skupštine grada Zagreba djelovala i posebna Komisija za ocjenu ponuda darovanja koju su činili dvoje zamjenika predsjednika Izvršnoga vijeća, Marina Matulović Dropulić i Milivoj Jurišić, sekretarica Sekretarijata za obrazovanje, kulturu i znanost Naima Balić te vanjski eksperti Vera Kružić Uchytel i Radovan Ivančević. Vera Kružić Uchytel i Radovan Ivančević u svojem su mišljenju izričito naglasili da “je riječ o suvremenim lutkama suvenirskog karaktera, a ne o originalnoj etnografskoj građi kulturno-povijesne ili umjetničke vrijednosti“, da “kolekcija može biti atraktivna za povremene izložbe, ali ne zadovoljava kriterije... autentične građe koju hrvatski muzeji skupljaju i obrađuju“ te su predložili da donator kolekciju pokloni izravno Muzeju, bez materijalnih obveza na teret Grada Zagreba (mišljenje Vere Kružić Uchytel i Radovana Ivančevića od 27. studenog 1992., ArGUK). Komisija za ocjenu ponuda darovanja podržala je to mišljenje (zapisnik Klasa: 612-13/92-01/130, Ur.broj: 251-06-02-92-11, 30.11.1992., ArGUK). Zaključkom koji je donijelo Izvršno vijeće Skupštine grada Zagreba 14. prosinca 1992., Klasa: 021-05/92-01/13, Ur. broj: 251-01-03/1-92-2, 14. 12. 1992., utvrđeno je da Izvršno vijeće prihvaća mišljenje članova Stručne komisije za valorizaciju darovne ponude (dr. Vere Kružić Uchytel i dr. Radovana Ivančevića), prema kojemu Zbirka “ne zadovoljava kriterije autentične i originalne etnografske građe kulturno-povijesne vrijednosti te nema uvjete da stekne status donacije Gradu Zagrebu“. Izvršno vijeće u zaključku također predlaže da donator Zbirku izravno daruje Etnografskome muzeju, koji bi je trebao čuvati, obrađivati i prezentirati te voditi i označiti kao Zbirku Perinić (ArGUK). Unatoč takvome mišljenju, i bez pozitivnog mišljenja ondašnjega Gradskog ureda nadležnoga za područje kulture, Izvršno vijeće Skupštine grada Zagreba sklopilo je s Lj. Perinićem darovni ugovor, Klasa: 612-13/92-01/130, Ur.

broj: 251-06-02-92-15, 22. 12. 1992., kojim je utvrđeno da Ljeposlav Perinić daruje Zbirku lutaka u narodnim nošnjama iz cijelog svijeta Izvršnom vijeću Skupštine grada Zagreba (!) te da u muzejskoj ustanovi kojoj će se predati Zbirka na upravljanje mora biti označena kao Zbirka Perinić. Također je utvrđeno da će novčanu naknadu donatoru isplaćivati društvo Texhol, d.o.o., Zagreb, Šostarićeva 10. (ArGUK). Darovni je ugovor je osim darovatelja potpisao predsjednik Izvršnog vijeća Mladen Vedriš te direktor društva Texhol, d.o.o. Andrija Kovačević.

² Prema evidenciji Zbirke koju vodi Etnografski muzej u Zagrebu, do lipnja 2005. u Zbirci se nalazilo ukupno 350 lutaka, popratni dopisi, stolne zastavice većine zemalja svijeta, pisani prigodni govori donatora te četiri kataloga izložbi (ArGUK).

³ Podaci potječu iz bilježaka načinjenih tijekom autorovih višegodišnjih razgovora s donatorom. Priča o nastanku Zbirke može se pročitati i na: Lj. Perinić i D. Žubrinić, *Ljeposlav Perinić – El Rey de las Muñecas*, Web stranice posvećene Zbirci Perinić: <http://www.croatianhistory.net/etf/dolls.html>
<http://perinic.zagreb-touristinfo.hr/zbirka.htm>

⁴ Grad Zagreb, Turistička zajednica grada Zagreba – Turistički ured i Ljeposlav Perinić sklopili su ugovor br. 43, s datumom 12. ožujka 1999., u kojemu je utvrđeno da je Zbirka darovana Gradu Zagrebu prema ugovoru od 22. prosinca 1992., da njome upravlja Etnografski muzej te da Zbirka svojom atraktivnošću i jedinstvenošću treba poslužiti u promidžbene svrhe grada Zagreba. Tim je ugovorom Turistička zajednica grada Zagreba (TZGZ) preuzela i obvezu isplate mjesečne novčane naknade Ljeposlavu Periniću, a obvezala se i da će Zbirku Perinić uvrstiti u turističke materijale o gradu Zagrebu i osigurati dostupnost Zbirke posjetiteljima kako bi ona služila za promidžbu Zagreba (ArGUK).

⁵ “Kraljem lutaka“ Perinića je nazvao meksički novinar u jednome od brojnih novinskih napisa o Zbirci Perinić u svijetu.

⁶ Podaci iz autorova razgovora s donatorom.

Zbirka Branka Majera i Katje Matković- Majer

**darovateljica Katja Matković-Majer
Muzej za umjetnost i obrt,
Trg maršala Tita 10**

Katja Matković-Majer, supruga pok. Branka Majera, redatelja, novinara i scenarista, koja je godinama i sama radila kao filmska djelatnica (filmska montažerka), darovala je 17. kolovoza 1993. Grqadu Zagrebu zbirku stilskoga namještaja, umjetničkih slika (hrvatskih slikara 19. i 20. stoljeća:

Vilima Svečnjaka, Mencija Clementa Crnčića, Miroslava Kraljevića, Josipa Plančića, Ignjata Joba, Vanje Radauša, Slavka Šohaja, Frane Šimunovića, Dalibora Paraća, Koste Angelija Radovanija), skulptura i predmeta umjetničkoga obrta, koju je prikupila sa svojim suprugom Brankom Majerom.¹ Zbirka ima ukupno 92 predmeta. Osim slika i skulptura, sastavni dio Zbirke su vrijedne ikone, namještaj iz razdoblja baroka i bidermajera te srebrni predmeti iz razdoblja secesije.²

O vrijednosti Zbirke kao cjeline, pojedinih predmeta i ambijenta stana, afirmativno su se izjasnili članovi stručne komisije, ugledni povjesničari umjetnosti Radovan Ivančević, Vera Kružić Uchytíl i Đuro Vandura.³

Zaključkom o prihvaćanju donacije određeno je da će darovana Zbirka ostati smještena i čuvana u stanu darovateljice, a nakon njezine smrti predat će se na trajno čuvanje, održavanje i prezentiranje Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu. Zbirka ne treba ostati jedinstvena cjelina, ali se predmeti pri izlaganju trebaju označiti kao Donacija Branka Majera i Katje Matković-Majer Gradu Zagrebu.⁴ Za života darovateljice Zbirka je bila čuvana u njezinu stanu. Pristup Zbirci, prema ugovoru o darovanju, bio

Slika 55. Ambijent stana Matković-Majer u Zagrebu, Zvonimirova 22, 1993.

je omogućen djelatnicima kulturno-znanstvenih ustanova i zainteresiranim stručnjacima. Nakon darovateljicine smrti, Zbirka je 19. rujna 2001. premještena u Muzej za umjetnost i obrt. Ondje je raspoređena u šest muzejskih zbirki i dostupna je stručnjacima.

Katja Matković-Majer i Branko Majer⁵

Katja Matković Majer (Stari Grad na Hvaru, 29. siječnja 1916. – Zagreb, 24. ožujka 2001.), završila je trgovačku školu i nakon preseljenja u Zagreb, od 1938., radila je kao činovnica. Od 1947. počinje raditi kao montažerka i asistentica dokumentarnih i igranih filmova u Jadran-filmu (*Dokumenti jednog vremena, Jadran, Plavi 9*). Od 1952. do umirovljenja 1978. u statusu je slobodne filmske djelatnice radi kao sekretarica režije, asistentica montaže i glavna montažerka niza hrvatskih igranih filmova (*Sinji galeb, Svoga tela gospodar, Tko pjeva zlo ne misli, Imam dvije mame i dva tate, Događaj, Kaja, ubit ću te!*), dokumentarnih filmova (pretežito s područja povijesti kulture i umjetnosti: *Meštrović, Majstor Augustinčić, Zadarska riznica, Dioklecijanova palača, Viđeno na Griču,*

Slika 56. *Katja Matković-Majer, oko 1960.*

Slika 57. *Branko Majer, oko 1970.*

Belec, Juraj Dalmatinac, Ignjat Job) kao i TV serija (*U registraturi, Gruntovčani*). Suradivala je s poznatim hrvatskim filmskim i televizijskim redateljima Krešom Golikom, Vatroslavom Mimicom, Obradom Gluščevićem, Brankom Majerom i Brankom Bauerom. Katja Matković Majer potječe iz poznate obitelji pomoraca i pomorskih kapetana Matković s Pelješca, a njezin otac Josip Matković bio je sudac u Orebiću i Splitu te od 1936. do 1941. sudac Stola sedmorice u Zagrebu.⁶ *Branko Majer* (Zagreb, 8. ožujka 1914. – Zagreb, 2. svibnja 1989.), radio je kao filmski i televizijski režiser, novinar i scenarist. Od 1945. do 1946. radio je na Radio Zagrebu, a od 1946. do umirovljenja u Jadran-filmu i Zagreb-filmu. Režirao je filmove i dokumentarne filmove s temama iz kulturne povijesti (*Ignjat Job, Matoš naš svagdašnji, Jedrenjaci, Panopticum Croaticum*). Režirao je srednjometražni igrani film *Jurnjava za motorom*. Godine 1977. dobio je nagradu za životno djelo “Vladimir Nazor“. Bio je član međunarodnih filmskih žirija, a njegovi filmovi prikazivani su na fil-

mskim festivalima u Veneciji, Karlovim Varyma i Oberhausenu.

Bilješke

¹ Zaključak o prihvaćanju donacije gospođe Katje Matković Majer donijelo je Gradsko poglavarstvo grada Zagreba 17. kolovoza 1993., Klasa: 612-13/93-01/1, Ur. broj: 251-01-03/3-93-2, 17. 8. 1993.

Ugovor o darovanju sklopljen je 17. kolovoza 1993., Klasa: 612-13/93-01/1, Ur. broj: 251-01-03/3-93-3, 17. 8. 1993., i njime se potvrđuju odredbe iz zaključka (ArGUK).

² Katja Matković Majer uputila je darovnu ponudu Gradu Zagrebu 19. veljače 1992, a dopune darovne ponude 20. travnja 1992. i 15. lipnja 1992. U ponudi Katja Matković Majer navodi da je Zbirka koja je "nastala marom moga supruga Branka Majera i mojom" kompleksna zbirka o kojoj su se pohvalno izrazili stručnjaci s kojima je kontaktirala te da je uvjerena kako bi Zbirka "znatno obogatila sliku kulturnog identiteta našeg grada". Osnovni uvjeti darovne ponude bili su da Zbirka ostane u darovateljičinu stanu, da joj se za njezino čuvanje osigura novčana naknada te da se nakon darovateljičine smrti, Zbirka premjesti na daljnje čuvanje i obradu u Muzej za umjetnost i obrt. Popis Zbirke, koji čini sastavni dio ugovora o darovanju, izradio je Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode (stručna savjetnica Nina Gazivoda), Klasa: 612-08/92-01/79, Ur. broj: 251-16-92-10, 7. 1. 1993. (ArGUK).

³ Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode osnovao je komisiju za valorizaciju darovne ponude koju su činili: za namještaj Vera Kružić Uchytel, za slikarstvo i skulpturu Đuro Vandura te za Zbirku kao cjelinu i ikone Radovan Ivančević. Vera Kružić Uchytel u svojem mišljenju od 9. prosinca 1992. navodi da je riječ o vrijednoj zbirci kojom bi se "obogatili fondusi zbirke Muzeja za umjetnost i obrt" te je Zbirku usporedila sa Zbirkom Ljube Penić, koja je također darovana Gradu Zagrebu i danas se nalazi u Muzeju za umjetnost i obrt. Đuro Vandura u svojem mišljenju od 27. studenoga 1992. navodi da se u Zbirci nalaze neka antologijska slikarska ostvarenja Slavka Šohaja, Viliama Svečnjaka i Frana Šimunovića te crteži Menicija Klementa Crnčića, Miroslava Kraljevića i

Vanje Radauša, kao i izvrsna zbirka skulptura Radauša, Sabolića, Radovanija i Perića. Vandura preporučuje donaciju navodeći da je ona "prilično povećanje ukupne vrijednosti nacionalnog blaga". Radovan Ivančević je u mišljenju od 23. siječnja 1993. naglasio autentičnost i vrijednost Zbirke u cjelini koja "svjedoči o razini kulture stanovanja u Zagrebu". Zbog vrijednosti pojedinih predmeta Ivančević je čak predložio da se razmotri mogućnost da predaje grafika Kabinetu grafike HAZU, a slike Joba, Radauša, Svečnjaka i Šimunovića Modernoj galeriji, od kojih bi neke (Šohaj) trebale biti uključene i u stalni postav Moderne galerije (ArGUK).

⁴ Kao bilješka 1.

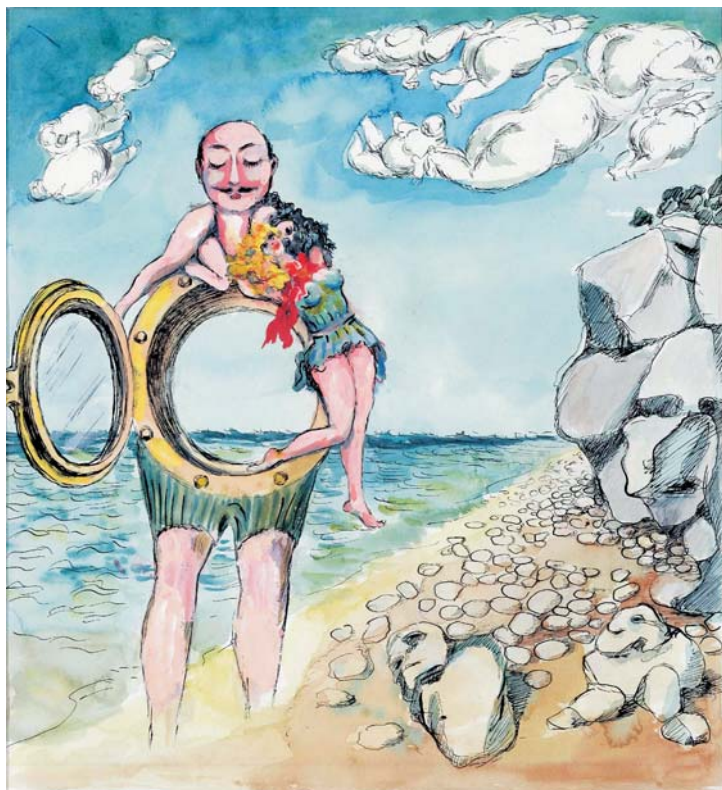
⁵ Za biografske podatke o bračnom paru Majer korišteni su personalni dosjei iz arhiva Hrvatskog društva filmskih djelatnika, Zagreb, Britanski trg 12.

⁶ Arhivska građa Zbirke Matković-Majer u Muzeju za umjetnost i obrt.

Zbirka slikarskih i arhitektonsko-urbanističkih radova umjetnika, arhitekta i urbanista Josipa Seissela

darovateljica Silvana Seissel Muzej suvremene umjetnosti, Habdelićeva 2

Silvana Seissel, pejzažna arhitektica, udovica pok. hrvatskog umjetnika, utemeljitelja konstruktivizma, poznatoga avangardnog slikara i slavnoga urbanista i arhitekta Josipa Seissela, darovala je 17. kolovoza 1993. Gradu Zagrebu veliku zbirku njegovih slikarskih i arhitektonsko-urbanističkih radova. Zaključkom o prihvaćanju donacije gospođe Silvane Seissel, koji je donijelo Gradsko poglavarstvo grada Zagreba, ujedno je određeno da će se darovana zbirka predati na trajno čuvanje, održavanje i prezentiranje Galerijama grada Zagreba (današnji Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu). Ugovorom se ne određuje da

Slika 58. Josip Seissel: 3C i tričarije br. 6 (Prozor-čica mara-mica), 1939., akvarel, tuš, tempera na papiru, 30,5 x 38 cm (iz donacije Silvana Seissel Gradu Zagrebu)

Zbirka treba ostati jedinstvena cjelina, već samo da se pojedini predmeti pri izlaganju trebaju označiti kao Donacija Silvane Seissel Gradu Zagrebu.¹ Zbirka sadržava 2.654 ostvarenja Josipa Seissela s područja slikarstva (nadrealistički radovi u tehnici crteža i kolaža te apstraktni radovi u pastelu i raznim kombiniranim tehnikama) nastala u razdoblju od 1920. do 1986. godine, te 545 djela (projekata i drugih radova) s područja arhitekture i urbanizma, koja su podijeljena u devet tematskih područja (parkovi, groblja, memorijalna područja i spomen-parkovi, vile, zakladni blokovi, gradovi, Sveučilišni grad i Sveučilišni trg u Za-

grebu), a nastala su u razdoblju od 1930. do 1985.²

U darovnoj ponudi Gradu Zagrebu od 11. rujna 1992. Silvana Seissel naglašava da unatoč skromnim primanjima nije rasprodavala umjetničku ostavštinu Josipa Seissela da bi sačuvala njezinu cjelovitost i željom da ostavština “ostane sastavni dio hrvatske kulturne baštine”.³

Ustručnomemišljenju koje su o toj darovnoj ponudi napisale Galerije grada Zagreba, a potpisao tadašnji direktor Galerija Davor Matičević, što je prihvatio i Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kul-

ture i prirode 1992., navodi se da bi donacija Seissel bila “veliko obogaćenje za fundus Galerija grada Zagreba, odnosno za cjelokupan fundus naše umjetnosti... te da spada među značajnije donacije u Republici Hrvatskoj”.⁴

Muzej suvremene umjetnosti (u vrijeme donošenja zaključka o prihvaćanju donacije djelovao je pod nazivom Galerije grada Zagreba) kojemu je donacija predana na upravljanje, dužan je Zbirku Seissel obrađivati i povremeno izlagati javnosti. Nakon izgradnje nove zgrade Muzeja suvremene umjetnosti, dio dijela iz donacije Seissel bit će izložen u sklopu stalnog postava Muzeja, čime će biti,

prema riječima Silvane Seissel, ostvarena i želja Josipa Seissela o izboru ustanove u kojoj bi bili posthumno pohranjeni njegovi radovi. Dio donacije koji sadržava arhitektonsku i urbanističku građu također je smješten u Muzej suvremene umjetnosti, gdje je građa obrađena i pohranjena u digitalnom obliku.

Prema uvjetima te donacije Gradu, slikarski dio Seisselova opusa obradio je 1977. Marijan Susovski u opsežnoj monografiji objavljenoj u povodu prezentiranja Zbirke u Domu hrvatskih likovnih umjetnika u Zagrebu,⁵ dok će javna prezentacija javnosti dijela donacije s arhitektonskom i urbanističkom ostavštinom, bilo samostalno, bilo u kontekstu cjelokupnoga arhitektonskog i urbanističkog rada Josipa Seissela, tek uslijediti.

Silvana Seissel i Josip Seissel

Silvana Seissel (Zagreb, 7. svibnja 1912.), rođena Plavšić, pejzažna arhitektica, supruga Josipa Seissela jedna je od prvih oblikovateljica pejzaža u Hrvatskoj.

Trgovačku školu, zatim stručnu školu za dizajn šešira, kao i srednju glazbenu školu (klavir), pohađala je u Zagrebu.⁶ Za Josipa Seissela udala se 1932. godine. Prirodni dar za pejzažnu arhitekturu realizirala je projektirajući gradske parkove, samostalno i u suradnji sa suprugom Josipom Seisselom (npr. desetak parkova u Osijeku, parkovna rješenja za zemljišta oko Gradske vijećnice i Narodnog sveučilišta u Zagrebu, groblje Miroševac u Zagrebu, groblje u Novom Sadu te parkovne površine oko atelijera A. Augustinčića, K. Hegedušića, V. Radauša i D. Iblera). Dobitnica je nagrade "Vladimir Nazor" za životno djelo na području urbanizma i arhitekture 2000. godine. Članica je ULUPUH-a

i Udruženja likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti Hrvatske.

Otac Silvane Seissel bio je Dušan Plavšić (Vinkovci, 24. travnja 1876. – Zagreb, 18. prosinca 1965.), gospodarstvenik, svestrani javni i kulturni djelatnik i kolekcionar umjetnina, pisac, predsjednik Hrvatskog društva umjetnosti 1919., čijim je zalaganjem te godine osnovana Moderna galerija u Zagrebu. Majka Silvane Seissel - Mila Kašaj bila je učiteljica, čija je sestra Ela bila supruga pjesnika Silvija Strahimira Kranjčevića. *Josip Seissel* (Krapina, 10. siječnja 1904. – Zagreb, 19. veljače 1987.), avangardni slikar, arhitekt i urbanist, jedan je od najmarkantnijih autora hrvatske avangardne umjetnosti, ali i predstavnik zagrebačke moderne arhitekture između dva svjetska rata.

Slika 59. Josip i Silvana Seissel, oko 1950.

U ranom razdoblju svoga umjetničkog djelovanja bio je povezan s grupom avangardnih umjetnika okupljenih oko časopisa *Zenit* (tada pod pseudonimom Jo Klek). Autor je (1922.) prve apstraktne slike u ovom dijelu Europe.⁷

Godine 1929., nakon burne boemske rane mladosti, završio je arhitekturu na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. Za vrijeme studija, s poznatim konzervatorom i muzealcem Gjurom Szabom, snimao je stare građevine.⁸ Od 1929. do 1939., u vrijeme intenzivnog urbaniziranja Zagreba, radi kao gradski inženjer u Odsjeku za regulaciju grada Gradske općine Zagreba. Njegov je doprinos urbanizaciji Zagreba osobito velik na području izrade urbanističkih planova Krešimirova trga u Zagrebu, Kaptola i Maksimira, zakladnoga zemljišta na uglu Gajeve, Ilice i Trga bana Jelačića (s J. Pičmanom), izgradnje vila u sjevernome dijelu grada, ali i tadašnjih zagrebačkih prigradskih naselja (Volovčica, Svetice, Trnje). Suautor je Generalnoga regulacionog plana Zagreba, koji je bio osnova urbanističkih planova grada Zagreba nakon Drugoga svjetskog rata (Bužančić, Vasiljević, Kollenz, 1989., 160.-165.). Sam Seissel o tom je razdoblju svoga radnog vijeka izjavio kako je “građevinski ured Zagreba bio tada važan za moderna kretanja u arhitekturi i urbanizmu (...). Rad na (Generalnom regulacionom planu Zagreba) bio je odlična škola jednog novog pristupa urbanizmu“ (Bužančić, Vasiljević, Kollenz, 1989., 163.).⁹ Za projekt Jugoslavenskog paviljona na Svjetskoj izložbi u Parizu 1937. nagrađen je nagradom Grand prix za arhitekturu i

zlatnom medaljom za uređenje vrta. Od 1940. do 1942., bio je direktor Obrtne škole a profesor Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu od 1947. do 1965. Kao član Radne grupe Zagreb sudjelovao je 1932. na izložbi grupe *Zemlja* u Zagrebu s dokumentarnom izložbom *Kuća i život*, kojom su prikazani stambeni uvjeti stanovanja radnika i siromašnih građana u radničkim i prigradskim naseljima Zagreba (Bužančić, Vasiljević, Kollenz, 1989., 164.). Nekoliko je puta prije 1940. boravio u Parizu, gdje se upoznao s radovima nadrealista (Susovski, 1997). Na vrijednost i značenje Seisselova umjetničkog rada prva je upozorila renomirana povjesničarka umjetnosti Vera Horvat Pintarić priredivši njegovu prvu samostalnu slikarsku izložbu u Galeriji Nova u Zagrebu, u svibnju 1978., kada je napisala i predgovor kataloga izložbe s naslovom *Jo Klek Seissel*.

Kao sudionika pokreta otpora zatvorili su ga i mučili ustaše. Godine 1950. izabran je za člana JAZU, 1963./64. član je Komisije za urbanizam UIA (Internacionalne unije arhitekata) i Biroa Internacionalne federacije za stanovanje, urbanizam i uređenje teritorija. Dobitnik je nagrade “Vladimir Nazor” za životno djelo na području arhitekture, 1971. Autentičnim i dosljednim shvaćanjem stvarnosti, života i umjetnosti iskazanim konstruktivističkim i nadrealističkim izrazom, osigurao je svom opusu važno mjesto u hrvatskoj likovnoj umjetnosti, a kao arhitekt bio je jedan od istaknutih protagonista i zagovaratelja suvremenih tendencija u arhitekturi i urbanizmu prije Drugoga svjetskog rata.

Bilješke

- ¹ Zaključak o prihvaćanju donacije gospođe Silvane Seissel donijelo je Gradsko poglavarstvo grada Zagreba, Klasa: 612-13/93-01/2, Ur. broj: 251-01-03/3-93-2, 17. 8. 1993. Darovnim ugovorom, Klasa: 612-13/93-01/2, Ur. broj: 251-01-03/3-93-3, 17. 8. 1993., potvrđuju se odredbe iz zaključka o prihvaćanju donacije (ArGUK).
- ² Silvana Seissel još je 1987. predala tadašnjim Galerijama grada Zagreba dio ostavštine Seisselovih slika i crteža. Godine 1992. ostavštini su dodani Seisselovi arhitektonsko-urbanistički i pisani radovi. Broj darovanih djela i radova naveden u ovom radu odgovara popisu koji je pratio darovnicu Gradu Zagrebu 1993. godine. Popis Zbirke koji čini sastavni dio ugovora o darovanju izradile su Galerije grada Zagreba i Arhitektonski fakultet u Zagrebu, Broj: 01-353/5 od 27. 4. 1992., a potvrdio ga je Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Klasa: 612-08/92-01/139, Ur. broj: 251-16-92-02, 25. 11. 1992. (ArGUK). Popis su izradili mr. Marijan Susovski iz Galerija grada Zagreba (crtački i slikarski opus) te arhitekti Miroslav Kollenz, Nenad Lipovac i Dubravka Landau Boltar s Arhitektonskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (djela s područja urbanizma i arhitekture).
- ³ Darovna ponuda Silvane Seissel od 11. rujna 1992., bez br. (ArGUK). Uvjeti darovne ponude bili su novčana naknada donatorici te trajna pohrana djela u Galerijama grada Zagreba, čime donatorica ispunjava "i želju mojeg pokojnog supruga".
- ⁴ Stručno mišljenje Galerija grada Zagreba br. 01-82/5, 4. 2. 1993. (ArGUK). U mišljenju se također ističe da su gotovo sva djela koja su predmet darovanja već bila reproducirana u monografiji Vladimira Bužančića o Josipu Seisselu te da donacija sadržava i djela iz manje poznatoga nadrealističnog opusa Josipa Seissela "koji će kada bude potpuno stručno obrađen... pokazati jednog velikog hrvatskog nadrealističkog umjetnika". Galerije grada Zagreba procijenile su vrijednost donacije na ondašnjih 244.400.000,00 hrvatskih dinara. Gradski je zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, pri potvrđivanju popisa, valorizirajući tu darovnu ponudu, naglasio da donacija obuhvaća sve "značajnije faze i preokupacije Josipa Seissela od 21. godine života do smrti autora", da će Galerije grada Zagreba "znatno obogatiti fundus opusom ovog obima, kvalitete i avangardnih stremljenja u našoj umjetnosti", a uvjete donacije ocijenio je "nadasve skromnima i štovanja vrijednima" (mišljenje Gradskog zavoda za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode iz toč. 2. ovih bilješki. Mišljenje je potpisao direktor zavoda Venčeslav Lončarić).
- ⁵ Susovski, M. (1997.), *Donacija Silvane Seissel: Josip Seissel: nadrealističko razdoblje: radovi od 1920. do 1987.*, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb. Donacija ne sadržava rane radove umjetnika iz razdoblja zenitizma.
- ⁶ Bilješke iz autorova razgovora s donatoricom.
- ⁷ Riječ je o konstruktivističkom djelu *Pafama* iz 1921. Naziv je kratica naslova na njemačkom jeziku: Papier, Farben, Malerei. Sliku su 1979. otkupile Galerije grada Zagreba od tadašnjega vlasnika Čedomila Plavšića, sina Dušana Plavšića i brata Silvane Seissel.
- ⁸ *Josip Seissel*, Ljetopis JAZU za god. 1949./50., knj. 56., JAZU, Zagreb, 1952., str. 285-286.
- ⁹ Osobito je zanimljivo da su u vrijeme kada je J. Seissel radio u Odsjeku za regulaciju grada Gradske općine Zagreba raspisivani međunarodni natječaji za izradu Generalnoga regulacionog plana grada Zagreba (Bužančić, Vasiljević, Kollenz, 1989.,163.).

Zbirka Marije Tomljenović-Valečić

darovateljica Marija Tomljenović-Valečić

Stara gradska vijećnica,
Ćirilometodska 5

Marija Tomljenović-Valečić, profesorica matematike i fizike i vrsna bridžistica, darovala je Gradu Zagrebu 17. kolovoza 1993. osam umjetničkih slika hrvatskih slikara (Augustina Filipovića, Zlatka Gorjana, Joze Jande, Antuna Mezdjića, Vanje Radauša, Đure Tiljka, Irene Tomašić, Emanuela Vidovića). Grad Zagreb, prihvaćajući uvjet darovateljice, slike je 1993. godine stalno izložio u prostorima Stare gradske vijećnice u Zagrebu.¹

Marija Tomljenović Valečić

Marija Tomljenović Valečić (Karlovac, 28. svibnja 1914. – Zagreb, 29. siječnja

Slika 61. *Marija Tomljenović-Valečić sa suprugom Antunom Valečićem, oko 1985.*

Slika 60. *Đuro Tiljak: Pinije (iz donacije Marije Tomljenović-Valečić Gradu Zagrebu)*

2007.), rođena Dörlinger, radila je prije Drugoga svjetskog rata kao učiteljica, a nakon što je diplomirala na Sveučilištu u Zagrebu (1945.) radila je kao profesorica matematike i fizike u više gradova u Hrvatskoj. Udala se 1952. godine za dr. Jurja Tomljenovića (1908. – 1972.), doktora prava, odvjetnika, sina bivšega hrvatskog bana dr. Tomislava Tomljenovića. Djece nisu imali. Dr. Juraj Tomljenović

bio je osnivač prvih klubova bridža u Puli i Zagrebu, koji i danas nose njegovo ime. Za drugog supruga, Antuna Valečića (1905. – 1989.), liječnika kirurga i sveučilišnog profesora Medicinskog fakulteta u Zagrebu, Marija Tomljenović udala se 1980.

Kao vrsna bridžistica, u paru s prvim suprugom bila je sudionica međunarodnih turnira bridža na kojima su osvajali nagrade (Venecija, Dauville, Budimpešta, Balaton, Graz, Beč). Sudjelovala je i u organiziranju turnira.²

Bilješke

¹ Zaključak o prihvaćanju donacije gospođe Marije Tomljenović Valečić donijelo je Gradsko poglavarstvo Grada Zagreba 17. kolovoza 1993., Klasa: 612-01/93-01/1, Ur. broj: 251-01-03/1-93-2, 17. 8. 1993. Zaključkom je ujedno određeno da će darovane umjetničke slike biti stalno izložene u prostoru Stare gradske vijećnice. Ugovor o darovanju sklopljen je 17. kolovoza 1993., Klasa: 612-01/93-01/1, Ur. broj: 251-01-03/3-93-3, 17. 8. 1993., i njime se potvrđuju odredbe iz zaključka (ArGUK). Marija Tomljenović Valečić dostavila je Gradu darovnu ponudu 14. svibnja 1991. U ponudi kao jedini uvjet darovanja navodi zahtjev da slike budu "ovisno o raspoloživim mogućnostima i umjetničkoj vrijednosti" izložene u nekoj od galerija ili gradskih prostora. Stručni popis slika i procjenu vrijednosti darovanja izradio je Đuro Vandura, v.d. upravitelja Strossmayrove galerije starih majstora HAZU, a potvrdio Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, koji se i suglasio da slike budu izložene u prostorima Stare gradske vijećnice u Ćirilometodskoj 5, držeći da su "kvaliteta pojedinih autora i djela, posebice Vidovića, Tiljka i Mezdjića i specifične Radaušove dekalomanije u ovom omanjem presjeku hrvatskog poslijeratnog slikarstva preporuka za ove prostore" (mišljenje Gradskog zavoda za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Klasa: 612-08/92-01/53, Ur. broj: 251-16-92-05, 24. 9. 1992. ArGUK). Đuro Vandura je darovana djela procijenio na 703.000,00 ondašnjih hr-

vatskih dinara valorizirajući svako ponuđeno djelo i držeći najvrednijima djela Vidovića, Jande i Mezdjića (mišljenje broj: SG 69-1992/IV, 24.6.1992., ArGUK). Opravdanost prihvata te donacije zaključkom je potvrdila i Komisija za ocjenu ponuda darovanja Izvršnoga vijeća Skupštine grada Zagreba u sastavu Radovan Ivančević, Milivoj Jurišić, Naima Balić i Mari-na Matulović Dropulić (zapisnik Komisije Klasa: 612-13/93-01/30, Ur.broj: 251-06-02-93-2, 10.2.1993., ArGUK).

² Biografski podaci prema autorovu razgovoru s donatoricom.

Zbirka dr. Vere Horvat-Pintarić

darovateljica dr. Vera Horvat-Pintarić Mažuranićev trg 8

Vera Horvat-Pintarić, povjesničarka i teoretičarka umjetnosti i likovna kritičarka, dugogodišnja sveučilišna profesorica i znanstvenica međunarodnoga ugleda, darovala je Gradu Zagrebu 2. veljače 1995. zbirku od 170 predmeta industrijskoga autorskog dizajna (više od 60 predmeta, među autorima kojih su Charles Le Corbusier, Vico Magistretti, Elio Carmi, Mies van der Rohe, Victor Vasarely), skulptura i slikarskih radova (slika, crteža i grafika) hrvatskih i svjetskih umjetnika 20. st. – više od 90 slika, crteža i grafika, autori kojih su Miroslav Kraljević, Vjenceslav Richter, Josip Seissel, Dušan Džamonja, Oton Gliha, Vojin Bakić, Volas, Elio Carmi, Guido Crepax, Miroslav Šutej, Roman Cieslewicz, Max Bill, Milivoj Uzelac, Ivan Kožarić, Julije Knifer, Andy Warhol, Jesus Rafael Soto, Alberto Burri, Leon Gischia, pa čak i Umberto Eco), predmeta primijenjene umjetnosti iz 18. i 19. st., veliku stručnu knjižnicu od 15.000 knjiga s područja povijesti umjetnosti i

teorije umjetnosti, filozofije, antropologije i dr., zbirku plakata, prepisku, rukopise i druge predmete što ih je prikupila tijekom svoga dugogodišnjega stručnog i profesorskog rada.¹

Za donaciju Vere Horvat Pintarić Stručna komisija za valorizaciju darovne ponude napisala je da prezentira “kulturu stanovanja i življenja i govori o kreativnom vremenu oko 1950-ih do 1970-ih kada je Zagreb bio europsko središte“ suvremene kulture i umjetnosti. Predmeti modernog dizajna koje Zbirka sadržava “točno određenom provenijencijom i atribucijom predstavljaju jedinstvene primjere u Hrvatskoj“, a Zbirka je kao cjelina “jedinstvena u Hrvatskoj i predstavlja izuzetnu vrijednost za Grad Zagreb“.²

Zbirkom za života upravlja darovateljica. Stručna knjižnica, zbirka plakata, filmova i radnih fotografija bit će predana nakon njezine smrti Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, ali se, prema darovnom ugovoru, ne smije koristiti prije proteka 30 godina od darovateljicihne smrti. Ostali dio Zbirke predat će se na upravljanje Muzeju grada Zagreba, s tim da se pojedini predmeti, osim za povremene izložbe, ne odjeljuju od cjeline.

Cijela Zbirka mora biti označena kao “Donacija Vere Horvat Pintarić Gradu Zagrebu“.³

Hemeroteka i dokumentacija još nisu popisane jer i dalje služe darovateljici u njezinu stručnom radu. Zbirka je zatvorenog tipa, ali je darovateljica, sukladno ugovoru, obvez-

na dopustiti pristup zainteresiranim stručnjacima.

Vera Horvat-Pintarić

Vera Horvat-Pintarić (Sisak, 7. ožujka 1926.) diplomirala je povijest umjetnosti i klasičnu arheologiju 1951. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Na istom je fakultetu 1959. doktorirala, s tezom o skulpturi Francesca Robbe. Modernu umjetnost specijalizirala je u Parizu 1960./61. kao stipendistica francuske vlade. Od 1951. je radila kao asistentica, a od 1974. kao redovita profesorica na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, gdje je utemeljila Katedru za vizualne komunikacije i dizajn, a predavala je i na više inozemnih sveučilišta. Renomirana je likovna kritičarka, autorica znanstvenih radova, knjiga i monografija s područja povijesti umjetnosti. Na Bijenalu u Veneciji 1957. godine dobila je Drugu međunarodnu nagradu za likovnu kritiku. Svojim knjigama (primjerice: *Skulptura Francesca Robbe* – doktorska disertacija, monografija *Vjenceslav Richter*, monografija

Slika 62. Vera Horvat-Pintarić, 2006.

Miroslav Kraljević, *The Architecture of Otto Wagner, Od kiča do vječnosti, Svjedok u slici – Nove figure za nove stvarnosti u eri moderne*) analitičkim razlaganjem umjetnikova stila uvodi novi metodološki pristup u hrvatsku povijest umjetnosti, tumači europske umjetničke tendencije i hrvatske autore u kontekstu europske moderne te kasnih 1970-ih godina kritički i kulturološki sagledava fenomen političkoga kiča⁴ i kiča ideologizirane umjetnosti. Osobite zasluge Vera Horvat Pintarić ima u znanstvenoteorijskom tumačenju fenomena suvremenih komunikacija i masovnih medija te vizualnoga dizajna, stripa, plakata, mode, kinematografije i animiranoga filma, čime je u znanstvenoistraživačkom i nastavnom diskursu kritičko razmatranje i izučavanje tih područja popularne umjetnosti i medija učinila ravnopravnim s drugim područjima likovne umjetnosti. Uredila je pojedine tematske brojeve višjejezičnoga časopisa *Bit International* (fenomen i jezik televizije, oslikovljena riječ), koji je tematski, uz izložbe Novih tendencija, objavljivao rasprave i teorijska promišljanja o novim medijima, dizajnu, kibernetici, teoriji informacija, vizualnim komunikacijama i dr.) i po tome u to vrijeme bio jedinstven u svijetu. Svojim stručnim radovima, uz ostale suvremene i renomirane umjetnike (npr. Dušana Džamonju, Miroslava Šuteja, Julija Knifera), promovirala je i stvaralaštvo Vjenceslava Richtera i Josipa Seissela.⁵ Redovita je članica HAZU od 2000. godine.

Bilješke

¹ Zaključak Gradskog poglavarstva grada Zagreba o prihvaćanju donacije dr. Vere Horvat-Pintarić, Klasa: 402-09/94-01/7; Ur. broj: 251-01-03/1-95-2, od 17. 1. 1995. Zaključkom

je određeno da će se nakon darovateljjičine smrti dio predmeta predati na upravljanje Muzeju grada Zagreba, a Nacionalna i sveučilišna knjižnica preuzet će stručnu knjižnicu, zbirku plakata, filmova i radnih fotografija. Osnovne odredbe i uvjeti tog zaključka utvrđeni su i ugovorom o darovanju, Klasa: 402-09/94-01/7; Ur. broj: 251-01-03/1-95-3, od 2. 2. 1995., što je popraćeno popisom predmeta (ArGUK). Osim knjižnice, koja nije pojedinačno popisana, na popisu Zbirke uz darovni ugovor navedeno je ukupno 170 predmeta.

² Članovi Stručne komisije za ocjenu darovne ponude Vere Horvat Pintarić bili su Nada Premerl, muzejska savjetnica u Muzeju grada Zagreba, dr. Ivo Lentić, konzervator Regionalnoga zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu te mr. Marijan Susovski, muzejski savjetnik Galerija grada Zagreba. Komisija je pri valorizaciji naglasila da su predmeti darovanja birana ostvarenja suvremenog dizajna "koje su projektirali najeminentniji svjetski arhitekti i dizajneri, koji su atribuirani i datirani i za koje postoje kataloški podaci u arhivu darovateljice". Komisija navodi i da su većinu crteža, grafika, plakata slika i skulptura darovateljjičini poklonili hrvatski i svjetski eminentni umjetnici "s kojima je Vera Horvat Pintarić kontaktirala" (stručno mišljenje komisije od 13. lipnja 1994., ArGUK). Mišljenje i popis predmeta koji je izradila sama darovateljica potvrdio je Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode (dopis Klasa: 612-08/94-01/49, Ur. broj: 251-16-94-03, 17. 6. 1994. i Klasa: 612-08/94-01/49, Ur. broj: 251-16-94-05, 7. 11. 1994., ArGUK). Zavod je prihvatio i mišljenje Stručne komisije da neke predmete kao što su dokumentacija, hemeroteka, biblioteka i sl. nije moguće pojedinačno popisati "jer darovateljica s time još radi i nadopunjuje te zbirke". Komisija je predložila da "prigodom preuzimanja donacije svi predmeti koji imaju kulturno-povijesnu vrijednost, a nalaze se u stanu i nisu obuhvaćeni popisom, budu priključeni donaciji" (dopuna stručnog mišljenja Komisije od 7. studenog 1994., ArGUK).

³ To su bili i osnovni uvjeti u darovnoj ponudi koju je 11. svibnja 1994. Vera Horvat Pintarić uputila Gradu Zagrebu s tim da Zbirkom za života upravlja ona te da joj se za tu namjenu uplaćuje novčana naknada (ponuda donacije Gradu Zagrebu, ArGUK). Nacionalna i

sveučilišna biblioteka najprije je odbila, a kasnije, uz napomenu da je “došlo do zabune... jer nisu bili upoznati da se na knjigama... nalaze brojne bilješke (Vere Horvat Pintarić, nap.. a.) uz tekst“, u dopisu od 17. listopada 1994. koji je potpisao ravnatelj dr. Ivan Mihel, sa zahvalnošću prihvatila ponudu darovateljice da nakon njezine smrti preuzme stručnu biblioteku, prepisku i rukopise koji su predmet darovne ponude, kao i uvjet da se ta građa ne može koristiti prije nego što protekne 30 godina od darovateljiciine smrti. (dopis broj: 11/7-94, 17.10.1994., ArGUK).

⁴ Vera Horvat Pintarić (2001.), u: *Ljetopis HAZU za godinu 2000.*, knj. 104., HAZU, Zagreb, str. 442-448.

⁵ Zanimljivo je da su ostavštine tih iznimnih umjetnika darovane Gradu Zagrebu.

Zbirka umjetničkih djela akademskog slikara Josipa Crnoborija

darovatelj Josip Crnobori Galerija Klovićevi dvori, Jezuitski trg 4

Josip Crnobori, akademski slikar iz Zagreba, darovao je 18. prosinca 1998. Gradu Zagrebu svoja slikarska ostvarenja (53 slike i 35 crteža te skice i studije).¹ U Zbirci je ukupno 91 djelo, od kojih je većina nastala za vrijeme slikarova dugotrajnog boravka u inozemstvu, Argentini i SAD-u, ali Zbirka sadržava i više vrijednih slikarskih ostvarenja, zagrebačkih veduta i portreta zagrebačkih uglednika što su nastala u Hrvatskoj od 1937. do 1944., a smatraju se vrednijim dijelom donacije.² Kao vrstan portretist, Crnobori je, primjerice, izradio portrete opernih pjevačica Nade Tončić i Karle Schlechan, glumice Marije Crnobori, muzeologa Antuna Bauera i njegove supruge Antonije Bauer, slikara Maksimilijana Vanke, kipara Ivana Meštrovića, sklada-

teljice Dore Pejačević, bana Ladislava pl. Mihalovića, političara Stjepana Radića, književnika, političara i diplomata Bogdana Radice.

Uvjet darovanja bio je da se Zbirka sačuva kao cjelina i preda na trajno čuvanje i prezentiranje Galeriji Klovićevi dvori, gdje će se voditi kao *Donacija Josipa Crnoborija Gradu Zagrebu*.³

Prigodom slikarova povratka u domovinu, nakon više od 40 godina boravka u inozemstvu, ali i kao prezentacija buduće donacije Gradu Zagrebu, priređena je 1998. godine retrospektivna izložba Crnoborijevih djela u Galeriji Klovićevi dvori. U katalogu izložbe Josip Vaništa je napisao da Crnoborijev “slikarski razvoj teče izvan općih mjera, produbljuje istančani subjektivitet kako

Slika 63. Josip Crnobori: *Portret u crnom šeširu (Karla Schlechan)*, 1943., ulje na platnu, 710 x 555 mm (iz donacije Josipa Crnoborija)

bi se održao u vremenu u kojem glazbi nije do melodije, priči do opisa, a slici do predmeta“ (*Josip Crnobori, Povratak slikara*, 1998., 5.).

Zbirkom upravlja Galerija Klovićevi dvori, povremeno izlažući djela u hrvatskim i inozemnim galerijama. Zbirka je dostupna samo stručnoj javnosti, uz prethodnu najavu.

Josip Crnobori

Josip Crnobori (Banjole pokraj Pule, 22. listopada 1907. – Zagreb, 12. kolovoza 2005.), slikar, Klasičnu gimnaziju i Umjetničku akademiju u Zagrebu, u klasi Marina Tartaglie, završio je 1936. U slikarskom izrazu naslanjao se na tradiciju impresionizma. Kao ni u njegova učitelja - slikara Joze Kljakovića, utje-

Slika 64. Josip Crnobori sa suprugom Marijanom, oko 2000.

caji suvremenih kretanja u umjetnosti u Crnoborijevu se slikarstvu nisu osobito odražavali. Već svojom prvom samostalnom izložbom 1937. postigao je uspjeh, osobito svojim portretima. Samostalno je izlagao u Hrvatskoj, Italiji i Argentini. Nakon izložbe u Trstu 1946., emigrirao je u Argentinu, gdje je živio od 1947. do 1978., a nakon toga se preselio u SAD gdje je živio do povratka u Hrvatsku. Zanimljivo je da je za vrijeme boravka u Americi izradio portret operne prvakinja Milke Trnine, kasnije izložen u Metropolitan Operi u New Yorku.⁴ Iz emigracije se tek 1998. vratio u Hrvatsku.

Bilješke

- ¹ Zaključak Gradskog poglavarstva grada Zagreba o prihvaćanju donacije akademskog slikara Josipa Crnoborija, Klasa: 612-02/98-01/3; Ur. broj: 251-01-01/6-98-2, od 30. 11. 1998. Zaključkom je određeno da će se Zbirka predati na upravljanje Galeriji Klovićevi dvori. Odredbe i uvjeti tog zaključka određeni su i ugovorom o darovanju, Klasa: 612-02/98-01/3; Ur. broj: 251-01-01-98-2, od 18. 12. 1998. (ARGUK). U skladu s ugovorom o darovanju, Josipu Crnoboriju i njegovoj supruzi Marijani Grad Zagreb dodijelio je na doživotno korištenje stan u središtu Zagreba, u Draškovićevoj ulici, gdje je slikar radio sve do smrti.
- ² Stručni popis darovanih umjetnina i valorizaciju donacije izradila je Biserka Rauter Plančić, viša kustosica Galerije Klovićevi dvori (broj: 471/98, 20. 11. 1998., ARGUK). Biserka Rauter Plančić bila je i autorica izložbe Josipa Crnoborija u Galeriji Klovićevi dvori u studenom 1998. U njezinu mišljenju navodi se da će djela Josipa Crnoborija što su nastala prije emigracije “nedvojbeno biti značajni i vrijedni prinos hrvatskoj modernoj slikarskoj baštini“. Popis i valorizaciju potvrdio je Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode (dopis, Klasa: 612-08/98-01-184, Ur.broj: 251-16-01-98-02, 9.11.1998., ARGUK). Nakon revizije Zbirke i njezine primopredaje Galeriji Klovićevi dvori 2. srpnja 2004., prema zapisniku, Klasa:

402-09/03-06/324, Ur.broj: 251-08-02-04-14 (ArGUK), utvrđeno je da je u Zbirci ukupno 91 umjetnina.

³ Kao bilješka 1.

Josip Crnobori dostavio je svoju darovnu ponudu Gradu Zagrebu 16. listopada 1998., dok je još živio u New Yorku. U ponudi navodi da se nakon neprekidne 54 godine boravka u inozemstvu vraća u Hrvatsku te da mu je želja da “gradu svoje mladosti” daruje svoja djela nastala od 1946. do 1998. (darovna ponuda, 16. listopada 1998., ArGUK).

⁴ Kako Trnina nije bila portretirana na opernoj pozornici nego u crkvenom interijeru, Opera Metropolitan nedavno je na mjesto portreta stavila fotografije Trnine kao Tosce na opernoj pozornici.

Milka Trnina bila je prva metropolitanska Tosca (s prvim nastupom 3. veljače 1901.), kao i Kundry iz Wagnerova *Parsifala* (američka premijera i prva izvedba uopće izvan Bayreutha 24. prosinca 1903.).

Na informaciji o portretu, kao i na arhivskom podatku iz arhiva Opere Metropolitan o nastupu Trnine kao Tosce zahvaljujemo Neveni Arizanović, *Manager for Urban Voices and Mannes Partnership Programs*, iz Društva Metropolitan Opere.

Zbirka tradicionalnih afričkih umjetnina Drage Muvrina

darovatelj Drago Muvrin Veslačka 6

Drago Muvrin, arhitekt iz Zagreba, darovao je Gradu Zagrebu 13. svibnja 1999., zbirku od 204 predmeta – afričke tradicionalne skulpture, maske i ritualne predmete, brončane figure, statusne simbole, utege za zlato, novac i figurice parova, uporabne i ukrasne predmete i igračke te glazbene instrumente, koje je prikupio tijekom svoga dugogodišnjeg boravka u Nigeriji i zapadnoj Africi, gdje je, kao službenik nigerijske vlade i konzultant UNESCO-a, radio na reformi

obrazovanja i arhitektonskim projektima nigerijske vlade. Uvjet donatora bio je da se sačuva cjelovitost Zbirke te da se Zbirka i predmeti koji se za pojedine izložbe izdvoje iz nje vode kao *Donacija Drage Muvrina Gradu Zagrebu*. Donator je obavezan omogućiti uvid u Zbirku djelatnicima kulturno-znanstvenih ustanova, odnosno stručnjacima i znanstvenicima.¹

Zbirka Muvrin sadržava nekoliko grupa predmeta: afričke tradicionalne skulpture, maske i ritualne predmete (70 red. brojeva); brončane figure, statusne simbole, utege za zlato, novac i figurice parova (70 red. brojeva.); uporabne i ukrasne predmete i igračke (40 red. brojeva) te glazbene instrumente (23 red. broja). Predmeti uglavnom potječu iz Nigerije i Gane, ali i iz Malija, Obale Bjelokosti, Gabona, Kameruna, Burkine Fasso, Benina i Sahela.²

U mišljenju stručne komisije Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode pri valorizaciji darovne ponude Drage Muvrina 1996. godine ističe se da zbirka nije suvenirske naravi, stoga je edukativna i kulturološki vrijedna. Karakterizira je “zastupljenost glavnih i prepoznatljivih umjetničkih stilova“, a ni broj predmeta nije zanemariv.³

Zbirkom će za života upravljati donator Muvrin, a nakon darovateljjeve smrti, ili kada on to zatraži, Zbirka će biti predana na upravljanje Etnografskome muzeju u Zagrebu, na čiji se fundus afričkih predmeta sadržajno nadovezuje. Upravo će predmeti iz zapadne Afrike ispuniti nedostatak građe te provenijencije u postojećemu muzejskom fondu. Zbirku je moguće pogledati u stanu kolekcionara, uz prethodnu najavu.⁴

Drago Muvrin

Drago Muvrin (Delnice, 22. kolovoza 1936.), arhitekt, diplomirao je 1962. na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu. Bavio se arhitektonsko-urbanističkim projektiranjem. Nigerijsko ga je izaslanstvo angažiralo kao generalnog arhitekta u Federalnome ministarstvu javnih radova u Lagosu 1973. godine. Sudjelovao je u projektiranju i organiziranju izgradnje javnih objekata u Nigeriji do 1984. godine, u vrijeme intenzivne izgradnje u toj državi.⁵ Kao konzultant UNESCO-a 1985. i 1986., radio

je na projektu reforme nigerijskog sustava obrazovanja. Zbirku predmeta afričke umjetnosti prikupio je iznimnim marom i strašću, pretežito kupovanjem, za vrijeme boravka u zemljama zapadne Afrike. Nakon povratka u Hrvatsku, potaknut sudjelovanjem na Svjetskom kongresu antropoloških i etnoloških znanosti, održano u Zagrebu 1988., počinje se baviti tematikom ekološki usmjerenog razvoja (opstanak, odnosno održivi razvoj lokalnih zajednica, očuvanje kulturnog identiteta, obrazovanje).⁶ Takav pristup razvoju i projekte koji su u skladu s njim promovira na nizu domaćih i međunarodnih konferencija posvećenih održivom razvoju. Sa suradnicima je

Slika 65. *Drago Muvrin u ambijentu svoje zbirke u Zagrebu, Veslačka 6, 2000.*

izdavao periodičku publikaciju *EUR, eko usmjereni razvoj*.⁷

Od povratka u Hrvatsku sudjeluje u priređivanju izložbi afričkih umjetnosti. Osim predstavljanja svoje zbirke na izložbama, Drago Muvrin često drži predavanja o religiji i umjetnosti Afrike.

Bilješke

¹ Zaključak Gradskog poglavarstva grada Zagreba o prihvaćanju donacije Drage Muvrina, Klasa: 402-09/97-01/4; Ur. broj: 251-01-03/3-99-2, od 13. 5. 1999. Tim je zaključkom određeno da darovanom zbirkom za života upravlja darovatelj u svom stanu, a potom će Zbirka biti predana Etnografskome muzeju u Zagrebu. Odredbe i uvjeti spomenutog zaključka utvrđeni su i ugovorom o darovanju, Klasa:

402-09/97-01/4; Ur. broj: 251-01-03/3-99-3, od 7. 7. 1999. (ArGUK). Drago Muvrin dostavio je darovnu ponudu Gradu Zagrebu 25. travnja 1996. Uvjeti darovanja bili su da se donacija sačuva kao cjelina, da donator za života, ili dok on drukčije ne odluči, upravlja Zbirkom i prezentira je javnosti te da mu se za to isplaćuje novčana naknada.

² Stručni popis, uz pomoć donatora, izradila je Stručna komisija za valorizaciju darovne ponude Drage Muvrina, a potvrdio ga je Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode (dopis, Klasa: 612-08/96-01/54, Ur.broj: 251-16-96-06, 19.11.1996., ArGUK).

³ Stručnu komisiju za valorizaciju darovne ponude činili su dr. Sanja Lazarević, afrikanistica i bivša voditeljica Odjela neeuropskih kultura u Etnografskome muzeju u Zagrebu, Damodar Frlan, ravnatelj Etnografskoga muzeja u Zagrebu i voditelj Odjela neeuropskih kultura u Muzeju, te Zrinka Mažar, povjesničarka umjetnosti, stručna savjetnica u Gradskom zavodu za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode. Komisija je također naglasila da "Zbirka sadrži predmete koji pripadaju raznim područjima materijalne i duhovne kulture naroda koji žive na području Zapadne Afrike... kojima je moguće kvalitetno interpretirati najrazličitije teme tradicijskog života Zapadnoafričkih zemalja" te da "danas i bogati svjetski muzeji organiziraju ekspedicije na druge kontinente s ciljem prikupljanja predmeta, a... otkupljuju predmete... slabije umjetničke kakvoće, autentičnosti i starosti" nego što su zastupljeni u Zbirci Drage Muvrina (mišljenje Stručne komisije za valorizaciju donacije Muvrin, oznaka kao u bilješci 2.).

⁴ Više o Zbirci može se saznati iz dvojezičnoga deplijana Zbirke koji je objavio Etnografski muzej u Zagrebu 2003. i na web stranici URL: http://www.etnografski-muzej.hr/zbirka_muvrin.html

⁵ Prema riječima donatora, Nigerija je bila šesti proizvođač nafte u svijetu, što je tada bio temelj razvoja države.

⁶ Vidjeti: Muvrin, 1988. Drugi biografski podaci potječu iz autorova razgovora s g. Muvrinom, kao i iz autobiografske crtice *Drago Muvrin - Curriculum vitae donatora i zbirke* od 15. svibnja 2002., kojom je g. Muvrin ljubazno odgovorio na autorovu molbu.

⁷ Časopis se, kao jedinstvena publikacija u Hrvatskoj, bavi problematikom globalizacije i održivoga razvoja, ekološkoga usmjerenog razvoja, koji osobito vrednuje usmjerenost obitelji i zajednice na prirodni okoliš. Od 1994. do 1998. izašla su 3 volumena i 11 tematskih brojeva časopisa. Vidjeti: *EUR, Eko usmjereni razvoj*, vol. 1., br. 1 (1994.) – vol. 3., br. 1/2 (1998.).

Zbirka stare ambalaže dr. Ante Rodina

**darovatelji Ana Rodin i dr. Ante Rodin
Muzej Grada Zagreba,
Opatička 20-22**

Ante Rodin, kemičar tehnolog, ambalažer, znanstveni istraživač s područja ambalaže i pakiranja i kolekcionar i njegova supruga Ana Rodin, darovali su 21. studenoga 2001., Gradu Zagrebu zbirku od 2.000 predmeta stare industrijske ambalaže koju je Ante Rodin skupljao dulje od tri desetljeća. Predmeti Zbirke nastali su od početka do kraja 20. st. i prezentiraju estetske standarde i razvoj industrijske potrošnje te industrijske i dizajnerske do-sege manufakturne i industrijske proizvodnje u Zagrebu i Hrvatskoj tijekom 20. stoljeća. Zbirka će omogućiti vrednovanje likovnih i estetskih rješenja u razvoju ambalaže i pakiranja te materijalne dokaze o načinu i atmosferi svakodnevnoga života građana Zagreba.

Darovnim ugovorom određeno je da će Muzej grada Zagreba preuzeti upravljanje Zbirkom Rodin, da će se odabrani dio Zbirke izložiti kao dio stalnog postava Muzeja te "cjelovitu zbirku i pojedine predmete iz nje voditi i označiti kao Zbirku stare ambalaže dr. Ante Rodina – Donaciju Gradu Zagrebu".¹

Od 6.000 predmeta stare ambalaže koje je Rodin prikupio u svojoj Zbirci, Komisija Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode za donaciju Gradu izabrala je 2.000 primjeraka.² Među sakupljenom ambalažom najbrojnije su boce za alkoholna i bezalkoholna pića, ambalaža za kozmetiku, lijekove te kanditne proizvode.

Zbirku Rodin preuzeo je Muzej grada Zagreba u srpnju 2002. Prema katalogu darovane zbirke (*Zbirka stare ambalaže dr. Ante Rodina - donacija gradu Zagrebu*, 2002.), unutar stalnog postava Muzeja grada Zagreba izložena je približno trećina Donacije Rodin, odnosno 875 predmeta.³

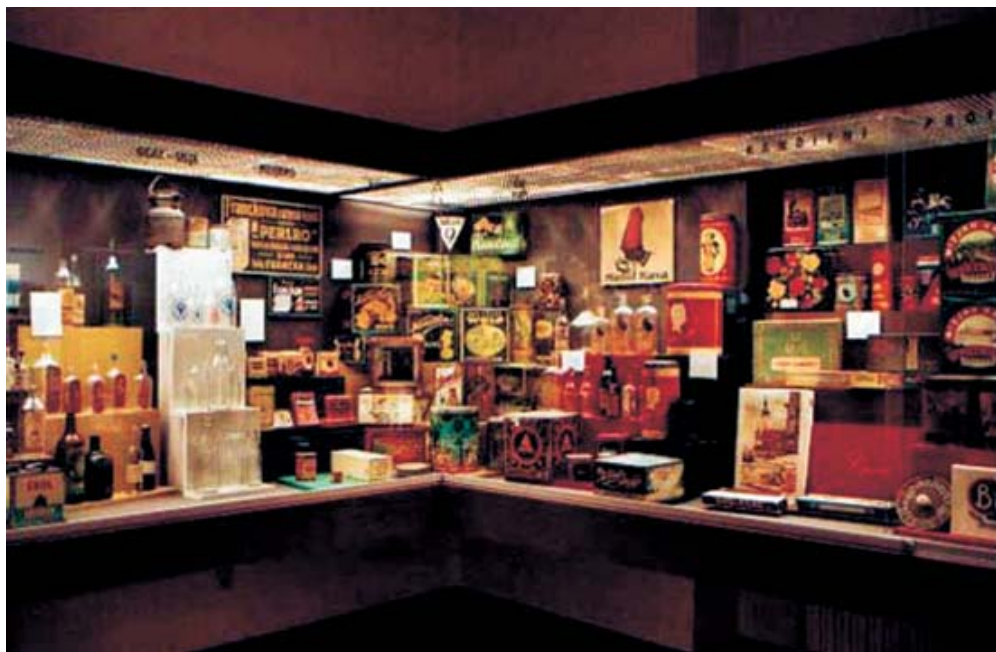
Ante Rodin

Dr. Ante Rodin (Prvić Luka, kotar Zlarin, 19. siječnja 1930. – Zagreb, 20. prosinca 2005.).

Kao gimnazijalac pokazao je posebno zanimanje za znanost usavršivši Hoffmannov aparat za elektrolizu vode. Priređivao je i javna predavanja. Godine 1957. završio je Kemijsko-tehnološki fakultet u Zagrebu. Za vrijeme studentske prakse u Finskoj 1956. godine fascinirala ga je količina odbačene industrijske ambalaže i njezini oblici. Godine 1984. doktorirao je s temom *Tendencije razvoja ambalaže i tehnologije pakovanja u distribuciji poljoprivrednih proizvoda do kraja ovog stoljeća*.

Autor je knjiga s područja industrijske ambalaže (*Pakovanje u industriji, Ambalaža kao element marketinga, Nomenklatura kartonskih proizvoda* i dr.).

Zanimljivo je da je upravo Ante Rodin autor knjižice monografskog sadržaja *Priznanja radu Nikole Tesle*, objavljene godine 1956., povodu 100. godišnjice Teslina rođenja.

Slika 66. Zbirka stare ambalaže Rodin u stalnom postavu Muzeja grada Zagreba, Opatička 20

Slika 67. Ante Rodin i njegova zbirka, 1991.

Slika 68. Ana Mintas Rodin, 2006.

Ana Rodin (9. studenog 1936.), rođena Mintas, viša je medicinska sestra u mirovini. Za Antu Rodina udala se 1962.

Podržavala je supruga u njegovu skupljanju. Imaju dvije kćeri, Ognjenku i Plamenku – dizajnericu i profesoricu pedagogije.⁴

Bilješke

¹ Darovni ugovor, Klasa: 402-09/01-01/13; Ur. broj: 251-01-01-01-3, od 21. 11. 2001. (ArGUK). Zaključak Gradskog poglavarstva grada Zagreba o prihvaćanju donacije Ane i dr. Ante Rodina u kojemu se predviđa i predaja Zbirke na čuvanje i prezentaciju Muzeju grada Zagreba, Klasa: 402-09/01-01/13, Ur. Broj: 251-01-05/1-01-2, 5. 11. 2001. (ArGUK).

² Ana i Ante Rodin dostavili su darovnu ponudu Gradu Zagrebu 28. listopada 1997., a do 28. rujna 2001. dopunjavali su je i mijenjali još pet puta (ArGUK). Ante Rodin je, u početku u dopuni darovne ponude od 26. svibnja 1999. (ArGUK) kao uvjet tražio osnivanje posebnoga samostalnog Muzeja stare ambalaže Ante Rodin. Zanimljivo je da je Rodin zatražio da se nakon kremiranja njegov pepeo stavi u posebnu ambalažu, u staru posudu za mlijeko koja se upotrebljavala između dva svjetska rata i izloži u stalnome postavu, uz ostale predmete iz Zbirke, kako bi i nakon smrti bio uz predmete koje je nazivao “svojom djecom“ i koje je s iznimnom strašću skupljao 30 godina. Kasnije je od ta dva uvjeta odustao. Stručni popis predmeta iz donacije (2.000 predmeta) izradila je Vjeročka Poljan-Rukavina, kustosica Muzeja grada Zagreba, a potvrdio Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode koji je osnovao i Komisiju za valorizaciju donacije. Komisiju su činili dr. Jasna Galjer, muzejska savjetnica u Muzeju za umjetnost i obrt, Vjeročka Poljan-Rukavina, kustosica Muzeja grada Zagreba, Biserka Rauter-Plančić, viša kustosica Galerije Klovićevi dvori i mr. Nina Gazivoda, stručna savjetnica u Gradskom zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode. Komisija je predložila Gradu Zagrebu da prihvati predloženu donaciju te istaknula da je odabranih 2.000 predmeta, od ukupno 6.145 koliko ih je u cijeljoj u cijeloj Zbirci, vezano za građu zagrebačke provenijencije, kojom će se u stalnom postavu Muzeja grada Zagreba moći prezentirati način kupovanja te manufakturna i industrijska baština kroz 20. st. te će se, na temelju ambalaže, “sagledati i vrednovati liko-

vna rješenja ambalaže ... u prošlim desetljećima i povijesne mijene koje su se tijekom vremena događale“ (dopis Gradskog zavoda kojim se potvrđuje stručni popis i mišljenje komisije, Klasa: 612-08/01-01/117, Ur.broj: 251-16-05-01-04, 27.7.2001., ArGUK).

³ Kako je dr. Rodin i nakon darovanja nabavljao predmete za svoju zbirku, a posjedovao je i vrijednu dokumentaciju, bio je voljan postojeću donaciju dopuniti.

⁴ Biografski podaci iz razgovora autora s Antom i Anom Rodin.

Zbirka umjetničkih radova slikara, grafičara i restauratora Josipa Resteka

darovateljica Blanka Restek Galerija Klovićevi dvori, Jezuitski trg 4

Blanka Restek, učiteljica u mirovini, primijenjena umjetnica, udovica pok. hrvatskoga slikara, grafičara i restauratora Josipa Resteka (1915. – 1987.) darovala je Gradu Zagrebu 3. travnja 2006. umjetnička djela i ostvarenja Josipa Resteka.¹ Darovateljčin uvjet bio je da se darovane umjetnine predaju na trajno čuvanje, održavanje i izlaganje odgovarajućoj muzejsko-galerijskoj ustanovi u gradu Zagrebu te da se vode pod nazivom Donacija Restek Gradu Zagrebu.

Donacija obuhvaća ukupno 410 umjetničkih radova i ostvarenja Josipa Resteka i to pojedinačne grafičke listove, djela u različitim tehnikama (akvarel, gvaš, tuš, kreda i dr.), ulja na platnu, grafičke mape i dva ciklusa minijatura. Umjetnine su nastale u razdoblju od gotovo 50 godina i omogućuju uvid u sve faze stvaralaštva Josipa Resteka od 1936. do 1984.²

U mišljenju Stručne komisije za pregled i valorizaciju ponuđene donacije umjetničkih djela slikara Josipa Resteka Gra-

du Zagrebu, koju su činili vrsni hrvatski povjesničari umjetnosti i likovni kritičari, naglašava se da ponuđena donacija čini zaokruženu cjelinu relevantnog opusa hrvatske grafike i slikarstva druge polovice 20. st., a osobit i u europskim razmjerima vrijedan grafički opus Josipa Resteka, pripada u sam vrh hrvatske grafike šezdesetih i sedamdesetih godina 20. st.³

Od vrhunskih grafičkih ostvarenja Josipa Resteka koja su ponuđena kao dio donacije Gradu Zagrebu, dvije su grafičke mape posvećene Zagrebu.

Komisija je izrazila mišljenje da ponuđenu donaciju treba sačuvati kao cjelinu na jednome mjestu. Galerija Klovićevi dvori u Zagrebu predložena je kao stručna institucija koja bi trebala u ime Grada Zagreba čuvati, održavati i izlagati Zbir-

Slika 69. Josip Restek: Blanka (Portret Blanke Restek), 1969., ulje na platnu, 58 x 42,5 cm, (iz donacije Blanke Restek Gradu Zagrebu)

ku Restek.⁴ To je kasnije specificirano i darovnim ugovorom. Zbirka je u Galeriji Klovićevi dvori otvorena za stručnu javnost i moguće ju je pogledati uz prethodnu najavu.

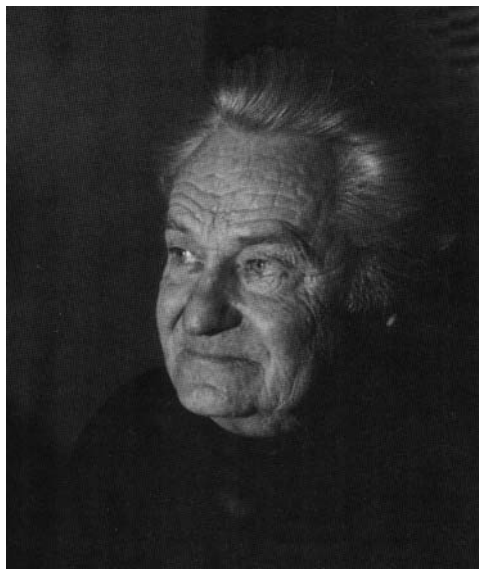
Blanka Restek i Josip Restek

Blanka Restek (Osijek, 28. siječnja 1926.), učiteljica i primijenjena umjetnica. Završila je Učiteljsku školu u Zagrebu, ali nikada nije radila u struci. Od rane mladosti pokazivala je sklonost umjetnosti te se godinama bavila primijenjenom umjetnošću – crtanjem na tekstilu, izradom makramea i sl. Zbog ratnih okolnosti (Drugi svjetski rat), nije ostvarila želju za studijem na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču. Nakon udaje za slikara i grafičara Josipa Resteka potpuno se posvetila suprugu i pomagala mu u njegovu radu, organizaciji i pripremi izložbi, prodaji slika i sl.⁵

Josip Restek (Volavje pokraj Jastrebarskog, 7. ožujka 1915. – Zagreb, 15. svibnja 1987.), grafičar i restaurator. Diplomirao je slikarstvo 1940. godine na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, u klasi profesora Ljube Babića, Tomislava Krizmana i Omera Mujadžića. Studij povijesti umjetnosti završio je 1941. Grafiku je specijalizirao kod Tomislava Krizmana te se usavršavao u Parizu, u Atelieru Desjobert. Radio je u Restauratorskom zavodu JAZU te kao likovni pedagog i predavač u Karlovcu i Zagrebu. Od 1942. godine, za života i posthumno, njegova su djela izlagana je na više od 35 samostalnih te preko 400 skupnih izložbi u Hrvatskoj i svijetu (Brazil, Švicarska, SAD, Španjolska, Grčka). Dobitnik je više hrvatskih i međunarodnih nagrada i priznanja za svoj rad. Godine 1980.

Accademia Italia delle arte e del lavoro imenovala ga je akademikom (*Josip Restek*, 1985.).

U svojoj rodnoj kući u Volavju je 1978. otvorio za javnost stalnu izložbu svojih radova pod naslovom *Izložba slika i grafika Josipa Resteka*, a crkvi Majke Božje Snježne u Volavju darovao je ciklus djela sakralne umjetnosti.⁶

Slika 70. Josip Restek, oko 1980.

Bilješke

- ¹ Darovni ugovor, Klasa: 402-09/06-01/3; Ur. broj: 251-02-01-06-3, od 3. 4. 2006. (ArGUK). Zaključak Gradskog poglavarstva grada Zagreba o prihvaćanju donacije Blanke Restek od 3. ožujka 2006. koji prethodi ugovoru o darovanju, Klasa: 402-09/06-01/3, Ur. broj: 251-03-02/1-06-2 (ArGUK).
- ² Blanka Restek dostavila je 23. studenog Gradu Zagrebu s uvjetom da se Zbirka vodi kao cjelina pod nazivom Donacija Restek i preda na upravljanje nekoj od gradskih galerija ili muzeja. Stručni popis ostavštine Restek izradila je povjesničarka umjetnosti Biserka Rauter Plančić, a potvrdio ga je kao i valorizaciju darovne ponude, Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu (dopis Klasa:

612-08/04-01/31, Ur. broj: 251-16-02-04-5, 21. listopada 2004. ArGUK).

³ Stručnu komisiju za valorizaciju darovne ponude činili su povjesničari umjetnosti i likovni kritičari Tonko Maroević, Ivanka Reberski, Biserka Rauter Plančić i Nina Gazivoda. Tonko Maroević istaknuo je da je “grafička dionica opusa upravo reprezentativna, kako u nacionalnim, tako, dijelom, i u univerzalnim razmjerima”, a Ivanka Reberski je naglasila da će se tom donacijom omogućiti sagledavanje “ne samo Restekovog likovnog djela već i epohe u kojoj je umjetnik stvaralački djelovao”, naznačivši da je Restek “ostvario neka od najznačajnijih djela našeg enformela koja nedvojbeno dosižu europske domete”. Biserka Rauter Plančić smatrala je da su dijelovi Restekova opusa u “značajnoj mjeri približili hrvatsku likovnu produkciju, posebno zagrebačku grafičku školu, onoj europskoj i svjetskoj” (zaključak Komisije za pregled i valorizaciju ponuđene donacije umjetničkih djela Josipa Resteka Gradu Zagrebu Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, Klasa: 612-08/04-01/31, Ur. broj: 251-16-02-04-4, 29. rujna 2004., ArGUK).

⁴ Zaključak Komisije Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu, kao u bilješki 3.

⁵ Podaci iz autorova razgovora s donatoricom.

⁶ Podatak s web stranice <http://www.volavje.hr/?cat=kultura&os=kultura&stranica=2> (pri-stupljeno 5. travnja 2007.).

Predaja ostavštine Gradu Zagrebu kada ostavitelj nema zakonskih nasljednika¹

Zbirka umjetnina Josipa i Marije Schlegel

ostavština Marije Schlegel, Muzej grada Zagreba, Opatička 20-22

Općinski sud u Zagrebu svojim je rješenjem od 8. srpnja 1983.² utvrdio da se, nakon što se sudu u zakonskome roku nije javio nitko od eventualnih nasljednika, ostavština pok. Marije Schlegel (17. studenog 1902. – veljače 2. 1981.),

rođene Beck, koja se sastoji od predmeta privatne zbirke Josipa Schlegela (1. veljače 1888. – 1962.) i Marije Schlegel, preda bivšoj Općini Centar u Zagrebu.

Zbirka sadržava 226 popisanih predmeta, od čega većina potječe iz 18. i 19. st. (vrijedni primjerci stilskoga namještaja, umjetničkih slika i predmeta umjetničkog obrta od porculana i stakla te knjižnica od 2.000 jedinica).

Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode izdao je 26. lipnja 2002. rješenje o preventivnoj zaštiti Zbirke Schlegel.³

Godine 1985. Zbirka Schlegel predana je na upravljanje Muzeju grada Zagreba, koji zbirku čuva i obrađuje.⁴

U stalnom postavu Muzeja izloženo je nekoliko porculanskih predmeta iz Zbirke Schlegel kao dio muzejskog prikaza starih iličkih trgovina.

Zbirka Andrije Maurovića

ostavština Andrije Maurovića, Moderna galerija, Hebrangova 1

Rješenjima Općinskoga suda u Zagrebu od 22. studenoga 1984. i od 26. svibnja 1986.⁵ ostavština hrvatskoga crtača stripova i ilustratora Andrije Maurovića (Kotor, 1901. – Zagreb, 1981.), kao i njegova autorska prava, predani su bivšoj Općini Centar u Zagrebu jer je utvrđeno da Maurović nije imao zakonskih nasljednika.

Bivša Općina Centar u Zagrebu, čiji je pravni sljednik Grad Zagreb, predala je 1986. likovnu ostavštinu Andrije Maurovića na trajnu pohranu i čuvanje Modernoj galeriji u Zagrebu, o čemu je 1987. s Modernom galerijom sklopljen i poseban ugovor o trajnoj pohrani i čuvanju. Pri primopredaji ostavštine Mo-

dernoj galeriji na popisu su bile 72 jedinice likovnih radova Andrije Maurovića (slike u tehnici ulja na platnu, gvaša i akvarela te crteži i skice, stripovi i plakati),⁶ a dva su komada namještaja iz 19. st. smještena u prostorije bivše Općine Centar u Zagrebu, Ilica 25.

Rješenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske Zbirka je 2004., zaštićena kao kulturno dobro.⁷ Sastavni dio tog rješenja čini i revidirani popis ostavštine Andrije Maurovića u vlasništvu Grada Zagreba, koji sada obuhvaća 143 jedinice na popisu slika, crteža, originalnih stripovnih tabli i plakata iz svih faza stvaralaštva Andrije Maurovića, što Zbirku čini iznimno vrijednom i značajnom te s najvećim brojem Maurovićevih radova na jednome mjestu.

Zbirka nije izložena u Modernoj galeriji i dostupna je samo stručnjacima, ali se radovi i materijali iz te ostavštine često koriste za objavljivanje reprint-izdanja te kao reprodukcije u knjigama, časopisima i filmovima, pa Grad Zagreb kao vlasnik autorskih prava odobrava korištenje radova iz ostavštine za tu svrhu, što govori o vrijednosti i značenju radova Andrije Maurovića.

Pojedinačne umjetnine u vlasništvu Grada Zagreba

Rješenjem Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode *Zbirka umjetnina u vlasništvu Grada Zagreba* zaštićena je 2002. kao posebna cjelina koja obuhvaća umjetnine smještene u različitim gradskim uredima i službama, i to na 21 lokaciji.⁸ Pri izdavanju rješenja popis Zbirke sadržavao je 1.479 umjetnina (predmeta umjetničkog obrta i slika) koje je Grad Zagreb godinama stjecao

kupnjom, kompenzacijom, protokolarnim procedurama, darovanjima, oporučno ili putem narudžbi, a danas se nalaze u službenim ili protokolarnim prostorima gradskih upravnih službi.

U Zbirci su zastupljeni etablirani hrvatski autori različitih generacija. Djela su nastala tijekom 20. st., a njihov manji dio tijekom 19. st. Zbirka sadržava, među ostalima, više radova Tomislava Krizmana, Mencija Clementa Crnčića, Ede Murtića, Roberta Auera, Roberta Frangeša-Mihanovića, Vanje Radauša, Maksimilijana Vanke, Emanuela Vidovića, Ferde Kovačevića, Branka Šenoa, Frane Kršinića, Ivana Meštrovića, Stipe Sikirice, Miljenka Stančića, Vjenceslava Richtera, Miroslava Šuteja, Ivana Zaschea i drugih. Na popisu je i 16 slika darovanih Gradu već spomenutim donacijama Nade Mirjević i Marije Tomljenović-Valečić (navedene su na stranicama 84-92. popisa priloženoga rješenju o zaštiti).

Zagreb je 1940. posjedovao 328 umjetničkih slika i kipova s kojima je planirano osnivanje gradske galerije. Tijekom prethodnoga desetogodišnjeg razdoblja Gradska je uprava za otkup umjetnina izdvajala 100.000 dinara u godini iz svog proračuna. Kriteriji otkupa bili su ekskluzivnost djela i doprinos Grada "reguliranju socijalnog stanja naših umjetnika".⁹ Pri izdavanju rješenja o zaštiti posebnu cjelinu u sklopu te zbirke činila je palača Dverce na Katarininu trgu 6, s kompletnim inventarom. Palača Dverce, nazvana tako po negdašnjim malim gradskim vratima Gradeca iz 13. st., na njegovu južnom obrambenom zidu pokraj kule Lotrščak, bila je od 1849. do 1912. u vlasništvu barunske obitelji Vranyczany Dobrinović. Palača je sadašnji izgled dobila nakon adaptacije 1881. – 1883., prema projektu njemačkoga arhitekta historicističkoga

izričaja Kune Waidmana, a po narudžbi grofice Klotilde Buratti, rođene barunice Vranczyany Dobrinović (1838. – 1912.). Grofica Buratti je u toj palači uredila jedan od najljepših i najpoznatijih salona u Zagrebu, u kojemu su se okupljali vodeći predstavnici ondašnjega hrvatskog političkog i umjetničkog života, a palaču je 1912. oporučno ostavila Gradu Zagrebu za reprezentativne svrhe.¹⁰ Nakon grofičine smrti u nekrolozima je često istican njezin “narodni osjećaj” i “kultura srca”.¹¹

U 14 prostorija palače (od toga je sedam uređenih salona) nalazi se 287 predmeta. Među njima su i dvije raritetne japanske vaze izrađene u 18. st. u kineskoj maniri,¹² koje su iz ostavštine političara i narodnog zastupnika Cezara Akačića, a prema oporučnoj želji dr. Branke Akačić i njezina supruga dr. Hrvoja Akačića, ostavljene Gradu Zagrebu.¹³ Vaze su u prostorima palače Dverce smještene od 1983., u skladu s oporukom od 18. prosinca 1979. i rješenjem o nasljeđivanju Općinskog suda u Zagrebu od 2. lipnja 1983.¹⁴

Krajem 2006. godine, rješenjima Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Zbirka umjetnina u vlasništvu Grada Zagreba podijeljena je na dvije zasebne zbirke, obje zaštićene kao kulturna dobra. Prva je Zbirka umjetnina (slika, grafika, skulptura, namještaja, predmeta primijenjene umjetnosti i sagova) u prostorima ustanova Grada Zagreba i u vlasništvu Grada, koja obuhvaća 664 predmeta na ukupno 18 lokacija i u kojoj su predmeti iz donacija Mirjević i Tomljenović Valečić¹⁵. Druga je zbirka Umjetnički inventar palače Dverce u Zagrebu, u vlasništvu i posjedu Grada, koji obuhvaća ukupno 226 predmeta (slika i skulptura, predmeta primijenjene umjetnosti, namještaja

i sagova), u kojoj su i japanske vaze iz ostavine Akačić.¹⁶ Zasebnim rješenjem Gradskoga zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu 2006. preventivno je zaštićeno i 14 slika u vlasništvu Grada, koje su smještene u ambijentu Vile Zagreb u Mošćeničkoj Dragi, Šetalište 25. travnja 21. Riječ je o kvalitetnim i reprezentativnim slikarskim radovima hrvatskih slikara Vilima Svečnjaka, Jerolima Mišea, Mencija Clementa Crnčića, Joze Kljakovića, Ede Kovačevića, Maksimilijana Vanke i dr.¹⁷

Bilješke

¹ Riječ je o ostavinama, ostavštinama u pravnom smislu, ne o kategoriji skupljanja i vrsti građe prikupljene u zbirci. Nije riječ o donacijama Gradu Zagrebu, ali je Grad sudskim putem postao vlasnikom tih zbirki, i to rješenjima nadležnih sudova jer ostavitelji nisu imali zakonskih nasljednika. U međuvremenu je Grad Zagreb predao te zbirke predao na pohranu i čuvanje pojedinim muzejsko-galerijskim ustanovama.

² Rješenje Općinskog suda u Zagrebu br. XIII-0-3545/81 od 8. 7. 1983. (ArGUK).

Podaci o rođenju i smrti Marije i Josipa Schlegela preuzeti su iz matičnih knjiga: iz Knjiga državljana Centar, br. 36694, i Matice umrlih Črnomerec, 274/81 za Mariju Schlegel te iz Knjige državljana Centar, br. 36696, i Matice umrlih Zagreb 271/62 za Josipa Schlegela.

³ Rješenje Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode – Klasa: UP/I-612-08/02-03/40, Ur. broj: 251-16-02-02-01, od 26. 6. 2002. Prijašnje rješenje o preventivnoj zaštiti je ono od 23. lipnja 1981. godine (ArGUK). Zbirka je prvi put popisana 4. listopada 1946. (AMKRH).

⁴ Zaključkom Komiteta za društvene djelatnosti Općine Centar, 23. studenog, 1984., zbirka je predana na upravljanje Muzeju grada Zagreba. Primopredaja je izvršena 18. 7. 1985. (ArGUK).

⁵ Rješenje Općinskog suda; Poslovni broj: XII-0-6154/81 od 22. 11. 1984. Rješenje Općinskog suda; Poslovni broj: XII-0-2707/86 od 26. 5. 1986. (ArGUK).

- ⁶ Općina Centar u Zagrebu i Moderna galerija sklopili su ugovor o trajnoj pohrani i čuvanju likovnog materijala iz Zbirke A. Maurovića, br. 01-2826/87 – 17. 4. 1987. (ArGUK).
- ⁷ Rješenje Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Klasa: UP-I-612-08/04-01-06/43, Ur. broj: 532-10-1/8-04-2, 18. 3. 2004. (ArGUK). Prvo rješenje o zaštiti donio je Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode 7. rujna 1981.
- ⁸ Rješenje o preventivnoj zaštiti od 28. lipnja 2002., Klasa: UP/I-612-08/02-03/26, Ur. broj: 251-16-03-02-01- (ArGUK).
- ⁹ Novinski napis u Novostima 5/1, 1940. Dosje: Galerije, signatura HR DAZG-10, Zbirka novinskih izrezaka, sign. ZNI-4., DAZg.
- ¹⁰ Prema zapisniku Skupštine zastupstva slob. i kr. glavnoga grada Zagreba, br. 19.721/1912/IV, sa sjednice održane 6. svibnja 1912., gradski načelnik Janko Holjac je na početku sjednice lijepim riječima govorio o pok. grofici Klotildi Buratti, rođ. Vranyczany Dobrinović, koja je prepisala svoju kuću na Katarinskom trgu 6 “u kojoj su stanovali hrvatski kraljevi – općini slob. i kr. Grada Zagreba”. Također je izvijestio da je prisustvovao njezinu pogrebu (str. 34. zapisnika). Na sjednici održanoj 3. lipnja 1912., Gradsko je zastupstvo je na prijedlog gradskog vijećnika Slaviše Katkića jednoglasno zaključilo da se prihvaćaju sljedeći zapisi pok. Klotilde kontese Buratti rođ. barunice Vranyczany, i to:
1. Zapis kuće u Zagrebu br. 6 Katarinski trg općini Grada Zagreba s tom stegom da uživanje te kuće pripada Dragutinu pl. Gvozdanoviću do njegove smrti.
 2. Zapis od 200.000 K kojim se imade osnovati štipendijalna zaklada koja ima nositi ime “Zaklada Ambroza baruna Vranyczanya“ s tom stegom da uživanje kamata i glavnice pripada Dragutinu pl. Gvozdanoviću do njegove smrti (zapisnik broj 23.768/1912/VI, str. 48.).
- Oba zapisnika u DAZg: Zapisnici o skupštinama zastupstva slob. i kr. glavnoga grada Zagreba, god. 1912.
- Dragutin Gvozdanović, prijatelj, osoba od povjerenja i službenik obitelji Vranyczany Dobrinović i nasljednik svih pokretnina u palači Dverce, darovao je Gradu Zagrebu namještaj što se nalazio u historijskoj dvorani palače,
- na čemu mu je u ime Gradskog poglavarstva posebnim pismom zahvalio ondašnji gradski načelnik općine Grada Zagreba Stjepan Srkulj (dopis broj: 10.612-I-1918, 9. ožujka 1918., DAZg). Iz dokumentacije o obitelji Vranyczany Dobrinović koja se nalazi u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu, odnosno iz prijepisa dijelova oporuke pod nazivom *Testamen Burattice* vidljivo je da je grofica Klotilda Buratti (umrla 26. travnja 1912.) ostavila svu pokretnu imovinu u palači Dverce, osim nakita, Dragutinu Gvozdanoviću (kutija 2., fond 782: Obitelj Vranyczany Dobrinović, HDA). Grad Zagreb došao je u posjed palače tek nakon 1918., kada je iz nje iselio Dragutin Gvozdanović i preselio se u Visoku 8 (Dr. Milan Vranyczany: Zbirka članaka i izvadaka iz knjiga, novina, časopisa, brošura, spomenica, kolendara i pisama u kojima je govora o članovima obitelji Vranyczany, sv. IV., 1959., str. 397-399., fond 782, HDA).
- ¹¹ Ostale odredbe oporuke odnosile su se na novčane iznose namijenjene uboškim domovima i kulturnim i znanstveno-obrazovnim institucijama. Izvor: Dr. Milan Vranyczany: Zbirka članaka i izvadaka iz knjiga, novina, časopisa, brošura, spomenica, kolendara i pisama u kojima je govora o članovima obitelji Vranyczany, sv. II., 1958., i sv- III., 1959.
- ¹² Vaze su visine 1,5 m, s postoljima i odgovarajućim tanjurima. Prema ocjeni japanskih stručnjaka, raritetne su (podatak iz promemorijske o ostavštini obitelji Akačić, koju je 19. rujna 1983. napisao arhitekt Zdenko Kolacio, jedan od izvršitelja oporuke, ArGUK).
- ¹³ Ostala građa i predmeti iz ostavštine obitelji Akačić donirani su drugim zagrebačkim kulturnim i znanstvenim institucijama: Muzeju za umjetnost i obrt (stilski namještaj, predmeti umjetničkog obrta te predmeti dalekoistočne provenijencije), Hrvatskome povijesnome muzeju (ostavština pravaškog političara Ante Starčevića – skupocjeno posuđe i Starčevićevi osobni predmeti od srebra), Strossmayerovoj galeriji (dvije uljene slike iz 18. i 19. st.), Poštanskome muzeju (dokumenti iz ostavštine Cezara Akačića i njegov portret), Farmaceutskom fakultetu (povijesni i stručni farmaceutski materijal i stručne knjige), Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici (dio knjižnice) te Muzejskom dokumentacijskom centru (prema promemoriji iz bilješke 11.). U

katalogu *Hladno lovačko oružje* Hrvatskoga povijesnog muzeja (Bošković, 2.000.), navodi se da jedan primjerak lovačkoga oružja također potječe iz Zbirke Akačić.

Cezar Akačić (Bakar, 29. kolovoza 1868. – Zagreb, 6. rujna 1935.) magistrirao je farmaciju. Bio je izabran za zastupnika u Hrvatskom saboru kao protivnik talijanizacije i mađarizacije. Neko je vrijeme bio potpredsjednik Starčevićeve Stranke prava. Kao ministar Narodnog vijeća za poštu i brzojav potaknuo je izdavanje prvih hrvatskih poštanskih maraka. Poznavajući društvenu i političku situaciju u Rijeci i Hrvatskom primorju, kao član jugoslavenskog izaslanstva sudjelovao je na mirovnoj konferenciji. Nezadovoljan politikom novoosnovane države Kraljevi-

ne SHS, povukao se iz političkog života. Branka Akačić (1905. – 1982.) doktorirala je farmaciju 1936. Bila je profesorica i predstojnica Zavoda za farmakognoziju Farmaceutskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te članica međunarodnih znanstvenih društava.

¹⁴ Dokumentacija u ArGUK.

¹⁵ Rješenje Ministarstva kulture – Klasa: UP/I 612-08/06-06/332, Ur. broj: 532-04-01-1/4-06-2, 30. 10. 2006.

¹⁶ Rješenje Ministarstva kulture – Klasa: UP/I 612-08/06-06/395, Ur. broj: 532-04-01-1/4-06-2, 14. 12. 2006.

¹⁷ Rješenje Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode – Klasa: UP/I 612-08/05-03/03, Ur. broj: 251-18-02-06-1, 18. 8. 2006.

GENEZA ODNOSA PREMA PRIVATNIM ZBIRKAMA DAROVANIM GRADU ZAGREBU

Bog načini selo, a čovjek načini grad.

W. Cowper (1785): *The Sofa*, u: *The Task*.

Od teškoća i nebrige do razrađene procedure prihvaćanja

Privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu znatno su obogatile zbirne fondove i građu zagrebačkih muzejskih i galerijskih ustanova kojima su predane na upravljanje, a dijelovi pojedinih zbirki i cjelovite zbirke postali su i sastavnim dijelom stalnih postava tih ustanova. Na taj je način kulturna baština sačuvana od propadanja, zbirke su stručno obrađene i održavane te je omogućeno njihovo prezentiranje javnosti.

Ipak, dulje vrijeme nakon Drugoga svjetskog rata zbirka u privatnom vlasništvu nije pridavana odgovarajuća pozornost. Sredstva što su se osiguravala iz gradskoga proračuna odnosno iz gradskih fondova bila su minimalna i u odnosu prema ostalim kulturnim djelatnostima gotovo neznatna. Osiguravala su se samo za one zbirke koje su predane na upravljanje pojedinim muzejsko-galerijskim ustanovama i koje su bile otvorene za javnost, dok su zbirke u privatnome vlasništvu, čak i sa statusom spomenika kulture, ostajale bez znatnije financijske potpore.¹ Privatni su vlasnici zbirki nakon Drugoga svjetskog rata zbog političkih i ideoloških razloga bili stigmatizirani, napadani, izloženi sumnjičavosti okoline zbog nerazmjera između svojih materijalnih prihoda i stvarne kulturne i umjetničke vrijedno-

sti u svome vlasništvu. Nacionalizacija stambenih prostora osobito ih je teško pogodila. Zbog takvih nepovoljnih uvjeta, kao i zbog materijalne oskudice,² privatne su zbirke rasipavane prodajom, darovanjem društvenim ustanovama, odlaskom vlasnika u inozemstvo, diobom unutar obitelji, a vrlo mali broj sačuvanih zbirki uključen je u kulturni život grada. Zagreb je na taj način tijekom Drugoga svjetskog rata i nakon njega zbog političkih razloga, materijalne oskudice vlasnika i nacionaliziranja privatnih stambenih prostora nepovratno izgubio popriličan broj privatnih umjetnički uređenih i kolekcionarskih interijera. Prijeratni duh građanskog Zagreba nepovratno se izgubio s nestankom privatnih zbirki i interijera, primjerice, Artura i Milana Mayera Marića, Dušana Plavšića, Ervina Weissa, Slavka Flögla, Slavka Žimbrega te obitelji Arko, Radovan, Deutsch-Maceljski i Grünwald. Društveni mentalitet, nesklon posjedovanju privatne zbirke ili skupljanju vrijednih predmeta materijalne kulture, dokumentiran je i tekstem u deplijanu Muzeja za umjetnost i obrt u povodu izložbe suvremenih slika iz privatne zbirke Slavka Flögla 1953. godine. U njemu se diskretno navodi da su “u velikoj obitelji socijalističkog društva, privatne zbirke sastavni dio njenog kulturnog imanja” te se takvom privatnom kolekcionaru izražava drugarska zahvalnost za pomoć pri radu na zajedničkom polju kulture i umjetnosti“.³ Sumnjičavost okoline osjećala se u našoj sredini i krajem 1980-ih godina, kada je Vinko Zlamalik u povodu izložbe donacije iz Zbirke Kovačić u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu napisao:

“Ako se ponekad i upuste u trgovanje umjetninama, onda to kod strastvenih sabirača nisu makinacije radi stjecanja osobne dobiti, nego odricanja od manje vrijednih djela radi nabavljanja interesantnijeg likovnog blaga u skladu s tematskom koncepcijom zbirke“ (Zlamlak, 1988., 6.).

Usprkos razvoju tržišnoga gospodarstva i društvenim promjenama, ni krajem 20. st. nisu se dogodile znatnije promjene u društvenoj svijesti u odnosu prema privatnim kolekcionarima. V. Zgaga (2001., 53-57.) ocjenjuje da nam “za integracije u svijet kolekcionara nedostaje bogatstvo, općeprihvaćena društvena navika kolekcioniranja, procjenitelji i, dakako, legalno tržište umjetnina“. Zbog povijesnog prekida građanske tradicije u suvremenoj Hrvatskoj slabo je razvijena kultura skupljanja umjetnina ali i organiziranog donatorstva (privatnoga, korporativnoga ili dobrotvornoga). U inozemstvu je, pak, očuvanje i financiranje pojedinih privatnih zbirki često moguće zahvaljujući postojanju udruženja, društva ili fundacije koji se brinu za baštinu, čuvaju ostavštine, pokretnine i nekretnine pojedinih stvaratelja, značajnika, kolekcionara i donatora, kao i uspomenu na njihov život.

Prihvatima privatnih zbirki darovanih Gradu Zagrebu u počecima socijalizma prilazilo se stihijski, bez posebno utvrđenih stajališta i kriterija, odnosno bez utvrđene kulturne politike na tom području. Zanimljivo je da je, primjerice, u razdoblju od 30 godina, od 1946. do 1975., realizirano samo šest donacija privatnih zbirki Gradu Zagrebu. Sredinom sedamdesetih godina, nakon osnivanja Interesne zajednice za kulturu grada Za-

greba i Udružene samoupravne interesne zajednice (USIZ-a) kulture grada Zagreba, počelo je povoljnije razdoblje zaštite privatnih umjetničkih zbirki te se, uz osiguranje financijskih sredstava, prišlo i sustavnijem razmatranju te problematike, što je kasnije odredilo i kulturnu politiku prema donacijama privatnih zbirki u gradu Zagrebu. O značenju koje se u to vrijeme pridavalo zaštiti baštine unutar zbirki u privatnome vlasništvu najbolje svjedoči to što je 13. siječnja 1976. Udružena samoupravna interesna zajednica kulture grada Zagreba, osnovala posebnu Radnu grupu za privatne umjetničke zbirke. Zadaci Radne grupe bili su utvrditi kategorizaciju svih predmeta po zbirkama, predložiti zbirke koje bi kao cjelina trebale ostati sačuvane u gradu Zagrebu, utvrditi veličinu prostora zbirki i njihovu vrijednost, istražiti mogućnost nalaženja jedinstvenog prostora za sve zbirke i predložiti status takve ustanove, provesti reviziju popisa registriranih zbirki i predložiti nacrt tipskoga darovnog ugovora.⁴ U svom izvještaju objavljenom sredinom iste, 1976. godine, koji je vrijedan pomak u dijagnosticiranju stanja privatnih zbirki u gradu Zagrebu, Radna grupa je iznijela mišljenje da privatne zbirke znatno pridonose očuvanju kulturne baštine te da sadržaji privatnih zbirki na području Grada Zagreba čine integralni dio nacionalne kulturne baštine od velike umjetničke, kulturno-povijesne i dokumentacijske vrijednosti koja se može valorizirati unutar svih spomeničkih kategorija. Posebice je istaknuto da vrijednosti koje sadržavaju te zbirke svakako valja sačuvati u gradu Zagrebu. Stoga je Radna grupa predložila i elemente

o kojima treba voditi brigu pri razmatranju darovanih ponuda privatnih zbirki Gradu Zagrebu i pri sklapanju darovnih ugovora.⁵ Sljedećih deset godina, od 1976. do 1986., realizirano je još osam donacija Gradu Zagrebu. Razmatranja iz zaključaka Radne grupe prihvatila je 1984. Skupština grada Zagreba u raspravi o problematici privatnih zbirki i donacija Gradu Zagrebu.⁶ Tada je posebno naglašena nužnost veće efikasnosti i ažurnosti u rješavanju problema zaštite zbirki. Najsvršishodnijim se smatralo zbirke koje se darovanjem ili na drugi način predaju Gradu Zagrebu povjeriti na čuvanje i upravljanje odgovarajućim stručnim institucijama, a samo iznimno ih zadržati i čuvati kao zasebne cjeline. Značenje donacija Gradu Zagrebu i potreba sustavnoga rješavanja problema povezanih s njihovim prihvatom i održavanjem potvrđeni su zaključkom Izvršnoga vijeća Skupštine grada Zagreba od 23. studenoga 1990. godine kojim je praktički utvrđena i politika Grada Zagreba na tom području.⁷ Tim je zaključkom ocijenjeno da prihvaćanje vrijednih i osebnih donacija Gradu Zagrebu znatno pridonosi obogaćivanju cjelokupne kulture i stvaranju kulturnoga identiteta grada te su podržana i sva daljnja nastojanja da se prihvaćanjem donacija zaštiti, zbrine i sačuva bogata kulturno-povijesna baština. Posebno je istaknuto kako je dobra volja donatora rodoljubni čin koji treba prihvatiti s poštovanjem i zahvalnošću. Izvršno vijeće odobrilo je da se za troškove prihvata i održavanja donacija, a sukladno obvezama utvrđenim u darovnim ugovorima, u gradskom proračunu moraju osigurati posebna sredstva. Za

izradu stručne dokumentacije i procjenu vrijednosti ponuđene zbirke i predmeta zadužen je Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode. Zanimljivo je da je Izvršno vijeće smatralo kako za smještaj donacija čiji donatori inzistiraju da zbirke budu cjelovito smještene i prezentirane kao nedjeljive cjeline, treba predvidjeti prostor u sklopu programa izgradnje budućega Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu, ili pak u nastavku izgradnje Muzejsko-galerijskoga centra na Rooseveltovu trgu u Zagrebu.⁸ Sukladno tom zaključku, Grad Zagreb u svojem proračunu, odnosno u sklopu Programa javnih potreba u kulturi grada Zagreba, svake godine osigurava sredstva za izradu stručne dokumentacije (troškovi stručnih komisija za valorizaciju darovanih ponuda, troškovi procjene vrijednosti i izrade stručnog popisa), za smještaj, uređenje i redovito održavanje te zaštitu prostora u kojima su smještene pojedine zbirke darovane Gradu Zagrebu, za redovite mjesečne naknade donatorima koji u ime Grada upravljaju zbirka (u visini utvrđenoj otprije donesenim kriterijima), sredstva za preventivnu zaštitu, za konzervatorsko-restauratorske radove na predmetima iz zbirki darovanih Gradu Zagrebu, za izradu kataloga, dokumentacije, mrežnih stranica i dr.

Svim time osigurano je, kao prvo, poštovanje ugovornih obveza Grada Zagreba.

“Ah, tako je lako otkazati posluš umrlom!” – uskliknuo je Milan Kundera u svom eseju *Iznevjerene oporuke* (Kundera, 1997., 199.). Često se, naime, u životu događa da budu iznevjerene ne samo oporuke, nego i ugovori s još živućim ljudima. Ipak, pravna obveza ne bi smjela biti jedini razlog za poštovanje

ugovora i oporuka. To se odnosi i na privatne osobe, i na društvene institucije.

Nakon izvršenja ugovorne obveze slijedi briga o zaštiti darovanih predmeta te o prezentaciji donacije javnosti i uključivanje zbirke u kulturni i društveni razvoj grada (u ambijentima u kojima se zbirke nalaze ili u ustanovama kojima ih je Grad Zagreb povjerio na upravljanje). Vrsta troškova svake se godine mijenja i ovisi o programima uređenja pojedinih objekata u kojima su zbirke smještene i programima prezentacije zbirki javnosti odobrenima za pojedinu instituciju na godišnjoj razini.

Pri Gradskom uredu za kulturu, obrazovanje i šport za razmatranje problematike održavanja objekata i zbirki te prijedloga ustanova koje upravljaju doniranim zbirkama bila je zadužena muzejska komisija (sada Muzejsko vijeće). Veća materijalna sredstva povezana s investicijama i investicijskim održavanjem, napose s uređivanjem i održavanjem ambijentalnih zbirki, osiguravaju se i planiraju sukladno mogućnostima, u višegodišnjem razdoblju i osiguravaju preko Gradskoga poglavarstva grada Zagreba. Prema prijašnjim zaključcima Izvršnoga vijeća Skupštine grada Zagreba, u proračunu Grada Zagreba, na razdjelu Gradskoga ureda za zdravstvo i socijalnu skrb, za donatore Gradu Zagrebu, prema potrebi, osiguravaju se i sredstva za podmirivanje troškova liječenja i rehabilitacije donatora, u skladu sa zakonom, i troškova zdravstvene njege i pomoći u kući.⁹

To je zasigurno pridonijelo činjenici da je od 1990. do 2001. potpisano sljedećih 11 darovnih ugovora s privatnim vlasnicima zbirki i umjetničkih ostavština. Povećano zanimanje kolekcionara i pri-

vatnih vlasnika za darovanjem proizlazi iz mogućnosti Grada Zagreba da potencijalnim gradskim donatorima nađe smještaj za zbirku, osigura cjelovitost zbirke, njihovu djelomičnu ili stalnu prezentaciju, pomaže pri rješavanju imovinsko-pravnih odnosa, nudi zdravstvenu njegu i novčanu naknadu donatorima koji upravljaju zbirkom i dopunjuju je novim akvizicijama.

Kako do 1993. darovnim ugovorima nije uvijek bilo određeno koja će ustanova preuzeti upravljanje darovanom zbirkom, pri Gradskom zavodu za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode djelovala je neovisna *Komisija za vođenje aktivnosti radi daljnje pohrane, čuvanja i upravljanja zbirkama – donacijama Grada Zagreba*, koja je predlagala muzejsko-galerijske ustanove kojima će se povjeriti čuvanje, upravljanje i održavanje pojedinih zbirki – donacija, odnosno sva rješenja u vezi s upravljanjem i čuvanjem gradskih donacija.¹⁰ Prema sadašnjoj proceduri, ustanova koja će u ime Grada Zagreba preuzeti upravljanje pojedinom donacijom određuje se zaključkom o prihvatanju darovanja.¹¹

Način i procedura prihvata donacija Gradu Zagrebu djelomice je određena spomenutim zaključkom Izvršnoga vijeća od 23. studenoga 1990.¹² Kako se ne bi ponavljale greške iz ranijih razdoblja, kada su pojedine donacije prihvaćane bez prethodne temeljite stručne procjene o vrijednosti i značenju zbirke/ostavštine, te kako bi se kao donacije Gradu prihvaćale zaista vrijedne zbirke koje značajno pridonose očuvanju kulturne baštine i za čiju bi prezentaciju javnosti bilo moguće osigurati potrebna sredstva, Grad Zagreb nakon zaprimanja darovne

ponude obvezatno traži izradu stručnoga popisa i procjenu vrijednosti ponuđene zbirke, odnosno predmeta. Stručni popis i procjenu izrađuje Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode koji, prema potrebi, za poslove valorizacije darovne ponude i popisivanje predmeta angažira i stručnjake izvan Zavoda, i to ovisno o prirodi zbirke odnosno vrsti predmeta ponuđenih u donaciji.

Ako osoba koja nudi donacije traži od Grada Zagreba posebne uvjete, izvan kriterija utvrđenih spomenutim zaključkom Izvršnoga vijeća, odnosno izvan standardnih mjerila i kriterija za prihvatanje donacije, Gradsko poglavarstvo grada Zagreba ocjenjuje uvjete za prihvatanje takve ponude, uzimajući u obzir prijedloge ponuđača, ali i mogućnosti Grada da ih prihvati. Pri tome se uzima u obzir umjetnička, kulturno-povijesna i dokumentarna vrijednost i značenje darovne ponude. Također se vodi briga o mogućnostima stručnoga održavanja i zaštite te prezentacije zbirke javnosti.

Gradsko upravno tijelo zaduženo za kulturu (danas Gradski ured za kulturu, obrazovanje i šport) provodi cjelovit postupak, od zaprimanja darovne ponude, zahtjeva za izradu stručnoga popisa i procjene vrijednosti, rješavanja eventualnih imovinsko-pravnih problema do pripreme nacрта ugovora o darovanju i prijedloga zaključaka za Gradsko poglavarstvo grada Zagreba. Prema odredbama Zakona o Gradu Zagrebu i Statutu Grada Zagreba, zaključke o prihvaćanju, odnosno neprihvaćanju donacije donosi Gradsko poglavarstvo grada Zagreba, a ugovore o darovanju s darovateljem u ime Grada sklapa gradonačelnik. Sklopljeni ugovori o darovanju Gradu

Zagrebu, kojima prethodi pravovaljana dokumentacija o vlasništvu, odnosno imovinsko-pravnome statusu zbirke, obvezatno sadržavaju detaljan opis obveza darovatelja i daroprimalatelja. Za Grad Zagreb kao daroprimalatelja to se ponajprije odnosi na smještaj, eventualne mogućnosti premještanja zbirke te na njezino održavanje i prezentaciju. Obveze darovatelja odnose se na način čuvanja i upravljanja zbirkom (ako zbirka ostaje kod darovatelja) te na problematiku otuđivanja ili davanja pojedinih predmeta u nasljedstvo (kad je riječ o odgođenim izvršenjima) i dr. Svaki darovni ugovor prati potpun i stručno sastavljen popis darovanoga materijala, uz stručnu i obrazloženu procjenu vrijednosti. Ako ga donator sam sastavlja, popis mora potvrditi Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode.

Većina zbirki darovana je Gradu Zagrebu uz određene uvjete i postavlja se načelno pitanje o formalno-pravnoj prirodi donacija s obzirom na to da je dobro opće pravilo da treba prihvaćati darove, osobito takve vrste, bez posebnih ograničenja, odnosno uvjeta darovatelja (Malaro, 1985., 103-131.). Ugovor o darovanju vrsta je ugovora kojim netko daje ili obećava drugome, besplatno i dobrovoljno, određenu imovinsku vrijednost, a drugi to prima ili prihvaća, odnosno to je ugovor kojim jedna strana (darovatelj) dobrovoljno i besplatno prepušta drugoj strani (daroprimalatelju) neku imovinsku korist, a ona to prihvaća (Vuković, 1964., 248.). U rimskom pravu riječ je o pravnom poslu na temelju kojega se besplatno i dobrovoljno povećava imovina obdarenika, a smanjuje imovina darovatelja (Romac, 1975., 166.). Kad

je riječ o donacijama privatnih zbirki Gradu Zagrebu, možemo govoriti o vrsti darovanja s nalogom (*donatio sub modo*) jer se ugovorima o darovanju predviđa obveza daroprimalatelja, Grada Zagreba, da izvrši određenu činidbu u svoju korist, odnosno u općem interesu, što se, ovisno o tome kakva je priroda i vrsta predmeta koji se daruju, može okarakterizirati kao činidba u općem interesu. Ako je akt zaključenja ugovora vremenski odvojen od akta izvršenja, odnosno ako se ugovor zaključuje bez predaje darovane stvari, riječ je o *konsenzualnim ugovorima* (kada se prihvaća uvjet da zbirka ostaje određeno vrijeme kod donatora i da on upravlja zbirkom u ime Grada), a ako se ugovor zaključuje uz istodobnu predaju predmeta, odnosno zbirke, riječ je o *realnim ugovorima*.¹³ Osim prihvaćanja donacija izravno Gradu Zagrebu kao pravnoj osobi, od šezdesetih godina 20. st. Grad Zagreb je više puta omogućio ili pridonio realizaciji pojedinih darovanja privatnih zbirki izravno muzejsko-galerijskim ustanovama, bivšim općinama u sastavu grada Zagreba te Republici Hrvatskoj – osiguravanjem financijskih sredstava za održavanje zbirki, novčanim naknadama darovateljima, uređenjem i adaptacijom prostora, osiguravanjem zamjenskih stanova i dr.¹⁴

Problematika održavanja i prezentacije zbirki darovanih Gradu Zagrebu¹⁵

Darovatelji su najčršće oni ljubitelji i čuvari predmeta materijalne kulture – bez obzira na to jesu li kao kolekcionari, prema kriterijima vlastitog interesa, postali vrsni stručnjaci i specijalisti za određenu građu i sadržaje, ili su uz svoje zbirke

odrastali, nasljeđujući ih unutar obitelji – koji su na poseban način svjesni vrijednosti povijesnih, kulturnih i umjetničkih predmeta i značenja očuvanja kulturne baštine. Darujući svoju zbirku Gradu Zagrebu, mnogi su od njih darovali ne samo dio kulturne baštine i sačuvanoga nacionalnog, gradskog i lokalnog identiteta, već i svoje dugogodišnje životno okruženje, dio svoje materijalne okoline ili, kad je riječ o skupljačima, svoje djelo s kojim ostaju neraskidivo povezani. Svoje su zbirke sačuvali ili ih stvarali s entuzijazmom i ljubavlju, samozatajno, ali i strastveno, uz samoodricanje, materijalnu oskudicu, napore i veliku ustrajnost.

Stoga smatramo da i pri izravnim darovanjima pojedinim muzejsko-galerijskim ustanovama, koja u pravilu nemaju posebnih ograničavajućih čimbenika (koji se odnose na izlaganje pojedinih predmeta, posebne oznake i sl.), i pri donacijama Gradu Zagrebu treba poštovati obveze o označivanju pojedinih predmeta ili cjelovite zbirke imenom darovatelja te naznačiti da je riječ o donaciji Gradu Zagrebu ili donaciji pojedinoj muzejsko-galerijskoj ustanovi.

Uređenjem objekata i prostora u koje su smještene, suvremenim muzejskim postavom zbirki, tematskim programima i osmišljavanjem pratećih kulturno-umjetničkih aktivnosti omogućuju se kvalitetna muzeološka i društveno relevantna prezentacija privatnih zbirki – donacija Gradu Zagrebu. Te aktivnosti trebaju biti popraćene kontinuiranim obavještavanjem javnosti o mogućnostima posjeta zbirka kako bi se pri susretu s kulturom, sa sadašnjošću grada i njegovom poviješću, na temelju

zbirki upoznao grad, ljudi i život u njemu. Na taj bi način zbirke – gradske donacije, kao oblik suvremene muzejske prakse, postajale dijelom identiteta grada Zagreba kao europskoga kulturnog središta i zanimljivog odredišta kulturnog turizma.

Osposobljavanje objekata i prostora za rad s takvim muzejskim zbirkama podrazumijeva potpunu sanaciju objekata, a osmišljenost muzeoloških i muzejskih sadržaja pretpostavlja suvremeno uređen postav, upotrebu audio-vizualnih medija, interaktivnost prezentacije, stručno vodstvo, predstavljanje osoba, zbirke i prostora u katalogima, deplijanima i u drugim medijima, ponudu suvenira, dostupnost zbirke osobama s posebnim potrebama, prepoznatljivi vizualni identitet, signalizaciju i sl. Uz pomoć jedinstvenoga vizualnog identiteta, signalizacije i putokaza u neposrednoj blizini navedenih objekata, lokacije tih zagrebačkih zbirki bile bi lako uočljive za moguće posjetitelje. Informacije o takvoj kulturno-turističkoj ponudi u gradu Zagrebu trebale bi biti dostupne u svim muzejsko-galerijskim ustanovama, na internetu, u turističkim uredima, turističkim agencijama, hotelskim kućama, taksi službi te na aerodromu, željezničkom i autobusnom kolodvoru.

U dosadašnjoj praksi preuzimanja i prezentacije donacija Gradu Zagrebu očitovala su se četiri osnovne grupe problema. 1. Nesklad između traženja darovatelja i mogućnosti Grada Zagreba da ta traženja ispuni osobito je povezan s problemom osiguranja prostora za smještaj i prezentaciju darovane zbirke.

Mnogi donatori zahtjevaju da njihove zbirke ostanu nerazdijeljene cjeline i da budu izložene u posebnome prostoru.

Primjerice, Grad Zagreb nije mogao realizirati zahtjev poznatoga umjetnika Dušana Džamonje da se u Kačićevoj ulici u Zagrebu osigura prostor za njegovu galeriju, atelijer i majstorsku radionicu pa stoga, iako je 1985. godine donesen zaključak o prihvaćanju darovanja, nije potpisan darovni ugovor. Slično se dogodilo i s ponudom slikara Ede Murtića, koji je tražio zasebnu galeriju u prostoru o kojemu Grad Zagreb nije mogao odlučivati.¹⁶

2. Imovinsko-pravni problemi pojavljuju se posebice kada je riječ o ugovornoj obvezi Grada Zagreba da osigura prezentaciju donacije u ambijentu u kojemu se i dotad nalazila (v. tabl. 4.).

Pojedini prostori u koje Grad Zagreb namjerava smjestiti darovane (Zbirka J. Kovačić) ili, primjerice, otkupljene zbirke (Arhiv Dabac),¹⁷ ili u kojima se zbirke već nalaze (Zbirka Svečnjak) u postupku su povrata bivšim vlasnicima na temelju zahtjeva za vraćanjem oduzete imovine prema Zakonu o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine (Narodne novine 92/96). S tim u vezi, i nakon što Grad Zagreb otkupi dio prostora koji je vraćen bivšim vlasnicima, nužno je riješiti imovinsko-pravne odnose s Republikom Hrvatskom kako bi se, nakon definiranja vlasničkog statusa prostora, odnosno otkupa ili zamjene nekretnina s Republikom Hrvatskom, omogućilo uređenje prostora i prezentacija zbirke javnosti.¹⁸

Veći imovinsko-pravni problemi nastaju kada Grad Zagreb, zbog spora između nasljednika i dugotrajnoga sudskog postupka (Svečnjak) nije u mogućnosti započeti s uređivanjem prostora za prezentaciju zbirke ili kada zbog istog razloga nije moguće početi rješavati već

najavljene donacije (ostavština Antuna Motike).¹⁹

Grad Zagreb je dosad, dodjelom stambenoga prostora za pojedine zbirke, omogućio preuzimanje pojedinih zbirki darovanih Gradu Zagrebu: osiguranje trajnog

smještaja za Zbirku Magjer, osiguranje stanova za iseljenje sustanara iz zbirki V. Kovačić i Penić, dodjela stanova kao uvjet iz darovnih ugovora donacija Kljaković, Vranešić te osiguravanje dodatnoga prostora za smještaj Zbirke Gerersdorfer.

Tablica 4.

IMOVINSKO-PRAVNI STATUS PROSTORA U KOJIMA SU SMJEŠTENE ZBI-RKE DAROVANE GRADU ZAGREBU

NAZIV ZBI-RKE	PROSTOR	NAMJENA PROSTORA	VLASNIK PROSTORA	OBJAŠNENJE
GALERIJA SLIKA GRADA ZAGREBA "BENKO HORVAT" ZAGREB, HABDELIĆEVA 2, I. KAT	20 m ²	čuvaonica	Grad Zagreb	Zbirka je privremeno deponirana u čuvaonici Muzeja suvremene umjetnosti u Habelićevoj 2. Nakon preseljenja Muzeja Zbirka će biti stalno prezentirana u Habelićevoj 2, na površini 200 m ² , vlasništvo Grada Zagreba.
MEMORIJALNA ZBI-RKA I STAN ARHITEKTA VIKTORA KOVAČIĆA, MASARYKOVA 21/III KAT	109 m ²	stalni postav, ambijentalna zbirka	Grad Zagreb	
MUZEJ ANKE GVOZDANOVIĆ VISOKA 8	1.149 m ² (kuća, vrt i dvorište)	stalni postav, ambijentalna zbirka	Grad Zagreb	Palača u kojoj je Zbirka trenutačno se uređuje.
ZBI-RKA MAGJER, TOMISLAVOV TRG 8	181 m ²	stalni postav, ambijentalna zbirka	privatno vlasništvo	Nakon smrti darovateljice Zbirka će biti premještena u MUO.
MEMORIJALNA ZBI-RKA JOZE KLJAKOVIĆA, ROKOV PERIVOJ 4	233 m ² (kuća) i 277m ² (vrt)	stalni postav, ambijentalna zbirka	Grad Zagreb	
ZBI-RKA LJUBE PENIĆ, TRG MARŠALA TITA 10	20 m ²	čuvaonica	MUZEJ ZA UMJETNOST I OBRT	Zbirka je deponirana u čuvaonici Muzeja za umjetnost i obrt, a pojedini predmeti izloženi u stalnom postavu.
ZBI-RKA DR. IVANA RIBARA I CATE DUJŠIN-RIBAR, DEMETROVA 3/II. KAT	128,56 m ²	stalni postav, ambijentalna zbirka	Grad Zagreb	
ZBI-RKA NADE MIRJEVIĆ, ČIRILOMETODSKA 5	20 m ²	stalni postav	Grad Zagreb	Zbirka je stalno izložena u prostoru Stare gradske vijećnice, Čirilometodska 5, Zagreb.
ZBI-RKA GLAZBENIH AUTOMATA IVANA GERERSDORFERA, OPATIČKA 20-22	60 m ²	stalni postav	MUZEJ GRADA ZAGREBA	Zbirka je izložena u sklopu stalnog postava Muzeja grada Zagreba.
ZBI-RKA VJENCESLAVA RICHTERA I NADE KAREŠ-RICHTER, VRHOVEC 38A	249 m ² (kuća), 960 m ² (park i vrt)	stalni postav, ambijentalna zbirka	Grad Zagreb	

NAZIV ZBIRKE	PROSTOR	NAMJENA PROSTORA	VLASNIK PROSTORA	OBJAŠNJENJE
OSTAVŠTINA MAJER, OPATIČKA 18	2 m ²	čuvaonica	HAZU	Predmeti su deponirani u Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU.
ZBIRKA UMJETNINA TILLE DURIEUX, OPATIČKA 20-22	30 m ²	stalni postav	MUZEJ GRADA ZAGREBA	Zbirka je izložena unutar stalnog postava Muzeja grada Zagreba.
ZBIRKA MAJSTORSKA RADIONICA ZA RESTAURACIJU I GRADNJU GUDAČIH INSTRUMENTATA POKOJNOG FRANJE SCHNEIDERA, TRG MARŠALA TITA 11	45,43 m ²	stalni postav	Škola za primijenjenu umjetnost i dizajn	Zbirka, uz stalni postav darovanih predmeta, djeluje kao aktivna radionica za gradnju i popravak gudačkih instrumenata i mjesto za školovanje mladih graditelja.
MEMORIJALNI PROSTOR MIROSLAVA I BELE KRLEŽE, KRLEŽIN GVOZD 23	225,37 m ²	stalni postav, ambijentalna zbirka	Grad Zagreb	
ZBIRKA DR. JOSIPA KOVAČIČA HRVATSKE SLIKARICE ROĐENE U 19. STOLJEĆU, RADIČEVA 24	300 m ²		privatno vlasništvo	Zbirka je u stanu donatora. U prizemlju i podrumu Radićeve 24, neto površine 244,9 m ² , uredit će se prostor za stalnu prezentaciju zbirke. Dio tog prostora, 4/6, u vlasništvu je RH, a 2/6 je otkupio Grad Zagreb koji je spreman od države otkupiti 4/6 prostora kako bi postao 100-postotni vlasnik i uredio prostor.
SPOMEN-ZBIRKA DR. VINKA PERČIČA, JEZUITSKI TRG 4	30 m ²	čuvaonica	Galerija Klovičevi dvori	Zbirka je privremeno deponirana u čuvaonici Galerije Klovičevi dvori.
ZBIRKA MARTE I VILIMA SVEČNJAKA, MARTIČEVA 41	160,21 m ²	stalni postav, ambijentalna zbirka	Grad Zagreb	Prostor je u postupku povrata bivšim vlasnicima. Ako dođe do povrata, Grad Zagreb će otkupiti prostor za prezentaciju Zbirke.
FUNKCIONALNA KULTUROLOŠKA ZBIRKA NIKOLE MARČETIČA, VLAŠKA 53	97 m ²		Grad Zagreb	Zbirka je deponirana u stanu kojim se koristi darovatelj Nikola Marčetić, koji čuva i obrađuje Zbirku.
AMBIJENTALNA ZBIRKA AKADEMSKOG KIPARA PROFESORA ROBERTA FRANGEŠA-MIHANOVIČA, ROKOV PERIVOJ 2	270 m ² (kuća) 1.710 m ² (vrt i dvorište)	stalni postav, ambijentalna zbirka	Grad Zagreb	Izrađuje se projektna dokumentacija za potpunu sanaciju kuće.
ZBIRKA LUTAKA U NARODNIM NOŠNJAMA IZ CIJELOGA SVIJETA LJEPOSLAVA PERINIČA, ZRINSKI TRG 14	40 m ² (izložbeni), 15 m ² (čuvaonica)	stalni postav	Turistička zajednica grada Zagreba	Dio predmeta je čuvaonici Etnografskog muzeja; zbog velikog broja predmeta postav se mijenja četiri puta u godini.

NAZIV ZBIRKE	PROSTOR	NAMJENA PROSTORA	VLASNIK PROSTORA	OBJAŠNJENJE
ZBIRKA BRANKA MAJERA I KATJE MATKOVIĆ MAJER TRG MARŠALA TITA 10	15 m ²	čuvaonica	Muzej za umjetnost i obrt	Zbirka je deponirana u čuvaonici Muzeja za umjetnost i obrt.
ZBIRKA SLIKARSKIH I ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKIH RADOVA UMJETNIKA, ARHITEKTA I URBANISTA JOSIPA SEISSELA, KATARINSKI TRG 2	10 m ²	čuvaonica	Muzej suvremene umjetnosti	Zbirka je deponirana u čuvaonici Muzeja suvremene umjetnosti. Nakon preseljenja Muzeja u novu zgradu dio Zbirke bit će izložen u stalnom postavu.
ZBIRKA MARIJE TOMLJENOVIĆ-VALEČIĆ, ĆIRILOMETODSKA 5	20 m ²	stalni postav	Grad Zagreb	Zbirka je stalno izložena u prostoru Stare gradske vijećnice, Ćirilometodska 5, Zagreb.
ZBIRKA DR. VERE HORVAT-PINTARIĆ, MAŽURANIĆEV TRG 8	100 m ²		privatno vlasništvo	Zbirka je deponirana u stanu darovateljice, koja je čuva i obrađuje.
ZBIRKA UMJETNIČKIH DJELA AKADEMSKOG SLIKARA JOSIPA CRNOBORIJA, JEZUITSKI TRG 4	30 m ²	čuvaonica	Galerija Klovićevi dvori	Zbirka je deponirana u čuvaonici Galerije Klovićevi dvori.
ZBIRKA TRADICIONALNIH AFRIČKIH UMJETNINA DRAGE MUVRINA, VESLAČKA 6	90 m ²		privatno vlasništvo	Zbirka je deponirana u stanu darovatelja, koji je čuva i obrađuje.
ZBIRKA STARE AMBALAŽE DR. ANTE RODINA, OPATIČKA 20-22	60 m ²	stalni postav	Muzej grada Zagreba	Zbirka je izložena u stalnom postavu Muzeja grada Zagreba.
ZBIRKA UMJETNIČKIH RADOVA SLIKARA, GRAFIČARA I RESTAURATORA JOSIPA RESTEKA	30 m ²	čuvaonica	Galerija Klovićevi dvori	Zbirka je deponirana u čuvaonici Galerije Klovićevi dvori

3. Nedovoljno zanimanje baštinskih institucija za održavanje, proučavanje i prezentaciju zbirki doniranih Gradu Zagrebu

Osim organizacijskih manjkavosti, nedostatak zanimanja povezan je i s nedostatkom znatnijih novčanih sredstava u proračunu Grada Zagreba kojima bi se u što kraćemu roku osigurala trajna sanacija i uređenje prostora u kojemu su smještene zbirke (posebice se to odnosi na ambijentalne zbirke) te tako zaštitio

spomenički materijal. No usprkos nedostatku stručnjaka unutar baštinskih institucija, često je i zanimanje stručnjaka i znanstvenika za obradu i prezentaciju građe iz zbirki nedostatan.

Budući da je poznato kako kolekcionari zainteresirani za neko posebno područje često dosegnu visoku razinu znanja i upućenosti, stručno osoblje muzeja pokatkad propušta prigodu mudro iskoristiti znanje privatnih osoba na odgovarajuću korist muzejske ustanove. Ako se ne

zakasni sa suradnjom i od početka se postigne sporazumno poštovanje muzejskih pravila te suradnja na obostranu korist, moguće je izbjeći teškoće koje se u stručnom smislu pojavljuju pri obradi privatne zbirke ili predmeta privatnog vlasništva kao što je “dokumentacija različite kvalitete, naslijeđeni miješani problemi konzervacije, naporna i neprestana borba s nasljeđem koje se ne može provjeriti kod onoga tko ga je sakupio i bio primarni izvor *inspiracije*.” (Viner, 1990.).

4. Teškoće u vezi s predajom na upravljanje zbirki doniranih Gradu Zagrebu kojima za života upravljaju sami donatori, a pri prihvaćanju donacije nisu određene muzejsko-galerijske ustanove koje će se nakon darovateljeve smrti brinuti o zbirki.

Muzeji ili galerije nerado prihvaćaju zbirke, posebno one heterogenoga sadržaja koje prema odredbama ugovora o darovanju nije moguće razdjeljivati, opravdavajući se nedostatkom prostora (što je i razumljivo jer pojedine ustanove nemaju prostora ni za adekvatan smještaj vlastite građe), ili pak pokazujući zanimanje samo za pojedine predmete iz zbirke. S deponiranjem zbirki nisu zadovoljni darovatelji, niti je u interesu Grada Zagreba da darovane zbirke duže vrijeme ostaju neprepoznate u javnosti. Općenito, u vezi s predajom pojedinih zbirki na upravljanje muzejsko-galerijskim ustanovama nužno je pronaći vezu između postojeće građe u muzejima i galerijama i njihove akvizicijske politike s eventualnom budućom brigom i upravljanjem pojedinom zbirkom doniranom Gradu Zagrebu.²⁰ Dakle, pri donošenju prijedloga o predaji donacije na upravljanje određenoj muzejsko-ga-

lerijskoj ustanovi, potrebno je voditi brigu o tome da predmeti, odnosno sadržaj donacije bude u skladu s kriterijima popunjavanja zbirki pripadajućih muzeja i galerija, odnosno općenito s građom koju te ustanove već posjeduju.²¹ Na taj način će donacije što su ustanovama predane na čuvanje i upravljanje biti logična dopuna i obogaćivanje postojećega fundusa za čije održavanje i prezentaciju ustanove imaju potrebne stručne djelatnike. Tako im te zbirke neće biti nametnuta obveza, izvan područja njihova rada i kompetencije, niti će predmeti ostati nedostupni javnosti. Iznimno, Grad Zagreb može, kad je riječ o izrazito vrijednim predmetima i zbirkama, privremeno dodijeliti na upravljanje pojedinu donaciju muzejsko-galerijskoj ustanovi koja ne skuplja sličnu građu, ali bi onda u najskorijem roku trebao osigurati drugačije uvjete smještaja, sukladno zakonskim propisima, navedenim kriterijima i uvjetima darovnog ugovora.

Osnovna polazišta za uspješnu provedbu buduće gradske kulturne politike prema zbirkama darovanim Gradu Zagrebu²²

Realizacija ugovornih obveza Grada Zagreba

Dosljedna provedba svih ugovornih obveza Grada Zagreba u vezi s prihvaćenim donacijama posebno je važna i treba biti temelj kulturne politike prema gradskim donacijama. O složenosti takvih nastojanja govori se u prilogu VI. To znači redovito osiguravanje sredstava u gradskome proračunu za čuvanje, održavanje i prezentaciju donacija, što je postala obveza poput osiguravanja financijskih sredstava za ostale djelatnosti

i ustanove u vlasništvu Grada Zagreba. U skladu s tim, napose će se morati voditi briga o osiguravanju sredstava za uređenje i prezentaciju ambijentalnih zbirki, kao i za pronalaženje i uređenje primjerenoga prostora za prezentaciju zbirki koje prema postojećim ugovorima o darovanju trebaju ostati nedjeljive spomeničke cjeline. U vezi s posljednjim možda je rješenje da se za takve zbirke uredi poseban prostor, tzv. *muzej donacija*. Čin darovanja Gradu Zagrebu mora biti jamstvo daljnje zaštite i čuvanja darovanih predmeta, kako se nebrigom Grada Zagreba, odnosno ustanove kojoj je donacija predana na upravljanje, ne bi prepustilo propadanju ono što je godinama čuvano i skupljano. Na taj se način stvara i atmosfera povjerenja između donatora i Grada, što potiče nove darovne ponude.

Prezentacija darovanih zbirki javnosti

Prezentacija darovanih vrijednosti javnosti, što je krajnji rezultat i cilj prihvaćanja pojedine zbirke, različita je s obzirom na mjesto i način prezentacije. U svijetu su poznati primjeri privatnih zbirki u suvremenim privatnim domovima koji primaju posjetitelje, a nisu malobrojne posthumno muzealizirane kuće kolekcionara i značajnih osoba ili pak privatni muzeji zamišljeni i organizirani oko zbirke u kolekcionarovoj kući ili u posebnom prostoru.

Donacija može biti prikazana i izložena kao nedjeljiva cjelina, u tzv. muzeju donacija, ambijentalno u izvornom prostoru ili unutar muzejsko-galerijske ustanove kojoj je predana na upravljanje, unutar više muzejsko-galerijskih ustanova (ako su predmeti iz pojedine donirane zbirke podijeljeni u više ustanova), u stanu ili u

drugom prostoru darovatelja. Na jednome mjestu, primjerice u tzv. muzeju donacija, ako se takav muzej uredi, mogu se smjestiti zbirke koje prema prihvaćenim ugovorima o darovanju ostaju nedjeljive spomeničke cjeline, odnosno zbirke koje su takve da ih nema smisla razjedinjavati dijeleći predmete pojedinim muzejima ili različitim muzejskim zbirkama. Takva se odluka treba temeljiti ne samo na stručnome mišljenju muzejskih stručnjaka iz pojedine znanstvene discipline, nego i na mišljenju stručnjaka muzeologa. Druga je mogućnost, ako darovni ugovor obvezuje na nedjeljivost zbirke, izabrani dio zbirke izložiti kao dio stalnog postava unutar muzejsko-galerijske ustanove, s oznakom donacije čiji je sastavni dio. Pojedina se zbirka – donacija uređuje za prezentaciju u autentičnom prostoru ili objektu samo kada zbirka s takvim prostorom čini jedinstvenu, ambijentalnu spomeničku cjelinu ili joj pečat povijesnih događaja, života u gradu ili boravka znamenitih povijesnih osoba u tim prostorima daje memorijalno i kulturno-povijesno značenje. Sve ostale zbirke – donacije treba predati na upravljanje muzejsko-galerijskim ustanovama kojima te zbirke i predmeti po prirodi i vrsti građe pripadaju, a heterogene zbirke, kada to dopuštaju odredbe ugovora o darovanju, raspodijeliti po zbirkama istog muzeja ili unutar više ustanova, ovisno o vrsti građe. Iznimno i privremeno, ako je ugovorom o darovanju predviđeno da zbirka za darovateljeva života ostaje u njegovu stanu, darovatelja treba obvezati da omogući pristup zbirci stručnoj i široj javnosti. Pri donošenju zaključka (odluke) o prihvaćanju pojedine donacije Gradu Zagrebu odnedavno se obvezatno određuje ustanova koja će

se ubuduće brinuti o darovanoj zbirci. Međusobna prava i obveze Grada Zagreba i ustanove kojoj se pojedina donacija predaje na upravljanje potrebno je regulirati posebnim ugovorom. Takvim se ugovorom utvrđuju obveze u vezi s prezentacijom i održavanjem gradske donacije, a ustanove se obvezuju na redovito izvješćivanje kako zbog eventualnoga nemarnog odnosa zbirka ne bi bila neobrađena i neizložena, a sredstva nenamjenski trošena.

Za cjeline ili pojedine predmete izložene u muzeju na legendama treba biti označeno privatno podrijetlo i način na koji su predmeti postali javnim dobrom. Najprimjenije je na legendu napisati puno ime privatnoga vlasnika, naziv zbirke i oznaku da je riječ o donaciji/ostavštini Gradu Zagrebu. Čak i kada ne postoje odredbe darovnog ugovora koje bi na to obvezivale, mora se prekinuti praksa raspršivanja predmeta po različitim muzejskim zbirkama bez oznake podrijetla, odnosno među muzeografskim ili kataloškim podacima o predmetu, mora biti onaj o njegovim vlasnicima koji su, uostalom, zaslužni što je predmet sačuvan i izložen.

Uređenje i adaptaciju pojedinih prostora, način muzeološke prezentacije materijala, eventualne konzervatorsko-restauratorske radove i sl. potrebno je rješavati suradnjom više različitih službi – od muzeja i galerija, konzervatorske službe i restauratora do nadležnih tijela gradske uprave. Hrvatsko muzejsko vijeće nedavno je predložilo da se u sva “planiranja, praćenja i izradu svih muzejskih građevinskih zahvata uključi i muzejska struka”.²³ Upravna tijela Grada Zagreba, koja donose konačnu odluku, mogu i trebaju imati svoja mišljenja, prijedloge i viziju, o problematici prezentacije

i održavanja donacija. Međutim, sva predložena rješenja, zajedno s ostalim prijedlozima, svakako je prije donošenja konačne odluke potrebno raspraviti unutar nadležne struke i neovisnih strukovnih udruga (muzealaca, konzervatora, arhitekata i dr.). Potrebno je tražiti i naći najbolje, a ne nametnuto i loše rješenje.

Stvaranje uvjeta za kontinuirano održavanje, obradu i prezentaciju zbirki doniranih Gradu Zagrebu te prihvaćanje novih

Pri donošenju zaključaka o prihvatu pojedinih gradskih donacija, a napose pri sklapanju darovnih ugovora, nipošto ne treba prihvaćati odredbe o uvjetima koje Grad Zagreb kasnije ne može realizirati zbog financijskih, praktičnih ili pravnih razloga. Osobito se ne smiju dopustiti manjkavosti stručnih popisa i procjene vrijednosti donacija niti uvjeti koji ograničavaju uporabu u vezi s premještanjem i prezentacijom zbirki (osim iznimno, kod ambijentalnih zbirki). Prijedloge i zahtjeve darovatelja treba poštovati, ali i uzeti i obzir mogućnosti Grada Zagreba da uz pribavljena mišljenja stručnjaka na primjeren način održava, zaštiti i prezentira darovanu građu. Tijekom procedure prihvaćanja donacije, osim određivanja ustanove koja će se o njoj brinuti, treba riješiti i sve imovinsko-pravne poslove u vezi s vlasništvom, nasljednicima, osiguranjem zamjenskih stanova i prostora te pokušati predvidjeti čimbenike koji mogu onemogućiti ili ograničiti raspolaganje darovanim predmetima i njihovu prezentaciju. I dalje bi trebalo upozoravati na potrebu da se treba planirati uređenje adekvatnih prostora za prezentaciju i smještaj budućih gradskih donacija za dugoročnije razdoblje.²⁴

Odgovornost Grada Zagreba prema baštini koja je izravno darovana njemu, a ne pojedinim ustanovama ili institucijama, neposredna je i trajna. Nužno je pridati pozornost podrijetlu predmeta, osobito u svjetlu učestalih zahtjeva za vraćanjem oduzete imovine prema Zakonu o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine (NN 92/96) ili imovine oduzete žrtvama nacizma, koja je trgovinom umjetninama završila na različitim stranama svijeta. Zakonski je neopravdano krivnju pripisivati trenutnačnom vlasniku dok god on nije upoznat sa zahtjevima oštećenog prvog vlasnika.²⁵

Prihvaćati se moraju zbirke čija je umjetnička i/ili kulturno-povijesna vrijednost nepobitno utvrđena, ali ostaviti mogućnost prihvaćanja i onih zbirki koje ne "krasi" takva vrijednost, ali za koje u stručnim muzejskim krugovima može postojati jasna vizija o njihovoj ulozi u ukupnom društvenom i kulturnom razvoju grada. U tom smislu i s istim ciljem, uz standardne uvjete koje Grad nudi donatorima, može se ostaviti određena fleksibilnost za osobite slučajeve. Trebalo bi izbjegavati slučajeve koji su se događali: čak i kada je prema kompetentnome muzejskom i muzeološkom mišljenju zbirku trebalo sačuvati kao cjelinu i/ili u određenom ambijentu, reakcija je izostala ili su prevagnula brža i improvizirana rješenja koja su lišila Zagreb osmišljenih građanskih interijera i vrijednih kulturno-povijesnih cjelina stvorenih naporom pojedinaca i predmeta materijalne kulture jedinstvenima u našoj sredini (Penić, Magjer).

Uzimajući u obzir stručne kriterije²⁶ koje je iznijela Radna grupa za privatne umjetničke zbirke 1976., predlažemo

osnovne kriterije prihvaćanja donacija Gradu Zagrebu s obzirom na suvremene muzeološke koncepte korištenja baštine i administrativno-pravni postupak doniranja privatnih zbirki Gradu Zagrebu. To su:

1. stručna procjena jedinstvenosti zbirke u hrvatskim i svjetskim razmjerima;
2. doprinos očuvanju izvornih, autentičnih gradskih ambijenata;
3. ostvarivanje potreba građana i zajednice (mogućnost uvida u znanje i/ili razvoj vještina primjenjivih u životnim i profesionalnim okolnostima suvremenog posjetitelja);
4. mogućnost stalne prezentacije zbirke javnosti (cjelovito ili djelomično) s obzirom na to da nije riječ o donacijama gradskim upravnim tijelima, već svim građanima grada Zagreba i njihovim gostima;
5. omogućivanje uključivanja u kulturne i turističke sadržaje grada Zagreba, u krug kulturne industrije i u interinstitucijsku, interdisciplinarnu i intersektorsku suradnju;
6. atraktivnost i reprezentativnost – korištenje u turističke i protokolarne svrhe;
7. usklađenost s akvizicijskim politikama i vrstom građe muzejskih i sličnih ustanova kojima se zbirke predaju na upravljanje kako one ne bi bile nametnuta obveza i nagomilavale se u čuvaonicama zbog nepostojanja interesa za znanstvenu i stručnu obradu, istraživanje i prezentaciju. Taj kriterij podrazumijeva selekciju zbirke/građe u vezi s namjeravanom donacijom, a ona se može provoditi u tri faze:
 - prije upućivanja darovne ponude i tijekom razgovora s mogućim darovateljima, uvidom u sadržaj darovne ponude i upoznavanjem ponuditelja s kriterijima i

standardima prihvaćanja donacija Gradu,

- tijekom valorizacije i procjenjivanja vrijednosti i značenja zbirke ponuđene na darovanje,

- tijekom osmišljavanja prezentacije i izlaganja darovane zbirke javnosti;

8. mogućnost realizacije predloženih uvjeta ponuditelja.

Unatoč tako definiranim kriterijima, stručnim ili administrativnim, kriteriji ne bi smjeli postati ograničavajući faktor, već bi se svaka darovna ponuda i potencijalna prezentacija donacije morala razmatrati i promišljati sa ovih stajališta:

- baštinske vrijednosti sačuvane građe,

- iznimnosti kreirane cjeline i ideja koje predstavlja,

- trajnoga društvenog značenja predmeta i cjeline,

- korisnosti građe u programima osmišljenima s vizijom i ciljem korištenja predmeta materijalne kulture u kulturnome, gospodarskome i ukupnom društvenom razvoju.

Nakon darovanja za svaku je zbirku darovanu Gradu Zagrebu s muzeološkoga i operativnog aspekta nužno:

a) postojanje izjave o poslanju (misiji) zbirke;

b) postojanje koncepcije daljnje obrade materijala, interpretacije građe, komunikacije zbirke i načina muzejske prezentacije, ovisno o definiranim ciljanim vrstama publike – uz trajnu brigu o održivosti korištenja baštine²⁷;

c) postojanje koncepcije o razvoju zbirke u četvrti i gradu, u smislu ostvarivanja potreba korisnika, kako lokalnih stanovnika, tako i posjetitelja;

d) utvrđivanje i ujednačavanje kriterija i metoda vrednovanja društvenih utjecaja zbirke;

e) postojanje koncepcije o suradnji s drugim baštinskim institucijama (drugim muzejima, knjižnicama, arhivima, ali i drugim gradskim i državnim institucijama važnim za prezentaciju zbirke);

f) postojanje koncepcije prikupljanja novih akvizicija u vezi sa zbirkom.

Bilješke

¹ Zanimljivo je da je odredbama članka 18. bivšega Zakona o zaštiti spomenika kulture (NN 7/67) bilo predviđeno da izvanredne troškove, ako održavanje spomenika ili radovi na njegovu popravku odnosno konzerviranju zahtijevaju izvanredne troškove koji premašuju prihode ili druge materijalne koristi što ih imalac ili vlasnik spomenika ima od spomenika, snosi nadležni zavod za zaštitu spomenika, odnosno nadležni državni organ. Sadašnjim Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara koji se primjenjuje u Republici Hrvatskoj (NN 69/99, 151/03), u članku 22., utvrđeno je, među ostalim, sljedeće: Ako troškovi održavanja kulturnog dobra premašuju redovite troškove održavanja ili prihode i druge koristi što ih vlasnik kulturnog dobra ima od tog dobra, vlasnik ima pravo na naknadu izvanrednih troškova, za što se iz državnog proračuna osiguravaju sredstva.

² Vlasnica Zbirke Keglević Plaznik u novinskom je intervjuu krajem 1980-ih godina spomenula ideju osnivanja Društva privatnih vlasnika zbirki koje muče isti problemi održavanja zbirki i troškova stanovanja (Jakopinec, Jagatić 1987.). Riječ je o zaštićenoj zbirci pok. prof. Branka Plaznika u Mihanovićevoj 34, koja sadržava namještaj iz 19. i 20. st., sobu s namještajem u etno-tradicionalnom stilu i obiteljske portrete, a kao cjelina je autentični ambijent građanskog stanovanja i arhitekture s početka 20. st. u Zagrebu.

³ Nacrt kataloga Muzeja za umjetnost i obrt za izložbu slika *Naše slikarstvo u zbirci Flögl*, održane od 15. do 31. ožujka 1953. (AMUO).

⁴ Radnu grupu za privatne umjetničke zbirke osnovao je USIZ kulture grada Zagreba 13. siječnja 1976. (odluka o osnivanju, bez br., u: ArGUK).

⁵ Izvještaj Radne grupe za privatne umjetničke zbirke iz 1976., bez. datuma (ArGUK).

⁶ Zaključak o unapređivanju zaštite umjetničkih i kulturno-povijesnih zbirki Skupštine grada Zagreba, broj: 11/2-636/1-1984., 21. veljače 1984. (ArGUK).

⁷ Zaključak Izvršnog vijeća Skupštine grada Zagreba o pregledu stanja i rješavanju donacija Gradu Zagrebu, Klasa: 061-05/90-01/, Ur. broj: 251-01-3/2-90-2, 23. studenoga 1990. (ArGUK).

U prijedlogu kriterija i mjerila vrednovanja programa koji je u veljači 1991. izradio Gradski sekretarijat za obrazovanje, kulturu i znanost, također je utvrđeno da će se zbirke darovane Gradu Zagrebu financirati prema odredbama darovnih ugovora, a zbirke koje je Grad Zagreb povjerio pojedinoj muzejsko-galerijskoj ustanovi na upravljanje smatrat će se proširenom djelatnošću tih ustanova i adekvatno financirati. Posebno je određeno da će se pod naknadom troškova održavanja i čuvanja zbirki (kada darovatelj u ime Grada Zagreba upravlja zbirkom) smatrati mjesečna naknada u visini dvije prosječne plaće u gospodarstvu grada Zagreba (za čuvanje, zaštitu, redovito i stručno održavanje, za savjetodavni rad u vezi sa zbirkom, nabavu novih akvizicija, za skupljanje i dopunjavanje dokumentacije, kao i za stručno vođenje i popularizaciju zbirke), troškovi održavanja zbirki i troškovi investicijskog održavanja – adaptacije, popravci i sl. (Kriteriji i mjerila vrednovanja programa kulturnog razvoja Grada Zagreba, veljača 1991., str. 16.; dokumentacija u ArGUK).

⁸ Za prostor Muzeja donacija u dokumentu Uređenje zgrade u Demetrovoj ulici broj 3 za prezentiranje zbirki iz građanskog vlasništva iz 1975. (ArGUK) predlaže se osnivanje muzeja zbirki grada Zagreba u palači u Demetrovoj 3. U veljači 1976. za tu je svrhu razmatrana mogućnost korištenja palače Jelačić u Demetrovoj 7, u tekstu već spomenuta zgrada gimnazije na Rooseveltovu trgu ili objekti Rudolfove vojarnje u Ulici braće Oreški (danas Ulica Republike Austrije). Međutim, nakon pregleda privatnih zbirki Grada Zagreba, provedenog od veljače do travnja 1976., zaključeno je da “ne treba pomišljati na osnivanje posebne ustanove koja bi okupila sve zbirke u jednom prostoru” (izvještaj Radne grupe u ArGUK). Ipak, još se i u ponudi donacije slikara Mirka Račkoga, br. 06-253/1/1978., 14. 4. 1978. (ArGUK), govo-

ri o Muzeju zbirki Grada Zagreba kao i pri prihvaćanju donacije slikara Svečnjaka 1990. godine (ArGUK).

U sklopu kompleksa na Rooseveltovu trgu u Zagrebu, uređenoga za smještaj Mimarine donacije, 1980-tih godina bilo je predviđeno uređenje prostora za Muzej suvremene umjetnosti ili za Muzej donacija. Prema autorima toga muzeološkog programa iz 1986. (I. Maroević, B. Beck i V. Zlamalik), jedan blok škole trebao je biti namijenjen muzejsko-galerijskim djelatnostima i za smještaj onih likovnih fundusa koji nisu imali riješeno pitanje smještaja, nego su bili rasuti po različitim institucijama u gradu. Taj bi prostor, da je prijedlog prihvaćen, mogao služiti za prezentaciju već realiziranih donacija Gradu Zagrebu i Republici Hrvatskoj, kao i donacija najavljenih u to vrijeme.

⁹ Zaključak Izvršnoga vijeća Skupštine grada Zagreba o pružanju zdravstvenih usluga i socijalne skrbi za donatore Gradu Zagrebu, Klasa: 550-01/90-01/3, Ur. broj: 251-01-3/1-90-2, 11. listopada 1990. (ArGUK).

S obzirom na to da su se u međuvremenu promijenili zakonski propisi na području zdravstvene zaštite i zdravstvenoga osiguranja, posebno u vezi sa zdravstvenom zaštitom iznad standarda utvrđenog obveznim zdravstvenim osiguranjem, Gradski ured za zdravstvo i socijalnu skrb predložio je izmjene i usklađivanje postojećega modela pružanja zdravstvene skrbi donatorima s novim zakonskim propisima. Odredba koja se uvrštava u zaključke ili izmjene i dopune zaključaka o prihvaćanju darovanja – odnosno u ugovore o darovanju ili anekse darovnih ugovora – za donatore koji to izrijeком traže, glasi:

“Daroprimateelj Darovatelju, prema potrebi, za života:

- podmiruje troškove liječenja i rehabilitacije u skladu sa zakonom;

- podmiruje troškove pružanja zdravstvene njege i pomoći u kući i troškove dostave obroka u kuću.“

¹⁰ Komisija je na inicijativu Gradskoga ureda za obrazovanje, kulturu i znanost osnovana rješenjem – Klasa: 612-08/92-01/137, Ur. broj: 251-16-93-2, od 11. svibnja 1993. Članovi Komisije bili su dr. Ivo Maroević, dr. Vera Kružić-Uchytíl, Đuro Vandura, Nada Premerl, Ida Slade Šilović i Nina Gazivoda (ArGUK).

¹¹ Nakon zaprimanja darovne ponude osniva se komisija, odnosno Povjerenstvo za valorizaciju zbirke, izradu popisa i ocjenjivanje uvjeta darovanja. Komisija razmatra prijedloge potencijalnog donatora i uvjete uz koje nudi donaciju Gradu Zagrebu, osobito u vezi s prostorom u koji bi zbirka trebala biti smještena te predlaže ustanovu koja bi u ime Grada trebala upravljati donacijom. Zaključkom Gradskoga poglavarstva grada Zagreba o prihvaćanju darovanja konačno se određuju uvjeti prihvaćanja donacije i ustanova koja će preuzeti upravljanje darovanom zbirkom.

¹² Vidjeti bilješku 7.

¹³ DONATOR (lat. *donator*), darovatelj, darivatelj, osoba koja daje ili poklanja, osobito nekoj javnoj kulturnoj ustanovi, utemeljitelj neke zadužbine ili zaklade.

Izvor: *Hrvatska enciklopedija 3*, Da-Fo, Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 2001., str. 216.

DAROVANJE (lat. *donatio*), pravni posao kojim jedna ugovorna strana (darodavac) drugoj strani (daroprimcu) namjenjuje neku imovinsku korist. Ispunjenjem tog ugovora umanjit će se imovina darodavca i povećati imovina daroprimca. Ono što darovanjem dobiva daroprimac naziva se dar (poklon). Isprava o darovanju naziva se darovnica. Dar može biti u cijelosti ili u nekom idealnom dijelu stvar, pravo i imovina. Darovanje je dobrovoljno ili besplatno. Darovanje ostaje besplatno i ako je daroprimcu dar namijenjen uz nalog da nešto učini ili ne učini (*donatio sub modo*). Ako je darovanje učinjeno tako da daroprimac duguje protučinidbu, ali manje vrijednu od dara, to je *mješoviti pravni posao*; naplatni se dio tako prosuđuje, a višak je tek darovanje. Darovanje je u načelu neformalan posao. Ipak, za valjanost darovanja nekretnina zahtijeva se pisani oblik, a za valjanost obećanja dara oblik javnobilježničkog akta. Darovanje obvezuje i po pravilu je neopozivo. Imaju ga pravo pobijati darodavčevi vjerovnici, ako ono ide na njihovu štetu i darodavčevi nužni nasljednici, ako im vrijeda pravo na nužni dio. Izvor: *Hrvatska enciklopedija 3*, Da-Fo, Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 2001., str. 34.

DAR, ono što se drugome daje, poklanja, čime se iskazuje zahvalnost, štovanje ili ljubav prema onomu kome se daje; način besplatnog

ustupanja neke, najčešće materijalne vrijednosti pojedincu, skupini, ustanovi ili organizaciji
Izvor: *Hrvatska enciklopedija 3*, Da-Fo, Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 2001., str. 31.

¹⁴ Ovdje ukratko navodimo pojedine primjere, osobito onih zbirki koje su sadržavale iznimno vrijedne predmete i druge materijale te je Grad odigrao određenu ulogu u njihovu očuvanju.

I. Grad Zagreb osigurao je stambeni prostor za svojedobni smještaj Zbirke slika i grafika slikara Bele Csikosa Sessije ne bi li ispunio uvjet za realizaciju donacije Csikosove ostavštine Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti (danas Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti) dana 12. studenog 1973. Nakon prisilnoga iseljenja Zbirke iz stana u Martičevoj 14, 1993. danas je ta slikarska ostavština klasika hrvatskog slikarstva deponirana u Strossmayerovoj galeriji starih majstora HAZU i nije dostupna javnosti.

II. Grad Zagreb 5. lipnja 1964. od nasljednica Zbirke Dolinšek, supruge Marije i sestre Hedvige, kupuje za Modernu galeriju 11 slika iz Zbirke Rafaela Dolinšeka (autori slika su K. Hegedušić, M. Trepše, J. Generalić, O. Postružnik). Zbirku Dolinšek 28. lipnja 1963. Regionalni je zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode (AKOMK) zaštitio kao spomenik kulture.

III. Za Zbirku odlikovanja Veljka Malinara, darovanu Hrvatskome povijesnom muzeju, 27. svibnja 1982., Grad Zagreb se ugovorno obvezao osigurati mjesečnu naknadu darovatelju za nove akvizicije jer je to bio uvjet darovanja. Zbirka odlikovanja Malinar zaštićena je 17. studenog 1980. rješenjem Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu (ArGUK).

IV. Prema darovnom ugovoru, bez br., 24. 7. 1984. (ArGUK) kojim je slikar naivac Matija Skurjeni bivšoj zagrebačkoj općini Zaprešić, današnjemu Gradu Zaprešiću, darovao dio svoje ostavštine, Grad Zagreb se preko tadašnje Udružene samoupravne interesne zajednice kulture Grada Zagreba obvezao da će osigurati financijska sredstva za djelovanje Galerije "Matija Skurjeni" te da će urediti i otvoriti Galeriju u posebnom objektu. Tu je obvezu Grad Zagreb ispunio, te je 1987. uredio i za javnost otvorio Galeriju "Matija Skurjeni" u komplek-

su Novih dvora Jelačićevih u Zaprešiću, Aleja Đure Jelačića 6, gdje je darovana zbirka stalno izložena (Zbirka "Matija Skurjeni", 1987.). Želeći učiniti dar "narodu ovoga kraja", Matija Skurjeni darovao je 21 svoje umjetničko ostvarenje nastalo od 1948. do 1975. godine (slike, crteži i grafičke mape). Kasnije je dodatno ustupio Galeriji na posudbu još 10 likovnih radova (ArGUK). Uvjet darovanja bio je da daroprimatelj, Općina Zaprešić, dodijeli obitelji Skurjeni u vlasništvo dvosobni stan u Zaprešiću te da se darovani predmeti čuvaju, održavaju i vode kao spomenička vrijednost za zadovoljavanje kulturnih i znanstvenih potreba građana (darovni ugovor u ArGUK). Naivni slikar Matija Skurjeni (Veternica pokraj Golubovca, 14. prosinca 1898. – Zagreb, 4. listopada 1990.), radio je kao rudar i soboslikar, a tek nakon umirovljenja potpuno se posvećuje slikarstvu. Nadrealistički radovi Matije Skurjenija čine osobit i jedinstven opus unutar hrvatske naivne umjetnosti. Izlagao je u Zagrebu, Parizu, Kölnu, Zürichu, Milanu i dr.

V. Zbirka knjiga i predmeta iz života i povijesti grada Samobora Ivana Sudnika darovana je Samoborskomu muzeju, uz ugovorne financijske obveze Grada Zagreba. Zbirka je trebala biti smještena u Muzeju Samobora i "prezentirati sve vidove javnog života Samobora, znanosti i industrije" (dokumentacija u ArGUK). Darovanje je realizirano u svibnju 1984. Rješenje o preventivnoj zaštiti Zbirke Sudnik, koja se sastoji od 143 popisane jedinice, donio je Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu 10. siječnja 1984., broj: 03-09/I-12/2 (ArGUK).

VI. Grad Zagreb ugovorno se obvezao isplaćivati sredstva za održavanje zbirke te za nabavu novih akvizicija za Zbirku leptira entomologa Zdravka Lorkovića, koja je 1986. darovana Hrvatskomu prirodoslovnome muzeju (darovni ugovor u ArGUK). Zbirka ima 40.000 primjeka leptira i prati je bogata znanstvena rukopisna građa, a zaštićena je kao spomenik kulture 1985. godine (dokumentacija u ArGUK).

VII. Antimuzej Vladimira Dodiga Trokuta zaštićen je 1981. godine kao spomenik kulture, a prema rješenju o preventivnoj zaštiti iz 2002. sadržava prapovijesnu zbirku, etnografiju, inventare obrtnika, ezoteriju, ambalažu, tehničku zbirku, dokumente, fotografije, suvremene

slike, satove od 18. st. umjetnički obrt, fotolaboratorij iz 1930. i noviju sakralnu umjetnost – ukupno oko 100.000 predmeta (dokumentacija u ArGUK). Dijelovima te Zbirke Grad Zagreb je dodijelio prostor, a svake godine sufinancira troškove zakupa dijela Zbirke smještene izvan Zagreba. Vladimir Dodig Trokut još 9. siječnja 1995. je na temelju zalaganja ondašnjega Gradskog ureda za kulturu, sklopio s Gradom Zagrebom ugovor o zakupu poslovnog prostora u Zagrebu, Jukićeva 16, površine 150 m², Klasa: 372-04/94-01/668, Ur. broj: 251-01-05/4-94-3, 9. 1. 1995., u kojemu stoji da se prostor dodjeljuje za smještaj i pohranu zbirke Antimuzej. Ugovor se automatski produžuje svakih pet godina. U međuvremenu je, s obzirom na to da je prostor u Jukićevoj 16 predviđen za drugu namjenu, Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport zatražio od Gradskoga poglavarstva dodjelu drugoga, adekvatnog prostora za pohranu i izlaganje Trokutove zbirke.

VIII. Grad Zagreb je, sukladno kriterijima za otkup muzejske građe, sudjelovao u otkupu predmeta iz drugih privatnih zbirki za gradske i državne muzeje i galerije. Uglavnom je riječ o pojedinačnim akvizicijama. Osim navedenih primjera otkupljivali su se predmeti iz Zbirke Jelačić Ivana Gerersdorfera za Hrvatski povijesni muzej te pojedinih umjetnina iz Zbirke Zistler i iz Zbirke Sporčić-Kosinjski za Muzej za umjetnost i obrt i dr.

IX. Osobito je važan otkup predmeta Zbirke Mažuranić koja je, u onome dijelu u kojemu je preostala u kući Mažuranić u Jurjevskoj 5, gotovo u cijelosti otkupljena za Hrvatski povijesni muzej. Ukupno je otkupljeno 58 predmeta (stilski namještaj, slike, litografije i dagerotipije, portreti obitelji, predmeti umjetničkog obrta i arhivski dokumenti) vezanih za obitelji Mažuranić, Demetar, Kušlan, Sermage i Brlić. Niz predmeta (većinom osobne predmete i dokumentaciju o obiteljima Mažuranić i Demetar) Herta Mažuranić darovala je i izravno Hrvatskomu povijesnom muzeju (dokumentacija u ArGUK). Od 1987. do 1989. godine otkupljeni su komadi namještaja, slike, portreti, predmeti umjetničkog obrta, knjige, arhivska građa i osobni predmeti. Godine 1990. Herta Mažuranić zbog zdravstvenog se stanja preselila u Beč, svojoj obitelji. Kada je nakon toga, 1991., kuća Mažuranić prodana drugom privatnom vlasniku,

Grad je bio “zatečen” tom prodajom jer nije reagirao navrijeme kako bi kuću kao memorijalni ambijent povijesno značajne hrvatske obitelji sačuvao u kulturne i baštinske svrhe.

Napominjemo da je dr. Želimir Mažuranić (1882. – 1941.) 1937. darovao Gradu Zagrebu brončani spomenik Sv. Jurja, autora Kompatschera i Winderera. Grad je pri uvozu umjetnine u Hrvatsku pomogao Mažuraniću ispuniti carinske odredbe. Vlasnik je želio da spomenik ostane na istoj lokaciji – u dvorištu kuće Mažuranić u Jurjevskoj – još nekoliko godina nakon njegove smrti. Podatak o toj donaciji Gradu Zagrebu nalazi se u urudžbenom zapisniku iz 1938. godine, pod brojem: 174280/XIX-1938., Fond Gradskog poglavarstva, 1918-1941. Nažalost, sam spis nije sačuvan (Državni arhiv u Zagrebu). Usto, u članku *Vitezovo prokletstvo*, objavljenome u *Vjesniku* od 8. studenoga 1987., M. Švigir objavljuje pismo Želimira Mažuranića predsjedniku Općine u Zagrebu u kojemu Ž. Mažuranić objašnjava svoju nakanu da spomenik pokloni Gradu Zagrebu. Taj je spomenik 16. studenoga 1994. postavljen pokraj stuba koje vode iz Radićeve ulice na Kamenita vrata. Zanimljivo je da je Viteški red Hrvatskoga zmaja 9. prosinca 1944. u svom dopisu načelniku grada Zagreba Eugenu Starešiniću predlagao isto mjesto kao lokaciju za spomenik (dopis u Državnom arhivu u Zagrebu).

¹⁵ O tome smo već pisali (Mihalić, 1995.), ali su u ovom radu načini prihvaćanja privatnih zbirki kao donacija Zagrebu i problemi koji prate tu proceduru sustavnije i detaljnije prikazani i obrađeni.

¹⁶ Murtić je uputio ponudu Gradu Zagrebu 3. siječnja 1985. tražeći odgovarajući prostor za izlaganje svojih slika, emajla i grafika. Obvezao bi se davati Gradu 5-10 slika kao dodatak donaciji.

Kipar Dušan Džamonja ponudio je 1984. Gradu Zagrebu donaciju svojih umjetničkih djela, no donacija nije realizirana jer o prostoru u Kačićevoj ulici u Zagrebu, gdje su radovi trebali biti izloženi, nije postignut dogovor Grada Zagreba i vlasnika prostora – Zagrebačkog sveučilišta. Dušan Džamonja uputio je 2004. Gradu Zagrebu novu darovnu ponudu za 84 odabrana umjetnička rada (skulpture i crteže), za čiji je smještaj Grad Zagreb u međuvremenu kupio i prema idejnom rješenju Dušana

Džamonje uredio prostor površine 327 m² u Jurkovićevoj ulici 23 u Zagrebu. Prostor je bio namijenjen izlaganju njegove buduće donacije, trebao je služiti kao umjetnikov atelijer i kao čuvaonica umjetnina. Prostor pod nazivom Atelier Dušana Džamonje svečano je otvoren javnosti 29. ožujka 2006., ali donacija nije realizirana. Dušan Džamonja darovao je i Republici Hrvatskoj 18 svojih skulptura 25. veljače 1997., o čemu više u poglavlju 5.3.

¹⁷ Riječ je o ostavštini umjetničkog fotografa Toše Dabca (1907. – 1970.) koja sadržava umjetničke fotografije, negative, inventar atelijera i dokumentaciju. To nije donacija Gradu, već je Grad od vlasnika Petra Dabca 2004. otkupio zbirku i namjerava je ostaviti u prostorima Dabčeva atelijera, u zgradi koja je u postupku povrata bivšim vlasnicima. Upravljanje Zbirkom povjereno je Muzeju suvremene umjetnosti. Arhivska građa Zbirke sadržava više od 200.000 negativu i drugu fotodokumentaciju, kataloge izložbi, stranu literaturu i korespondenciju. Ostavština Dabac dokumentira povijest hrvatske fotografije od 1940-ih do 1970-ih godina, kao i društvenu i umjetničku povijest Zagreba. Tošo Dabac utemeljitelj je socijalno usmjerene umjetničke fotografije i jedan od osnivača tzv. zagrebačke škole umjetničke fotografije.

Atelijer, inventar i arhiva zaštićeni su kao kulturno dobro rješenjem Ministarstva kulture, Klasa: UP-I-612-08/02-01/1073, Ur. broj: 532-10-1/8-02-2, 21. 11. 2002., a prvi put atelijer je preventivno zaštićen rješenjem Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, Broj: 02-620/1-1970, 11. 5. 1970. (ArGUK).

¹⁸ Prema članku 77. Zakona o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine (NN 92/96, dalje u ovoj bilješci: Zakon), Republika Hrvatska stječe pravo vlasništva imovine koja je predmet naknade na temelju odredaba Zakona, a za koju zahtjev za naknadu nije podnesen ili je pravomoćno odbijen. Kako bismo upozorili na ozbiljnost toga problema, kao primjer navodimo, problematiku rješavanja imovinsko-pravnoga statusa prostora u Zagrebu, Radićeva 24, u kojemu Grad Zagreb namjerava urediti galeriju za stalnu prezentaciju Zbirke dr. Josipa Kovačića *Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću* i za što Grad Zagreb, na temelju ugovora o donaciji broj: FLM1 69694/2004, 13. 12. 2004.

(ArGuk), što ga je sklopio s tvrtkom Hrvatske telekomunikacije, i Muzejom grada Zagreba, ima osigurana sredstva. Naime, nakon što su, prema Zakonu, bivšim vlasnicima prostora u podrumu i prizemlju kuće u Radićevoj 24, površine 244,9 m², 2001. vraćene 2/6 dijela tih nekretnina, Grad Zagreb je 2003. od bivših vlasnika otkupio 2/6 dijela nekretnina jer je u tom prostoru planirano uređenje galerije. Nakon što je utvrđeno da za ostale 4/6 suvlasničkog dijela nije podnesen zahtjev za povratom, nadležno tijelo donijelo je 2004. na Zakonu utemeljeno rješenje, prema kojemu se u ostale 4/6 idealnog dijela tog prostora utvrđuje vlasništvo Republike Hrvatske. Kako bi Grad Zagreb mogao urediti prostor za navedenu namjenu, neophodno je dokraja riješiti imovinsko-pravni status prostora, odnosno Grad Zagreb treba postati vlasnikom cijeloga prostora kako bi mogao dobiti građevnu dozvolu. Stoga je Grad uputio 2004. Republici Hrvatskoj prijedlog za cjelovito rješenje imovinsko-pravnog statusa spomenute nekretnine na način da Republika Hrvatska donese odluku o prijenosu 4/6 idealnih dijelova nekretnine, bez naknade, u korist Grada Zagreba, da zamijeni nekretninu s nekom drugom u vlasništvu Grada ili da proda Gradu te 4/6 dijela suvlasništva nekretnine. Do 2007. Grad Zagreb i Republika Hrvatska nisu se dogovorili ni o jednom od predloženih rješenja. To je očit primjer kako dugotrajno nerješavanje imovinsko-pravnih odnosa, u ovom primjeru problematike vlasničkog statusa koji je u vezi s povratom nekretnina bivšim vlasnicima (utemeljenim na Zakonu), onemogućuje uređenje pojedinih prostora za stalnu prezentaciju vrijednih zbirki darovanih Gradu Zagrebu, čak i onda kada Grad Zagreb, kao u ovom primjeru, već ima osigurana sredstva za to.

¹⁹ Slikar Antun Motika (1902. – 1992.) ponudio je 16.000 svojih djela Gradu Zagrebu 1991., ali je prije realizacije donacije umro. Ostavština je zaštićena kao kulturno dobro. Motikin nećak i oporučni nasljednik dr. Dušan Motika želio je, u svojstvu donatora, nastaviti postupak, ali su se u međuvremenu javili osporavatelji slikarove oporuke, nakon čega je uslijedila dugotrajna ostavinska rasprava. Donacija dijela Motikine ostavštine ostvarena je 2006. u Puli potpisivanjem ugovora s Gradskim poglavarstvom grada Pule.

²⁰ Zanimljivo je spomenuti slučaj dviju zbirki: Etnografske zbirke Petra Senjanovića i Zbirke tradicijskoga nakita Aranke Njirić. Iako su obje preventivno zaštićene kao spomenici kulture te su se nalazile u evidenciji nadležnoga Zavoda za zaštitu spomenika, Etnografski muzej, kojemu su zbirke ponuđene na upravljanje, nije ih prihvatio, uz obrazloženje, da za prvu zbirku ne postoje prostorni uvjeti za prihvata koja se ne razlikuje od već postojeće građe muzeja, odnosno da za drugu ponuđenu zbirku nisu zainteresirani.

Zbirka P. Senjanovića (1938.) dijelom je naslijeđena od njegove bake Ljubice Pfeiffer, koja je prije Drugoga svjetskog rata bila vlasnica trgovine i posudionice narodnih nošnji pod nazivom *Narodne nošnje i rukotvorine* u Ilici 36. Ta je etnografska zbirka zaštićena 1946., a na popisu je i stilski namještaj. Dana 16. listopada 1943. Zbirka je popisana kako bi se država mogla njome koristiti za izložbe. Imala je 2.500 popisnih brojeva etnografske građe iz 19. i 20. st., namještaja iz 18. i 19. st. te predmeta umjetničkog obrta (AKOMK). Zbirka je ponovno preventivno zaštićena 9. 10. 1990. godine (ArGUK). Godine 1993. stručnim je pregledom ustanovljeno da iz zbirke nedostaju najvrednije stvari te da je neadekvatno čuvana. Darovna ponuda Gradu Zagrebu nije realizirana jer muzejske ustanove nisu pokazale zanimanje za tu građu. Muzej Turopolja također nije bio zainteresiran za Zbirku, jer ne sadržava predmete iz Turopolja.

Zbirka etnografske građe Aranke Njirić Varge (1927. – 2006.) preventivno je zaštićena 1992. godine i ponovno 28. lipnja 2002. (ArGUK). U ondašnjim ratno-političkim okolnostima, s obzirom na podrijetlo predmeta iz Bosne i Hercegovine, Makedonije i Crne Gore te s obzirom na to da već posjeduje sličnu građu, Etnografski muzej nije prihvatio Zbirku. Zbirka se sastojala od nakita, ukrasnih predmeta iz 19. i 20. st., tradicijskog nakita te autorskog nakita vlasnice Zbirke. Ista je građa bila izložena na samostalnim izložbama 1989. godine u Etnografskome muzeju i 1998. godine u Muzejsko-galerijskom centru (Klovićevim dvorima).

²¹ To je sukladno i postojećim međunarodnim standardima sadržanim u ICOM-ovu kodeksu profesionalne etike. Vidjeti: *Statut & Kodeks profesionalne etike*, ICOM, Nacionalni komitet ICOM-a, Zagreb, 1991., toč. 3., str. 25-26.

- ²² U prilogu VII. ovog rada dajemo razrađeni mogući operativni plan kulturne politike Grada Zagreba za dio muzejske djelatnosti koji se odnosi na privatne zbirke donirane Gradu.
- ²³ Zapisnik 15. sjednice Hrvatskoga muzejskog vijeća od 31. ožujka 2005. – Klasa: 612-05/05-01/24; Ur. broj: 532-05-02/05-04 (ArGUK).
- ²⁴ Realna je mogućnost uređenja prostora za tu namjenu u nekome od drugih primjerenih objekata u Zagrebu, primjerice u palači Magdalenić-Drašković-Jelačić. Taj je objekt zaštićeno kulturno dobro, autentično povezano sa značajnim obiteljima hrvatske povijesti. Svojedobno je Hrvatski povijesni muzej predlagao tu palaču za prezentaciju Zbirke Jelačić iz svog fundusa. Kulturna namjena palače svakako bi bila najprimjerenija, pridonijela bi oživljavanju Gornjega grada i na taj bi način u njoj bila moguća prezentacija onih zbirki doniranih Gradu Zagrebu za koje postoji ugovorna obveza prezentacije (Perčić, Crnbori), eventualno i onih koje su tek najavljene kao donacije (primjerice, velika donacija cjelokupne likovne ostavštine kipara, slikara i grafičara Ivana Lesiaka i njegove supruge Ele Lesiak, arhitektice i grafičarke). Gradsko poglavarstvo grada Zagreba na sjednici održanoj 22. veljače 2007. prihvatilo je prijedlog Gradskog ureda za kulturu još iz 1997. da se ta palača uredi za prezentaciju darovanih zbirki, te je palaču Magdalenić-Drašković-Jelačić dodijelilo na upravljanje i korištenje Muzeju grada Zagreba, i to za pohranu i izlaganja donacija Gradu Zagrebu (zaključak, Klasa: 372-01/07-01/65, Ur. broj: 251-03-02/2-07-2, 22. 2. 2007., ArGUK).
- ²⁵ Primjerice, posljednjih godina Gradsko vijeće Glasgowa razmatra zahtjeve za predajom slika koje je brodovlasnik Burrell nabavio od njemačkih trgovaca umjetninama 1930-ih godina. O donaciji Burrell vidjeti poglavlje 5., toč. 5.4.
- ²⁶ Primjera radi, Radna grupa za privatne umjetničke zbirke, sastavljena od muzeologa, povjesničara umjetnosti i gradskih službenika (Ivo Maroević, Nada Križić, Krunoslav Lešić, Ljiljana Poljak, Vesna Lukatela, Stanko Staničić, Marijan Susovski, Nada Premerl, Dubravka Mladinov, Radoslav Putar), obrađivala je privatne zbirke na području grada Zagreba prema ovim kriterijima:
1. vrijednost sadržaja zbirke
 - umjetnička (estetska)
 - kulturnopovijesna dokumentarnost
 - raritetnost
 - vremenska, datumska određenost
 - očuvanost
 - materijalna (tržišna) vrijednost:
 2. vrijednost cjeline
 - povezanost i jedinstvenost zbirke
 - specifičnost cjeline
 - instruktivnost
 - tipološko određenje
 - veličina
 - pojedinačne vrijednosti;
 3. vrijednost ambijenta
 - ambijentalna izvornost
 - povezanost s prostorom
 - značenje u široj prostornoj sredini
 - koncentracija zbirki na određenom prostoru;
 4. funkcija, odnosno, zadovoljavanje društvenih potreba
 - opća odgojno-obrazovna
 - rekreativna
 - studijsko-znanstvena;
 5. način funkcioniranja
 - mogućnost javnog korištenja
 - mogućnost zatvorene zbirke
 - zbirka zatvorenog tipa s mogućnošću studijskog rada;
 6. prostorno-tehnički uvjeti zbirke
 - prostorna podobnost
 - fizičko stanje prostora
 - tehnički uvjeti osiguranja, čuvanja i prezentacije
 - održavanje zbirke (higijenski uvjeti i konzervatorsko-restauratorski radovi)
 - materijalni uvjeti vlasnika za materijalno održavanje zbirke i prostora;
 7. status zbirke
 - imovinsko-pravni (sada, u budućnosti, izjave vlasnika)
 - u javnoj funkciji (sada, ubudućnosti, stajalište vlasnika)
 - patronat ili upravljanje (sada, u budućnosti, mišljenje vlasnika).
- Podaci su preneseni iz izvješća što ga je Radna grupa podnijela gradskim tijelima nakon završenog posla (ArGUK).
- Proširujući koncept održivog razvitka na pokretnu kulturnu baštinu, Maroević (2001.) govori o potrebi određivanja uvjeta njezina čuvanja i

uporabe (reguliranje broja posjetitelja, prezentacija u odgovarajućim prostorima). Zbog tih bi se razloga u budućnosti eventualno mogla pokazati potreba za strategijom demarketinga s obzirom na skućenost prostora u kojemu su smještene i prezentirane donirane gradske zbirke.

Rezime za polazišta učinkovitoga sustava doniranja kulturne baštine iz privatnoga vlasništva

Jasnim kriterijima u vezi s prihvaćanjem donacija Gradu Zagrebu i njihovim zaprimanjem te utvrđenom procedurom i osiguranim sredstvima za čuvanje, održavanje i muzejsku prezentaciju tih zbirki, koordinacijom nadležnih tijela gradske uprave moguće je promptnije i uspješnije rješavati probleme darovanih zbirki i time pridonijeti zaštiti iznimno važnog segmenta kulturne baštine sačuvanoga u privatnom vlasništvu. Da bi takva nastojanja bila plodonosna u smislu razvojnih kulturnih i društvenih utjecaja i učinaka muzejskog djelovanja, potrebno je razviti sustavan muzejski i muzeološki rad na zbirka, kontinuirano obavještavati javnost o aktivnostima zbirki te informacije o njima i vrijednosti sadržane u njima učiniti razumljivima i uključiti ih u gradski kulturni život, jer baština je sigurna od propadanja samo onda kada je "zaštićena samom svijesću onih koji ju smatraju baštinom" (Marin, 1982.).

Na taj način financijska sredstva što se izdvajaju iz gradskog proračuna za zaštitu kulturne baštine i, osobito, za čuvanje, održavanje i prezentaciju darovanih zbirki neće biti samo puki trošak, već ulaganje u kulturni, turistički i ukupni društveni razvoj Grada. Osim toga, baštinske i druge institucije kojima je

povjereno upravljanje privatnim zbirka, darovanima Gradu Zagrebu trebaju osvijestiti svoju muzeološku poziciju i predlagati programe čiji će društveni i kulturni učinci u životu grada Zagreba biti prepoznatljivi i stvarni.

Iako Grad Zagreb ima jasno utvrđenu politiku prema donacijama iz privatnih kolekcija, sustavna briga o baštini iz privatnih zbirki i ostavština na način kako se provodi u pojedinim inozemnim sredinama, o kojima će biti riječ u poglavlju 5. (npr. Grad Pariz, Velika Britanija), može biti inspirativna i za gradske uprave u Hrvatskoj. Usto je nužna međusobno usklađena suradnja gradske i državne uprave, privatnih fundacija i, dakako, vlasnika privatnih zbirki, osobito zbog potrebe pronalaženja načina namicanja većih financijskih sredstava za obnovu objekata u kojima se nalaze darovane zbirke te učinkovitijeg rješavanja imovinsko-pravnih odnosa povezanih s takvim objektima.

Iako se pojedini vlasnici prilično temeljito sami brinu za svoje zbirke i za njihovu djelomičnu ili potpunu prezentaciju javnosti, stručna i financijska pomoć uglavnom je nužna. Baštinske i druge kulturne institucije i gradska uprava trebaju surađivati s privatnim osobama u vrednovanju i čuvanju predmeta materijalne kulture i kulturnog naslijeđa. To će omogućiti da te institucije budu uključene i upoznate sa stanjem pojedine zbirke ne čekajući eventualno preuzimanje (darovanjem, ostavinama ili kupnjom) predmeta koji su (pre)ostali u privatnom vlasništvu te da, dok je zbirka još u privatnome vlasništvu, aktivno sudjeluju u njezinu zaštićivanju i uočavanju mogućnosti i vrijednosti koje bi putem zbirke mogle podići kvalitetu življenja i

pridonijeti kulturnom razvoju Grada Zagreba. Takav bi način rada bio na tragu osviještenoga, suvremenog muzejskog i razvojnog djelovanja, o čemu će biti više riječi u poglavlju 4.

Primijenimo li riječi Victora Hugoa na privatne zbirke, treba reći da su njima zaista obuhvaćena dva segmenta – uporaba i ljepota: “(...) uporaba pripada (...) vlasniku, ljepota čitavom svijetu: vama, meni, nama svima. Dakle, uništavanje, to je prekoračenje svoga prava. (...) Ako

je potreban zakon, ponovimo to, da bude učinkovit“.¹

Bilješke

¹ Tekst Victora Hugoa *Guerre aux démolisseurs* iz 1825., protiv uništavanja povijesnih zdanja francuske rojalističke i crkvene tradicije: *Il y a deux choses dans un édifice: son usage et sa beauté. Son usage appartient au propriétaire, sa beauté à tout le monde, à vous, à moi, à nous tous. Donc, détruire, c'est dépasser son droit. (...) S'il faut une loi, répétons-le, qu'on la fasse (Architecture et patrimoine..., 2004).*

**PRIVATNE ZBIRKE DAROVANE
GRADU ZAGREBU SUB
SPECIE SUVREMENOGA
MUZEOLŠKOG PROMIŠLJANJA**

**Privatne zbirke darovane Gradu
Zagrebu kao inačica muzejske prakse**

Suvremene tendencije u muzeološkom promišljanju i muzejskoj praksi usmjerene su prema posebnom vrednovanju *konteksta* i *ambijenta*, čime je otvoren prostor muzeološkom prezentiranju privatnih ambijentalnih zbirki i ostavština, kao i predstavljanju privatnih zbirki koje su izgubile autentični ambijent, ali su predmeti zadržali kontekst zbirke u čijem su okrilju vlasnikovim izborom, pronašli mjesto.

Svijest o takvim tendencijama postoji i u kreatora hrvatske kulturne politike, te se, primjerice, u dokumentu Ministarstva kulture Republike Hrvatske *Hrvatska u 21. stoljeću, Strategija kulturnog razvitka* (2001.), upozorava na potrebu pružanja potpore muzejskim formama koje “muzeološki valoriziraju vezu ambijenta i autentičnog predmeta“ kao i “novim, posebnim i inovativnim muzejskim formama“. Među prvospomenutim nabrojani su Krležin Gvozd i Zbirka Anke Gvozdanić, a među drugima Muzej ženskog slikarstva. Tri spomenuta muzejska projekta zasnivaju se upravo na privatnim zbirka ili ostavštinama darovanima Gradu Zagrebu.

Forma muzejske prezentacije privatnih zbirki i ostavština darovanih Gradu Zagrebu nije bila, niti je još uvijek, jednostavno i jednoznačno određena. Prema I. Maroeviću, u drugu su kategoriju muzeja uvršteni oni koji bi trebali zadovoljiti potrebe grada i regije (lokalni muzeji, Muzej grada Zagreba) i u tu su katego-

riju, zbog njihovih zajedničkih obilježja, svrstane privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu (Maroević, 2000.). Radi “pokriivanja” prigradskih i širih gradskih naselja, Maroević je tada predložio da se *muzej privatnih zbirki u vlasništvu Grada Zagreba* smjesti u novim gradskim prostorima. Svoje je mišljenje obrazložio tvrdnjom da bi u suvremenom i fleksibilnom prostoru “zbirke koje su izgubile temeljni kontekst sakupljačeva prostora” pronašle svoje mjesto. Ideja o osnivanju zagrebačkog *Muzeja donacija* pojavljuje se još od vremena uređenja kompleksa Muzejsko-galerijskog centra za potrebe Muzeja Mimara na Rooseveltovu trgu, ali nikada nije ostvarena. Isprva je nedostajalo sredstava, ali se pokazalo da ni unutar muzejske struke ne postoji suglasnost o muzeološkoj prezentaciji raznorodne građe privatnih zbirki na jednome mjestu. Zanimljivo je da se upravo u to vrijeme, krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. st., Grad Zagreb darovnim ugovorima obvezao na cjelovito izlaganje, primjerice, Zbirke Perčić ili ciklusa *Zemlja* iz Zbirke Svečnjak.

U prošlosti su, zbog nerazumijevanja gradskih vlasti i neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, kao i zbog nepoznavanja suvremene muzejske prakse i inozemnih kvalitetnih rješenja, pojedine privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu u samom početku izgubile vrijedan prostorni kontekst (Zbirka Gerersdorfer u palači Magdalenić-Drašković-Jelačić, Zbirka Penić u kući Frank, koju je projektirao arhitekt V. Kovačić). U budućnosti bi se to moglo dogoditi i sa Zbirkom Magjer na Tomislavovu trgu u slučaju njezina premještanja u Muzej za umjetnost i obrt. Poslije Drugoga svjetskog rata već osiromašena slika zagrebačke građanske

kulture življenja i skupljanja, na taj je način dodatno potvrđena. Iako su predmeti podrijetlom iz privatnih zbirki znatno obogatili građu muzeja, većina nije stalno izložena, a mnogi – i kad jesu – nisu adekvatno prezentirani, jer se izlažu bez oznake podrijetla predmeta i imena prijašnjih vlasnika; time se zanemaruju sastavnice njihova identiteta i reducira njihova kulturna biografija. Prema I. Kopytoffu, pojam *kulturna biografija* predmeta obuhvaća “podatke o povijesti predmeta, ulogama koje je predmet imao tijekom svog društvenog života te o tome kako je predmet mijenjao status različitim obrascima razmjene“ (van Mensch, 1992.; Pearce, 1995., 25. i 353.). Gubeći informacije o ljudima kojima su predmeti pripadali, gubimo znanja o povijesti i načinu života kojih smo u ovom gradu sljednici, što nije bio slučaj u sredinama gdje je privatno vlasništvo ostalo neupitno, te je i važnost životnoga i privatnog konteksta predmeta osobito naglašena. U tekstu u kojemu se raspravlja o zadacima što ih britanska Udruga muzeja postavlja svojim članovima, eksplicitno se naglašava važnost *pokušaja razumijevanja ljudi* koji su na različite načine sudjelovali u kulturnoj biografiji predmeta razumijevajući značenje što su predmeti imali za njih.¹ Ili, na drugome mjestu, ističe se da osviješteni muzeološki pristup predmetima podrazumijeva “prepoznavanje preokupacija ljudi koji su izradili, koristili, posjedovali, *skupili* ili *dali* predmete u zbirci“.² Dijagnosticirajući izostavljanje imena ljudi s muzejskih legendi i iz prezentacija predmeta u hrvatskim muzejima, naglašavam vrijednost građe privatnih zbirki sačuvanih putem donacija Gradu Zagrebu.

Najvrednije zbirke u vlasništvu Grada Zagreba nesumnjivo su one ambijentalne. O autentičnom ambijentu možemo govoriti u dva primjera. Jednom je riječ o ambijentu u kojemu je značajna osoba živjela i stvarala, u kojemu se nalazi njezina ostavština i osobne stvari, ali prostor, uz umjetničku ili drugu ostavštinu, ne sadržava zbirku nastalu dugogodišnjim skupljanjem predmeta (Kljaković, Richter, Svečnjak, Schneider). U drugom primjeru, riječ je o autentičnim ambijentima u kojima je zbirka rasla planskim prikupljanjem umjetnina, ili pak ukusnim ili umjetničkim osmišljavanjem privatnoga građanskog interijera (Gvozdanović, Dujšin Ribar, Krleža, Magjer, Frangeš, V. Kovačić). Neki od takvih ambijenata arhitekturom unutrašnjeg prostora u suglasju su s ugrađenim predmetima u njima (Frangeš, V. Kovačić) te arhitektura i predmeti zajedno čine autentično cjelovito umjetničko djelo.

Iako je oduvijek postojao poseban interes publike za rekonstruirane sobe s obilježjima pojedinih epoha (stilske sobe, engl. *period rooms*) (Saumarez Smith, 1989.), povijesnih načina unutrašnje dekoracije ili umjetničkih stilova, u muzejima se često pokazalo neizvedivim održavati takve kontekste unutar stalnih postava. Stručno zalaganje za rekonstrukciju prostora isprva se temeljilo na načelima zaštite baštine *in situ*, a kasnije na zahtjevu za autentičnošću predmeta i ambijenta. Pri ICOM-u je 1998. osnovano udruženje koje se isključivo bavi čuvanjem i muzeološkom prezentacijom povijesnih kuća-muzeja, ICOM-ov *International Committee for Historic House* (DemHist).³ R. Pavoni donosi preliminarnu definiciju *povijesne kuće-muzeja* kao posebne muzeografske kategorije

specifičnih tipoloških obilježja navodeći da su – *povijesne kuće–muzeji...* institucije koje su, makar u uzastopnim prigodama, otvorene za javnost sa svojim namještajem i zbirkaama i koje se nikada nisu koristile za izlaganje zbirki drugačijeg podrijetla“ (Pavoni, 2001b). U tu se kategoriju ubrajaju palače, kuće poznatih ljudi, kuće umjetnika, kuće koje prezentiraju određeno razdoblje ili stil, kuće kolekcionara i obiteljske kuće koje čuvaju tradiciju i sjećanja nekoliko generacija. Kuće-muzeji isprva su uglavnom bile privatne naravi. Kuća-muzej “obuhvaća zaštitnu i edukacijsku ulogu muzeja, ali i komunikacijske, kognitivne i emotivne konotacije privatnog doma” (Pavoni, 2001b). Iako su mnogi povijesni interijeri takvih kuća s vremenom uništeni, danas se radi na njihovu restauriranju ili rekonstrukciji u novim materijalima. Takve kuće-stanovi zadržavaju odnos s autentičnim, ne muzejski fabriciranim, već povijesnim životom, i to na nekoliko razina. Te razine, prema našem mišljenju, možemo svrstati na ovaj način:

- putem *ljudi* čija se prisutnost osjeća u rasporedu i funkciji ostavljenih predmeta i u povijesno utemeljenoj priči o njihovom životu, radu i težnjama;
- prutem *predmeta* koji su izborom vlasnika našli svoje mjesto u prostoru, pulsiranjem života unutar stambenog prostora na temelju neke promišljene ili slučajne, očite ili zagonetne, specifične vrijednosti ili značenja;
- putem *prostora* koji svjedoči o navikama i shvaćanjima ljudi i društva kojega sami nismo bili svjedoci i o vremenu koje će teći nakon nas kao što teče nakon njih;
- putem *usporedbe* dvaju domova, onoga posjetiteljeva i onoga koji se posjećuje u

svijesti posjetitelja (raspored i funkcije prostorija i uspoređivanje dekorativnih i uporabnih elemenata unutarnjeg uređenja), čime se uspostavlja familijarnost i bliskost.

Muzeološki pristup kućama-muzejima temelji se na kontekstu i osobnosti, manje na povijesno-umjetničkom materijalu. Naime, mora se imati na umu da je *muzeološka odgovornost* upravo u tome da se “ono što je po definiciji privatno transformira u zajedničku baštinu koja se spremno dijeli i razumije, baštinu učinjenu od stvari, gesta, prostora i ljudi, koja ostaje nerazumljiva ili skrivena, ali koja ostaje u svakom slučaju privatna i osobna invencija“ (Pavoni, 2002b). Kuće-muzeji muzeološki su zahtjevni projekti “zbog složenog i neraskidivog odnosa između arhitekture, predmeta, dekoracije i stanara i zbog njihove sposobnosti da preobrazu osobnu dimenziju prostora doma u amblem čitave epohe ili cijele civilizacije“ (Pavoni, 2002b). J. Ayres navodi zapažanje K. Hudsona da se u povijesnim kućama-muzejima, zbog specifičnog isprepletanja ljudi i prostora, osjećamo *sigurnima*. Kuće-muzeji ne gube ozračje doma, a dom je “jedan oblik umjetnosti u kojemu svi sudjelujemo“ (Ayres, 1990., 147-152.). Projekt SAMDOK,⁴ primjerice, temelji se na shvaćanju da je “dokumentacija života doma veoma važna za svaku muzejsku generaciju... odabrani predmeti mogu biti ili veoma obični ili veoma simbolični... (ili) odražavaju funkcije značajne za razdoblje, lokalitet ili određenu grupu ljudi“ (Johnsdotter, 1994.).

Poznatiji svjetski primjeri nekad privatnih, a danas muzejski iznimno uspješnih prostora, kuće su poznatih književnika (npr. Tolstoja, Dickens, Balzaca, Hu-

goa,⁵ književnika iz više ruskih obitelji u kući-muzeju Muranovo). Brojne edukativne, knjižnične i muzeološke aktivnosti čine nabrojene muzejske institucije suvremenim kulturnim centrima.

U kuće književnika posjetitelj je privlača aura osobe pisca, bez obzira je li riječ o stručnome ili o amaterskom interesu ili, odnosno o pobudi za upotpunjavanje opće kulture. Kuće kolekcionara specifičan su tip kuće-muzeja i sastavni su dio spomenute klasifikacije.⁶ Na osnovi iskustva s nizozemskim kućama kolekcionara, C. Bogaard podijelila ih je na kuće kolekcionara i muzeje kolekcionara (Bogaard. 2001.). Konkretni primjer (engl. *case study*) koji je autorica obradila - dvorac Sypesteyn, privatni muzej kolekcionara 19. st., uredio je njegov vlasnik imajući na umu društveno-edukativnu ulogu prikupljene građe. Dvorac je služio i kao dom i kao muzej. Među muzejskom građom bila je prezentirana dokumentacija o obiteljskim precima. Za vlasnikova života, zbirka i postav odražavali su ukus pojedinca kolekcionara, ukus tipičnog kolekcionara 19. st., i pratili načela tadašnjeg uređenja (privatnog) muzeja, prema kojima je muzejska prezentacija kombinirala umjetničke i povijesne predmete. Na taj način negdašnji privatni muzej Sypesteyn čini s kućom cjelovito umjetničko djelo (njem. *Gesamtkunstwerk*). Bogaard smatra da je, među ostalim, suvremeno čuvanje ideje unutrašnjeg uređenja te kuće čuvanje koncepta povijesti umjetnosti koji leži ispod autentičnog interijera, a u taj su koncept ugrađene i osobne ideje kolekcionara.

Na tragu takvog razmišljanja smatramo da i one zbirke koje se čuvaju u privatnim prostorima kolekcionara, a oni su

ih voljni otvoriti zainteresiranim posjetiteljima, pružaju muzeološki osobit doživljaj skupljenih predmeta, zbirke i doma kolekcionara jer se ne može ulaskom u baš svaki građanski stan zaći "u povijest" ili "u Afriku". Zato takve zbirke rado posjećuju i oni koji inače ne zalaze u muzeje.

Govoreći o privatnim zbirkama darovanima Gradu Zagrebu, osim ambijentalnih i/ili memorijalnih, ne smije se podcijenivati ni značenje "neambijentalnih" zbirki koje su premještene iz svoga izvornog ambijenta. One nude vrijednosti i uvide na koje u uobičajenim muzejskim postavima nismo navikli. Takvo je polazište u suglasju s opažanjem Rheimsa (1961.) koji je izjavio da ljudska kreativnost više dolazi do izražaja u etnološkome muzeju negoli u Louvreu.

Van Mensch (kako ga citira Maroević, 1993., 159-160.) prenosi podjelu zbirki artefakata na ansamble i konfiguracije. Prema toj podjeli, *ansambl* je "cjelina koja ostvaruje izvornu strukturu i funkcionalnu povezanost predmeta (primjer povijesne sobe)", a *konfiguracija* se odnosi na "namjerno povezane artefakte kako bi se izrazila stanovita ideja". Primijenimo li tu podjelu na privatne zbirke, u ansamble pripadaju ambijentalne zbirke, a zbirke koje su postavljene kao konfiguracije nisu presudno povezane s prostorom, niti je funkcionalnost predmeta primarna – one izražavaju neku ideju koju, ako je iznimna i neuobičajena, valja pokušati muzeološki interpretirati i muzeografski "sačuvati". Zbirke koje su nastale nasljeđivanjem unutar obitelji, a ne programiranim skupljanjem, nužno su ansambli.

Stoga je gubitak cjeline svake privatne zbirke gubitak znatnog broja informacija

i na taj način pohranjenog znanja. Jednako tako, mnogo se gubi kada zbirke, rasute po muzejskim fundusima i depoi- ma, dijele sudbinu bilo kojega muzejskog predmeta koji se može zbaciti, ostaviti, podcijeniti, zanemariti i, vrlo rijetko, izložiti. Pri darovanju privatnih zbirki javnosti, odredbama darovnih ugovora treba predvidjeti čuvanje cjeline kad god se to može muzeološki opravdati. Nije, naim- e, dovoljno razmišljati o čuvanju zbirke samo s konzervatorsko-restaurator- skog stajališta, koje uglavnom podrazu- mijeva zaštitu pojedinačnih predmeta. To više što suvremeni muzeološki krite- rijji pokatkad mogu biti u opreci s usko stručnom procjenom pojedine znanstve- ne discipline jer vrednuju kulturološke i društvene aspekte privatne zbirke koji pojedinoj znanstvenoj disciplini ne mo- raju biti relevantni. Povezanost zbirke, prostora i predmeta sa stvarnim životnim društvenim, povijesnim i privatnim kon- tekstom osnovni je zahtjev suvremenog muzeološkog promišljanja pokretne baštine. Na taj način baština postaje re- levantna za svakodnevni život njezinih baštinika, određujući njihov identitet putem komparacije sa sugrađanima – bivšim vlasnicima zbirki, pridonoseći širenju njihovih spoznaja i potičući nji- hovo stvaralaštvo. Značenja privatnih zbirki treba naučiti i znati kompetent- no kontekstualizirati i muzeološki in- terpretirati. Zbirke kolekcionara nisu ništa manje muzeološki “ekspresivne” od ansambala, odnosno ambijentalnih zbirki. Teškoće čuvanja zbirke i njezine muzeološke prezentacije koje se pritom pojavljuju vidimo kao mogućnost da se predlože kreativna i izvediva rješenja za- snovana na poznavanju suvremenih mu- zeoloških koncepata i muzejskih praksi.

Muzealizirane privatne zbirke i domovi uvijek nalaze posjetitelje, pri čemu nije važno što u tome ima pomalo i ljudske želje za zavirivanjem iza tuđih zatvore- nih vrata. Jer, u tom su slučaju vrata s dobrim razlogom otvorena.

Od informacije i znanja do komunikacije i sudjelovanja

Namjera nam je uz pomoć osnovnih pojmova *muzeologije* kao dijela *infor- macijskih znanosti* – informacije, ko- munikacije i znanja, odnosno njegove organizacije i prezentacije – upozoriti na muzeološke osobitosti i baštinsko značenje privatnih zbirki darovanih Gra- du Zagrebu te na mogućnosti njihove im- postacije kao inačice kulturnoga mikro- razvoja sredine u kojoj su smještene.

Prikazom znanja o privatnim skuplja- čima, donatorima i njihovim zbirkama darovanima Gradu Zagrebu koje je do- sad jedva bilo poznato stručnoj, nek- moli široj javnosti, te upućivanjem na mogućnosti prezentacije zbirki, pridonosi- mo društvenoj dostupnosti tih zbirki, otkrivamo i prenosimo skriveno znanje. Slično bibliotekaru koji stvara informa- ciju o znanju pohranjenome u pisanoj građi, čime ona “postaje novo znanje” (Lazić Lasić, 1993., 159.), potrebno je znati prenijeti informaciju o zbirkama Grada Zagreba, kao i o mogućnostima i načinima njihova posjećivanja. Kao “što enciklopedija ne može zamijeniti (...) svijet” (Vujić, 1990., 145.), tako i pre- gled znanja o donacijama i skupljačima/ donatorima postaje tek početak zani- manja za zbirku i, u određenoj mjeri, za pojedinačne živote. Prezentacijom darovanih zbirki, neizbježno prenoseći i iskustva skupljača/donatora, “perpe- tuiramo njihovo trajanje mimo vlastite

egzistencije” (Šola, 1990., 148.). Ipak, uza sve to, iznimnost samog čina, geste darovanja, ostaje nedovoljno istaknuta. Pritom su darovanja privatnih zbirki muzejima ili drugim javnim ustanovama jedan od rituala razmjene darova između darovatelja i daroprimatelja, koji su duboko usađeni u funkcioniranje zapadnoeuropskoga društva (Pearce, 1995.). Stoga su u vrijeme intenzivnog razvoja kapitalističke ekonomije početkom 20. st. i donator i recipijent prepoznavali potrebu jedan za drugim u modernoj ekonomiji muzeja, čak i kada je svaki od njih iz transakcije dobio manje nego što je očekivao (Chang, 2005.).

Prezentacija znanja na način “informativnog metastistema znanja” (Vujić, 1990., 146.), kad se govori o Zbirka- ma Grada Zagreba, mora obuhvatiti veći broj informacija i više različitih područja znanja te formirati jednu novu strukturu dajući skupljačkoj aktivnosti i njezinim rezultatima puno društveno i humanističko značenje. Muzejski predmeti unutar zbirki Grada Zagreba, osim obilježja imanentnih muzejskim predmetima kao što su autentičnost, rijetkost, osebnost, umjetnička ili izradsbena vrijednost, prenošenje značenja i znanja o predmetu, ljudima, događajima, vremenu ili društvu, imaju i svojstvo da su bili posjedovani, skupljeni i darovani od određenih osoba te su uvelike određeni procesom skupljanja i činom darovanja. Stoga *muzeološko-informativski pristup* mora primarno poslužiti obradi i prezentaciji starog znanja, stvoriti uvjete za pojavu novog znanja te pogodovati stvaranju svijesti o kulturnoj baštini u privatnom vlasništvu i o našim sugrađanima – osobama koje su tu baštinu prikupile, sačuvale i/ili darovale. Privatne zbirke

nikad ne predstavljaju samo svoje posjednike, one postaju reprezentanti načina življenja i kulturne razine nekog društva i društvenog sloja. U isto vrijeme i u određenom aspektu, upravo zato što su privatne i jedinstvene, one u sebi imaju iznimku od prakse koju predstavljaju. Time problem postavljen pred muzeologa u takvom slučaju postaje problem gospodarenja ljudskim *znanjem* koje je podložno povijesnim promjenama i razvoju, ali jednako tako i gospodarenja *memorijom* zajednice, odnosno znanjem kako njome gospodariti te kako je djelotvorno iskoristiti (Tuđman, 1990., 62.).

Kada je riječ p privatnim zbirka- ma doniranim Gradu može se govoriti o tri vrste pamćenja kojima su te donacije određene:

1. osobnim pamćenjem kolekcionara/donatora: sjećanjima, dojmovima, uspomenama, iskustvu, spoznajama;
2. socijalnim pamćenjem utjelovljenim u darovanim predmetima: predmetima, umjetninama, dokumentaciji i sl., bez obzira na to je li sam donator ujedno i autor umjetnine ili je riječ o predmetima koje je skupljač/donator prikupio i/ili sačuvao;
3. pamćenjem daroprimatelja: sjećanjem na skupljača/vlasnika i njegov rad, sjećanjem na darovatelja i njegovu gestu.

Znanje se realizira kao javno ponajprije u *komunikacijskom procesu*. Komunikacijski je proces imanentan informativskim znanostima i muzeologiji te logičan predmet njihova zanimanja jer je područje informativskih znanosti određeno *razmjenom znanja*, a ne samim znanjem (Tuđman, 1993., 14.). Među posrednike u realizaciji razmjene znanja u komunikacijskom procesu između stvaratelja i ko-

risnika znanja, uz knjižnice, arhive, baze podataka i sl., svrstavaju se i muzejske ustanove. U predmetu našeg istraživanja to je mali dio sačuvane baštine – muzealizirane privatne zbirke donirane Gradu Zagrebu. Govoreći o komunikaciji znanja o doniranim zbirkama, mislimo na omogućivanje korištenja postojećim znanjem o zbirkama i skupljačima/donatorima te o formiranju/otkrivanju novog znanja. To podrazumijeva obradu, korištenje i vrednovanje zbirke te stvaranje odgovarajućih komunikacijskih kanala za organizaciju, pohranu, širenje i primjenu informacija o zbirkama, ostavštinama, pojedinačnim predmetima i njihovim bivšim posjednicima. Iako kulturna dobra s razvojem i modifikacijom komunikacija doživljavaju svojevrsnu demistifikaciju, “budući da kulturno dobro u razmjeni počinje mijenjati ne samo svoje mjesto, već i svoje funkcije” (Tuđman, 1990., 98.), te promjene ne ostavljaju nužno negativne posljedice na percepciju vrijednosti kulturnog dobra. Naime, reevalvacijom sadržaja ili postava, a u nekim primjerima i prostora darovanih zbirki putem muzeološki promišljenog pristupa moguće je, napose u ambijentu zbirke koji je bio životni kolekcionarov/donatorov ambijent, izravnije i efikasnije putem baštine *posredovati poruku stvarnoga života*. Napose je za pojedine gradske zbirke očuvanjem ambijenta moguće izbjeći artificijelnost muzejskoga prostora, spriječiti izdvajanje predmeta iz stvarne okoline u muzejsku stvarnost te tako otvoriti mogućnost iščitavanja sastavnica izvornog identiteta predmeta – funkcionalnoga, stvarnog identiteta, a katkad i idejnoga.⁷ Percepcijom darovanih predmeta moguće je spoznavati ne samo predme-

te kao dijelove zbirke i zbirku kao osmišljenu cjelinu, nego i namjere, želje, strasti, životni stil, ukus, svjetonazor, navike skupljača/darovatelja, kao i značajke njegove društvene okoline. Na sličan je način pri razmjeni znanja uz fizičko vrijeme (vrijeme starenja, zastarijevanja) moguće govoriti i o društvenome vremenu (vrednovanja osoba, stvari i događaja) (Tuđman, 1990., 147.). Stoga je važno, spoznaje radi, društveno vrijeme u komunikacijskome procesu produžiti. Jer, kako dosljedno zaključuje hrvatski muzeolog T. Šola, “muzeji ne postoje zbog objekata koje čuvaju, nego zbog koncepata koje ti objekti prenose” (Šola, 1997a, 14.). Dakle, percepcija predmeta, njihovih stvaratelja i posjednika početak je složenog procesa spoznavanja kojega će ishod biti iznimno važan. Nakon iskaza znanja nastaje novo znanje kao fenomen komunikacijskoga procesa što se stvara u interakciji predmeta, ambijenta i posjetitelja. Isključivanjem informacije o skupljaču/donatoru iz svijeta stvari koje su darovane osiromašuje se ne samo identitet darovatelja zbirke, koji time postaje društveno nerelevantan, već i identitet darovanih stvari i njihov smisao. Ipak, privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu u prezentaciji ne smiju biti “ili atrakcija kroz vrijednost materijala” ili, podređene nekadašnjem posjedniku odnosno donatoru, postati spomenik “slavi i znamenitosti” (Šola, 1997.a, 22.). Imanentna kulturološka vrijednost pripisuje se zbirkama i ostavštinama istaknutih osoba koje su svojim djelovanjem obilježile lokalnu ili nacionalnu kulturnu i umjetničku povijest. Pritom se na živote i rad tih osoba u muzejskoj prezentaciji i tradicionalno stavlja poseban kulturološki i edukativni naglasak.

Upravo se izučavanjem značenja što ih stvaraju kontekst i ambijent predočenih predmeta afirmira muzeološki pristup. Kulturološka biografija predmeta i zbirke na taj je način potpunija. Zналаčkom muzeološkom obradom privatne zbirke, i osoba i društvo postaju objektom muzejske prezentacije. Očuvanjem izvornoga ambijenta ili ozbiljenjem sličnoga konteksta u muzejskom prostoru, muzejski iskaz ne ostaje samo osnovna znanstvena informacija o zbirci, već teži razumijevanju njezina punog kulturološkog značenja, procjeni baštinske vrijednosti skupljačke aktivnosti, kao i društvene vrijednosti donatorske geste. Za privatne zbirke darovane javnosti moguće je uspostaviti proces susljednosti između primarne komunikacijske zajednice (privatni dom) i informacijskih objekata (prikupljeni i osobni predmeti). Pri ambijentalnoj prezentaciji darovane zbirke gotovo se u potpunosti rekonstruira primarna komunikacijska zajednica i posjetitelj cjelovitije razumijeva poruku.

Postavljanjem predmeta na određeno mjesto u određenom kontekstu postignuto je, naizgled protivno Ecovoj poetici otvorenosti, originalno stanje organiziranog nereda u kojemu bi svaka oscilacija prema povećanju značenja mogla “dovesti do gubitka informacije, a uvećanje informacije dovesti do gubitka značenja“ (Eco, 1965., 114.). Obilježja značenja sadržano u nekad privatnim zbirkama muzeološki se uravnotežuje da se ne dobije previše znanstvenih obavijesti na štetu autentičnog doživljaja ili pak previše konotacija na štetu muzeološki profiltrirane spoznaje ljudskog iskustva – života odživljenoga u vremensko-prostorno-društvenim danostima. To nipošto ne smije značiti da zbirka i njezin pro-

stor ostaju zatvoreni za interpretatorsko sudioništvo posjetitelja, jer njihovo sudjelovanje tek počinje.

Posjetiteljima zbirki treba omogućiti da ne budu samo recipijenti, realizatori već osmišljenog, unaprijed danoga i nepromijenjenoga, već mislitelji i kreatori.⁸ Stoga muzeje, koji potiču posjetitelje na sudjelovanje J. Glusberg naziva *komunikativnim muzejima*.⁹ O komunikaciji doniranih zbirki treba razmišljati upravo na način mogućega posjetitelja¹⁰ jer je “muzeolog kustos koji misli kao korisnik” (Šola, 1997b, 18.). Upravo je preko zbirki doniranih Gradu Zagrebu posjetitelje moguće fascinirati životnim iskustvom skupljača i donatora, ispričati priču o predmetima u životnim situacijama i izazvati njihovu znatiželju. Privatne zbirke općenito, pa tako i one sada u vlasništvu Grada Zagreba, nikad nisu dokraja muzealizirane i artifičijelne rekonstrukcije segmenata negdašnjega javnog ili osobnog života. Budući da se “ideal sistema koji teži punoći, a ne samo materijalnom ili simboličkom obilju, sastoji u oslobađanju čovjekove vitalnosti i stavljanju smisla vrijednosti na svaku fazu postojanja, prošlog, sadašnjeg ili mogućeg” (Mumford, 1986., 434.), putem tih gradskih zbirki treba iskoristiti priliku da društvenoj zajednici omogućimo izravne, još uvijek alternativne pristupe muzealiziranoj povijesnoj, umjetničkoj ili suvremenoj građi, time uvijek iznova započinjući procese nastajanja smisla i vrijednosti.

Muzeološki znalački postavljene, te zbirke Grada Zagreba mogu biti mjesta na kojima se progovara i dogovara o prezentnim društvenim i osobnim vrednotama kao i o stvarnim, svakodnevnim potrebama građana. Donirane bi zbirke

na taj način postale mjesta gdje se govori o aktualnim tendencijama u književnosti (Krlježa), o urbanističko-arhitektonskim projektima, uređenju i planiranju četvrti i grada (V. Kovačić, Seissel ili Richter), o manjinskim kulturama i kulturnoj različitosti (Muvrin i Marčetić), o položaju i djelovanju žene u umjetnosti i društvu (J. Kovačić), o suvremenom industrijskom dizajnu (Rodin). Kreativnim korištenjem baštine iz privatnih zbirki posjetitelja bismo osposobljavali ili poticali na, primjerice, izradu glazbala ili finih glazbenih i satnih mehanizama, usavršavanje likovnih vještina ili umijeća pisanja, razvoj navike čitanja, upoznavanje s neeuropskim kulturama, na sudjelovanje u oživljavanju povijesnih ambijenata ili upoznavanje s povijesnim osobama i umjetnicima. Umjetničke zbirke ili umjetnički ambijenti doniranih zbirki (Dujšin Ribar, Kljaković, Frangeš...) bile bi mjesta nadahnuća, poticajna okruženja za umjetničko stvaranje. Radionica Schneider ili zbirka Gersdorfer, osim što podsjećaju na stare obrte i održavaju njihov kontinuitet, moraju biti radionice za učenje tradicijskih zanimanja, bilo zbog profesionalnih potreba, bilo iz hobističkih interesa te moraju davati uvid u osnovu suvremene proizvodnje glazbala, odnosno glazbenih i satnih mehanizama, na primjeru starih, ali još uvijek funkcionalnih predmeta. Zbirka Gvozdanović, kao i neke druge zbirke, iako u različitim prigodama može poslužiti kao luksuzna kulisa društvenih događaja, aktivniju bi ulogu imala kao mjesto društvenih okupljanja kojima bi se referirala na svoju autentičnu funkciju – mjesto održavanja sastanaka građanskih udruženja, organiziranja komornih koncerata ili predsta-

va, građanskih maskenbala ili proslava, književnih čitanja i sl.

Privatne zbirke u privatnim domovima inicijalno nisu bile muzejski postavljane i obrađivane, ali su one po svojoj prirodi od početka bile, svaka na svoj način i u određenoj mjeri, “muzeološki” promišljene. Stoga edukacija koja proizlazi iz građe privatnih zbirki darovanih Gradu Zagrebu ne može biti edukacija u tradicionalno uskom značenju pojma, temeljiti se na didaktičnosti i autoritativnim porukama koje protječu samo u jednom smjeru – smjeru posjetitelja. Ona ostavlja dovoljno prostora za primanje specifične i osobne poruke te za osobni doživljaj zbirke, predmeta, umjetničkog djela i ambijenta.

P. Vergo za susret umjetničkog djela i posjetitelja upotrebljava sintagmu *najosobniji čin zajedništva* koji sigurno vodi prema “širenju intelektualnih horizonta, produbljanju i bogaćenju iskustva pa odatle i do edukacije” (Vergo, 1989., 41-59.). To zajedništvo ili dijalog ostvariv je na duhovnoj razini, a suvremenim interaktivnim tehnikama i na fizičkoj. U ovom razmatranju ne zanemarujemo činjenicu da se putem muzejskog postava uspostavlja višestrani i višestruki dijalog te stvara zajedništvo kustosa, edukatora i drugih koautora muzejskih prezentacija (umjetnika, znanstvenika, sociologa, dizajnera, uprave) s posjetiteljem, a u primjeru privatnih zbirki prezentiranih javnosti, riječ je i o “razgovoru” privatnog vlasnika s potpunim strancem. Kad je riječ o ambijentalnim zbirkama i zbirkama smještenim u stanovima njihovih vlasnika, taj se “razgovor” vodi zapravo u privatnom stambenom prostoru. Ambijent koji se kreira u autentičnom okružju privatne kolekcije može biti

višestruko inspirativan: za razmišljanje i doživljavanje, sjećanje te stvaranje i za neutilitarno učenje bez restrikcija.

Privatne zbirke donirane Gradu Zagrebu imaju potencijal da postanu prostori u kojima se pojavljuje ili manifestira životna *mudrost* ili lokalni *ekstrakt životnoga iskustva* te bi se lakše uspostavljali i uočavali mehanizmi, mudrosti i iskustva. Suvremenim muzeološkim pristupom zbirka poticalo bi se konceptualno mišljenje i započinjali kreativni procesi – često vrijedni koliko i sam njihov ishod. Te zbirke, što je neobično važno, po svojoj osnovnoj prirodi i načinu nastanka ne mogu biti samo formalno znanje. Za razliku od mnogih drugih zbirki i predmeta koji se nalaze i/ili čame u stalnim postavama muzeja, negdašnje privatne zbirke, sada darovane Gradu Zagrebu, nisu stigle biti lišene ni osobnoga (privatnog), ni poetskoga, ni stvaralačkoga, ni samo-svojnoga empirijskog elementa. Iako proučavatelji i stručnjaci mogu izdvojiti i prikazati znanje koje te zbirke sadržavaju kao sistematizirano i formalno – do čega su došli znanstvenim metodama i na temelju pouzdane dokumentacije – znanje sadržano u privatnim zbirka primarno je neformalno, utemeljeno na osobnom i specifičnom iskustvu, imaginaciji, jedinstvenoj empiriji, pa i slučajnosti. Sa stajališta muzeološkog shvaćanja, takvo je znanje posebno vrijedno i daje životnost “akademske verzijama” znanja, objašnjavajući ga, kontekstualizirajući, oplemenjujući i humanizirajući te ga čineći upotrebljivim u svakodnevnome suvremenom, pojedinačnom i društvenom životu. Zbog takvih njihovih sadržajnih elemenata, moguće je ostvariti kvalitetan i kompleksan posjet zbirka i bez stručnog vodstva, pa čak i neovisno o trenutačnom stanju muzejske presenta-

cije pojedine zbirke.¹¹ U privatnim zbirka pravi je život zastupljeniji negoli u klasičnim muzejskim prikazima jer se veza sa živim ljudima može osjetiti spontano bez posebnog muzeološkog akcenta. Reakcije posjetitelja govore u prilog tome da oni vjeruju takvim zbirka kao stvarnijoj slici prošlosti i prezentaciji načina života.¹²

Ovdje držimo umjesnim navesti dva inozemna primjera privatnih umjetničkih zbirki otvorenih za javnost.

U Bostonu, u Muzeju Isabelle Stewart Gardner, čiji je temelj bogata privatna kolekcija i koji je stvaran upravo s idejom vlasnice da bude “vitalno mjesto gdje će Amerikancima biti dostupna važna umjetnička djela za uživanje” – privatna je umjetnička zbirka postavljena na način koji “evocira intiman odgovor na umjetnost” i u skladu je s estetskom vizijom vlasnice (*Isabella Stewart Gardner Museum...*). Umjetničkim i edukativnim programima koji se održavaju u tome muzeju stimulira se “življenje, mišljenje i stvaranje u izuzetnoj okolini”, “potiče umjetničko razmišljanje stvaraoca i otkrivanje novih načina gledanja na vlastitu umjetnost” (*Isabella Stewart Gardner Museum...*).

Sa sličnom namjerom za javnost je otvorena Zbirka Johna i Dominique de Menil u Texasu. Ideja prezentacije te zbirke bila je da se radovi pojavljuju i nestaju ne bi li se onemogućila *navika*, jer *navika*, prema riječima Dominique Menil, “zamagljuje pogled”. Skupljači i ljubitelji umjetnosti, supružnici de Menil, razočarani suvremenom muzejskom praksom, bili su potaknuti na preuzimanje inicijative želeći “sačuvati intimnost koju su oni dijelili s umjetničkim djelima” iz svoje zbirke. Za Dominique Menil njihov je muzej trebao ostati mjesto gdje “gubimo glavu” jer

umjetnost, kao fuzija shvatljivoga/vidljivoga i neshvatljivoga/nevidljivoga – opčarava (*Zbirka Menil*).¹³

Razvojni potencijal zbirke darovanih Gradu Zagrebu kao manifestacija društvene relevantnosti muzejskog djelovanja

Svjesni dosadašnjega slabog interesa za privatne zbirke donirane Gradu Zagrebu, nedostatne informiranosti javnosti o postojanju zbirki, kao i razine njihovih muzejskih prezentacija, držimo nužnim ostvariti pomak od puke reprezentacije i osnovne informacije prema proizvodnji novoga znanja i, dalje, prema omogućivanju kreativnog odgovora korisnika. Kad na sličan način govori o radu muzeja, Ž. Kipke upozorava da oni “ne glorificira(ju) život i (ne) potiču u svim smjerovima, nego životare na rubu gradskih događaja (...) patetično (...) daleko od svakodnevice“ (Kipke, 2001.). Muzejska komunikacija – i uopće komunikacija baštine kao komunikacija memorije – kada obuhvaća zbirke predmeta, pojedinačne predmete i ljude povezane s njima - sudjeluje u povećavanju znanja o baštini i u njezinu boljem razumijevanju. Na taj način zbirke Grada Zagreba dobivaju hermeneutičku zadaću koju, koristeći se mogućnostima donirane građe, poticanjem imaginacije možemo pretvoriti u razvojnu komponentu: “Glavna vrijednost procesa (pronalaženja informacija) nije u direktnom korištenju dokumenta, već u indirektnoj funkciji koja stimulira preformulaciju zahtjeva” (Capurro, 1985., 29.). To govori u prilog tome da bi zbirke donirane Gradu Zagrebu mogle uistinu postati *mini žarišta* baštine koja pridonose kakvoći življenja u gradu Zagrebu, u susjedstvu, u četvrti kao mikro-

lokaciji (Mihalić, 2001., 108-111.). U prilogu IX. ovoga rada razrađujemo neke od mogućih konkretnih načina primjene suvremenoga muzeološkog promišljanja koje bi gradske zbirke-donacije činilo i društveno i kulturno relevantnima, uz mogućnost vrednovanja pojedinih parametara i učinaka takvog djelovanja.

Privatne zbirke donirane Gradu Zagrebu vidimo kao inačice suvremene muzejske prakse i afirmaciju *novoga muzeološkog djelovanja*. Zbirke Grada Zagreba mogu biti drugačiji, suvremeniji, fleksibilniji oblici muzejskih formi, nužni u suvremenom društvu koje teži daljnjem kulturnom i društvenom razvoju. Time, od puke informacije i distribuiranja znanja, na način tradicionalnoga muzeja,¹⁴ zbirke donacije Gradu Zagrebu komunikacijom s korisnicima kao svoj krajnji cilj nude razumijevanje i djelovanje. One u razvoju društva postaju relevantnom inačicom muzejske prakse radi postizanja više kulture življenja u gradu i lokalnoj zajednici. Pojam *nova muzeologija* pojavio se kako bi njime bila obuhvaćena manje teorijska, a više raznorodna praktična nastojanja unutar struke i izvan nje, na promjenama u umornoj i zastarjeloj muzejskoj praksi u vrijeme *krize muzeja* i otupjelosti takve prakse u suvremenim društvenim okolnostima.¹⁵ Nasuprot “novoj“, “stara“ se muzeologija više zamarala raspravljanjem “o metodama negoli o svrhama“ (Vergo, 1989., 3.) prestajući time biti znanstveno-muzeološki i suvremeno-muzejski prihvatljiva praksa. Promjene u muzejskoj praksi europskih i američkih muzeja obuhvatile su oblike financiranja muzeja, pokušaje preživljavanja uz bok pristupačnijoj i atraktivnijoj konkurenciji, isticanje i/ili pridavanje društvene uloge i društvene relevantnosti muzeju, mijenjanje načina rada i komunikacije,

kako unutar ustanove, tako i sa srodnim ustanovama i s publikom, te nastojanja širenja uskog profila posjetitelja. Ipak, često se radilo o zaokupljenosti brojčanim, kvantificiranim promjenama, onima koje nisu nužno podrazumijevale promjene u kvaliteti i doprinosu muzejskih ustanova svakodnevnom životu pojedinca, zajednice ili društva. Novi muzeološki pristup podrazumijeva punokrvnu, muzeološki utemeljenu prezentaciju te muzejsko djelovanje koje pridonosi razvoju lokalne zajednice i samosvijesti posjetitelja.

Pojam *nova muzeologija* u ovom radu upotrebljavamo u afirmativnom smislu za sve suvremene muzejske prakse i pokušaje koji nadilaze klasično shvaćanje muzejske institucije i njezina djelovanja, bilo reformirajući zatečeno stanje, bilo nudeći alternativna rješenja klasičnoj muzejskoj prezentaciji. Zapravo, u prvi plan *nove muzeologije* stavljeno je društveno relevantno muzejsko djelovanje, neprestano vrednovanje i edukacija,¹⁶ kao i iskušavanje novih muzejskih praksi kojima bi društvenu ulogu muzeja bilo moguće potpunije ostvariti. Najjasnije artikulirana tumačenja novog koncepta muzeologije dobili smo od protagonista francuskoga intelektualno-ideološkog pravca *nova muzeologija*, u kojemu su u središte ideje muzeja postavljeni ljudi, a ne stvari, oni su integrirani u muzej kao akteri, ne samo kao posjetitelji (Varine, 1976a, 133.). Taj pravac u muzeologiji, dakle, uz tri dimenzije muzeja (prostor, vrijeme, predmete), naglasak stavlja na njegovu “četvrtu dimenziju” – onu društvenu – kakvu distinkciju navodi i H. de Varine (Varine, 1976b, 52.).

Prema našem mišljenju, samo uključivanjem lokalne zajednice i formiranjem svoje publike zbirke Grada Zagreba mogu postati “kreativan dodatak” zaje-

dnici i društvu (Šola, 1997a, 270.). Jednako kao što se u 19. st. smatralo da svaka sredina treba muzej, tako je postalo jasno da “svaki muzej treba zajednicu” (Mullins, 1995.).

Privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu, kao male muzejske ćelije, mogu pomoći muzejima koji njima upravljaju da u skladu s kulturnim potrebama suvremenog društva, korisnicima “pruže više inspiracije, manje patroniziranja” (Landry, 2003., 49-51.). One nude iskustvo potrebno za preživljavanje identiteta iz prošlosti (Šola, 1997a, 270.). Kao identiteti za sebe, one su sastavnice identiteta Zagreba te sudjeluju i u prepoznavanju i u stvaranju suvremenog *imagea* Zagreba.

U ljudskoj reprodukciji život ne počinje, on je neprekidan. Tako kolekcionari i darovatelji, posrednici u neprekinutom lancu kulturne baštine, imaju posebno značenje jer su sačuvali i nesebičnom nam gestom ostavili dijelove nikad prekinutoga niza memorije i sačuvanoga identiteta nas samih. Zato je odnos prema darovanim zbirkama, njihovim stvarateljima i donatorima odnos prema nama samima, našem životu i njegovoj kakvoći. Darovane su zbirke tu da prezentiraju predmete (nečije), darovane (od nekoga) nekome, dakle, predmete proizvedene, izrađene i prikupljene *od čovjeka preko čovjeka za čovjeka*.

Uspostavljanje kulturnih i muzejskih programa zbirki Grada Zagreba i evaluacija njihova kulturnoga i društvenog utjecaja

Iako se zbirke u vlasništvu Grada Zagreba po vrijednostima ne mogu mjeriti s poznatim svjetskim privatnim zbirkama, ipak, dijeleći s njima određene osobitosti, one u svojoj prezentaciji i društvenom

angažmanu mogu slijediti slična načela i učiti na uhodanim praksama (v. pogl. 5. ovoga rada). O muzeološkim projektima kojima će se zbirke donirane Gradu Zagrebu dostojnije i kvalitetnije muzejski prezentirati, pisali smo u poglavljima posvećenima pojedinoj zbirci. Eventualna neangažiranost upravitelja pojedinih zbirki u vlasništvu Grada Zagreba i kustosa zaduženih za prezentaciju tih zbirki javnosti ne samo da bi se protivila dobrim običajima struke te konceptualnim pomacima na području muzeologije, već bi bila protivna namjerama bivših vlasnika koji su zbirke ugovorom darovali na korist javnosti te namjerama Grada Zagreba kao njihova sadašnjeg vlasnika. Pojedine zbirke Grada Zagreba izvan muzejskih institucija već su dio muzejske i kulturne ponude grada Zagreba (Kljaković, V. Kovačić, Richter, Krleža, Schneider), druge su, usprkos teškoćama pri obnovi, na dobrom putu da postanu dio gradskih kulturnih programa. Obnova objekata u kojima su smještene donirane zbirke i uopće institucije koje vode brigu o baštini mogli bi biti upravo onaj projekt koji utječe na kulturno i gospodarsko oživljavanje i probitak određene gradske sredine (primjerice, rastom cijena nekretnina u blizini muzejskih institucija i kulturnih centara zbog veće atraktivnosti lokacije).

Radi lakšega snalaženja turista i gostiju grada Zagreba, nužno je osmisliti jedinstveni grafički znak za zbirke Grada Zagreba koji će se rabiti u turističkoj signalizaciji, a na mrežnim stranicama Grada Zagreba www.zagreb.hr ukratko su predstavljene sve zbirke i dostupne informacije o mogućnostima posjeta zbirka-ma.¹⁷ Poznato je, naime, da uloga interneta u prikupljanju informacija o nekoj

turističkoj (ili poslovnoj) destinaciji sve više raste i dostiže učestalost korištenja klasičnih tiskanih turističkih materijala. Kulturni turistički programi u koje su uključene zbirke Grada Zagreba, naglascima u sadržaju i načinima prezentacije nužno se moraju razlikovati od muzejskih programa namijenjenih lokalnim ili domaćim posjetiteljima. Ti programi ne samo da moraju biti izrađeni prema stručnim kriterijima i biti znanstveno utemeljeni da bi služili komunikaciji koja se od njih očekuje, oni moraju biti i marketinški osmišljeni i dizajnirani kao osobit i sadržajan zagrebački kulturni proizvod. Zbog nepostojanja središnjeg objekta u kojemu bi se prezentirale pojedinačne zbirke u vlasništvu Grada Zagreba, radi informativnosti, značenja i vrijednosti pojedinih gradskih donacija kao i iskazivanja poštovanja prema imenu i nesebičnom činu bivših vlasnika i/ili darovatelja, trebalo bi razmisliti da se, primjerice, u zasebnome prostoru Muzeja grada Zagreba – gradskog muzeja koji vodi brigu o najvećem broju donacija Gradu Zagrebu – prezentira dokumentacija o svim donacijama Gradu Zagrebu, njihovim kolekcionarima, vlasnicima i donatorima, s obavijestima o mogućnosti posjeta (reprezentativni dosjei s fotodokumentacijom, katalogi, vodiči i sl.). S obzirom na to da sve darovane zbirke nije moguće prezentirati javnosti *in situ*, a radi upoznavanja javnosti s donacijama, Muzejski dokumentacijski centar u Zagrebu, u suradnji s Gradskim uredom za obrazovanje, kulturu i šport grada Zagreba, pokrenuo je projekt *Donacije gradu Zagrebu na Internetu*, te će se sve darovane zbirke na jedinstven način, multimedijски prezentirati na web stranici www.donacijegz.mdc.hr/.¹⁸

U *Provedbeno razvojno-marketinškom planu turizma grada Zagreba 2002-2010* (Horwath i Horwath Consulting, 2002., 24.), čiji je naručitelj bila Turistička zajednica grada Zagreba, predlaže se strukturiranje gradskih itinerera, odnosno tematiziranje zona u gradu Zagrebu, pri čemu bi jedan od turističkih itinerera bio onaj po muzejima i galerijama.¹⁹ Takvi itinereri pomogli bi stvaranju imidža pojedinih dijelova Grada i Zagreba u cjelini. Kao ciljnu skupinu, što je osobito važno, uz turiste i posjetitelje grada, taj plan ističe i njegove stanovnike. Međutim, sami itinereri neće biti od velike koristi ako se ne osmisle, što se predlaže i u spomenutom planu, dodatne (eng. *follow-up*) aktivnosti, bilo na pojedinoj lokaciji, bilo kao tematiziranje gradske zone ili četvrti.²⁰

Jedan od načina na koje bi se mogao organizirati itinerer obilaska zbirki Grada Zagreba izložili smo u prilogu VIII. ovoga rada. Sadržaj i redosljed itinerera morao bi biti tematski osmišljen ovisno o sadržaju zbirki ili o njihovim lokacijama u gradu Zagrebu.

Kao proces izračunavanja korisnosti i ocjenjivanja vrijednosti pojedinoga kulturno-umjetničkog ili muzejskog projekta, važna je i nužna *evaluacija* projekta, ali ne zato što bi je tražila Gradska uprava ili sponzori, nego jednostavno zato što se na osnovi evaluacije donose odluke i izrađuju daljnji planovi (Matarasso, 1996.). Ugledni britanski konzultanti C. Landry i F. Matarasso naglašavaju da se pri evaluaciji ne radi samo o pukom opisivanju, nego ona treba govoriti o organizaciji i svrhama programa. Osim toga, "evaluacija je i sama dio umjetničkog procesa u kojem svi sudionici imaju priliku iznijeti svoje

mišljenje" (Landry i sur., 1996.). Ona je, dakle, dio stvaralačkog procesa, ali i dio svakodnevnog prakticiranja demokracije u kulturi. Kulturni i ukupni društveni učinci muzejskih, kulturno-umjetničkih i edukativnih sadržaja utemeljenih na građi privatnih zbirki doniranih Gradu Zagrebu – za koje se u ovom radu zalažemo i za koje bi trebalo na tragu suvremenih muzeoloških i razvojnih koncepata, domisliti kriterije, osmisliti i razraditi prikladne evaluacijske metode – postali bi značajniji, veći, osjetni, premda brojčano često neizrazivi. F. Matarasso upozorava kako "tvrditi da ono što se ne može izmjeriti zapravo ne postoji jest – samoubojstvo" (Matarasso, 1996.).²¹ Stručne i inteligentno dizajnirane evaluacijske metode davale bi pouzdan uvid u utjecaj i učinke kulturno-umjetničkih programa na pojedince i društvenu zajednicu. Kako takva istraživanja i evaluacije još nisu praksa u Hrvatskoj, iznijeti ćemo dva primjera utjecaja kulturnog sektora na društveni razvoj jer smatramo da je poželjno i potrebno teoretske postavke deapstrahirati i iznijeti praktična iskustva i rezultate društvenih i gospodarskih istraživanja.

Primjer 1.

U Nizozemskoj se 2000. prešlo s kulturne politike orijentirane isključivo prema umjetnosti na kulturnu politiku usmjerenu na društvenu koheziju. Komparacijom učinaka jedne i druge uočeno je se da je sfera utjecaja druge znatno šira, da umjetnost može poslužiti kao sredstvo ubrzavanja društvene integracije (što je osobito važno za izrazito multietnička društva), da se umjetnost prestala doživljavati kao usputan, trenutačan čin te

se smatra dugotrajnom edukacijskom aktivnošću, postajući tako važan čimbenik cjeloživotnog učenja (engl. *life-long learning*) (Brinkman, Smithuijsen, 2002.). Takva orijentacija kulturne politike pokazala se učinkovitijom u dehumanizaciji života i nije unaprijed isključivala tradicionalna rješenja koja su i dalje mogla uvelike biti korisna za rješavanje svakodnevnih suvremenih problema.

Društvena istraživanja provedena u Velikoj Britaniji, čija je kulturna politika izrazito tržišno orijentirana, u mjerljivim su kategorijama pokazala da kulturni i umjetnički programi imaju značajan društveni utjecaj. Faza istraživanja koja je završena 1997. donijela je složene rezultate koji zahtijevaju razumijevanje na više razina. Pokazalo se da je "sudjelovanje u umjetničkim programima efikasan put za poticanje osobnog razvoja", te da on dalje vodi većoj vjeri u sebe, boljoj edukaciji, ovladavanju vještinama *primjenjivima i u drugim društvenim i osobnim projektima*, što je u konačnici utjecalo na "kvalitetnije društvene kontakte i zapošljavanje" (prema Matarasso, 2000.; kurzivirao autor rada). Nadalje, sudjelovanje u takvim projektima pridonosilo je "društvenoj koheziji; imalo povoljan učinak na druga područja; dovodilo do društvenih promjena koje se mogu vidjeti, ocijeniti i planirati te bilo fleksibilan element strategije razvoja zajednice (...) (bilo je) efikasno s obzirom na troškove (...) pridonosilo jačanju lokalnog imidža i identiteta (...) ohrabrialo ljude da postanu aktivniji građani i podrže lokalne projekte i projekte samopomoći... ohrabrilo (je) ljude da *preuzimaju pozitivne rizike i osobno i organizacijski...*" itd. (Matarasso, 2000.).

Primjer 2.

Brojne pozitivne učinke kulturnih i umjetničkih programa F. Matarasso (savjetnik neovisne istraživačke agencije sa sjedištem u Velikoj Britaniji – *Comedia*) objašnjava "kreativnošću, otvorenošću i elastičnošću sadržanima u umjetnosti", koji pomažu u izgradnji kreativne i poticajne društvene okoline kao jednoga od osnovnih preduvjeta društvenog razvoja. Neosporni ekonomski učinci umjetničkih programa, prema zaključcima ovog istraživanja, postignuti su indirektno: podizanjem edukativne razine sudionika u tim projektima (edukacija je uvijek skûpa državna aktivnost i obveza), suočavanjem pojedinca i društvenih grupa sa suvremenim društvenim izazovima te doprinosom kulturno-umjetničkih programa drugim javnim službama i područjima kao što su zdravstvo, socijalna skrb, prevencija kriminala, briga za okoliš. Te je projekte minimalnim iznosima sufinancirala država. Lokalni muzejski projekti u Velikoj Britaniji jačali su lokalni identitet, dobili snažnu lokalnu potporu te pomogli revitalizaciji okolnih kvartova i/ili područja. Svakako treba istaknuti riječi G. Beckwitha, izvršnog direktora upravnog tijela *Massachusetts Municipal Association*: "Kultura je vitalni dio života zajednice, ona čini našu sredinu atraktivnijom za život obitelji i za poslovanje, podupire i hrani vrijednosti zajednice, stvara duh volonterstva i civilnog sudjelovanja koji nas gura naprijed" (*MCCConnections*, 1997.). Kompleksniji i obuhvatniji programi povezani s muzejskom djelatnošću u Hrvatskoj još su u začetku. Međutim, ni za postojeće nema razrađenih sustava ili metoda vrednovanja iz kojih bi se mogli vidjeti njihovi stvarni društveni učinci. Većinom se iznose podaci o broju posje-

titelja, stručnim nagradama, pozivima na gostovanja, zainteresiranosti sponzora te o ocjeni medija. Navodi se brojčani i usko stručni pokazatelji na osnovi kojih možemo vrednovati samo stručni rad s obzirom na stručni standard muzejskog djelovanja u Zagrebu i Hrvatskoj, ali ne i društveni utjecaj pojedinoga muzejskog programa. Učinci konceptualnoga muzeološkog pristupa prezentaciji građe zbirki Grada Zagreba kao inačice suvremene muzejske prakse u Hrvatskoj i Zagrebu mogli bi se i kratkoročno i dugoročno evaluirati uočavanjem, bilježenjem i istraživanjem utjecaja što će ih otvaranje zbirke za javnost, kao i kreativni i umjetnički programi (zasnovani na građi zbirka i inspirirani njima, a organizirani u prostorima zbirki),

imati na posjećenost pojedinih zbirki (v. tabl. 5.),²² na formiranje suvremenog identiteta grada Zagreba, na podizanje svijesti šire javnosti o prošlosti grada Zagreba i o njegovim nepoznatim sastavnicama, na izražavanje stvaralačkih potencijala različitih dobrih skupina i promoviranje koncepta cjeloživotnog učenja, na kvalitetu obvezne školske nastave na taj način komplementirane neobveznim edukativnim i kreativnim programima, na kulturu demokratskog raspravljanja o problemima ili temama (socijalnim, komunalnim, zdravstvenim, kulturnim, ekonomskim) važnima na lokalnoj ili široj razini (gradska četvrt, grad, regija ili cijelo društvo) i dr. (o prijedlozima i mogućim načinima za postizanje takvih učinaka v. prilog IX.).

Tablica 5.

BROJ POSJETITELJA ZBIRKI DAROVANIH GRADU ZAGREBU KOJE SE NALAZE IZVAN MUZEJSKIH I DRUGIH USTANOVA ZA 2005. GODINU¹

AMBIJENTALNE I MEMORIJALNE ZBIRKE	BROJ POSJETITELJA
1. MEMORIJALNA ZBIRKA I STAN ARHITEKTA VIKTORA KOVAČIĆA	1.000
2. ZBIRKA MAGJER	50
3. MEMORIJALNA ZBIRKA JOZE KLJAKOVIĆA	350
4. ZBIRKA DR. IVANA RIBARA I CATE DUJŠIN-RIBAR	50
(samo stručna javnost)	
5. ZBIRKA VJENCESLAVA RICHTERA I NADE KAREŠ-RICHTER	780
6. MEMORIJALNI PROSTOR MIROSLAVA I BELE KRLEŽE	2.000
7. ZBIRKA DR. JOSIPA KOVAČIĆA HRVATSKE SLIKARICE ROĐENE U 19. STOLJEĆU	400
(samo stručna javnost)	
8. ZBIRKA LUTAKA U NARODNIM NOŠNJAMA IZ CIJELOGA SVIJETA LJEPOSLAVA PERINIĆA	9.600
9. AMBIJENTALNA ZBIRKA AKADEMSKOG KIPARA PROFESORA ROBERTA FRANGEŠA-MIHANOVIĆA	70
(samo stručna javnost)	
10. ZBIRKA MAJSTORSKA RADIONICA ZA RESTAURACIJU I GRADNJU GUDAČIH INSTRUMENATA POKOJNOG FRANJE SCHNEIDERA	600
11. ZBIRKA NADE MIRJEVIĆ	1.000
12. ZBIRKA MARIJE TOMLJENOVIĆ-VALEČIĆ	1.000
UKUPNO:	16.900

¹ Ambijentalne, memorijalne zbirke, zbirke u gradskim prostorima i u stanovima darovatelja.

Bilješke

- ¹ *Museums Association*, službene web stranice, URL: <http://www.museumsassociation.org>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.)
- ² ICTOP - *International Committee for the Training of Personnel* - pri ICOM-u, URL: <http://www.city.ac.uk/ictop/mus-def.html>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.)
- ³ U okrilju tog udruženja djeluju poznate kuće kolecionara: *Isabelle Stewart Gardner Museum* u Bostonu, *Sir John Soane's Museum* u Londonu, *Museo Mario Praz* u Rimu, *Museo Cerralbo* u Madridu, *Museo Giannettino Luxoro* u Genova Nervi i *The Casa del Podesta* u Lonatu.
- ⁴ Nakon što je uočeno da u muzejskoj dokumentaciji nedostaju cijela razdoblja, u Švedskoj je radi dokumentiranja suvremenog života pokrenut projekt SAMDOK (Steen, 1989.).
- ⁵ O najstarijoj za javnost otvorenoj kući književnika u Francuskoj (otvorena 1902.) pisala je Malinari (1998.). Kuća je jedna od nekretnina što su ih darovali Hugoovi nasljednici Gradu Parizu, zajedno s piščevom osobnom i arhivskom ostavštinom.
- ⁶ Osnovne stavke u kategorizaciji povijesne kuće opće su informacije o muzeju i analiza povijesne kuće. Nužno je odrediti narav baštinskog objekta, funkcije kuće/zemljišta prije nego što su postali baštinski objekt, utvrditi kriterije postava i konzervacije, proučiti arhivsku i povijesnu dokumentaciju, ostvariti znanstvenu proizvodnju i iznijeti predložene načine interpretacije (Pavoni, 2001a i Pavoni, 2002a).
- ⁷ Naime, ako je predmet dio zbirke, često je prikupljen ciljano ili je naručen od umjetnika upoznatoga s namjerom vlasnika i ulogom koju je predmet trebao "preuzeti" u njegovu domu. O promjenjivosti identiteta predmeta koju je definirao van Mensch vidjeti: Maroević (1997.).
- ⁸ Tu temu posebno razmatra T. Šola. "Važnije je... da muzej nauči posjetitelje gledati, razumjeti, steći osjetljivost i prijemčivost na vrijednosti, nego da im preda puko znanje" (Šola, 1997b, 20.).
- ⁹ J. Glusberg kategorije vrućega i hladnog medija, koje je uveo kanadski znanstvenik s područja teorije komunikacije Marshall McLuhan, primjenjuje na muzeje, navodeći da su vrući mediji bogati informacijama i od publike zahtje-

- vaju manje sudjelovanja (radio, film, tisak), a hladni su mediji relativno siromašni informacijama (telefon, jezik) i potiču na veće sudjelovanje. Hladni su mediji, dakle, komunikacijski i zahtjevaju aktivno prihvaćanje. Slijedom toga, komunikativni muzej potiče sudjelovanje posjetitelja i "dopunjavanje poruke", a informativni muzej prenosi sadržaj bez ikakva sudjelovanja posjetitelja (Glusberg, 1983.).
- ¹⁰ U praksi se pojavljuju bitne konceptualne razlike između odašiljatelja poruke (kustosa) i njezina primatelja (posjetitelja) u poimanju cilja i svrhe posjeta muzejima ili nekoj drugoj baštinskoj jedinici. Prema prvima, cilj posjeta je steći znanje, a za potonje je cilj socijalni događaj (Schouten, 1989., 89.).
 - ¹¹ Ovdje parafraziramo T. Šolu, koji je napisao da "ako je nemoguće posjetiti stalni postav bez stručnog vodstva, onda je on neoprostivo zastario". Riječ je o Šolinu prijedlogu izložbenog projekta rađenoga za Tehnički muzej u Zagrebu (Šola, 2000., u rukopisu).
 - ¹² Treba samo prelistati knjige dojmova zbirki Gvozdanović, Richter, J. Kovačić i V. Kovačić.
 - ¹³ *The Menil Collection*, URL: <http://www.menil.org>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.)
 - ¹⁴ Tradicionalni muzej okrenut je znanju, a novi kreativnosti, svjesnosti o očuvanju baštine i mudrosti (Šola, 1997a).
 - ¹⁵ A. Hauenschild (1988.), van Mensch (1992c) i D. C. Stem (1993.) govore o razmatranju novomuzeoloških ideja i prvotnoj upotrebi pojma u američkih teoretičara od sredine 20. st.nadalje, zatim o njegovu pojavljivanju u suplementu francuske *Opće enciklopedije*, 1980. i, konačno, u naslovu knjige P. Verga u V. Britaniji 1988. (Vergo, 1989).
 - ¹⁶ Iako je edukacija jedna od tradicionalnih uloga muzeja, ovdje je riječ o stalnoj edukaciji u službi cijelog društva, a ne samo kulturne i društvene elite.
 - ¹⁷ Nažalost, sve zbirke darovane Gradu Zagrebu na internetu nisu predstavljene i na engleskom jeziku. Informativni tekstovi na engleskom jeziku postoje o zbirkama V. Kovačić, Svečnjak, Krleža, Durieux, Rodin, Gerersdorfer, Muvrin, B. Horvat i Seissel, a zbirke Richter i Perinić imaju vlastite stranice na engleskome, odnosno na engleskome i španjolskom jeziku.

- ¹⁸ O tome više u: Zgaga, V. (2004./2005.): *Donacije gradu Zagrebu online*, *Muzeologija* 41/42, 240-249.
- ¹⁹ Mogući organizator: Turistička zajednica Grada Zagreba, u suradnji s muzejskim ustanovama koje u ime Grada upravljaju darovanim zbirka i s Gradskim uredom za kulturu, obrazovanje i šport.
- ²⁰ Upravo je povezivanje ono što nedostaje gradskoj kulturnoj i turističkoj ponudi. Najpoznatije tržišno istraživanje pod nazivom Tomas, još od 1987. provodi u Hrvatskoj Institut za turizam, a istraživanje obuhvaća stavove i potrošnju turista u hrvatskim turističkim destinacijama, između ostalog i u gradu Zagrebu. Prema istraživanju *stavova i potrošnje turista i posjetitelja Zagreba* Tomas 98 Zagreb, kvaliteta informacija, kulturne ponude i zabave u Zagrebu ocijenjena je lošije nego u sličnim gradovima, a među prijedlozima poboljšanja koje su turisti i posjetitelji naveli bio je i onaj o boljem označivanju atrakcija u gradu te prijedlog za organiziranje multikulturoloških događaja kojima bi bilo moguće prisustvovati s jednom ulaznicom za sve događaje (Tomas '98 Zagreb, 1999.)
- ²¹ Prema riječima renomiranoga američkog ispitivača javnog mijenja D. Yankelovicha.
- ²² Posjet, zasad, kad je riječ o zbirka izvan stalnih postava, nije zadovoljavajući u usporedbi s mogućnostima. Pojedine za posjetitelje potencijalno atraktivne zbirke zatvorene su za javnost zbog sanacije, uređivanja ili nemogućnosti izlaganja zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa. Razlozi slabije posjećenosti jesu i nepostojanje kontinuiranih muzejskih programa te slaba medijska zastupljenost. Slabija posjećenost, primjerice, Memorijalnog prostora Miroslava i Bele Krleže, nakon iznimmoga medijskog interesa u godini nakon otvorenja Zbirke, govori o posljednjem.

**ODABRANI POVIJESNI I
SUVREMENI PRIMJERI
DAROVANJA PRIVATNIH
ZBIRKI DRUGIM GRADOVIMA
U HRVATSKOJ, HRVATSKOJ
DRŽAVI TE GRADOVIMA
U INOZEMSTVU – PRILOG
POKATKAD UPITNOM
ALTRUIZMU SKUPLJAČA I
DONATORA**

Prezentacijom donacija Gradu Zagrebu svoj smo interes usmjerili na privatne zbirke darovane gradovima. Gradska je administracija po prirodi posla zadužena za brigu o društvenom dobru koje joj je povjereno. Stoga su nas, osobito radi usporedbe, zanimali i drugi hrvatski i inozemni povijesni i suvremeni primjeri kada su privatne osobe zbirke predmeta materijalne kulture iz svog vlasništva povjerile na čuvanje gradovima ili državi, a ne izravno institucijama koje se brinu o baštini.

Bezbroj je primjera da privatno vlasništvo naporom vlasnika pojedinca, društvene zajednice ili njihovim zajedničkim naporom postane predmetom javne skrbi i uspije se sačuvati za buduće naraštaje. Ima i primjera da se u tome nije uspjelo pa su predmeti i zbirke mijenjale vlasnike, propadale, raspršivale se, selile iz jedne zajednice u drugu, na štetu ili na korist jedne ili druge. No primjeri koji su, često tek kasnije, protumačeni kao gubitak za zajednicu, trebaju biti upozorenje da se baštini u privatnom vlasništvu posveti odgovarajuća briga i sustavna pažnja, da se poštuju stručna mišljenja i pregovara s vlasnicima kako bi se osiguralo da vrijednosti materijalne kulture ostanu u sredini čijem kulturnom identitetu i razvoju pridonose ili mogu bitno pridonijeti. Primjeri koje iznosimo u ovome radu,

iako ima i mnogo drugih ili drugačijih, nastoje upozoriti na situacije u kojima je zajedničkom suradnjom grada ili države i privatnih vlasnika sačuvana kulturna baština koja je često bila jezgra za osnivanje novih muzejskih institucija, ali i bitan gradivni element identiteta zajednice, grada, naroda i države.

**Povijesni primjeri darovanja
privatnih zbirki i knjižnica
gradovima u Europi i jedan hrvatski
primjer**

Venecija

Kardinal Domenico Grimani (1461. – 1523.) dio je svoje umjetničke zbirke, iznimne po broju sjevernoeuropskih umjetničkih djela, te antičkih predmeta (antičkih skulptura od bronce i mramora, reljefa, natpisa u kamenu, novčića, kamena i kameja) te bogatoj biblioteci, svojom drugom oporukom 1523. ostavio Republici Veneciji. Nakon sudske parnice s obitelji Grimani Veneciji je ostalo 16 skulptura, 11 bisti i pet statua koje se danas čuvaju u venecijanskom Arheološkom muzeju (Benzoni, Bortolotti, 2002.). Zbirka je isprva bila smještena u jednoj dvorani Duždeve palače. Nakon što je Republika Venecija prihvatila donaciju antičke zbirke kardinalova nećaka Giovannija Grimanija, pronađeno je konačno rješenje za budući muzej u predvorju Knjižnice Marciane. Javna zbirka skulptura Republike Venecije otvorena je javnosti 1597. (Benzoni, Bortolotti, 2002.).

Bologna

Bolonjski sveučilišni profesor Ulisse Aldrovandi (1522. – 1605.) godine 1603. ostavlja svoj znanstveno utemeljeni prirodoslovni muzej i knjižnicu Senatu gra-

da Bologne. Muzej je otvoren za javnost desetak godina kasnije, u prikladnim prostorima, te je postao nukleus Bolonjskoga muzeja. Dio svoje oporuke koji se odnosi na darovanje gradu Bologni Aldrovandi počinje riječima da je činio sve “na čast Božju i na korist sadašnjih i budućih studenata“ te nastavlja: “...želeći da toliki moj trud poslije smrti ostane na čast i korist mojega grada, da ne propadne, odlučio sam, radi očuvanja ovog muzeja, knjižnice tiskanih knjiga i mojih djela, ostaviti ih spomenutom časnom Senatu Bologne, koji neka se o njima brine i pazi ih poslije moje smrti, kako i dolikuje tom djelu; sa zadovoljstvom i zaslužno odabrah ovaj Senat zato što poznaje moj trud i bdijenja jer sam od njih imao veliku naklonost tijekom 53 godine“.¹

U istom gradu, po uzoru na Aldrovandija, “na javnu korist“ (Laurencich-Minelli, 1985.) isto čini i plemić Ferdinando Cospi (1606. – 1686.), čiji je muzej osobit primjer strasti za skupljanjem u 17. st. Donacijom iz 1667. godine svoju enciklopedijsku zbirku muzej (*naturalia* i *artificialia*) ostavlja gradu Bologni.

¹ Testamento d’Ulisse Aldrovandi, u: Fantuzzi, G. (1774.): *Memorie della vita di Ulisse Aldrovandi*, Lelio dalla Volpe, Bologna, 67-85. Digitalna verzija knjige objavljena je na mrežnim stranicama Sveučilišne knjižnice u Bologni, URL: <http://www.filosofia.unibo.it> (pristupljeno 14. srpnja 2006.). Prvi dio oporuke napisan je na latinskom, a drugi na talijanskom jeziku. Aldrovandi u oporuci objašnjava svoje namjere i daje opširne podatke o sadržaju muzeja i knjižnice te upute o njihovu budućem smještaju, čuvanju i upravljanju, kao i o brizi za nastavak njegovih znanstvenih projekata.

*Besançon (Francuska)*¹

Opat Jean-Baptiste Boisot (srpanj 1638. – 27. studenog 1694.) oporučno je osta-

vio “velečasnim ocima benediktincima u Besançonu“² odnosno benediktinskoj opatiji Saint Vincent u Besançonu svoju knjižnicu od 2.247 svezaka i 151 rukopisa³ te numizmatičku zbirku (2.353 medalje⁴ “od bronce i srebra, starinskih i modernih“⁵ u odgovarajućim kutijama i ormarima). Benediktinci su naslijedili knjižnicu koja je, poput drugih privatnih knjižnica u 17. st., trebala ostati ukrašena umjetničkim slikama (s vjerskim motivima, portretima), brončanim i mramornim bistama⁶ iz Boisotove zbirke te, prema navodima oporuke, otvorena “dva puta tjedno svima onima koji požele u nju ući, u njoj čitati i učiti“.⁷ To darovanje učinjeno je s jasnom namjerom otvaranja javne knjižnice, a da se “gospoda u magistratu ovoga grada pobrinu za čuvanje navedenih knjiga i drugih stvari ovdje specificiranih kao da su spomenici koje posvećujem budućim generacijama“.⁸ Dakle, iako je donacija namijenjena vjerskoj instituciji, cilj darovanja bila je javna namjena i javno korištenje darovane građe, o čemu se briga povjerava gradskim vlastima.

Prateći stavke oporuke, zaključujemo da je opat posjedovao i vrijedan nakit, umjetničke slike, predmete umjetničkog obrta, namještaj, vjerske raritete i tapiserije, koje je oporučno ostavio pojedinim osobama.⁹ Zbirka opata Boisota nastala je prikupljanjem i kupovanjem predmeta od drugih onodobnih skupljača i karakterizira je opatovo zanimanje za antiku i razvijeni estetski ukus (Pinette, 1994/5.). Knjižnica opata Boisota otvorena je za javnost 1696.,¹⁰ dva puta u tjednu po četiri sata na dan i danas je osnova Muzeja lijepih umjetnosti i arheologije u Besançonu (ibid.).

- ¹ Zahvaljujemo na transkriptima i ostalome dokumentacijskome materijalu gospođi Karine Klein, konzervatorici Gradskih knjižnica i arhiva Grada Besançon (*Bibliothèques et archives municipales, Ville de Besançon*). U svim knjigama koje su nam bile dostupne, a prate povijest Muzeja, se ponavljaju samo osnovne činjenice vezane za pojedine povijesne primjere. Stoga smo uložili dodatni napor da dođemo do originalnog teksta oporuke i popisa inventara opata Boisota iz Becançona.
- ² Arhivski izvor: *Le Testament de l'abbé Boisot* – Besançon, Archives Départementales du Doubs, E 965 Notaires; suvremena transkripcija u: *Bibliothèques et musées de Besançon (1994/1995)*.
- ³ Richard, H. (1994/95.): Description du fonds de la Bibliothèque de l'abbé Boisot, u: *Bibliothèques et musées de Besançon (1994/1995)*, str. 22-28.
- ⁴ Ibid.
- ⁵ Kao bilješka 2.
- ⁶ Arhivski izvor: *Le Testament de l'abbé Boisot* – Besançon, Archives Départementales du Doubs, E 965 Notaires; suvremena transkripcija u: *Bibliothèques et musées de Besançon (1994/1995)*.
Inventaire et Description des Livres, manuscrits, médailles, Bustes et peintures donnez et leguez aux R^{ds} peres Benedictins de cette ville de Besançon... – La Bibliothèque Municipale de Besançon, Ms. 1268; suvremena transkripcija u: *Bibliothèques et musées de Besançon (1994/1995)*.
- ⁷ Kao bilješka 2.
- ⁸ Kao bilješka 2.
- ⁹ Ibid.
- ¹⁰ Kad je o javnosti riječ, važno je reći da je Basel bio jedan od prvih gradova u Europi koji je postao vlasnikom umjetničke zbirke otvorene za javnost. Riječ je o čuvenom kabinetu pravnika Basiliusa Amerbacha (1533. – 1591.), koji je sadržavao dio ostavštine Erazma Rotterdamskog, slike Hansa Holbeina mlađeg, veliku knjižnicu od 9.000 knjiga, 2.000 crteža starih majstora, kao i prirodne i etnografske predmete i koji je 1661. kupio Grad Basel u suradnji s Baselskim sveučilištem, kako bi spriječio da zbirka ode u Amsterdam. Zbirka je 1671. otvorena za javnost; postala je jednom od

najvećih baselskih atrakcija i jednom od prvih javnih gradskih zbirki u Europi. To je zanimljiv primjer iz 17. st. U kojemu je pravodobnom reakcijom gradske administracije privatna zbirka postala gradsko (javno) vlasništvo, čime je za potrebe kulture i obrazovanja grada Basela sačuvana vrijedna baština.

Vidjeti i URL: <http://www.hmb.ch/de/hmb/history.html>, i <http://www.kunstmuseumbasel.ch/en/collection/history.html>, (posljednji put pristupljeno 1. ožujka 2006.).

Split

Svećenik i teolog Ivan Paštrić (1636. – 1708.), ravnatelj tiskare Kongregacije za širenje vjere i predsjednik hrvatske Kongregacije sv. Jeronima u Rimu, predavač dogmatike na Urbanovu zavodu za širenje vjere u Rimu i pisac dogmatičkih ili polemičkih traktata, proučavatelj hebrejske gramatike, talmudistike, biblijske arheologije i geografije (Golub, 1988.), darovao je od 1701. do 1706. ukupno 568 knjiga novoosnovanome splitskom sjemeništu za sjemenišnu knjižnicu. Knjižnica je otvorena 30. siječnja 1706. (Banić, 1988.). Uz mnoge duplikate iz svoje rimske knjižnice, Paštrić je u Split poslao i knjige koje su mu mogle trebati u njegovu radu u Rimu.¹ Drugi dio Paštrićeve knjižnice, prema njegovoj volji, pripao je Zavodu za širenje vjere u Rimu. Glavnina knjiga poslanih u Split služila je za stjecanje općega teološkog obrazovanja (Banić, 1988.). Iz pisma Ivana Paštrića sucima i načelniku splitske općine, Paštrić navodi kako mu je “prva namjera bila koristiti klericima, ali nisam htio i ne želim isključiti svjetovnjake da tamo idu i pročitaju koju knjigu po potrebi, u vrijeme i na način kako odredi msgr. nadbiskup, a da ne podliježe crkvenoj stezi”.² U drugom pismu iste godine, 1703., kojim se obraća gradskim

prokuratorima i narodu Splita, navodi da knjige trebaju koristiti “ne samo klerici- ma nego i svjetovnjacima, prvenstveno iz Splita, ali ne isključuje i druge iz Dalmacije jer je sjemenište za dobro cijele pokrajine“. Također navodi da je za svoju namjeru dobio privolu crkvenih vlasti, splitske općine i plemićkog staleža.³

U poslanici splitskog nadbiskupa Stefana Cosmija izražava se nada da će se i uz pomoć zajednice izgraditi “domicilum“ za knjižnicu koju je Ivan Paštrić “za učenike i zajedničku upotrebu obećao donirati i već sada nemali broj knjiga prenio, koje bi i nadbiskup mogao poželjeti za svoje proučavanje“ (Farlato, 1765., 524.).

¹ Prijepis pisma Ivana Paštrića na talijanskom jeziku od 8. travnja 1703., sačuvanoga u Nadbiskupskom arhivu u Splitu i objavljenoga u prilogu 2. članka I. Banića (Banić, 1988.).

² Ibid.

³ Prijepis pisma Ivana Paštrića na talijanskom jeziku, od 9. kolovoza 1703., sačuvanoga u Nadbiskupskom arhivu u Splitu i objavljenoga u prilogu 2. članka I. Banića (Banić, 1988.).

Firenca

U Italiji, državi u kojoj je stoljećima grad bio nositelj državnosti, tijekom povijesti ostvaren je niz donacija privatnih umjetničkih i znanstvenih zbirki gradovima. Zbog povijesnoga, kulturno-povijesnoga i muzeološkog značenja osobito je važno oporučno ostavljanje medičejskih zbirki austrijskom vojvodi kao predstavniku vlasti u Firenzi, aktom *Obiteljske konvencije* od 31. listopada 1737., uz naglašeni uvjet ostaviteljice Anne Marije Luise di Medici (1667. – 1743.)¹ da zbirke ostanu u Firenzi, na dobrobit naroda Toskane.

¹ Anna Maria Luisa di Medici (1667. – 1743.), falačka kneginja i velika vojvotkinja od Toskane, vratila se u Firencu nakon smrti svog supruga Johanna Wilhelma von der Pfalz-Neuburg (1658. – 1716.), palatinskog kneza iz katoličke linije Wittelsbachovih, s rezidencijom u Düsseldorfu. Taj brak, njezinom suprugu drugi, nakon rane smrti novorođene muške djece, nije ostavio potomaka. U Firenci je živjela vrlo povučeno, okrenuta religioznosti. Njezin brat, posljednji muški potomak di Medicija, Gian Gastone (1671. – 1737.), nakon raskalašenog života i neuspjelog braka s njemačkom princezom koja se odlučila za samostalan život u Bohemiji, također je umro bez potomaka 1737. godine. Anni Mariji Luisi podignut je na obljetnicu njezine smrti 1995. spomenik pokraj bazilike San Lorenzo u Firenci.

Ovi su podaci utemeljeni na neobjavljenim rezultatima proučavanja literature i prikupljenih arhivskih dokumenata o pojedinim članovima obitelji knezova Pfalz-Neuburg koje je radila Neva G. Mihalić. U međuvremenu je objavljen i cjeloviti tekst oporuke Anne Marije Luise di Medici.

Vidjeti: <http://www.polistampa.com/asp/sl.asp?id=3630>

*Carpentras*¹

Biskup u francuskom gradu Carpentrasu Dominique Joseph Marie d'Inguibert (1683. – 1757.) darovao je rodnom gradu svoju knjižnicu – muzej smještenu u zasebnome zdanju Grandis de Pomerol blizu biskupske palače namjenivši je svojim sugrađanima, članovima dijeceze i strancima podjednako.² Biskup je građu knjižnice – muzeja prikupio tijekom dugogodišnjeg službovanja u Italiji te kupujući poznate francuske privatne knjižnice, reagirajući brže od zainteresiranih pojedinih gradskih uprava i francuske države (Caillet, 1952.). Inventar iz 1737., načinjen prije nekoliko značajnih akvizicija, sadržava 4.338 tomova knjiga, numizmatiku i medalje (6.000 kom.), pečate (186 kom.), slike, grafike, kipove,

crkvene ukrase, srebrninu, predmete iz Kine, Japana i Perua od fajanse i porculana (Caillet, 1952. i Battez, 1988.). U oporuci od 5. lipnja 1742. d'Inguibert navodi: "Oporukom ostavljam i dajem zanavijek općinstvu (...) ne samo mojim sugrađanima i dijecezanima nego i strancima, knjižnicu i sve što je u njoj, svakako knjige tiskane i manuskripte, numizmatiku, novce, kovanice i sl., antikvitete, kipove, pločice i natpise, slike (...) na slavu Božju i za uzdizanje bližnjih"³. Prema kanonskim propisima, d'Inguibert nije mogao svojom imovinom, kao ni svojom zbirkom i knjižnicom, raspolagati samostalno bez papina odobrenja. U pismu od 13. studenoga 1745. papa Benedikt XIV. odgovara d'Inguibertu "da će nam biti na slavu da pod našim pontifikatom Vaša knjižnica postane javna"⁴. Papinska bula od 27. siječnja 1746. ratificira sve odredbe d'Inguibertove oporuke kao trajne (Caillet 1952). Kasniji testamenti i kodicili određuju da će knjižnica biti otvorena dvaput u danu (Caillet, 1952. i Battez, 1988.).

Gradska knjižnica u Carpentrasu – *Inguibertine* – i danas nosi ime svoga osnivača.

¹ Na dokumentaciji zahvaljujem Jean-Françoisu Delmasu, glavnom konzervatoru Bibliothèque Inguibertine archives et musées u Carpentrasu.

² *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France*, t. 34-36: Carpentras, priredili MM. Duhamel, Liabastres, Labande. Paris: Plon, 1899-1903., 4. vol., 16-23.

³ Dio teksta oporuke objavljen u: *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France*, t. 34-36: Carpentras, établi par MM. Duhamel, Liabastres, Labande. Paris: Plon, 1899-1903., 4. vol., 21-22.

⁴ Pismo pape Benedikta XIV. objavljeno u: *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques*

publiques de France, t. 34-36 : Carpentras, établi par MM. Duhamel, Liabastres, Labande. Paris: Plon, 1899-1903., 4. vol., 21-22.

Genova

Maria Brignole-Sale de Ferrari, vojvotkinja od Galliera, darovala je 1874. Gradu Genovi palaču Rosso s iznimnom zbirkom slika talijanskih i nizozemskih majstora od 16. do 19. st. s namjerom da "poveća umjetnički sjaj grada i praktične resurse". Vojvotkinja je 1878. gradu Genovi oporučno ostavila i Palazzo Bianco radi osnivanja javne galerije slika.¹

¹ Detaljnije na službenim web stranicama obaju muzeja; URL: <http://www.museopalazzorosso.it/>; <http://www.museopalazzobianco.it/>

Donacije hrvatskim gradovima u 20. stoljeću

Cavtat

Baltazar Bogišić (1834. – 1908.), pravni historik poznat i u europskim krugovima, osim znanstvenim radom, bavio se i skupljanjem knjiga, rukopisa i predmeta materijalne kulture. Nakon smrti ostavio je vrijednu zbirku, knjižnicu, arhivu i osobnu korespondenciju u Cavtatu. Zbirka Bogišić sadržava grafike (od 16. do 19. st.), numizmatičku kolekciju od 2.700 primjeraka, arheološke spomenike, predmete umjetničkog obrta, slike, staro oružje i etnografski materijal, a bibliofilska knjižnica obuhvaća 15.000 naslova te časopise, novine, inkunabule, rukopise i zemljovide (Perišin, 1996.). U sastavu Muzeja Baltazara Bogišića od 1956. nalazi se i *Epidaurum*, arheološka zbirka koju je utemeljio Bogišić. Bogišićeva rodna kuća daje memorijalno obilježje muzejskom postavu otvorenome u rujnu 1909. godine.

Ta je zbirka – muzej također svojevrsan dar gradu. Naime, sestra Baltazara Bogišića, Marija Pohl-Bogišić, zasnovala je u prosvjetne svrhe 1920. zadužbinu na bratovo ime – *Bogišićevu biblioteku i muzej*. U darovnicu su bile uključene dvije kuće u Cavtatu i sedam drugih “nepokretnih objekata”, “među njima knjižnica i muzej pok. Balde Bogišića” (Matasović, 1930.). Radi osnivanja zadužbine, Marija Pohl-Bogišić izrijeckom je odredila da spomenute dvije ustanove moraju trajno ostati u Cavtatu “kao prvi kamen na kulturnom podizanju Cavtata i napretku dragih joj sumješšana” (Anonimus, 1932.) te se općina obvezala financirati zadužbinu.

Donja Stubica

Antun Bauer i njegova supruga Antonija Bauer darovali su 8. listopada 1997. Gradu Donjoj Stubici 135 umjetničkih radova hrvatskih likovnih umjetnika. Kasnijim aneksom od 16. ožujka 1999. darovali su dodatna 83 likovna djela, a drugim aneksom, od 30. studenoga 1999. još 50 likovnih djela, ukupno 268 djela, crteža, grafika i ulja na platnu (među ostalim, radove Ede Murtića, Ivana Lovrenčića, Ivana Lackovića Croate, Ivana Lesiaka, Nives Kavurić Kurtović, Grete Vizler, Joze Kljakovića i dr.).¹ Zbirka je (108 najpoznatijih radova) izložena u dvorcu Stubički Golubovec u Donjoj Stubici, a o Zbirci se brine, kako je i predviđeno ugovorom o darovanju, Kajkaviana – društvo za prikupljanje, čuvanje i promicanje hrvatske kajkavske baštine Donja Stubica.

¹ Ugovor o darovanju zbirke umjetnina, bez br., 8. listopada 1997., aneks ugovora o darovanju zbirke, bez br., 16. ožujka 1999., aneks ugovora

o darovanju zbirke, bez br., 30. studenoga 1999., (dokumentacija Kajkaviane – društva za prikupljanje, čuvanje i promicanje hrvatske kajkavske baštine Donja Stubica).

Đurđevac

Ivan Lacković Croata darovao je 19. listopada 1993. Đurđevcu 150 svojih umjetničkih djela i 150 umjetničkih djela drugih slikara (ulja na platnu i staklu, grafika, crteža).¹ *Zbirka likovnih umjetnina Ivan Lacković Croata* izložena je u Starom gradu u Đurđevcu. Godine 1997. prihvaćen je program i projekt za galeriju pod nazivom *Galerija Stari grad – Donacija Ivana Lackovića Croate*.² Zbirka je bila prezentirana i u Zagrebu, u Galeriji Klovičevi dvori. Obuhvaća djela hrvatskih umjetnika i slikara od kraja 19. st. do danas, inozemnih autora poput A. Dürera, čija su djela zasebno pokazana javnosti 1955. godine, te etnografski materijal (narodnu i tradicionalnu umjetnost iz Tibeta, Malezije, Balijske i Kine). Donacija danas ima više od 2.000 likovnih i etnografskih djela. Lacković je umjetnina donirao Đurđevcu potaknut željom da “duhovna klima malih mjesta” ne biva “osuđena na dosadu, život po inerciji i pokrajinsku zakutnost i zatvorenost” (Jelušić, 1997., 10-14.).

¹ Ugovor o darovanju umjetničkih likovnih djela za Zbirku likovnih umjetnina “Ivan Lacković Croata” u Đurđevcu, u Starom gradu, bez br., 19. listopada 1993.

² Odluka o prihvaćanju Programa i projekta Galerije Stari grad – Donacija Ivana Lackovića Croate, Klasa: 021-05/97-01/40, Ur. broj: 2137/3-97-1, 14. srpnja 1997.

Klanjec

Kipar Antun Augustinčić (1900. – 1979.) darovao je rodnom Klanjcu 10. veljače 1970.,¹ nakon što je Skupština općine

Klanjec osnovala fond za izgradnju galerije njegovih kiparskih radova, “sva svoja kiparska djela” (kipove, sadrene odljeve, drvene i sadrene makete, kamene i brončane javne spomenike, više od 200 predmeta) što su nastala tijekom 50 godina njegova rada, i to uz uvjetom da se unutar voćnjaka franjevačkog samostana izgradi galerija u kojoj će biti izložena darovana djela (Stahuljak, 1986., Marković, 1990.). Galerija je otvorena 1976., a sam umjetnik odabrao je arhitekta, svoje radove koje želi izložiti, kao i prvo rukovodstvo Galerije (ibid.). U onodobnim društvenim prilikama darovatelj je postavio očito previsoke stručne i muzeološke zahtjeve koji danas zasigurno ne bi “prošli”. Prema ocjeni S. Marković, prvi, autorov stalni postav Galerije bio je “pretrpan, dakle, muzeološki nečitak” (Marković, 1990., 12.) te nije na najbolji način davao uvid u cjelokupno kiparovo djelo i njegov raspon i dosege. Sadašnja muzeološka koncepcija, koja se temelji na stalnom postavu iz 1990. i koja se opredijelila za “tematsko-komparativni pristup”², uspješnije je uskladila prezentaciju djela jednoga od najznačajnijih hrvatskih modernih kipara s unutrašnjim prostorom i vanjskim ambijentom središta grada Klanjca, odnosno parka skulptura uz Galeriju.

¹ Dopis izjava Antuna Augustinčića Skupštini općine Klanjec, bez br., 10. veljače 1970. (dokumentacija Galerije Augustinčić).

² O tome vidjeti URL: <http://www.mdc.hr/augustincic/hr/povijest/index.html> (pristupljeno 1. srpnja 2006.).

Koprivnica

Donacija Vladimira Malančeca (1898. – 1985.) Koprivnici iz godine 1985. zanimljiva je zato jer je riječ o kući u kojoj

je donekle sačuvan autentični ambijent doma kolekcionara. Malančec je kuću koju je 1902. projektirao zagrebački arhitekt Gjuro Carnelutti po narudžbi dr. Matije Malančeca, oca Vladimira Malančeca (Jalšić Ernečić, 2000.), testamentom ostavio gradu Koprivnici, dok je svoju zbirku darovao Muzeju grada Koprivnice. U kući, koja je također predana Muzeju, izložena je Malančecova zbirka glazbenih instrumenata, lusteri i svjetiljki, starih karata, stilskog namještaja, satova, sitnih predmeta i predmeta umjetničkog obrta, slika i skulptura modernih hrvatskih slikara prve polovice 20. st. (Donacija “Dr. Vladimir Malančec”, 1989.). Zbirka je za javnost otvorena 1989. no već 1991. god. zatvorena, prvo radi ratnih opasnosti a potom zbog nužne građevinske sanacije zgrade.

Mali Lošinj

Andro Vid Mihičić (1896. – 1992.) i njegova supruga Katarina (1913. – 1992.) darovali su 1988.¹ Općini Cres-Lošinj (danas grad Mali Lošinj) zbirku suvremene hrvatske umjetnosti, dominantno kiparstva, ali i sve Mihičićeve rukopise.² Andro Vid Mihičić, povjesničar umjetnosti, kustos Galerije umjetnina u Splitu i Moderne galerije u Zagrebu, sveučilišni profesor na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti i likovni kritičar, bio je i kolekcionar umjetničkih djela. U darovanoj Zbirci Mihičić sadržana su 82 djela suvremene hrvatske umjetnosti (djela F. Kršinića, E. Vidovića, A. Augustinčića, V. Radauša, I. Kerdića, A. Krstulovića, K. Bošnjaka, Ž. Janeša, I. Meštovića, A. Motike, S. Aralice, V. Filakovca, O. Mujadžića, V. Paraća i dr.). Umjetnine su raspoređene u četiri skupine: skulp-

ture i reljefi, plakete i tanjuri, medalje te slike i mape.³ Ugovoreni uvjeti bili su uobičajeni za takva darovanja: predmeti se ne smiju razdvajati, u roku 18 mjeseci od primitka umjetnina i rukopisa treba se naći adekvatan smještaj za njih te ih dati na uvid znanstvenim i kulturnim djelatnicima i ustanovama. Radi poštovanja ugovorenih obveza odlučeno je da se donacija preda na upravljanje Narodnom sveučilištu u Cresu.⁴ Zbirka je otvorena za javnost 1998. Projekt smještaja i prezentacije Zbirke Mihičić u Malom Lošinj, u sklopu projekta Umjetničke zbirke Malog Lošinja, izradio je za Pučko otvoreno učilište povjesničar umjetnosti Đuro Vandura (Vandura, 1996.). Humanistička motivacija darovanja iščitava se iz riječi donatora: "...pa osjećam potrebu da (...) svojim radom veselim i, po mogućnosti, produhovljujem. To je moj obol životu i narodu iz koga sam nikao" (Balon, 1993.).

¹ Ugovor o darovanju od 9. prosinca 1988., Skupština općine Cres-Lošinj, Službene novine br. 10/1988., str. 482-483.

² Popis umjetnina darovnice Andre Vida i Katarine Mihičić izrađen pri primopredaji Zbirke, 13. srpnja 1991. (dokumentacija Zbirke Mihičić). Zapisnik s primopredaje pisane ostavštine Andre Vida Mihičića broj 10/2000., u Malom Lošinj, 15. siječnja 2000.

³ Ibid.

⁴ Zapisnik sa sastanka 8. lipnja 1992. u zgradi općine Cres-Lošinj, broj: 146/1992. Predloženo je da se donacija preda na upravljanje Narodnom sveučilištu u Cresu, u čijim će se prostorijama u Malom Lošinj urediti Galerija Andre Vida i Katarine Mihičić.

Rovinj

Slikar Vilko Šeferov (1895. – 1974.) darovao je Gradu Rovinju 10. kolovoza

1971.¹ više od 100 svojih umjetničkih djela. Ugovorom je bilo predviđeno osnivanje Galerije Šeferov u Rovinju, što nije ostvareno zbog neadekvatnih uvjeta izlaganja i čuvanja umjetnina. Donacija se čuva u Zavičajnome muzeju grada Rovinja, gdje je otvorena jedna izložbena soba s dvadesetak djela V. Šeferova, a ostala se djela povremeno izlažu i kataloški obrađuju.²

¹ Ugovor o osnivanju Galerije Šeferov u Rovinju, bez br. (dokumentacija Zavičajnog muzeja Rovinja).

² Dokumentacija Zavičajnog muzeja Rovinja.

Samobor

Slikar Zlatko Prica (1916. – 2002.) darovao je Gradu Samoboru 19. veljače 2001.¹ svoje likovne radove i fotografije koje je izradila njegova preminula kći Vesna Prica (1947. – 1996.), asistentica Toše Dabca. Ugovorom je darovano ukupno 70 umjetničkih slika Zlatka Pricice nastalih od 1936. do 1998. te 73 fotografije slikarove kćeri Vesne Pricice iz razdoblja od 1970. do 1978. Aneksom ugovora od 18. travnja 2002.² utvrđeno je da će se osnovati i otvoriti samostalna galerija pod nazivom Galerija Zlatko i Vesna Prica, u sklopu Pučkoga otvorenog učilišta Samobor. Galerija je otvorena u listopadu iste godine.

Dio svog opusa (50-ak svojih umjetničkih ostvarenja) umjetnik je 2002. darovao i rodnom Pečuhu.³

¹ Ugovor o darovanju pokretnina, broj: Ou-129/2001-1, 19. 2. 2001. (dokumentacija Galerije Prica).

² Aneks ugovora o darovanju pokretnina od 19. veljače 2001., broj: Ou-524/2002-1, 18. 4. 2002. (dokumentacija Galerije Prica).

³ Tolić (2002.).

Slavonski Brod

Istaknuti hrvatski kipar Branko Ružić (1919. – 1997.) darovao je, zajedno sa svojom suprugom Julijom Ružić, Gradu Slavonskom Brodu, 28. listopada 1993. svoja umjetnička ostvarenja. Broj Ružićevih radova, prema darovnom ugovoru, trebao je biti od 250 do 360, ovisno o prostornim mogućnostima buduće galerije u kojoj će se donacija izložiti, a čine ga crteži, slike, tapiserije, grafike i skulpture nastale u svim fazama njegova stvaralaštva.¹ Galerija “Branko Ružić” otvorena je u lipnju 2004. u zapadnom dijelu barokne tvrđave Brod u Slavonskom Brodu. Javnosti su predstavljeni radovi B. Ružića, ali i djela drugih istaknutih hrvatskih slikara i kipara koji su svoje radove darovali Galeriji umjetnina grada Slavonskog Broda, prema izboru B. Ružića.²

¹ Ugovor o darovanju, bez br., 28. listopada 1993. (dokumentacija Galerije umjetnina grada Slavonskog Broda).

² Podaci iz promemorije *Branko Ružić – donacija rodnome gradu*, bez datuma i broja (dokumentacija Galerije umjetnina grada Slavonskog Broda).

Split

Eduard Karaman (1849. – 1923.), liječnik, kolekcionar i entomolog europskog ugleda svojom je oporukom Općini Split ostavio veliku zbirku od 8.360 dalmatinskih vrsta kornjaša (Nonveiller, 1999., 45. i T.Š. 1926., 12-13.). Karaman je, otkrivši velik broj novih vrsta kukaca, od kojih 20 vrsta nosi njegovo ime, razmjenjivao podatke o kukcima s drugim znanstvenicima entomolozima u Europi i sustavno istraživao kukce (Nonveiller, 1999., 42.). Ta zbirka, najveća te vrste u

bivšoj Jugoslaviji, postala je temelj fundusa splitskoga Prirodoslovnog muzeja osnovanog 1924. (Piplović, 1996.). Na sličan način kolekciju s više od 1.700 fitofosila i zoofosila darovao je Gradu Splitu profesor R. Gasperini još 1911. (Anonimus, 1924. i T.Š. 1926., 12-13.). Marom i odgovornošću obitelji hrvatskog slikara Emanuela Vidovića (1870. – 1953.) sačuvana je slikarova umjetnička ostavština te je 1986. djelomično donirana (ateljier, arhivsko-dokumentarni materijal), a djelomično otkupljena za Muzej grada Splita (69 slika prodano je za polovicu stvarne vrijednosti). Iako je formalno riječ o donaciji Muzeju grada Splita, Grad Split se kao osnivač te muzejske ustanove ugovorno obvezao, prema uvjetu što ga je postavila obitelj, osigurati financijska sredstva za uređenje prostora za smještaj buduće Galerije Vidović, i to kao institucije u sklopu Muzeja. Gradsko poglavarstvo grada Splita dodijelilo je Muzeju grada Splita klasicističku zgradu (kuću Andrić) pokraj Srebrnih vrata za Galeriju Vidović. Muzej je u posjedu još pet kasnije otkupljenih slika te zbirke Vidovićevih crteža otkupljenih od slikarova sina (*Fundus galerije, Privremeni postav galerije E. Vidović*, katalog izložbe, MGS, 1999.). Nakon adaptacije kuće Andrić, Galerija Vidović otvorena je za javnost 27. listopada 2006. Neda Bakotić (1940.) darovala je Gradu Splitu 21. prosinca 1999., nakon smrti svoga supruga Ante Bakotića (1937. – 1998.), malakološku zbirku od približno 3.000 primjeraka školjki, puževa, koralja, bodljikaša, riba, biljnih fosila, kornjača i sl. Predmeti Zbirke, koja je rezultat dvadesetogodišnjeg skupljanja obitelji Bakotić, podrijetlom su iz Ja-

dranskog mora i iz oceana. Grad Split je 19. svibnja 2000. dodijelio Zbirku na privremeno upravljanje i korištenje Prirodoslovnog muzeju i zoološkom vrtu u Splitu, koji se brine o stručnoj obradi Zbirke, čuvanju i održavanju prostora u kojemu je Zbirka smještena i o njezinoj prezentaciji javnosti. Zasad je zbirka pod nazivom Malakološka zbirka obitelji Bakotić, smještena i za posjetitelje otvorena u palači Cindro, najljepšoj baroknoj palači u Splitu. Iako svi predmeti nisu formalno darovani, već su naknadno pridodani postojećoj donaciji iz 1999., Muzej posjeduje ukupno 5.455 predmeta, a stalno je izloženo 3.160 njih, od toga 945 podrijetlom iz Jadrana, a 2.215 iz svjetskih mora.¹

¹ Dokumentacija Prirodoslovnog muzeja i zoološkog vrta u Splitu.

Varaždin

Od devedesetih godina 20. st. do danas nekoliko je eminentnih hrvatskih umjetnika i kolekcionara darovalo Gradu Varaždinu svoja umjetnička djela i kolekcije. Doajen varaždinskoga slikarstva, akademski slikar Pavle Vojković (1912.–2006.) darovao je gradu Varaždinu 9. siječnja 2002.¹ oko 60 vlastitih slika i 700 grafika, crteža i scenografija, a naivni slikar Ivan Rabuzin (1921.) donirao je Varaždinu ugovorom od 15. listopada 2003.² stotinu crteža na papiru hrvatskih modernih umjetnika. I varaždinski kolekcionar ing. Vladimir Malogorski darovao je Varaždinu 21. studenoga 2003.³ oko 1.000 djela hrvatskih slikara 20. st. (od toga 300 crteža naivnog slikara Ivana Generalića), pa je ta zbirka, uz prijašnju donaciju Ivana Rabuzina, postala dio širega projekta muzeološko-galerističke

obrade umjetnina darovanih gradu Varaždinu, odnosno dio projekta Galerije moderne umjetnosti u Varaždinu koja će u uređenom prostoru bivše varaždinske sinagoge izlagati Zbirku hrvatske moderne umjetnosti pod nazivom GERAMA (Generalić – Rabuzin – Malogorski). Na taj će način, uz očuvanje, stručnu obradu i izlaganje javnosti, darovane zbirke biti uključene u kulturnu i turističku ponudu Varaždina.

Teolog i skupljač umjetnina dr. Vjeko Božo Jarak darovao je Gradu Varaždinu 2. studenoga 1995. ukupno 107 umjetničkih djela (slika, crteža, grafika i skulptura) hrvatskih umjetnika 20. st. (Josip Račić, Ivo Dulčić, Omer Mujadžić, Frano Kršinić, Ljubo Babić, Zlatko Šulentić, Edo Murtić, Ksenija Kantoci, Slavko Šohaj, Maksimilijan Vanka i dr.)⁴, a naknadno je donirao još 16 umjetničkih djela.⁵

¹ Ugovor o donaciji i čuvanju umjetničkih djela broj 8/02, Klasa: 612-02/02-01/1, Ur. broj: 2186/01-01-02-1, 9. 1. 2001. (dokumentacija Galerije umjetnina).

² Ugovor o donaciji, Klasa: 612-02/03-01/3, Ur. broj: 2186/01-01-03-5, 15. 10. 2003. (dokumentacija Galerije umjetnina).

³ Putarek, Z. (2003.).

⁴ Ugovor o darovanju, Klasa: 612-13/95-01/3, Ur. broj: 2186/01-01-95-5, 2. 11. 1995. (dokumentacija Galerije umjetnina).

⁵ Donacija dr. Vjeka Bože Jaraka (1998.) Varaždinu.

Donacije hrvatskoj državi u 19. i 20. stoljeću

Usprkos tome što je hrvatskoj državi darovano nekoliko iznimnih zbirki koje navodimo u nastavku, u Hrvatskoj na državnoj razini ne postoji uhodani sustav koji bi, za razliku od nekih drugih zemalja (v. priloge III. i V.), omogućio

da se, dogovorom hrvatske države i nacionalnih muzeja, stimuliraju darovanja zbirki i osigura očuvanje baštine iz privatnoga vlasništva.

Josip Juraj Strossmayer

Najistaknutiji kolekcionar i jedna od najznačajnijih osoba hrvatske povijesti 19. st. bio je đakovački biskup, društveni i kulturni mecena izvanredne inteligencije i obrazovanja Josip Juraj Strossmayer (1815. – 1905.). Za nas je značajan zbog svog donatorstva potaknutoga domoljubnim pobudama u doba nastanka nacionalnih država u Europi. Strossmayerov kulturni i društveni rad te donatorstvo obilježilo je i dalo poticaj kulturnom životu u Hrvatskoj 19 st.

Objavom u *Viencu* 1875. Strossmayer svoje zbirke umjetnina bez odlaganja daruje Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti i pritom daruje i 40.000 forinti za izgradnju zgrade za galeriju (Strossmayer, 1875.). Biskupova zbirka od 284 umjetnine otvorena je za javnost 1884. u Zagrebu kao Strossmayerova galerija JAZU.

U darovnici Strossmayer svoje pobude objašnjava riječima: “Ali ako želimo da nam se narodne sile sustavno i svestrano razvijaju, da nam se ne samo um naroda razsvietli nego i srdce i ćud oplemeni, ne smiemo zaboraviti na umjetnosti ... (želim) da moja sbirka postane dobrom cieloga naroda i osnovom galerije...” (Strossmayer, 1875.). Strossmayerova se namjera temelji na spoznaji da se ukus može kultivirati poticajima i upornim inzistiranjem na obrazovanju. Slike iz Strossmayerove privatne zbirke slika donirane javnosti činile su 1967. godine 74% izložaka stalnog postava Strossmayerove galerije (Zlamalik, 1982., 9.).

Ivan Meštrović

Svjetski poznati hrvatski umjetnik, kipar, slikar i arhitekt Ivan Meštrović (1883. –1962.) darovao je 31. siječnja 1952. tadašnjoj NR Hrvatskoj¹ bogatu umjetničku ostavštinu, kao i nekretnine s pripadajućim zemljištima u Zagrebu (kuća i atelijer u Mletačkoj ulici 8), Splitu (vila i atelijer te sakralno-umjetnički kompleks s crkvicom Kaštelet – Crikvine) i Otavicama (obiteljska grobna kapelica Presvetog Otkupitelja). Darovnim ugovorom obuhvaćene su 62 skulpture u Zagrebu te njih 70 u Splitu.² Prema ugovoru o darovanju, uvjeti su bili da se umjetnine i predmeti ne smiju trajno iznositi iz darovanih prostora, da će daroprimac čuvati i one predmete koji nisu uključeni u darovnicu, a dio su darovanih nekretnina (pokućstvo, pisma, knjige i sl.) te da će “unutrašnji kućni raspored objekata ostati onakav kako ga je uredio darovatelj”. Moguće potrebne preinake trebale su biti izvedene u dogovoru s Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti. Osim doniranih predmeta, u nekretninama su u pohrani i predmeti koji su i dalje formalno vlasništvo Meštovićeve nasljednika jer nisu obuhvaćeni darovnicom. Lj. Čerina (1999.) navodi skulpture, crteže, arhitektonske nacрте, slike i skulpture drugih autora, arhiv, pisanu i fotografsku dokumentaciju, knjižnicu i pokućstvo. Uključujući otkupljivane ili darivane arhivske priloge, fotodokumentaciju, publikacije i članke prikupljane tijekom godina, stvoren je bogat stručni fond kao osnova za proučavanje umjetnikova opusa te upoznavanje umjetnika, njegova života i načina rada. Time je postignuta memorijalnost zbirke i prostora umjetnikova stana i atelijera. Čerina (ibid.)

naglašava da je u muzeološkoj prezentaciji bilo posebice važno postići privatnu i radnu atmosferu doma i umjetničkog atelijera.

Osim velike donacije hrvatskoj državi Meštrović je darivanjem nekih svojih radova želio pridonijeti otvaranju muzejsko-galerijskih prostora u mjestima svoga životnog puta. Iz pisama Ivana Meštrovića³ prijatelju i kumu Nikoli Adžiji, skupljaču drniških starina, konzervatoru i kroničaru, može se pratiti umjetnikova namjera i biranje radova za buduću zbirku Muzeja grada Drniša na čijem je osnivanju radio Adžija (Zaninović, 1999.). Meštrović je smatrao da bi za drniški muzej bili prikladni njegovi rani radovi iz djetinjstva i poprsja njegovih roditelja. Na kraju je odabrano 26 radova (17 skulptura i 9 slika) koji su dopremljeni u Drniš 14. kolovoza 1959.⁴ Neke skulpture i crteže umjetnik je kanio darovati Vrpolju, u kojem je rođen, ali tu namjeru nije ostvario (Dumenčić, 1999.). Spomen galerija Ivana Meštrovića u Vrpolju otvorena je deset godina nakon Meštrovićeve smrti, a njezin je postav s vremenom obogaćivan brončanim odljevima skulptura darovanim od članova obitelji i/ili uz njihovu suglasnost.⁵

¹ U pismu upućenom predsjedniku Vlade NR Hrvatske iz 1951. Meštrović je ponudio svoju ostavštinu "narodu i zemlji Hrvatske" (Kečkemet, 1999.).

² Darovni ugovor od 31. siječnja 1952., bez br., s pripadajuća tri popisa umjetničkih djela, prijepis Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu Narodne Republike Hrvatske od 29. ožujka 1955., Arhiv Fundacije Ivana Meštrovića. U ime Vlade Narodne Republike Hrvatske darovni je ugovor na temelju punomoći tadašnjeg predsjednika Vlade dr. Vladimira Bakarića potpisao ministar predsjednik Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu dr. Miloš Žanko. Punomoć broj: 1043/52,

prijepis Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu Narodne Republike Hrvatske od 29. ožujka 1955. Prema Čerini (1999) donaciji je kasnije dodano 85 skulptura u Zagrebu i 14 u Splitu.

³ Pisma Ivana Meštrovića Nikoli Adžiji te popis skulptura i slika Ivana Meštrovića određenih za Drniš iz 1958. i 1959. godine iz arhive Gradskog muzeja Drniš (susretljivošću J. Zaninovića, ravnatelja Gradskog muzeja Drniš).

⁴ *Popis* skulptura i slika Ivana Meštrovića određenih za Drniš od 6. kolovoza 1959.; *Primitak* tih umjetnina potvrđen u Drnišu 15. kolovoza 1959. Oba dokumenta čuvaju se u arhivu Muzeja u Drnišu.

⁵ Zakonom o Fundaciji Ivana Meštrovića iz 1991. godine Atelijer Meštrović u Zagrebu, Galerija Meštrović u Splitu, grobnica obitelji u Otavicama i sakralno-umjetnički kompleks Kaštelet – Crikvine kao dijelovi Fundacije Meštrović, surađuju sa spomenutim ustanovama u Drnišu i Vrpolju, koje formalno nisu u sastavu Fundacije.

Ante Topić Mimara

Najveći hrvatski privatni kolekcionar – donator poslije Strossmayera, bio je kontroverzni Ante Topić Mimara (1898. – 1987.). Mimara se, osim kolekcionarstvom umjetnina, bavio i slikanjem i restauriranjem umjetnina. Postoje raznolike (pa i špijunske verzije) priče o Mimarinoj osobi i njegovu životu, počevši od samog Mimarina identiteta, profesionalnih funkcija koje je obavljao, pa do njegova načina skupljanja, dolaženja do predmeta za zbirku, prezentiranja podataka o pojedinim predmetima te njihove atribucije i odnosa prema njima no potpuna istina još uvijek nije ustanovljena.

Neosporna je činjenica da je Mimara donirao Hrvatskoj neprocjenjivo umjetničko i kulturno blago koje čini dio fundusa Strossmayerove galerije te cjelokupni fundus Muzeja "Mimara" u Zagrebu. Mimarina odluka iz 1948. da dio svoje zbirke daruje Strossmayerovoj ga-

leriji realizirana je tek 20. svibnja 1967. potpisivanjem darovnog ugovora između tadašnjega predsjednika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti Grge Novaka i Mimare u Grazu. Mimara je, naime, od 1948. do 1950. u Jugoslaviju slao predmete namijenjene Strossmayerovoj galeriji (Kusin, 1987., 168-170.), a konačna donacija trebala je sadržavati 97 umjetnina (Kusin, 1987., 186.), ali su nakon dugotrajne potrage za predmetima iz Mimarinih pošiljki namijenjenih Strossmayerovoj galeriji u njoj završile ukupno 83 umjetnine (Kusin, 1987., 193.). Radilo se o 74 slike i 9 skulptura (Zlamalik, 1982., 18.). Naknadnim istraživanjem i inventarizacijom utvrđeno je da Mimarini donaciju sada čine 84 umjetnička djela, od čega 8 skulptura.¹ Jedini zahtjevi darovatelja bili su da se zbog darovanja umjetničkih djela bez naknade ta djela “učine pristupačnim za javnost putem izložbi i da se tom prilikom istakne na vidnom mjestu moje ime kao darovao-ca” (Zlamalik, 1984., 103.). Mimarina se donacija Strossmayerovoj galeriji, nakon izlaganja djela donacije kritičkom oku svjetskih i domaćih relevantnih stručnjaka, smatra najvrednijom od svih donacija toj galeriji poslije Strossmayerove. Nakon tematskoga i vrijednosnog probira umjetnina, te u skladu s moderniziranjem stalnog postava, 70% stalnog postava Strossmayerove galerije činila su djela iz Mimarine donacije (Zlamalik, 1982., 18-19.). Naime, dok su dotada u Galeriji dominantnu ulogu imala djela talijanskih slikarskih škola sakralne tematike, “nova je selekcija mogla u cjelovitijem opsegu predočiti radove španjolskih, francuskih, nizozemskih i njemačkih umjetnika” (Zlamalik, 1982., 18-19.).

Iako su napravljene i obznanjene brojne atribucijske korekture, prema riječima V. Zlamalika (Zlamalik, 1984., 104.), u mnogim se slučajevima mišljenje prvotnog vlasnika pokazalo vrijednim i od pomoći. Od istog autora saznajemo da je nakon tematskoga i vrijednosnog probira umjetnina, te u skladu s moderniziranjem stalnog postava u stalni postav Strossmayerove galerije uključeno 57 djela iz Mimarine donacije. Mimara je također 1947. darovao Strossmayerovoj galeriji Thieme-Beckerov opći leksikon likovnih umjetnika u 36 knjiga (Kusin, 1987., 188.).

Mimarina donacija iz 1973. hrvatskom narodu i Hrvatskoj,² darovana uz uvjete neotuđivosti Zbirke kao državnog vlasništva, čuvanja cjelovitosti Zbirke i naziva stalnog postava *Zbirka umjetnina Ante i Wiltrude Topić Mimara*, sadržavala je slike, skulpture, staklene i porculanske predmete, tekstil, ćilime, srebrne predmete, predmete od slonovače i predmete umjetničkoga obrta, ukupno 2.632 predmeta (Kusin, 1987., 212). Mimarina koncepcija stalnog postava osmišljena je u skladu s njegovim estetskim i stručnim uvjerenjem te se, prema ugovoru, nije smjela mijenjati bez njegova pristanka. Uz ugovor o darovanju istog je dana potpisan i ugovor o posudbi Zbirke umjetnina, u čijim se klauzulama Hrvatska obvezala da će u roku godine dana od dana dopreme Zbirke u Zagreb organizirati njezinu stalnu izložbu (Kusin, 1987., 210.).

Dodatkom darovnici od 29. listopada 1986., Mimara je Hrvatskoj poklonio dodatne 982 umjetnine, tako da donaciju ukupno čini 3.614 umjetničkih predmeta.³ Prema *Vodiču Muzeja “Mimara”*, zbirku čini oko 450 slika i ikona različitih

škola, 200 kipova u različitim materijalima, u rasponu od antike do 20. st., te predmeti umjetničkog obrta koji datiraju iz istoga vremenskog raspona (*Muzej "Mimara"*, Zagreb, 1998.). Heterogena Zbirka sadržava i predmete različitoga geografskog i povijesnog podrijetla, arheološki materijal i srednjovjekovne predmete, englesku i orijentalnu zbirku te zbirku slika starih majstora (od srednjeg vijeka do kraja 19. st.). Zbirka je zbog svoje vrijednosti i značenja zaštićena kao spomenik kulture jer "se radi o zbirci umjetnina najviših umjetničkih kategorija", osobito "arheološka, zbirka bjelokosti i zbirka slikarstva".⁴

Kontinuirana stručna obrada i dokumentiranje fundusa što se provodi u Muzeju Mimara razjasnit će sporne atribucije i datacije predmeta iz te zbirke.⁵

Sporazumom između SR Hrvatske i Grada Zagreba od 6. studenoga 1986.⁶ započeta je adaptacija i rekonstrukcija zgrade na Rooseveltovu trgu 5 kao dijela šireg kompleksa školskih zgrada radi osiguranja izložbenog prostora za donaciju Ante Topića Mimare.⁷ U troškovima adaptacije Grad Zagreb je sudjelovao s više od 50% sredstava. Nakon što je prvi put predstavljena javnosti 1983. u Vili Zagorje, Zbirka je na Rooseveltovu trgu 5 stalno otvorena za javnost 17. srpnja 1987.⁸

¹ Slika nizozemskog majstora Gerbranda van den Eeckhouta (1621. – 1674.), za koju V. Kusin kaže da je kasnije priključena Mimarinoj donaciji Strossmayerovoj galeriji (Kusin, 1987., 203.), nalazi se u Muzeju "Mimara" u Zagrebu. Prema inventarnim knjigama Strossmayerove galerije, godine 1967. u Galeriju je dopremljeno 66 umjetnina, 1969. 13 umjetnina, a 1974. njih 5.

² Prijepis darovnog ugovora između A. T. Mimare i SR Hrvatske od 6. listopada 1973., Arhiva

Gradskog ureda za kulturu, obrazovanje i šport grada Zagreba.

³ Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, rješenje o preventivnoj zaštiti spomenika kulture za zbirku umjetnina A. T. Mimare, broj: UP/I-60/1, 30. siječnja 1987.

⁴ Ibid.

⁵ Do 1941. u seriji od desetak stručnih studija tadašnji direktor Berlinskih muzeja Otto von Falke obrađivao je pojedine predmete umjetničkog obrta iz Mimarine zbirke (Kusin 1987., 49-53.). Zanimljivo je da je u Mimarinu vlasništvu bio čuveni *Križ ispovjednika* iz britanske opatije St. Edmund, koji datira iz 12. st.. Usprkos antisemitskom ikonografskom programu ugraviranome u križ, za koji je evidentno bio upotrijebljen, križ se smatra remek-djelom srednjovjekovne umjetnosti. Prema inventarnoj dokumentaciji koju smo o tom križu dobili od institucije – vlasnika (Metropolitan Museum of Art u New Yorku) smatra se neosporno dokazanim njegovo podrijetlo iz navedene opatije, autentičnost predmeta, kao i pouzdanost sada vrijedećeg objašnjenja neuobičajenog natpisa na križu: *Kralj ispovjednika*. Mimara zapravo nikada nije otkrio kako je i gdje došao do *Križa ispovjednika*.

⁶ Sporazum broj 03/4-2082-351-86 i 11/1-1-4864/1-86, ArGUK.

⁷ Autori muzeološkog programa bili su povjesničari umjetnosti Božo Beck, Ivo Maroević i Vinko Zlamalik, a urbanističkoga i arhitektonskog rješenja (1985.) arhitekti Matija Salaj, Mihajlo Kranjc, Ivan Piteša i Berislav Šerbetić.

⁸ Danas je puni naziv muzeja u kojemu je izložena Mimarina donacija Javna ustanova "Zbirka umjetnina Ante i Wiltrud Topić Mimara" – "Muzej Mimara".

Dušan Džamonja

Akademski kipar Dušan Džamonja (1928.), izniman umjetnik svjetskoga ugleda, darovao je Republici Hrvatskoj, ugovorom o darovanju, 25. veljače 1997., u trajno i neotuđivo vlasništvo 18 svojih skulptura.¹ Ugovorom je utvrđeno da je toj donaciji priključeno još osam skulp-

tura Dušana Džamonje koje je umjetnik 27. studenoga 1980. darovao tadašnjoj Općini Poreč i koje je kasnije preuzela Općina Vrsar, te da su sve skulpture, ukupno njih 26, smještene u prostoru Parka skulptura Dušana Džamonje pokraj Vrsara. Donaciju čine kapitalna djela Dušana Džamonje, većinom velikog formata, u mramoru, bronci, cortenu, aluminiju, željezu, granitu i poliesteru, a nastala su u razdoblju od 1963. do 1988. godine. Ugovorom je utvrđeno da je Park skulptura Dušana Džamonje otvoren javnosti, da je zbog svoje vrijednosti i značenja, uključivši i zemljište i sagrađene objekte, zaštićen kao kulturno dobro te da zajedno s objektima i zemljištem čini jedinstvenu prostornu, arhitektonsku i umjetničku cjelinu. Vlada Republike Hrvatske, Istarska županija, Grad Poreč i Općina Vrsar kao potpisnici ugovora obvezuju se da će trajno čuvati prostornu i ambijentalnu cjelinu Parka skulptura, koji je u međuvremenu svojim sredstvima uredio i proširio Dušan Džamonja, te da se unutar Parka neće graditi niti planirati bilo kakvi objekti osim postojećega stambenog prostora Dušana Džamonje, te njegova atelijera i galerije, uz iznimku domarskoga stana prema projektu Dušana Džamonje. Ugovorom je također određeno da će za čuvanje, stručno održavanje i prezentiranje Parka skulptura 50% sredstava osigurati Ministarstvo kulture RH, a ostalih 50% Istarska županija, Grad Poreč i Općina Vrsar. Upravljanje Parkom povjerenje je Zavičajnome muzeju u sklopu Narodnog sveučilišta u Poreču.

Akademik Dušan Džamonja rođen je 1928. u Strumici, u Makedoniji. Godine 1951. diplomirao je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Od 1954.

do danas izlagao je na više od 90 samostalnih i više od 100 skupnih izložbi u najznačajnijim i najpoznatijim muzejsko-galerijskim i javnim prostorima u Hrvatskoj i svijetu. Više od 40 umjetničkih ostvarenja Dušana Džamonje nalazi se u hrvatskim i svjetskim muzejima i galerijama te u privatnim zbirka (Tate Gallery, London; Museum of Modern Art, New York; Nazionalgalerie, Berlin; Musee d'Art Moderne de la Ville Paris; Museo Nazionale d'Arte Moderna, Rim; Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb; Moderna galerija, Ljubljana; Peggy Guggenheim, Venecija; Lenz Collection, Austrija i dr.), a više od 30 radova (skulptura, reljefa i fontana) te devet spomenika postavljeno je na javnim mjestima i prostorima u Hrvatskoj i svijetu. Dušan Džamonja dobitnik je više od 20 nagrada na najprestižnijim međunarodnim natjecanjima i manifestacijama za javne spomenike, skulpturu i crtež (Biennale u Veneciji, Rembrandtova nagrada, nagrada Masarykove akademije Prag i dr.), a 1960. dobio je i Nagradu grada Zagreba. O Džamonjinu umjetničkom radu pisali su ugledni svjetski i hrvatski likovni kritičari i povjesničari umjetnosti kao što su Pierre Restany, Jasia Reichardt, Giulio Carlo Argan, Vera Horvat Pintarić, Igor Zidić, Radovan Ivančević i drugi. Prema mišljenju Radovana Ivančevića, Dušan Džamonja sa svojim umjetničkim opusom, za razliku od prosječnih umjetnika "koji slijede prokrcene i utabane putove", pripada grupi "iznimnih umjetnika 20. stoljeća", "kreativnih i inventivnih autora, istraživača novih putova i mogućnosti" koji svojim djelom "određuju boju epohe" i čije će djelo "uvijek trajati u slici vremena" (u: Džamonja, 2001., 407.).

¹ Ugovor pod oznakom klasa: 612-08/95-01/04, ur. broj: 532-03-3/1-97-21, 25. 2. 1997., u ime Vlade Republike Hrvatske potpisao je ministar kulture Republike Hrvatske Božo Biškupić, a supotpisnici ugovora su i ovlaštene osobe Istarske županije, Grada Poreča i Općine Vrsar. (Arhiva Narodnog sveučilišta Poreč).

Sina Kreković

Sina (Zina) Kreković, rođ. Pevsner, udovica hrvatsko-peruanskog slikara Kristiana Krekovića (1901. – 1985.),¹ darovala je “Republici Hrvatskoj i hrvatskom narodu“, darovnim ugovorom od 17. rujna 1994., 80 slika svoga pokojnog supruga u tehnici ulja na platnu.² Vlada Republike Hrvatske ugovorom se obvezala da će darovana djela smjestiti i izložiti u muzejima u Hrvatskoj.³ Sina Kreković je 1991. darovala Hrvatskoj i 52 crteža Kristiana Krekovića koji su nakon izložbe u Galeriji “Josip Račić” u Zagrebu u ožujku 1991. predani Modernoj galeriji u Zagrebu, Kabinetu grafike HAZU i Grafičkoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Kristian Kreković poznat je po portretima mnogih istaknutih osoba poput Mahatme Gandhija, švedske i španjolske kraljevske obitelji, engleske kraljice i dr. Osobit je po djelima etnografske tematike iz života Perua te umjetnosti i kulture Indijanaca Južne Amerike,⁴ koja čine i najveći dio donacije Hrvatskoj.⁵ U Palma de Mallorci izgradio je Museu Palma de Mallorca (danas poznat i pod nazivom *Collección Pintor Kreković*), koji je 1977. darovao Španjolskoj,⁶ a otvorila ga je 1981. španjolska kraljica Sofija.⁷ Donacija Hrvatskoj prenosi informaciju o hrvatskom slikaru u dijaspori čije se umjetničko vrednovanje ne može razmatrati iz perspektive hrvatske likovne tra-

dicije (Kusin, 1994.). Ljeposlav Perinić opisao je značenje Krekovićeve opusa slikarovim dolaskom “na tlo sredozemne Španjolske“, čime je “ponovno povezao stare veze između Hrvatske, Španjolske i Južne Amerike“ (Perinić, 1992.).

¹ Kristijan Kreković završio je Akademiju likovnih umjetnosti u Beču 1925. i Školu lijepih umjetnosti u Parizu. Izlagao je u Beču 1925. i na pariškim salonima (npr. na Zimskom salonu 1925.). Prilmljen je 1928. u Društvo francuskih likovnih umjetnika. Nagrađen je zlatnom medaljom na izložbi međunarodne umjetnosti u Bordeauxu 1927. (Arhiv za likovne umjetnosti HAZU).

² Darovni ugovor broj: L 319/94 i L 320/94, 17. rujna 1994. Ugovor je u Palma de Mallorci, u Španjolskoj, u ime Vlade Republike Hrvatske potpisao tadašnji veleposlanik Republike Hrvatske u Portugalu Marko Žaja.

³ Prema darovnome ugovoru, djela se trebaju izložiti na način kako to zajednički predlože Ministarstvo kulture RH i opunomoćenik darovateljice arhitekt Ivica Maričić.

⁴ Putovanja po Južnoj Americi i život u Peruu rezultirali su ciklusom djela *Prošlost i sadašnjost čudesnog Perua*. Taj je ciklus, koji predstavlja peruansku kulturu, izlagan na nizu izložaba u SAD-u (Smithsonian Institute, Philadelphia, Syracuse, New York) i u Europi (Barcelona, Madrid) (Perinić, 1992.).

⁵ Popis darovanih djela sastavni je dio ugovora iz bilješke 2.

⁶ Upravljanje Muzejom Kreković uređeno je zakonom Ley 6/1994 od 30. prosinca 1994., *Atribución de competencias en materia de patrimonio histórico, promoción y animación sociocultural, de depósito legal de libros y de deportes*, u: *Bolletí Oficial de Illes Balears* od 29. prosinca 1994., *Boletín Oficial del Estado* n° 95 od 21. travnja 1995. Vidjeti stranice Španjolske nacionalne knjižnice: URL: http://www.bne.es/docs/deposito_legal/L6_1994.htm (pristupljeno 1. veljače 2007.).

⁷ O Kristianu Krekoviću može se opširnije saznati na URL: <http://www.croatianhistory.net/etf/krek.html> (pristupljeno 4. listopada 2006.).

Donacije gradovima u inozemstvu u 19. i 20. stoljeću

Amsterdam

Gospođa S. L. G. Willet Holthuysen (1824. – 1895.) darovala je Gradu Amsterdamu 1895. kuću koju je sa suprugom reдекorirala u historicističkom duhu, pripadajući vrt, zbirku umjetnina supruga Abrahama (1825. – 1888.) te veliki novčani iznos za održavanje muzeja. Uvjet darovanja bio je da muzej nosi ime bračnog para i bude otvoren za javnost. Taj se ambijentalni prostor u posljednje vrijeme konzervatorskim zahvatima vraća u prvotno stanje nakon godina stručnog pristupa koji je, ne poštujući osobni ukus prijašnjih vlasnika, nanio veliku štetu povijesnom kontekstu interijera i ambijentalnosti zbirke.¹

¹ Na opširnim podacima o utemeljenju tog muzeja zahvaljujemo kustosici dvorca – muzeja van Sypesteyn, Conny Bogaard. Zanimljiv je primjer Amsterdama, odnosno Haaga vezan za izvanredno značajnu zbirku francuskoga i nizozemskog slikarstva 19. stoljeća, tj. slikara Hendrika Willema Mesdaga (1931. – 1915.), vodeće figure tzv. haaške škole, umjetničkog pokreta u Nizozemskoj u 19. st. i njegove supruge, umjetnice Sientje van Houten. Kolekcija Mesdaga je na početku 20. st. ponuđena kao donacija nizozemskoj državi. Ponuda je odbijena i zbirka je raspršena. Grad Haag je 1991. godine kupio kuću za pohranjivanje ponovno okupljene kolekcije Mesdag. Sada je to Muzej Mesdag kojim upravlja Muzej “Van Gogh“ u Amsterdamu.

Barcelona

Muzej “Picasso“ u Barceloni izrastao je iz donacije Picassova prijatelja iz mladosti i osobnoga tajnika, kipara i pisca Jaumea Sabartesa (1881.-1968.) Gradu Barceloni. Zbirka koju je Sabartes da-

rovao Barceloni 1960. godine otvorena je za javnost 1963. Nakon Sabartesove smrti Pablo Picasso je 1968. i 1970. godine znatno dopunio postojeću donaciju s gotovo 1.000 umjetnina, što je pridonijelo proširenju prostora muzeja i njegovoj impostaciji kao iznimno atraktivnoga i dinamičnog umjetničkog centra u Barceloni. Zbirka je kasnije dopunjavana darovima rodbine te je danas u stalnom postavu više od 3.600 radova (slika, crteža, grafika i predmeta od keramike) velikog umjetnika.¹

¹ Podatke smo dobili od kustosa Muzeja “Picasso“ u Barceloni, Malén Gual.

Campiègne (Francuska)

Muzej “Antoine Vivenel“ osnovan je donacijom Antoina Vivenela (1799. – 1862.) Gradu Campiègneu u Francuskoj. Vivenel je bio poduzetnik i arhitekt koji je svoju zbirku klasičnih i renesansnih antikviteta, ali i onodobnih suvremenih umjetnina 21. veljače 1841. darovao Gradu. Vivenel je i prije samog čina darovanja poslao zajednici 34 kutije predmeta (Weisberg 1990). Nakon darovanja sudjelovao je u projektiranju zgrade Muzeja i u njegovu radu. Vivenel je donacijom želio postići da u njegovu provincijskom gradu ta zbirka služi u edukacijske svrhe.

Chichester (Velika Britanija)

Kanonik chichesterske katedrale Walter Hussey donirao je 1982. zbirku moderne britanske umjetnosti lokalnoj vlasti u Chichesteru. Zbog reorganizacije vlasti zbirka je danas u vlasništvu Vijeća za Chichesterski distrikt. Uvjet doniranja bio je da zgrada administracije distrikta

postane galerijski prostor (danas Pallant House Gallery).¹

¹ Opširniji podaci o utemeljenju te galerije i izvacima iz dokumentacije zadužili su nas Francis Guy i Part Saunders, glavni kustos i knjižničarka Galerije Pallant.

Dordrecht (Nizozemska)

Trgovac Simon van Gijn oporukom je 1922. svoje umjetničke i povijesne zbirke kao i tri kuće i znatnu novčanu svotu, darovao Povijesnom društvu Stari Dordrecht, uz uvjet da Društvo svoj muzej preseli u njegovu bivšu rezidenciju te zajedno s njegovim zbirkama otvori za javnost kao muzej.¹ Grad Dordrecht u oporuci se navodi kao sekundarni daroprimatelj ako Povijesno društvo Stari Dordrecht prestane postojati, što se nakon Drugog svjetskog rata i dogodilo.

¹ Podaci iz dokumentacije Muzeja "Simon van Gijn", koje smo dobili ljubaznošću kustosa Muzeja, Chrisa de Bruyna.

Glasgow

Brodovlasnik William Burrell (1861. – 1958.), od rane mladosti strastveni kolekcionar umjetnina, i njegova supruga Constance darovali su Gradu Glasgowu 1944. zbirku od približno 9.000 predmeta. Zbirka je eklektična – sadržava slike, crteže, predmete umjetničkog obrta, znatnu kolekciju islamske umjetnosti, orijentalni porculan, srednjovjekovnu umjetnost, umjetnine Dalekog istoka, starih civilizacija, antičke umjetnine, tapiserije, djela moderne likovne umjetnosti, osobito djela Degasa i Cezannea, te radove Epsteina i Rodina.

Svojedobno je Burrell svojom iznimno velikom zbirkom potaknuo kulturno

oživljavanje grada Glasgowa. Vlasnik je Gradu darovao i novčani iznos za smještaj zbirke. Uvjet darovanja bio je da izložbeni prostor bude udaljen 16 milja od grada Glasgowa, smješten u ruralnom okolišu radi zaštićivanja umjetnina od gradskog onečišćenja i omogućivanja potpunijeg uživanja u umjetničkim djelima. Taj je uvjet bilo moguće ispuniti tek 1983. Naime, Gradu Glasgowu je Anne Maxwell Macdonald 1967. darovala privatnu kuću na imanju Pollok. Iako je imanje unutar granica grada Glasgowa, dogovorom je utvrđeno da lokacija zadovoljava uvjete darovnog ugovora (engl. *Deed of Gift*).¹ Na imanju je potom započeta namjenska gradnja zgrade za Zbirku Burrell, a u njezinu su strukturu integrirane srednjovjekovne rekonstrukcije iz Zbirke.

Gradsko vijeće Glasgowa pokušalo je 1997. odbaciti uvjete oporuke Sir W. Burrella koji su zabranjivali da se predmeti iz te donacije posuđuju izvan zemlje. Gradsko vijeće uzimalo je u obzir samo korist koja bi proizašla iz nepoštovanja oporuke, npr. kad bi posudbe inozemstvu recipročno osigurale posudbe iz inozemstva. Kulturna organizacija The National Art Collections Fund zalagala se za poštovanje oporuke, ne "samo" iz moralnih, nego i zbog muzeološko-konzervatorskih razloga. Na kraju je postignut kompromis: dozvola je dana samo za određene tipove predmeta, dok su ostali isključeni od bilo kakve posudbe, pa čak i unutar granica Velike Britanije. Zanimljivo je da je Glasgow 2000. preuzeo obvezu istražiti podrijetlo mnogih predmeta i umjetničkih djela iz fonda Zbirke Burrell s obzirom na to da je Burrell preko europskih trgovaca umjetninama za vrijeme nacističkog režima,

između 1933. i 1945., kupovao umjetnike iz Njemačke.

¹ Podaci prema URL: <http://www.glasgow.gov.uk/en/Visitors/MuseumsGalleries/> (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.).

Hannover

Odvjetnik August Kestner (1777. – 1853.), diplomat hannoverskog kralja u Rimu, svoju je zbirku antikviteta neorenesansnog naziva Museum Kestnerianum povjerio nećaku Hermannu. Obvezao ga je oporukom od 12. rujna 1851. da “svakome tko je voljan učiti, omogućiti pristup i da mu olakša proučavanje predmeta... te da osigura muzeju institucionalnu zaštitu”.¹

Između nećaka Hermanna Kestnera i grada Hannovera sklopljen je 5. travnja 1884. ugovor o osnivanju zaklade, pri čemu je vlasnik, osim zbirke, Gradu donirao i iznos od 100.000 maraka za osnivanje muzeja.

¹ Na izvacima iz spomenute oporuke zahvaljujemo i ugovora dr. Anne Violi Siebert iz Muzeja Kestner u Hannoveru i Thomasu Andratschkeu iz Galerije Donje Saske.

Hradec Králové (Češka)

Biskup Jozef Doubrava (1852. – 1921.) darovao je 1918. Magistratu grada Hradec Králové u Češkoj svoju zbirku od 100 slika. Slike su isprva bile u biskupovoj rezidenciji, da bi godine 1936. bile prenesene u gradsku Galeriju slika. Donator je u oporuci izrazio želju da slike budu dostupne javnosti.¹

¹ Na podacima zahvaljujemo mons. Jozefu Rutu iz Biskupske kancelarije grada Hradec Králové.

Lausanne

Jean Dubuffet, poznati francuski slikar, kipar i kolekcionar (1901. – 1985.), tvorac termina *Art Brut* za umjetnost neprofesionalaca izvan uobičajenih estetskih normi, darovao je 1971. svoju zbirku Gradu Lausanni. Inauguracija muzeja – Collection de l'Art Brut – održana je u Lausanni 1976.¹ Donacija je obuhvaćala više od 4.000 djela. Prema informacijama stručnog osoblja muzeja, uvjeti darovanja i pohranjivanja Zbirke dogovoreni između umjetnika donatora i Grada Lausanne povjerljivi su.

¹ Na mrežnim stranicama Zbirke *Art Brut* prezentirani su sadržaj Zbirke, povijest njezina nastanka i utemeljenja: URL: <http://www.artbrut.ch/>

Lille

Geneviève i Jean Masurel darovali su 1979. godine Urbanoj zajednici Lillea zbirku s više od 200 djela modernih francuskih umjetnika. Utjecaj donatora pri realizaciji muzeja očitovao se izborom arhitekta za projekt muzejske zgrade, doprinosom elaboraciji muzeološkog projekta i prijedlogom o izlaganju skulptura na otvorenome. Muzej suvremene umjetnosti otvoren je 1983. godine. Urbana komuna Lillea obuhvaća Lille i 82 manja mjesta, a pojavljuje se kao daroprimac jer grad Lille financijski nije sam mogao podnijeti troškove osnivanja muzeja.¹

¹ Na objašnjenima upravno-pravnih pojedinosti zahvaljujemo Jeanu Simonnetu iz Muzeja Metropole Lille. Osnovne podatke o Muzeju Masurel vidjeti na: URL: <http://www.nordnet.fr/mam/>

Malaga

Donacija unuka i snahe slavnog slikara Pabla Picassa (1881. – 1973.), Bernar-

da¹ i njegove majke Christine rodnom slikarovom gradu Malagi ostvarenje je slikarove želje iz 1950-ih godina, neizvedive za vrijeme Picassova života zbog neslaganja s Francovim režimom.² Iako nije riječ o proslavljenim djelima, 204 donirana djela daju kronološki pregled slikarova stvaralaštva i mnoga su od njih rijetko, a neka nisu nikada dotad prikazana javnosti. Na toj je ideji Christina Ruiz-Picasso počela raditi još 1992. godine. Otvaranje toga novog Picassova muzeja godine 2003. financijski su omogućili Grad Malaga i andaluzijski turistički predstavnici.

¹ Bernard Picasso je Paulov sin. Od četvero djece slavnog slikara, Paul je bio jedino zakonito dijete iz prvog Picassova braka.

² "Poslao bih dva kamiona puna slika", – znao je reći slikar (Tremlett, 2003.).

*Milano*¹

U Milanu su četiri gradska muzeja utemeljena uglavnom donacijama privatnih zbirki Gradu Milanu. To su Civico Museo d'Arte Antica del Castello, Civiche Raccolte Archeologiche e Numismatiche, Civica Galleria d'Arte Moderna i Civico Museo di Arte Contemporanea. U Civico Museo d'Arte Antica del Castello pohranjena je povijesno-dokumentaristička grafička Zbirka Bertarelli, donirana Gradu 1924. Civica Galleria d'Arte Moderna obuhvaća Museo "Marino Marini" s djelima toga poznatog talijanskog ekspresionističkog kipara koje je njegova supruga Mercedes P. Marini 1972. darovala Milanu. Važan dio fundusa toga gradskog muzeja čini eklektična Zbirka Grassi, darovana 1956., s djelima talijanskoga i francuskog slikarstva 19. i 20. st.; zatim Zbirka

Vismara, s djelima francuskih umjetnika 19. i 20. st. i talijanskih umjetnika 20. st. koje je u počast suprugu 1981. Gradu darovala Maria Teresa Vismara. Civico Museo di Arte Contemporanea izlaže djela umjetnika od futurizma do danas, stečena uglavnom donacijama samih umjetnika. Godine 1973. Gradu Milanu bračni je par kolekcionara, Antonia Boschija i Mariede Di Stefano, darovao djela modernih talijanskih umjetnika koja su kasnije, prema uvjetu donacije, izložena u novouređenoj kući (kolekcionara) – muzeju Boschi-Di Stefano.

Likovni umjetnik F. Messina (1900. – 1995.) ostavio je Gradu Milanu oko 100 umjetničkih radova (skulptura, crteža) 1974. godine. Naime, nakon Drugoga svjetskog rata trebalo je restaurirati crkvu San Sisto. Umjetniku je dopušteno da nadgleda restauraciju te da u prostorima desakralizirane crkve otvori svoj umjetnički atelijer. Danas je to Muzej-studio Messina.

¹ Za uvid u pravnu proceduru prihvaćanja donacija privatnih zbirki Gradu Milanu vidjeti prilog II. O polazišnim podacima vezanim za milanske gradske muzeje formirane donacijama privatnih zbirki Gradu Milanu vidjeti: *City Council's Art Collections, A Key to Milan*, URL: http://users.libero.it/kiwi.milano/mi_engli.htm, (pristupljeno 2001.).

Moskva

Trgovac Pavel M. Tretiakov (1832. – 1898.) darovao je godine 1892. Moskvi privatnu galeriju umjetnina s oko 2.000 djela. Pavel Tretiakov skupljao je isključivo djela ruske umjetnosti i autora povezanih s njom, prvi je priznao umjetnički dignitet ikona i izradu grafika. Njegov brat Sergej kupovao je

djela francuskih i nizozemskih umjetnika. Privatni muzej Tretiakovih u Moskvi otvoren je 1874. Kasniju povijest Galerije obilježila je akvizicija nekoliko privatnih zbirki, polemike i nastojanja da se Galerija sadržajem i djelovanjem profilira u skladu sa zamislima njezina utemeljitelja Pavela Tretiakova (Cohen, 2002.) koji je, podržavajući nepriznate ruske autore i njihova djela, upozoravao na značenje i autentičnost ruske umjetnosti.¹

¹ Zanimljivo je da je u Moskvi 1994. otvoren Muzej privatnih zbirki. Poticaj su 1983. dali povjesničar književnosti i sam skupljač dr. Ilya S. Sillberstein i direktorica muzeja Irina A. Antonova. Ilya S. Sillberstein je prikupio veliku zbirku zapadnoeuropske grafike i ruske umjetnosti s kraja 19. i početka 20. st. Konceptija Muzeja privatnih zbirki trebala je biti utemeljena na "procesu stvaranja kolekcije, najboljih dosega i osoba kolekcionara, fotografijama i drugoj dokumentaciji" (Vinterhalter, 1990.).

Novara

Prema posljednjoj volji Alessandra Faraggiana, zadnjeg potomka plemićke obitelji Faraggiana, koja je od markiza Gerolama Durazza iz Genove 1821. kupila vilu u gradiću Albissoli, ta je vila 1962. darovana gradu Novari u Italiji. Vila je izvrstan primjer ljetne rezidencije više klase ranog 18. st.¹ Grad Novara otvorio je vilu – muzej u Albissoli za javnost 1968. Kao učinak tog darovanja, vila se navodi kao dio kulturne ponude Novare, iako je gradić Albissola od Novare udaljen više od 100 km i nalazi se u drugoj talijanskoj regiji.

¹ Više o povijesti vile Durazzo Faraggiana vidjeti: URL:<http://www.comune.novara.it/citta/musei/>

Oslo

Nakon smrti slikara i grafičara Edvarda Muncha (1863. – 1944.) otkriveno je da je Munch, bez ikakvih dodatnih uvjeta, svu svoju ostavštinu darovao Upravi grada Osla, odnosno Gradu Oslu. Donacija obuhvaća 1.100 slika, 18.000 grafika, 4.500 akvarela i crteža, 6 skulptura, 92 knjige sa skicama, više ploča za bakrorez i drvorez, 2.240 knjiga te brojna pisma i korespondenciju.¹ S tim u vezi u Oslu je 1963., na stotu godišnjicu slikarova rođenja, otvoren Muzej Munch, posvećen životu i djelu Edvarda Muncha. Muzej, koji se inače financira prihodima gradskih kinematografa, zajedno s radovima koje mu je naknadno darovala sestra Edvarda Muncha Inger Munch, te radovima stečenim kupnjom i zamjenama, danas u svojim stalnim zbirkama ima više od polovice svih slika Edvarda Muncha te barem po jednu kopiju svih slikarevih grafika.

¹ Podaci iz dokumentacije Muzeja Munch na kojima zahvaljujem Elsebet Kjerschow, kustosici Muzeja Munch u Oslu, mogu se naći na URL: <http://www.munch.museum.no>

*Pariz*¹

Iako francusku centralističku kulturnu praksu često kritiziraju zagovornici tržišnog modela kulture (poput britanskoga), ona samo nastavlja stoljetnu tradiciju državne brige o kulturnoj baštini, rezultat čega je i primjerna organizacija javnih službi u odnosu prema publici te sociološko i geografsko približavanje kulturnih sadržaja svakom građaninu. O tradiciji i brizi institucija vlasti o kulturnom blagu, bilo ono u državnom ili privatnom posjedu, govori i nepregledan niz donacija privatnih zbirki ili nekret-

nina Gradu Parizu i francuskoj državi. Ovdje ćemo spomenuti samo donacije Gradu Parizu.

U Parizu su darovanjem privatnih zbirki i ostavština Gradu, na temelju darovnih ugovora ili oporuka osnovani ovi muzeji: Muzej Cernuschi (donacija 1896.- zbirka japanske i kineske umjetnosti), Muzej Cognacq-Jay (donacija 1928.- umjetnost i primijenjena umjetnost 18. st.) te Muzej Zadkin (supruga suvremenog skulptora O. Zadkinea, Valentine Prax, i sama umjetnica, darovala je 1981. njegovu ostavšinu). Donacija oko 500 radova modernističkih slikara (Braquea, Dufyja, Matissea, Modiglianija) 1953. iz zbirke stomatologa M. Girardina ubrzala je otvorenje Muzeja moderne umjetnosti kao zasebne pariške institucije. Fundus pariškog Muzeja lijepih umjetnosti zasnovan je na brojnim privatnim zbirkama darovanima Gradu Parizu, od čega su među prvima, pa i najznačajnijima, zbirke dvojice braće i sestre Dutuit (donacija 1902. - od egipatskih antikviteta, srednjovjekovnih predmeta, renesansnih predmeta iz Italije i Francuske do djelâ flamanskoga i nizozemskog slikarstva), E. Tucka (donacija 1930.- umjetnine i umjetnički predmeti iz 18. st.) te J. Zoubaloffa (donacija 1935., ali i nekoliko darivanja prije, počevši od 1914.). Kasnije je, primjerice, francuska političarka i borac za ljudska prava Françoise Seligmann, supruga trgovca umjetninama Françoisa-Gérarda Seligmannna, iz suprugove zbirke, na osnovi koje se može rekonstruirati Pariz iz razdoblja Belle Époque, Muzeju Carnavalet 2000. godine darovala 160 umjetnina.

¹ Za uvid u pravnu proceduru vidjeti prilog II. Muzejima izravno upravlja Grad Pariz preko La Direction des Affaires culturelles de la Ville de Paris.

Velenje

Gradu Velenju u Sloveniji češki je kipar František Foit (1900. – 1971.) ugovorom dogovorenim s Općinom Velenje, danas Grad Velenje, 1971. donirao zbirku afričke umjetnosti i etnografskog materijala, pretežito iz istočne Afrike iz prve polovice 20. st. (*Afriška zbirka prof. Františka Foita*, 1976., 13; 29-30.). Zbirka je izložena u Muzeju Velenja i otvorena u srpnju 1973. (Kljajić, 1999.), a obuhvaća više od 700 predmeta (Kuhar, 1971.).

Inozemni primjeri očuvanja baštine privatnih zbirki

Primjeri sustavne brige o baštini iz privatnih zbirki u Velikoj Britaniji¹

U Velikoj Britaniji, za razliku od nekih drugih zemalja,² postoje dva institucionalna kanala putem koje se privatnim kolekcijama, vrijednim nekretninama i djelima umjetničke i kulturno-povijesne vrijednosti iz privatnog vlasništva osigurava ostanak unutar granica zemlje, zaštita od rasipanja, oštećivanja i propadanja te muzeološka i javna prezentacija. Riječ je o institucijama koje su vođene i registrirane kao dobrotvorne udruge: The National Trust i The National Art Collections Fund. Zbog iznimnoga značenja za očuvanje britanske kulturne baštine i zbog važnosti tog načina sustavne brige o kulturnoj baštini kad je riječ o baštini iz privatnoga vlasništva i privatnih kolekcija, navodimo ih kao komparativni primjer zanimljiv i za druge sredine. Iznimno je važno da te dvije britanske institucije djeluju kao servisi preko kojih se privatnim vlasnicima omogućuje distribucija darovanih i oporučno ostavljenih umjetničkih djela i drugih vrijednih

predmeta te osigurava, prema želji donatora, prezentacija javnosti značajne kulturne baštine zaprimljene kao darovanje ili ostavina.

The National Trust

The National Trust “najvažniji je pojedinačni posjednik povijesnih građevina u Engleskoj, (...) (skrbi) za zaštitu povijesnih građevina i nenarušenih krajovalika, (...) (i) danas (je) ujedno i najveća zemljoposjednička organizacija u Engleskoj” (Cooper, 1996.). Također, The National Trust “najveća je i najvažnija svjetska kolekcija povijesnih vrtova i kultiviranih biljaka”.³ Osnovani su ga 1895. troje viktorijanskih filantropa – Octavia Hill, Robert Hunter i Canon Hardwicke Rawnsley – zabrinuti negativnim utjecajima nekontroliranog razvoja i sve veće industrijalizacije na okoliš i povijesne građevine.⁴

The National Trust posjeduje više od 200 povijesnih zdanja s privatnim kolekcijama. Neke od zbirke koje su nastajale kroz generacije pojedine obitelji predane su The National Trustu kao dio dara ili ostavštine, dok je trećina njih posuđena od različitih obitelji i izložena na nekome od posjeda. Tako su pojedine kuće opremljene umjetničkim djelima i namještajem koji su darovani, ali ne pripadaju samoj kući.⁵ Ako ta organizacija dođe u posjed originalnog namještaja ili predmeta, za njih se pronalazi smještaj u kući kojoj su svojedobno pripadali. U nekim su kućama, u autentičnom ambijentu, prezentirane izvorne kolekcije koje su pripadale nekadašnjim vlasnicima baš tih kuća.⁶

Budući da je riječ o zbirkama, ansamblima velikog broja predmeta, zdanjima u kojima su one smještene te njihovim

međusobnim odnosima, parkovima, farmama, seocima, pejzažima i spomenicima, National Trust od svojih kustosa zahtjeva posebne sposobnosti i talente. Kako obuhvaća sve nabrojeno, djelatnost National Trusta razlikuje se od ostalih institucija koje se brinu za baštinu i upravo po inzistiranju na stalnome usavršavanju kustosa. Širok dijapazon stručne pomoći osigurava se savjetovanjima s brojnim stručnjacima izvan National Trusta. Naglasak je stavljen na očuvanje baštine “za dobrobit nacije” (engl. *in trust for the Nation*) bez kojega bi pristup javnosti tom segmentu kulturne baštine bio nemoguć, potom na prezentaciju i razmjenu znanja sadržanih u objektima, zbirkama i predmetima, a s ciljem “podučavanja posjetitelja i njihova uživanja”. Zajedno s osobljem zaduženim za različite aspekte brige o posjedima i zbirkama, doborodošla je suradnja s predstavnicima obitelji donatora ili stanarima na imanjima, kao i njihov “kustoski” doprinos koji odražava povezanost s posjedom i naglašava njegovu privatnu dimenziju. National Trust, dakle, nastoji održati posebnost svakog posjeda na način da čuva odraz osobnosti njegovih vlasnika.

Osobita briga se vodi o vizualnim aspektima prezentacije pojedinog imanja (što posebice uključuje sredstva vizualne komunikacije, uređenje interijera, ograde i cvjetne aranžmane i sl.). Iako postoje prigovori da se u Velikoj Britaniji održava “kult engleskih ladanjskih kuća” na štetu drugih spomenika baštine, pogotovo onih neengleskih naroda (Walsh, 1992., 75-89.), muzeološki tretman kuća i njihovih vlasnika i/ili kolekcionara raznorodnih zbirke koje su bile dio originalnog interijera, ili su kasnije popunjavale prazne prostore, kao i nastojanje da se, kad god

je moguće, ladanjska kuća prikaže kao funkcionalna zajednica, eklatantni su primjeri primjene suvremenih muzeoloških načela na brigu o baštini, na prezentaciju baštine javnosti i na osvješćivanje javnosti glede važnosti, korisnosti, ljepote i utjecaja baštine.

U politici djelovanja National Trust kakva je proklamirana 2000. naglašeno je daljnje poboljšavanje usluge posjetiteljima i članovima, kao i lokalnim zajednicama; stalno produbljivanje razumijevanja javnosti za baštinu, za njezinu važnost za naciju i za njezino očuvanje *for ever, for everyone* (*Trust in the future*, 2000.); te briga za okoliš, koja je u osnovi djelovanja National Trusta još od njegova osnivanja godine 1895.

Nekoliko primjera privatnih zbirki – imanja pod upravom The National Trusta⁷

Zdanje *Kedleston Hall* u Derbyshireu (građeno od 1759. do 1765.), rad neoklasicističkog arhitekta R. Adama, bilo je zamišljeno kao “hram umjetnosti” vlasnika Nathaniela Curzona (1726. – 1804.), baruna od Scarsdalea. Zbirka je sadržavala talijanske klasične antikvitete i slike starih majstora koje je vlasnik naslijedio od oca ili kupovao na aukcijama u Londonu i Italiji. Slike je birao po veličini pa su stoga mnoge bile integralan dio dizajna interijera, a time i razlog što se smještaj slika tijekom vremena nije trebao mijenjati.⁸ Zdanje prezentira najcjelovitije sačuvane Adamove interijere u Engleskoj.

Kuća je od početka bila otvorena za ugledne posjetitelje. U katalog su redovito unošene izmjene postava. Upraviteljica imanja, Mary Garnett (1768. – 1843.) vodila je posjetitelje kroz taj privatni mu-

zej. U zabilješci J. Plumtreea iz 1793. piše: “Izgledalo je da je gospođa uživala u svom poslu, bila je voljna davati odgovore na bilo koja pitanja koja su joj bila postavljena, brižna da osigura najbolje osvjetljenje i doživljajni kontrast za slike i namještaj” (prema Brine, a). Namještaj za kuću rađen je tijekom 40 godina u londonskoj firmi W. i J. Linella po narudžbi i morao je biti usklađen i s naručiteljevima i s dekoracijskim nacrtima R. Adama. Kasniji Lord Curzon, potkralj Indije (1899. – 1905.), prikupio je kolekciju indijskih i orijentalnih predmeta, koja je također izložena kao dio stalnog postava. *Willow Road* kuća je koju je za sebe projektirao modernistički arhitekt Ernő Goldfinger (1902. – 1987.) u sjevernom Londonu (Hamstead), a sadržava zbirku suvremene i avangardne umjetnosti. Dio namještaja dizajnirao je sam umjetnik. U njoj je Goldfinger⁹ živio sa suprugom Ursulom Blackwell, također umjetnicom, od 1939. do 1987. Kuća je među posjedima The National Trusta primjer modernističke arhitekture, za razliku od ostalih zdanja, koja su uglavnom historicistička.

Imanje *Anglesey Abbey* ostavljeno je National Trustu 1966., nakon smrti 1. lorda Fairhavena, Huttlestona Broughtona (1896. – 1966.), koji je utemeljio eklektičnu kolekciju. Njezin sadržaj čine predmeti u rasponu od gotovo devet stoljeća (slike i predmeti umjetničkog obrta). Zanimljiva je zbirka uljenih slika Windsora, koja je inicirana davnim majčinim rođendanskim darom. Od dvije slike zbirka je s vremenom narasla na 100 slika i oko 1.000 crteža i grafika koje prikazuju razvoj Windsorskog dvorca kroz 300 godina britanske povijesti. U parku imanja bile su postavljene 104

skulpture na otvorenome. Od knjižnične građe, 7.000 svezaka nalazi se na imanju, a ostalih 2.000 posuđeno je drugim institucijama (Warner, bez godine). Nasljednici i dalje žive na dijelu imanja. Atrakcija imanja je funkcionalni vodeni mlin iz 18. st., što je osobito važno sa stajališta suvremene muzeologije.

¹ Za uvid u pravnu proceduru vidjeti prilog III. Ovdje upućujemo i na prilog V., u kojemu je ukratko opisana procedura prihvaćanja ostavština ili darovanja privatnih zbirki francuskoj državi. Kako ta procedura ima već dugu tradiciju i njome su prihvaćene mnoge značajne i vrijedne zbirke i povijesne kuće – muzeji, očito je da je riječ o dobro uhodanome i učinkovitom sustavu.

² U SAD-u je, primjerice, osobito izražena tradicija javnog donatorstva koja je usmjerenana osnivanje ili pomoć pri osnivanju kulturnih i muzejskih institucija financijskim sredstvima i izravnim darovanjima umjetnina. Institucije nose imena značajnih donatora ili su pojedini dijelovi muzeja i galerija nazvani njihovim imenima. Većinom je riječ o iznimno bogatim industrijalcima, bankarima i trgovcima među kojima je jaka obiteljska tradicija kulturnog donatorstva i u muških i u ženskih članova (npr. obitelji Mellon, Rockefeller i Morgan). Iako je svaki pojedinačni primjer zanimljiv, a postoji bogata relevantna literatura o poznatim američkim kolekcionarima, navodimo samo nekoliko paradigmatičkih primjera. Abby Aldrich Rockefeller (1874. – 1948.) i Nelson Rockefeller (1908. – 1979.) presudno su sudjelovali u osnivanju Muzeja moderne umjetnosti u New Yorku; a dio iznimne umjetničke ostavštine bankara, kolekcionara i donatora Johna Pierpont Morgan (1837. – 1913.), osobito djela srednjovjekovne umjetnosti i renesanse te zbirka satova, zaštitni je znak Metropolitan muzeja u New Yorku; ime kolekcionara Charlesa Langa Freera, (1854. – 1919.) nosi Galerija Freer s predmetima dalekoistočnih kultura, koja je pod upravom institucije Smithsonian u Washingtonu; donacija Andrewa Williama Mellona (1855. – 1937.) bila je poticaj za osnivanje Nacionalne galerije u Washingtonu – je-

dnoga od najznačajnijih američkih umjetničkih muzeja; kuća građena za smještaj zbirke umjetnina Henryja Claya Fricka (1849. – 1919.), koji je imao velik utjecaj na skupljanje umjetnina u SAD-u, postala je galerija otvorena javnosti (Henry Clay Frick...).

³ Prema službenim web stranicama The National Trusta, <http://www.nationaltrust.org.uk/main/>

⁴ Iz hrvatske je perspektive zanimljivo pa i impresivno da National Trust ima statutarno pravo proglasiti neko zemljište neotuđivim, što znači da se ne može prodati prije njihova odobrenja i posebne parlamentarne procedure (!

⁵ Primjerice, Trerice (Cornwall), Killerton (Devon), Mompesson (Wiltshire), Montacute House (Somerset), Mottisfont Abbey (Hampshire), Ightham Mote (Kent), Hanbury Hall (Worcestershire), Wordsworth House (Cumbria) i Beningbrough Hall (North Yorkshire) (navodimo ime imanja i njegovu lokaciju). Na preciznim odgovorima na naša pitanja zahvaljujemo ljubaznim djelatnicima The National Trusta.

⁶ O nekim kućama bit će riječi u nastavku teksta.

⁷ Podaci o tim zdanjima, zbirkama i imanjima dobiveni su: elektroničkom korespondencijom s kustosima The National Trusta, sa službenih web stranica te institucije, iz drugih javnih elektroničkih i pisanih materijala ili su preneseni iz kataloga pojedinih zbirki, a tada su navedeni oni pisani materijali koje citiramo.

⁸ Među malobrojnim slikama koje se nisu uklapale na zadane površine zidova pa su kasnije prodane, bila je i jedna slika za koju se u vrijeme kupnje smatralo da je Rembrandtova. Prodana je 1930., ali i ponovno pronađena i otkupljena za National Trust 1987. Slika je atribuirana Bolu (prema Brine, b)

⁹ Nekonvencionalna je zanimljivost da je Goldfingerovo prezime upotrijebio Ian Fleming za ime negativca u jednome od nastavaka *Jamesa Bonda*. Fleming nije simpatizirao umjetnika ni njegov modernistički ukus. Antipatija je bila obostrana.

The National Art Collections Fund

The National Art Collections Fund (često se rabi i skraćeni naziv Art Fund) najveća je neovisna dobrotvorna institu-

cija u Velikoj Britaniji, osnovana 1903. s ciljem “osiguranja prezentacije ili posudbe umjetničkih djela za javne zbirke umjetničkih djela kupnjom, poklonom, zamjenom, oporukom ili drugačije“ (Yule, 2001.). Nastala je kao pokušaj spašavanja kulturnog blaga koje je iz Velike Britanije zbog poljoprivredne krize i potpomognuto zakonskim propisom iz 1882. (*Settled Land Act 1882*) odlazilo izvan granica zemlje, ponajviše u SAD, čime je SAD obogaćivao svoje privatne i javne kolekcije europskim umjetničkim blagom. Novčana sredstva za The National Art Collections Fund prikupljana su članarinama, donacijama, legatima i investicijama, dakle bez državnih sredstava ili sredstava državne lutrije. Rodoljublje i iskrena briga o javnoj dobrobiti sastavnice su ozračja koje je poticalo te aktivnosti. Taj je duh lijepo opisan riječima Sir R. Witta iz 1927., godine u prigodi 24-godišnjeg izvještaja Art Collections Funda: “Smatrao bih lošim za ovo Društvo onaj dan kada bi naši članovi podržavali Društvo radi onoga što im ono donosi, a ne radi svrhe same“.¹

U 2000. godini The National Art Collections Fund imao je na raspolaganju 4,4 milijuna funti za kupnju različitih vrsta umjetnina (ibid.); 2001. godine taj je iznos narastao na 5,8 milijuna funti.²

Uloga The National Art Collections Funda u lobiranju i vođenju javnih kampanja iznimno je velika: zadržavanje brojnih umjetnina u zemlji, uvođenje *Financijskog akta* 1910. godine kojim je prihvaćen zakonski amandman o povlaštenom izuzeću legata ostavljenih Art fundu od posmrtnih poreza; ukinuće VAT režima³ (engl. *Value Added Tax*) i dr.

The National Art Collections Fund do sada je omogućio akviziciju 450.000

pojedinačnih umjetničkih djela.⁴ Jednaki kriteriji postavljeni su i za prihvaćanje umjetnina, doniranih ili oporučno ostavljenih tom fondu, kao i za one umjetnine za čiju su akviziciju zainteresirani pojedini muzeji koji u tu svrhu traže financijsku potporu Art Fundu. Glavni odbor organizacije mora procijeniti kulturno-povijesnu i umjetničku vrijednost predmeta ili zbirke. Pojedini donatori imaju želju da se njihovi predmeti predaju na čuvanje određenoj muzejskoj ustanovi. U svakom slučaju, The National Art Collections Fund kontaktira s muzejima, dogovara predaju djela, kojima muzej potom nema pravo raspolagati po svojoj volji, te osigurava da u muzejskoj dokumentaciji bude navod o vlasništvu i posredničkoj ulozi National Art Collections Funda, ali i ime donatora.

Nekoliko primjera privatnih zbirki pod upravom The National Art Collections Funda

Elisabeth Collins (umrla 2000.), umjetnica i muza svog supruga Cecila Collinsa (1908. – 1989.), suvremenoga engleskog slikara i pjesnika, koji je neposredno prije smrti bio priznat kao jedan od najvećih živućih britanskih slikara, darovala je The National Art Collections Fundu oko 300 njegovih slika, crteža i grafika. *Ari Fund* je nakon preuzeća izložio cijelu donaciju i pozvao kustose iz 50 zainteresiranih britanskih muzeja da u tri dana izaberu radove za svoje funduse (Yule, 2001.).

Velik britanski donator bio je i vlasnik putničke agencije Ernest Edward Cook, koji je 1955., uz nekoliko vrijednih nekretnina (Buscott Estate, Coleshill Estate), The National Art Collections Fundu ostavio i cijeli sadržaj svoje kuće u

Bathu, u kojoj su čuvane njegove vrijedne zbirke umjetničkih predmeta (Hopkins-Clarke, 1991.). Toj organizaciji bilo je dopušteno da izabere sve ili neke od Cookovih umjetnina za prezentaciju u javnim britanskim kolekcijama. Kustosi su od mnoštva slika izabrali njih 150 (Yule, 2001.). Predmeti iz Cookove zbirke nalaze se u čak 96 muzeja i galerija u Velikoj Britaniji (*A Guide to The Ernest E. Cook Collections 199.1*, 1991.).

Denis Mahon, ugledni britanski povjesničar umjetnosti, prikupljao je djela talijanskog baroka 17. i 18. st. već 1930-ih godina, kada slike toga razdoblja nisu mnogo vrijedile ni na umjetničkom tržištu, ni među povjesničarima umjetnosti mnogo vrijedile. D. Mahon primjer je kako napori jednoga obrazovanog kolekcionara mogu utjecati na promjenu stajališta stručnjaka o pojedinoj umjetnici ili načinu stvaranja u pojedinome povijesno-umjetničkom razdoblju. Mahon je autor knjige *Studies in Seicento Art and Theory*, koja je bila temeljem reevaluacije baroka u povijesti umjetnosti. Većinu svojih slika koje su od 1985. godine bile na posudbi u Nacionalnoj galeriji i Muzeju Ashmolean Mahon je namijenio The National Art Collections Fundu. Glavni uvjet koji je vlasnik postavio bio je da ustanove u kojima su slike izložene ne naplaćuju ulaznice. U protivnome The National Art Collections Fund ima pravo povući slike iz galerija i muzeja. Isto vrijedi i ako pojedina ustanova odluči prodati darovane umjetnine. Taj Mahonov zahtjev bio je dio šire javne kampanje u Britaniji, kojoj su ciljevi bili da i oni britanski muzeji koji ne naplaćuju

ulaznice posjetiteljima mogu vratiti VAT (engl. *Value Added Tax*, porez na dodanu vrijednost) te da se otvori zakonska i pravna mogućnost posmrtnog namirivanja porezne obveze vrijednom umjetninom (engl. *death duties*).

Dana 29. veljače 2000. Mahon je svojih 60 slika darovao britanskoj naciji, a prema uvjetu vezanom za tu donaciju, za dodatnih 15 bila je posebno dobivena dozvola izvoza za Italiju i Irsku (za Pinacotecu Nazionale u Bologni, odnosno za National Gallery of Ireland u Dublinu) kao uvjet darovanja britanskoj državi (prema: *Alan Howart...*, 2000.).

¹ Službene web stranice organizacije *The National Art Collections Fund*, <http://www.artfund.org/>

² U usporedbi s 1903. godinom, kada je taj iznos bio 805.000 funti (*Art Fund: Fascinating fact*., objavljeno na službenim web stranicama The National Art Collections Funda).

³ Godine 2001. u državnom proračunu predviđeno je da i državni muzeji mogu tražiti povrat VAT-a (-poreza na dodanu vrijednost), bez obzira na to naplaćuju li ulaznice ili ne. Na taj je način omogućen besplatni ulaz u muzeje od prosinca 2001. te se, kao učinak toga, posjet muzejima i galerijama od tada povećao za 62%.

⁴ C. Saatchi, bivši marketinški stručnjak i vodeći britanski kolekcionar suvremene umjetnosti, dao je 2000. godine Art Fundu 39 djela mlađe generacije britanskih umjetnika koja su obogatala funduse niza regionalnih muzeja i galerija. Nazivan pogrdnim imenima koliko i slavljem zbog načina skupljanja i posljedica što ih je njegovo skupljanje imalo na jačanje utjecaja britanske suvremene umjetnosti, često je donirao umjetnička djela za aukcije čiji je prihod bio namijenjen stipendiranju studenata ili obogaćivanju muzejsko-galerijskih fondova u Velikoj Britaniji.

Izabrani primjeri kompeticije i/ili suradnje između gradova i država pri prezentaciji značajnih privatnih zbirki ili dobivanja vlasništva nad njima

Država, gradske vlasti ili različite kulturne institucije pomažu pri realizaciji izlaganja ili darovanja privatnih zbirki odnosno umjetničkih ostavština u europskim gradskim središtima, a ovdje navodimo neke od, prema našem mišljenju, znakovitih primjera.

Grad Berlin, predstavnici najviših njemačkih državnih institucija i Pruska kulturna zaklada godinama su pregovarali s vlasnicima privatnih zbirki (H. Newton, E. Marx, H. Berggruen, E. Marzona) ne bi li osigurali sporazume za darovanje ili posudbu tih zbirki Gradu Berlinu i njegovim muzejima. Riječ je o velikim zbirkama moderne i suvremene umjetnosti koje su na osnovi kompleksnih ugovora predane Gradu Berlinu i njegovim muzejima (v. prilog IV.). Veliko zanimanje javnosti i posjećenost izložbi opravdali su dugogodišnje napore i dogovore ugovornih strana i pobudile nadu u vraćanje Berlinu onoga značenja u umjetničkom svijetu kakvo je imao 1930-ih godina.

Prelazak privatnih u javne zbirke ostvaren je doprinosom i dobrom voljom privatnih kolekcionara, odzivom javnosti na javne apele te sufinanciranjem od više različitih upravnih i kulturnih institucija. Sami ugovori kombinacija su darovanja, posudbe i otkupa uz posebne uvjete, uz obvezu izlaganja zbirki u berlinskim muzejima. Važno je reći da su pojedini vlasnici/kolekcionari dobivali ponude i od uprava drugih europskih gradova te je omogućivanje prezentacije zbirki u Berlinu bilo pitanje kulturnog prestiža, određivanja Berlina kao kulturnoga i turističkoga odredišta, ali i građenja

ukupnoga budućega gradskog identiteta upravo putem kulturnog sektora.

Francuski kipar Constantin Brancusi (1876. – 1957.) darovao je 1956. svoje radove i atelijer francuskoj državi. Zanimljivo je da je tek suradnjom grada Pariza i države u vezi s imovinsko-pravnim odrednicama uvjeta tog darovanja, odnosno ustupanjem gradskog zemljišta, omogućeno otvaranje Atelijera Brancusi ispred Centra “Georges Pompidou“ u Parizu.¹

I španjolska je država osigurala prostor za otvaranje Zbirke Thyssen-Bornemisza u Madridu s iznimnom kolekcijom starih majstora, francuskih impresionista i postimpresionista² te s izloženim Picasovim djelima koja je darovala slikarova obitelj iz Malage.³

U Njemačkoj je, uz pomoć privatne fundacije, Grad München postao vlasnikom Vile Stuck poznatoga simbolističkog slikara Franza von Stucka (*Franz von Stuck...*, 1997). Država Bavarska je, u dogovoru s privatnim vlasnikom, slikarom, fotografom i izdavačem G. L. Buchheimom (1918. – 2007.), sudjelovala u otvaranju Muzeja Buchheim, u kojemu se izlaže heterogena privatna zbirka, osobita po radovima ekspresionističkih umjetnika okupljenih oko grupe Brücke te etnografskim radovima iz cijelog svijeta,⁴ a država Austrija angažirala se u otvaranju Muzeja Leopold, s kolekcijom austrijskoga liječnika i kolekcionara dr. Rudolfa Leopolda (1925.) i velikim brojem umjetničkih ostvarenja slikara E. Schielea, G. Klimta i Oskara Kokoschke.⁵ Portugal i Francuska na pravnoj su i diplomatskoj razini pregovarali o prelasku iznimno vrijedne zbirke Gulbenkian u Lisabon. Zbirka obuhvaća vrhunska djela, osobito starih majstora, koja je priku-

pio kolekcionar i filantrop armenskog podrijetla, rođen u Turskoj, Calouste Sarkis Gulbenkian, u svoje vrijeme jedan od najbogatijih ljudi svijeta koji je iznimno bogatstvo stekao u poslovima s naftom (1869. – 1955.). Zbirka Gulbenkian ima više od 6.000 predmeta, iznimnih primjera egipatske, mezopotamske, islamske, grčko-rimske umjetnosti i dr., te osobitu zbirku europskog slikarstva od 15. do 19. st. Zbirka se danas, uz potporu francuske vlade, što je bila i želja kolekcionara Gulbenkiana nakon što su pojedini dijelovi Zbirke bili pohranjeni i izloženi u Velikoj Britaniji i SAD-u, nalazi na jednome mjestu, u Lisabonu, gdje je otvoren Muzej Calouste Gulbenkian.⁶

Oko utvrđivanja redosljeda i valjanosti dvaju različitih testamenata izbio je britansko-irski kulturni konflikt. Riječ je o ostavštini Lane, kolekcionara i trgovca umjetninama Hugh Lanea (1875. – 1915.), koji je skupio iznimnu zbirku djela francuskih i irskih impresionista, a onda uzrokovao međudržavni spor ostavljajući najprije zbirku Nacionalnoj

galeriji u Londonu, a neposredno prije smrti, posebnim kodicilom, Gradskoj galeriji moderne umjetnosti u Dublinu, prvoj javnoj galeriji moderne umjetnosti u svijetu koja djeluje od 1908.⁷ Sporazumno je određeno da do konačnog rješenja sudskog spora umjetnine iz Zbirke Lane budu naizmjenično posuđivane galerijama obiju država radi naizmjeničnog izlaganja te da tako budu dostupne javnosti.

Bilješke

¹ Vidjeti <http://www.centrepompidou.fr/Pompidou/Edition.nsf/> (pristupljeno 25. travnja, 2007.)

² Vidjeti http://www.museothyssen.org/thyssen_ing/home.html (pristupljeno 25. travnja, 2007.)

³ Vidjeti http://www2.museopicassomalaga.org/i_home.cfm (pristupljeno 25. travnja, 2007.)

⁴ Vidjeti: <http://www.buchheimmuseum.de/index.php> (pristupljeno 25. travnja, 2007.)

⁵ Vidjeti http://www.leopoldmuseum.org/index_en.html (pristupljeno 25. travnja, 2007.)

⁶ Vidjeti <http://www.gulbenkian.org/english/main.asp> (pristupljeno 25. travnja, 2007.)

⁷ Kelly, A. (2004.): The Lane bequest, A British-Irish cultural conflict revisited, *Journal of the history of collections*, Vol. 16., br.1, 89-110.

ZAKLJUČAK: PRIVATNE ZBIRKE – DIO KULTURNOG ŽIVOTA GRADA

Privatne zbirke darovane Zagrebu, u kojemu su većinom i nastajale, svjedoče o ukusu i afinitetima, kulturnim navikama i materijalnom statusu zagrebačkih građanskih obitelji te o dosezima zagrebačkih umjetničkih krugova (zbirke Kljaković, V. Kovačić, Dujšin-Ribar, Krleža, Richter, Frangeš, Gvozdanović, Svečnjak, Seissel). U njihovim intimnim cjelinama, katkad prostorno zakrčenima i prepunim značenja, u autentičnoj vezi životnog prostora, predmeta, osoba koje su ih skupljale, čuvale i darovale, kao i sredine koja je sve to iznjedrila, ogleda se njihova najveća baštinska vrijednost i atraktivnost za potencijalne posjetitelje. Identitet počinje s domom. Naš je dom materijalno područje našeg identiteta. Privatne zbirke zadržavaju vezu sa životom i živim ljudima atmosferom svog ambijenta, prisnošću svojih predmeta, njihovim značenjem i njihovim sudjelovanjem u kaleidoskopu svakodnevnih aktivnosti. One svjedoče o sadržajno provedenoj svakodnevici, o promjenama raspoloženja, nastojanjima i životnim težnjama. Privatne zbirke, za razliku od dehumaniziranih muzejskih, čuvaju predmete još “tople“ od dodira ljudske ruke. Iz predmeta kao da isparavaju mirisi osoba, privatnih prostorija i njihovi vlastiti mirisi – u posjetiteljevoj imagini nijedan od njih nije neutraliziran muzejskim, konzervatorskim i restauratorskim “tretmanima“. Ti predmeti nisu bili, niti su danas, samo dijelovi serije, niza ili kompleta. Oni su (bili) sastavni dijelovi života. Pa, zašto kadšto ne otići u krajnost i, kao u domu nizozemske obitelji Mastboom,¹ izložiti zubnu protezu?

Prezentacija privatnih zbirki javnosti, bilo da su darovane Gradu, bilo da su i dalje privatne, svjedoči o kulturi jednog društva i jednoga grada, otvara nam intimnije, neposrednije uvide u prošlost, u posebna područja ljudskog znanja i iskustva ili u načine ljudskog stvaralaštva. Osobno kolekcionarstvo i otvaranje privatnih zbirki široj javnosti dopunjuju djelovanje nacionalnih i gradskih muzejskih institucija jer se time zaštićuje i skuplja baština neobuhvaćena djelokrugom tih institucija. Istodobno, privatno je kolekcionarstvo prikladno za uvođenje novih, svježijih, suvremenijih i društveno relevantnijih oblika muzejske prakse.

Kada se vrijedne zbirke zbog neodlučnosti ili kalkuliranja vlasnika nakon njegove smrti razdijele, završe u pogrešnim rukama ili nestanu, čini se da su se raspale. Budući da se njihov vlasnik nužno poistovjećivao s njima, u takvim se slučajevima ne možemo oteti dojmu da je na nedostojan način iščeznuo rezultat dugotrajnih životnih napora. Predmeti iz rasutih zbirki, raštrkani u vlasništvu nasljednika, gube obilježja zbirke, a time i imanentnu vrijednost cjeline. Predmeti završe ili kod trgovaca umjetninama, bez traga o podrijetlu, ili bivaju odbačeni i uništeni. No postoje i vlasnici zbirki, poput zagrebačkih donatora privatnih zbirki predstavljenih u ovom radu, koji su skupljanjem i čuvanjem predmeta ostvarili ne samo svoju strast i ljubav prema posebnim segmentima materijalne kulture, nego i zadužili društvo odnosno zajednicu, odnosom prema ostacima baštine i prema kulturnoj tradiciji svoje društvene sredine. U našoj su sredini takvi ljudi nailazili na nerazumijevanje i teškoće, ali su, usprkos gorčini, nastavljali djelovati u nadi da će sljedeće

generacije znati vrednovati njihov kulturni rad i društveni doprinos. Iako postoji sklonost negativnom tumačenju motiva vlasnika privatnih zbirki, obiteljskih i umjetničkih ostavština, osobito u sredinama poput naše, gdje je privatno vlasništvo zbog ideoloških razloga dugo bilo zazorna kategorija, u pozadini postupka darovanja vrijedne baštine institucijama, lokalnim, gradskim ili državnim vlastima ipak su presudniji idealistički ili humanistički motivi.² Govoreći o ulogama privatnih zbirki u povijesti kulture Antun Bauer je rekao da su “kolekcije rezultat strasti pojedinaca kolekcionara koji su stvorili kolekcije kakove ni u jednom muzeju nikada u tom opsegu i sa takvom sistematičnošću nisu stvorene po profesionalnom muzejskom zadatku”.³ Mišljenja prema kojima kolekcionari doniraju svoje zbirke institucijama ili gradovima zbog želje za mumificiranjem svoje osobe putem muzejskog konzerviranja svog imena, zapravo je komentar onih motiva u pozadini ljudskih postupaka koji gotovo nikada nisu ni jedini ni dominantni i koji se, jednako tako, mogu prihvatiti kao jedna od općeljudskih slabosti. Na kraju, parafrazirajući W. Cowpera iz njegove poeme *The Task*, “čovjek je taj koji slavi drugog čovjeka” (npr. donatora). Iako je društveni ili vjerski status donatora, od vremena hramova stare Grčke ili srednjovjekovne religioznosti, samim činom darivanja bivao promijenjen, njegove posljedice za donatora uglavnom su bile, i jesu, privatne i duhovne prirode, više negoli konkretne materijalne koristi. Vlasnici zbirki – donatori nisu “nefilantropski” mogli osigurati svoje pojedinačne interese, jer često za zbirku nisu tražili ništa ili su tražili vrlo malo. Ako bismo gledali samo materijal-

nu vrijednost, pošteno bi bilo reći da su donatori najčešće materijalno smanjili svoj imetak, dok je gradska imovina i materijalno i kulturološki bitno uvećana. Većinom je bila riječ i danas je o osiguravanju “prikladnog odlagališta otvorenog u prikladno vrijeme”⁴ za kulturnu i umjetničku baštinu, a na korist svim zainteresiranima za baštinu, kao i onima koji će se za nju tek zainteresirati.

Predmeti u privatnim zbirkama darovane Gradu Zagrebu nisu strogo muzejski izbor, ali upravo to uspostavlja muzeološku izazovnost, kao i njihovu trajnu bliskosts posjetiteljima. Sporadični “izlasci” pojedinih zbirki u gradski život nisu više dovoljni. Dosadašnja slaba zastupljenost donacija Gradu Zagrebu u kulturnom životu Zagreba te njihova (ne)dovoljno atraktivna i (ne)dovoljno osmišljena muzeološka prezentacija, usprkos projektima koji su u tijeku, ostavlja prostora za budući kvalitetan i predan muzeološki, pedagoški, znanstveni i kulturni rad te za gospodarsko-turističke aktivnosti. Može se reći da su te, nekad privatne zbirke memorijske i iskustvene jedinice koje čekaju da budu interpretirane, identificirane i publicirane.⁵

Ptema značenju riječi i definiciji svoga poslanja kustos jest čuvar baštine. No današnje mu društvo postavlja i druge zahtjeve te on od čuvara i uskog specijalista postaje prenositelj znanja, osviješteni muzealac i komunikator. Budući da više nije sam u svom poslanju, interdisciplinarnim radom s drugim strukama i suradnjom s kolekcionarima na korist muzejske institucije svojim radom može biti pozitivan primjer življenja u svom vremenu, prepoznavanja potreba posla, struke i kulturne javnosti. Kako je upravo građa privatnih zbirki često

izvorište promjene u sustavima vrednovanja predmeta materijalne kulture, muzeološki osviješten kustos može biti u prilici adekvatno reagirati na vrijednosti u nastajanju, te na taj način sudjelovati ne samo u baštinjenju prošlosti, nego i u baštinjenju sadašnjosti za budućnost.

Iako još uvijek prevladava koncept baštine prema kojemu ono što je orijentirano na "elitu i muževnost, na monumentalno više negoli na prisno, na literarno više negoli na oralno, ceremonijalno više negoli na radno i sveto više negoli na profano, privlači pažnju i poštovanje" (Kandyoti, 1995., prema: UNESCO 1995., 176.), takav će se koncept s vremenom nužno mijenjati i usklađivati sa suvremenim društvenim i muzejskim potrebama i shvaćanjima. Stručno utemeljena i sadržajna prezentacija privatnih zbirki darovanih Gradu Zagrebu, njihova uključenost u kulturni i društveni život te sudjelovanje u gradskim turističkim aktivnostima također može imati važnu ulogu u mijenjanju zastarjelog koncepta baštine. Ta se uloga zbirki temelji na koegzistiranju poetskih, intimnih, svakodnevnih, posjetitelju bliskih i poticajnih aspekata negdašnjih privatnih zbirki zajedno, uz sve njihove formalne, stručne, edukativne, društveno relevantne muzeološke aspekte. S obzirom na to da se čuvanje i prezentacija baštine u autentičnom ambijentu i u svijetu afirmiralo kao posebno vrijedan muzeološki pristup, obilaskom objekata u kojima su smještene gradske ambijentalne i/ili memorijalne zbirke i druge zbirke izvan stalnih postava muzeja, moguć je uvid u autentične građanske i umjetničke ambijente, upoznavanje protagonista hrvatske i zagrebačke kulture i umjetnosti te podsjećanje na zagrebačke privatne kolekcionare i donatore.

U radu je osobito istaknuta važnost čina doniranja kulturne baštine iz privatnoga vlasništva. Iz toga čina proizlazi potreba održavanja decentnog sjećanja na ljude koji su baštinu čuvali, skupljali te je ostavili nama i našoj kulturnoj javnosti. Međutim, između privatnih vlasnika i baštinskih institucija često je bilo i nerazumijevanja i suparništva. Danas je i stručnjacima u muzejskim institucijama i privatnim vlasnicima u interesu partnerski, a ne kompetitivni odnos. Vrijedno je podsjetiti na izjavu kolekcionara Josipa Kovačića: "Kolekcionar se može, sa svoje strane, posvetiti spašavanju kulturnih dobara koje službene muzejsko-galerijske ustanove nisu u stanju obuhvatiti svojom djelatnošću, odnosno programom. U tom će se pravcu osobito nezaštićenim područjem pokazati i nuditi tzv. "rubne pojave" (Kanižaj, 1983.). Usprkos poslovičnom rivalstvu između privatnih kolekcionara i muzejskih institucija, nužno je kontinuirano raditi na stvaranju klime njihove suradnje na obostranu korist, kao i na korist pojedinoga grada: kolekcionar je često ekspert za neko područje baštine ili za neki aspekt materijalne kulture te njegovo znanje može biti stručno relevantno, dok muzej može pomoći kolekcionarima usmjeravanjem, stručnom pomoći i savjetom. Kvalitetnu suradnju s privatnim kolekcionarima u Zagrebu osobito njeguju, primjerice, Muzej za umjetnost i obrt i Arheološki muzej u Zagrebu (primjeri: bračni par Tuškan, V. Marton, M. Pavletić, B. Kopač i dr.), ali i drugi zagrebački muzeji poput Muzeja grada Zagreba i Etnografskoga muzeja. Zbog negativnoga povijesno-politički uvjetovanog naslijeđa, u hrvatskim se muzejima još nije uvriježilo pravilo da vlasničko

podrijetlo predmeta, uz ostale podatke o predmetu, bude naznačeno na legendama i u muzejskim katalozima. Bilježenje takvog podatka danas prestaje biti stvar političke nepodobnosti, ono svjedoči o muzeološkoj "podobnosti". Suvremeno i zrelo muzeološko promišljanje kustosa o privatnim zbirkama pri izlaganju vraća izgubljene ili zanemarene dijelove njihove kulturne biografije i identiteta.

U Hrvatskoj izvan usko stručnih krugova ne postoje ozbiljne i organizirane javne inicijative koje bi kontinuirano osvješčivale javnost za čuvanje kulturne baštine. To je posljedica nedostatka organiziranih ili uspješnih kulturnih inicijativa uopće. Usprkos tomu, kada i nema izričite želje umjetnika ili privatnog vlasnika (premda takva želja često postoji), javne institucije trebaju poduzimati pravodobne mjere da građu koja čini značajnu zbirku ili ostavštinu sačuvaju na okupu. Pri tome, kreativni procesi u kojima se rađaju umjetnička djela ili društvene mijene što određuju vrijednost predmeta materijalne kulture ne mogu sagledati u punom značenju izdvajanjem vrhunaca nečijeg stvaranja ili najuspješnijih primjeraka pojedine vrste predmeta, već proučavanjem pokušaja, skica, manje uspješnih ili manje značajnih ostvarenja unutar nekoga umjetničkog opusa, jednako kao i izlaganjem predmeta osrednje kvalitete izradbe. Upravo će takvih radova u privatnim zbirkama i, po samoj prirodi svog nastanka, u umjetničkim ostavštinama biti više. Rasipanje privatnih zbirki i ostavština nepopravljiva je šteta koja opterećuje sljedeće generacije potrebom da rasutome ispočetka ulaze u trag.

Grad Zagreb, koji je zaštitom baštine putem donacija privatnih zbirki Gradu

u europskim razmjerima po mnogočemu specifičan i u europskim razmjerima, može ponuditi vrijedan, suvremen i atraktivan kulturni i turistički proizvod, a potencijalne posjetitelje grada privući zanimljivom i jedinstvenom pričom, lokalnim običajima, značajnim ljudima, poviješću i kulturom sredine koju su došli upoznati.

Vrijednost i značenje donacija ne očituje se samo u njihovoj potencijalnoj uključenosti u kulturne i turističke sadržaje grada Zagreba, već i u mogućnostima da zbirke osmišljenim i raznorodnim programima postanu dio ukupnoga kulturnog i društvenog razvoja grada, mjestâ gdje će stanovnici Zagreba, uz upoznavanje s kulturnom baštinom, putem organiziranja i ponude niza obrazovnih, glazbenih, književnih i sl. programa, moći zadovoljiti svoje kulturne i životne potrebe. Te zbirke Grada Zagreba mogu se iskristalizirati kao nove, fleksibilne muzejske forme, čiji će muzeološki programi biti osmišljeni ne samo kao turistička atrakcija Zagreba, već će lakše nego pojedini veliki muzeji zainteresirati građane Zagreba za svoje predmete i umjetnine, za fenomen skupljanja predmeta materijalne kulture ili za tradiciju umjetničko-stilskog uređenja interijera građanskog Zagreba. Zbirke darovane Gradu Zagrebu mogu pridonijeti revitalizaciji gradskih četvrti i cjelokupnom društvenom razvoju grada svojom ukorijenjenošću podjednako u lokalnu zajednicu, kao i u život grada Zagreba. Međutim, privatne zbirke darovane Gradu, stručno vrednovane prije preuzimanja, zahtijevaju stalno usuglašavanje s kulturnim promjenama u društvu i javnom diskursu, čime mogu poticati demokratske rasprave o vrijed-

nostima, načinima života, umjetničkim praksama, odnosu društva prema pojedinim vrstama predmeta materijalne kulture, sastavnicama identiteta grada, gradskoj povijesnoj i kulturnoj baštini i njezinoj ulozi u sadašnjosti grada i njegovih stanovnika.

Organizacija takvih programa pretpostavlja uređene objekte te osmišljene muzejske i muzeološke sadržaje (suvremeno uređen postav, upotrebu audio-vizualnih medija, interaktivnost prezentacije, stručno vodstvo, predstavljanje zbirke, osoba i prostora u katalogima, deplijanima i na drugim medijima, ponudu suvenira, mogućnost posjeta za osobe s posebnim potrebama), prepoznatljivi vizualni identitet, signalizaciju i sl. U tom smislu, i u djelovanju nadležnih gradskih upravnih struktura kao i muzejsko-galerijskih ustanova, postoji prostor za efikasniji i kvalitetniji rad te za uočavanje razvojnog potencijala muzejskih programa zbirki darovanih Gradu Zagrebu.

Tijekom dugogodišnjeg rada gradske uprave Zagreba na proceduri valorizacije i prihvaćanja donacija privatnih zbirki te na temelju mnogobrojnih kontakata s donatorima, odnosno kolekcionarima – donatorima, ali i muzejskim stručnjacima, konzervatorima, likovnim kritičarima i novinarima, postalo je očito da ni stručna ni šira javnost nisu dovoljno upoznate s postojanjem, a nekmoli s vrijednostima tih zbirki koje čine dio hrvatske i zagrebačke kulturne i umjetničke baštine, a sačuvane su trudom, odricanjem i upornošću pojedinaca. Iako je zagrebačka praksa najstarija i vrlo sustavna, postoje primjeri takvih donacija i drugim gradovima u Hrvatskoj, poput Zbirke Ružić u Slavonskom Brodu, Zbirke Bakotić i Karaman u Splitu, Zbirke

Prica u Samoboru, Zbirke Lacković Croata u Đurđevcu, Zbirki Vojković, Jarak, Rabuzin i Malogorski u Varaždinu i dr. Izložba u Drezdanskim državnim umjetničkim zbirkama (Staatliche Kunstsammlungen Dresden) pod naslovom *Od Moneta do Mondriana, majstorska djela moderne iz drezdenskih privatnih zbirki prve polovice 20. stoljeća*, održane u povodu proslave 800. godišnjice osnutka grada Drezdena, dokazuje do koje razine privatno skupljanje može biti dio kulturnog identiteta nekoga grada te, nakon što na različite načine postane dijelom javne baštine, sudjelovati u kulturnome i znanstvenom razvoju društvene sredine. Tomu u prilog govore i pojedini europski i hrvatski povijesni primjeri koje smo obradili u ovom radu (zbirke i knjižnice Boisot, d' Inguibert, Paštrić, Aldrovanđi, Grimani, de Medici).

Privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu uglavnom ne sadržavaju djela zvučnih imena svjetske umjetnosti koja bi svojom atraktivnošću postala simbolom muzejske ustanove, *ad hoc* izgradila njezin *image* i/ili *image* grada te privukla veći broj posjetitelja iz inozemstva, ali to ne znači da darovane zbirke nemaju i ostvarenja renomiranih umjetnika i vrijednih umjetničkih ostvarenja poput radova Vittorea Crivellija, Marca Chagalla, francuskih impresionista, Andyja Warhola, Leona Gischie i dr. Ni kada je riječ o hrvatskim umjetnicima, to nisu vrijednosti i imena (samo) lokalne važnosti, već su to autori umjetničkih radova ili pak vlasnici vrijednih ostvarenja umjetnika relevantnih u europskim razmjerima i poznatih u upućenim europskim kulturnim krugovima (primjerice, arhitekt Viktor Kovačić, kipar Robert Frangeš-Mihanović, književnik Miroslav Krleža, arhitekt i liko-

vni umjetnik Vjenceslav Richter te glumica Tilla Durieux). Također, zbirke su zanimljive po broju/vrsti predmeta ili načinu na koji su prikupljene (zbirke Muvrin, Perinić, Rodin), druge otkrivaju zaboravljene i zanemarene vrijednosti (Zbirka J. Kovačića), neke oživljavaju autentične ambijente i čuvaju vrhunska postignuća umjetničkog stvaranja (zbirke V. Kovačić, Gvozdanović, Frangeš, Dujšin-Ribar, Krleža), a pojedine od njih čuvaju tradicijske vještine od zaborava (zbirke Schneider i Gerersdorfer).⁶

Muzejska, arhivska, dokumentarna, pravna i usmena građa koju smo istražili proučavajući privatne zbirke donirane Gradu Zagrebu potvrđuje vrijednost i upućuje na značenja darovanih zbirki kao na sačuvani, posebno izdvojeni segment gradske kulturne baštine. Privatne zbirke donirane Gradu Zagrebu mogu se muzeološki uspostaviti kao intrigantan oblik suvremene muzejske prakse u sklopu muzejske djelatnosti te postati sadržajima bogat dio kulturnoga i javnog života grada Zagreba sa značajnim razvojnim potencijalom. Takav pristup privatnim zbirkama doniranim Gradu smatramo polazištem za daljnju obradu, interpretaciju i prezentaciju građe svake od njih, u njezinoj cjelokupnosti na tragu suvremenih muzeoloških promišljanja. Cilj našeg pristupa nije bila povijesno-umjetnička niti kulturno-povijesna reevaluacija predmeta i zbirki. Ove smo zbirke promatrali osviješteno muzeološki, upozoravajući na njihovu znanstvenu i stručnu važnost za muzeologiju kao zasebnu disciplinu društvenih znanosti te ih promatrajući sa stajališta suvremenoga muzeološkog promišljanja, koje u pokretnoj i nepokretnoj materijalnoj i nematerijalnoj baštini uočava onu vrije-

dnost koja se oplođuje samo sadržajnim muzeološkim prikazom, ostavljajući trag u pojedinačnom životu i u životu zajednice čiji je dio i u čijem ukupnom društvenom razvoju neprestano mora sudjelovati.

Bilješke

¹ Kuća obitelji Mastboom u OudGastelu (Nizozemska) izgrađena je krajem 19. stoljeća, pa život te obitelji pokriva razdoblje od kraja 19. do duboko u 20. st.

² A. Bauer je više rezignirano nego s gorčinom govorio o tome: “Ono što može jedan kolekcionar napraviti, to nikada ne može napraviti jedan muzej... Kolekcionari su u našoj sredini doživljavali ono što u kulturnom svijetu nije dan ne bi doživio... Počev od negiranja vrijednosti do polemičnosti, do izvjesnih insinucija, a da se pritom ne gleda niti što je zbirka, ni što je načinjeno... nego se to mimoilazi i tako se obezvređuje donacija... Ako se jedna zbirka koja u svom sastavu ima kapitalne vrijednosti kulturne baštine negira, ako se shvati kao sekundarna vrijednost, a primarnim se interesom uzme osoba kolekcionara, to znači da ta sredina nije dorasla da prihvati vrijednosti koje su u toj zbirci sabrane. Za kolekcionara se zapinje stoga što je nečim iskočio iznad primitivne, zaostale sredine. Redovito se radi naime o onima koji nisu po kulturi dorasli onome što je u zbirkama sakupljeno...” (Šola, 1983.).

³ A. Bauer: *Donacije iz Zbirke Bauer – Pokušaj odgovora na postavljeno pitanje – Informacije o mojim donacijama*, studeni 1985. (AMDC).

⁴ Prema riječima iz oporuke C. Townleya, datirane 29. studenog 1802. (*Extract...*, 2001.).

⁵ Prema riječima K. Hudsona (1996.).

⁶ Vrijednost i značenje građe darovanih zbirki vidljiva je i u posuđivanju predmeta iz njih za izložbe i slične projekte. Primjerice, umjetnine iz zbirke J. Kovačića do 2006. posuđene su za izlaganje na više od 60 samostalnih, tematskih i monografskih izložbi u poznatim zagrebačkim i hrvatskim izložbenim prostorima, a najmanje jedanput u godini posuđuju se umjetnine iz zbirki Frangeš, Magjer, Dujšin-Ribar i Richter. Također, često se posuđuju predmeti iz zbirki Crnobori, Perčić, Matković-Majer i Svečnjak

te iz ostavštine A. Maurovića. Opsežniji podaci o zbirkama u vlasništvu Grada Zagreba, s informacijom o gradskoj kulturnoj politici prema donacijama, načinu i proceduri prihvat donacija, problematici njihova održavanja, kao i o popisu donatora, objavljeni su i na službenoj web stranici Grada Zagreba URL: www.zagreb.hr. Za svaku darovanu zbirku navodi se naziv, ime darovatelja, naziv ustanove koja zbirkom upravlja u ime Grada, lokacija zbirke, datum darovanja, vrsta i priroda zbirke i predmeta, broj darovanih predmeta, dostupnost zbirke javnosti (odnosno mogućnost posjeta i uvida u zbirku, bilo da je riječ o općoj ili stručnoj javnosti) te adrese mrežnih stranica na kojima je moguće saznati dodatne podatke o pojedinoj zbirci. Također, u vodiču *Muzeji, galerije, zbirke*, što ga je na tri jezika godine 1998. obja-

vio Muzejski dokumentacijski centar i koji se distribuira u turističkim uredima u Zagrebu i putem Turističke zajednice grada Zagreba, navode se podaci o zbirkama Frangeš, Kljaković, V. Kovačić, Krleža, Gvozdanović, Dujšin-Ribar, Magjer, J. Kovačić, Gerersdorfer, Perinić, Schneider, Richter, Durieux. U turističkom vodiču *Muzeji, galerije i zbirke grada Zagreba* (izdanje Turističke zajednice grada Zagreba iz 2003., izašlo na tri jezika) prezentirane su dvije donacije smještene unutar stalnog postava Muzeja grada Zagreba (Zbirka glazbenih automata Ivana Gerersdorfera i Zbirka umjetnina Tille Durieux), zatim Zbirka V. Richtera i N. Kareš Richter, Memorijalna zbirka M. i B. Krleža, Stan arhitekta V. Kovačića, Zbirka-radionica F. Schneidera, Memorijalna zbirka i kuća J. Kljakovića i Zbirka lutaka Lj. Perinića.

LITERATURA

Afriška zbirka prof. Františka Foita, Kulturni center Velenje, Muzejske zbirke, Velenje 1976 (1976.), Kulturni center Velenje, Velenje.

A Guide to The Ernest E. Cook Collections 1991 (1991.), u: *A Gift to the Nation, The Fine and Decorative Art Collections of Ernest E. Cook*, katalog izložbe u Muzeju Holburne, 16. svibnja – 1. rujna 1991., Holburne Museum and Crafts Study Centre, Bath, 3-19.

Alan Howarth welcomes Sir Denis Mahon's magnificent offer to leave 60 baroque masterpieces to the nation (2000.), Department for Culture, Media and Sport, 29. veljače 2000., URL: <http://www.gnn.gov.uk>

Anonimus (1924.): Osnutak prirodoslovnog muzeja u Splitu, *Novo doba*, Split, br. 8, 11. siječnja 1924.

Anonimus (1932): U Cavtatu spor i rješenje Državnog savjeta, *Večernja pošta*, Sarajevo, 1932., god. 12., br. 3319, str. 7.

Architecture et patrimoine, Voyages au siècle de Victor Hugo, web stranice posvećene istoimenoj izložbi u dvorcu Châteaubriant, održanoj od 9. travnja do 3. listopada 2004., službene web stranice Općeg vijeća departmana Loire – Atlantique,

URL: <http://www.cg44.fr/NASApp/cg44/servelet/accueil>, (posljednji put pristupljeno 28. srpnja 2005.).

Art Commission of the City of New York (bez godine): *Guidelines for donating works of art to the City of New York*, City Hall, New York.

Ayres, J. (1990.): Domestic interiors in Britain: a review of the existing literature, u: *Objects of Knowledge*, The Athlone Press, London and Atlantic Highlands, ur: S. Pearce, 147-152.

Balon, B. (1993.): *Zbirka umjetnina Andra Vida i Katarine Mihičić*, Skupština općine Cres-Lošinj, Narodno sveučilište Mali Lošinj, Cres-Lošinj.

Banić, I. (1988.): Fond Paštrićevih knjiga u Biblioteci "Ivan Paštrić" Nadbiskupskog sjemeništa u Splitu, u: *Ivan Paštrić (1636-1708), Život, djelo i suvremenici*, zbornik radova znanstvenog skupa o 350. godišnjici rođenja, Crkva u svijetu, Split, 85-105.

Bašičević, M. (1978.): *Sedam stoljeća slikarske baštine, Iz fundusa galerije "Benko Horvat"*, Galerija suvremene umjetnosti, Zagreb.

Battez, I. (1988.): Monseigneur d'Inguibert et la fondation de l'Inguibertine, u: *Histoire des bibliothèques de France: Les bibliothèques sous l'Ancien Régime 1530-1789.*, ur. C. Jully, Paris, Promodis, 404-406.

Becić, V. (1941.): Joza Kljaković, *Ljetopis JAZU*, god. 1939./40., sv. 53., JAZU, Zagreb, 147.

Benzoni, G., Bortolotti, L. (2002.): Grimani, Domenico, u: *Dizionario biografico degli Italiani*, sv. 59., Istituto della Enciclopedia Italiana, Rim, 599-609.

Bibliothèques et musées de Besançon, 1694-1994: Trois siècles de patrimoine public (1994.), Musée des Beaux-Arts et d'Archéologie de Besançon, 15. listopada 1994. – 30. siječnja 1995.

Bogaard, C. (2001.): New challenges for the collectors' house museums in Holland, Speech to the first working session *New forms of management for Historic House Museums*, ICOM, Barcelona, DEMHIST sessions.

Bošković, D. (2000.): *Hladno lovačko oružje*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb.

Bošnjak, L. (1999.): U potrazi za veličinom zaturenih autorica, *Žena*, 8. prosinca 1999.

Brine, D. (a): *Mrs. Garnett*, web stranice *The National Trusta*, URL: <http://www.nationaltrust.org.uk/historicproperties>

Brine, D. (b): *The Picture Collection at Kedleston Hall*, web stranice *The National Trusta*, URL: <http://www.nationaltrust.org.uk/historicproperties>

Brinkman, E., Smithuijsen, C. (2002.): Social Cohesion and Cultural Policy in the Netherlands, *Culturelink* 33, Vol. 12., Institute for International Relations, Zagreb, Croatia, 147-154.

Bužančić, V., Vasiljević, B., Kollenz, M. (1989.): Josip Seissel, Galerija umjetnina "Branko Dešković", Bol.

Caillet, R. (1952): *Un prélat bibliophile et philanthrope: Monseigneur d'Inguibert archevêque-évêque de Carpentras 1683-1757*, nakon čega slijedi *Etude héraldique et généalogique sur la famille d'Inguibert* od H. Rollanda. Lyon, Audin, 1952., 78-95.

- Capurro, R. (1985): *Epistemology and Information Science*, Report TRITA-LIB-6023, Royal Institute of Technology Library, Stockholm, 5-37.
- Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France*, t. 34-36: Carpentras, priredili M.M. Duhamel, Liabastres, Labande, Paris, Plon, 1899.-1903., 4 vol., 16-23.
- Chang, T. (2005): The limits of the gift, Alfred Chauchard-s donation to the Louvre, *Journal of the History of Collections*, Vol. 17., No. 2, 213-221.
- Chastel, A. (1998): Pojam baštine, *Pogledi*, Vol. 18 (3-4), 709-723.
- Cooper, N. (1996.): *Upravljanje baštinom u Engleskoj*, referat održan u Oxfordu 16. rujna 1996. u sklopu seminara *Metode inventariziranja i dokumentiranja graditeljskog naslijeđa*, u organizaciji Vijeća Europe i RCHME-Royal Commission on Historical Monuments of England, objavljeno uz uvodnu riječ L. Križaj i na mrežnoj stranici URL: www.hrmod.hr/vijesti
- Cowper, W. (1896.): *The Task: with Tirocinium and selections from the minor poems*, Clarendon Press, Oxford, 1896., prvi put objavljeno 1785., URL: <http://www.ota.ahds.ac.uk/texts>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.)
- Cultural Bequests Program, Tax inventives* (1998.), Cultural Bequests Handbook, Department of Communications and the Arts, April 1998.
- Curatorship in the National Trust* (2000.), National Trust Policy Papers, The National Trust, 2000.
- Cvetkova, E. (1967.): Dar – trajna poruka ljubavi, *Večernji list*, 6. srpnja 1967., str. 9.
- Čengiđ, E. (1990.): *S Krležom iz dana u dan (1980-1981)*, *U sjeni smrti*, Svjetlost, Sarajevo.
- Čerina, Lj. (1999.): Četrdeset godina djelovanja i trideset godina izlaganja cjelovitoga stalnog postava Atelijera Meštrović u Zagrebu, Fundacija Ivana Meštrovića, *Muzeologija* 36, 7-31.
- Depolo, J. (1987.): *Donacija Vilima Svečnjaka Čabar*, Skupština općine Čabar.
- Depolo, J. (1988.): *Cata Dujšin-Ribar*, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Znanje, Zagreb.
- Donacija Ljube Penić* (1980.), katalog izložbe 11. studenog – 7. prosinca 1980., Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 1980.
- Donacija Varaždinu dr. Vjeko Bože Jaraka* (1998.), katalog izložbe 27. svibnja – 5. srpnja 1998., Galerija novih i starih majstora Varaždin, Gradski muzej Varaždin, Varaždin.
- Dumenčić, Lj. (1999.): Spomen galerija Ivana Meštrovića u Vrpolju – 27 godina djelovanja, *Muzeologija* 36, 81-85.
- Durieux, T. (2001.): *Mojih prvih devedeset godina: Sjećanja*, Durieux, Zagreb.
- Dvojković, Z. (1994.): Prof. dr. Antun Bauer – inicijator i donator Zbirke Bauer i Galerije umjetnina Vukovar, *Muzeologija* 31, 56-69.
- Džamonja, D. (2001.): *Dušan Džamonja: skulpture – crteži – projekti*, Kaligraf, Zagreb.
- Eco, U. (1965.): *Otvoreno djelo*, “Veselin Masleša”, Sarajevo.
- Emmerling, E. (1998.): Restauriranje između etike i estetike, *Vijesti muzealaca i konzervatora*, br. 3-4, 1999, 88-89.
- Enciklopedija likovnih umjetnosti* (1962.), Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”, Zagreb.
- Enes (1939a): Jedini portret Hanibala Lucića i mnogo dragocjenih starih isprava, *Novosti*, br. 287, 17. listopada 1939., str.13.
- Enes (1939b): Društvo prijatelja Strossmayerove galerije slika dariva dvije dragocjene slike, jednog mladog Tiziana i savršeni portret Bombellia, *Novosti*, br. 327, 26. studenog 1939., str. 17-8.
- Enes (1939c): Strossmayerova galerija slika dobiva nove vrijedne umjetnine a nema mjesta da ih izloži publici!, *Novosti*, br. 331, 30. studenog 1939., str.11.
- Extract from Charles Townley's Will, The Museum acquires an important collection of classical antiquities* (2001), The British Museum, <http://www.thebritishmuseum.ac.uk/compass/ixi-bin>, (posljednji put pristupljeno 8. travnja 2005.).
- Farlato, D. (1765.): Epistola Cosmi ad Cardinales Sacrae Congregationis, u: *Illyrici Sacri*, Tomus Tertius, Ecclesia Spalatensis olim Salonitana, Venecija.
- Fazinić, A. (1979.): Zlatarska radionica u zbirci Muzeja Korčule, *Peristil*, br. 22, 137-142.
- Fleeson, L. (1991.): Opening the Barnes Door: How America's Most Paranoid Art Museum Got

That Way, and How, under New Management, Dramatic Changes Are on the Way; u: *Essays of an Information Scientist: Science reviews, Journalism, Inventiveness and other Essays*, Vol. 14, 58-64,

URL: <http://www.garfield.library.upenn.edu/volume14.html>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.).

Frangeš, Ž. (1924.): Jedan dragocjen hrvatski spomenik. Lik prvog okrunjenog hrvatskog kralja. Relief s krstonice Sv. Ivana u Splitu, *Obzor*, god. 65., br. 125, str. 4.

Franz von Stuck: die Sammlung des Museums Villa Stuck (1997.), Eurasburg, Minerva.

Fruk, M. (1994.): Doprinis dr. Antuna Bauera osnivanju ustanova srodnih muzejskoj djelatnosti, *Muzeologija* 31, 46-50.

Gamulin, G. (1954.): Kopija po Hans von Aachen u i Alessandru Paduanu u Galeriji "Benko Horvat", *Peristil*, sv.1., 154-156.

Gazivoda, N. (2004.): Interijer vile Frangeš, Rokov perivoj 2, *Peristil* 47, 115-134.

Gerersdorfer, I. (1970.): *Kabinet muzičkih automata I. Gerersdorfera*, izdanje Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, Zagreb.

Glusberg, J. (1983.): Hladni i vrući muzeji, *Muzeologija* 23, 1-78.

Golub, I. (1988.): Život i djelo Ivana Paštrića, u: *Ivan Paštrić (1636-1708), Život, djelo i suvremenici*, zbornik radova znanstvenog skupa o 350. godišnjici rođenja, Crkva u svijetu, Split, 13-22.

Grieco, A. (bez godine): *The station as museum: the Hamburger Bannhoff new Museum for the Present*, URL: <http://erewhon.ticonuno.it/arch/rivi/berl/hamburg-e.htm>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.).

Hauenschield, A. (1988.): *Claims and Reality of New Museology: Case Studies in Canada, the United States and Mexico*, doktorska dizertacija, Washington: Smithsonian Center for Education and Museum Studies,

URL:<http://museumstudies.si.edu/claims2000.htm>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.).

Henry Clay Frick and the History of the Frick Collection, web stranice Zbirke Frick, URL: <http://www.frick.org/index.htm>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.).

Hopkins-Clarke, A. (1991.): Ernest E. Cook in Bath, u: *A Gift to the Nation, The Fine and Decorative Art Collections of Ernest E. Cook*, katalog izložbe u Muzeju Holburne od 16. svibnja do 1. rujna 1991., Holburne Museum and Crafts Study Centre, Bath, 33-39.

Horwath i Horwath Consulting (2002.): *Provedbeno razvojno-marketinški plan turizma grada Zagreba 2002-2010, Drugi dio: operativni marketinški plan turizma grada Zagreba*, (2002.), konačna verzija, Horwath i Horwath Consulting Zagreb d.o.o., Zagreb, 24.

Hrvatska enciklopedija (2001.), sv. 3., Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb.

Hrvatska enciklopedija (2004.), sv. 6., Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb.

Hrvatska likovna enciklopedija (2005.), sv. I. – sv. VIII., Leksikografski zavod "Miroslav Krleža" i Vjesnik, Zagreb.

Hrvatska u 21. stoljeću. Strategija kulturnog razvitka, Nacrt (2001.), Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Biblioteka Kulturni razvitak, knj. 1., Zagreb.

Hrvatski biografski leksikon (1998.), Svezak I. (A-Ć) – sv. V. (Gn-H),

Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb.

Hrvatski enciklopedijski rječnik (2002.), Novi Liber, Zagreb.

Hudson, K. (1996.): Ecomuseums become more realistic, *Nordisk Museologi* 2, 11-20.

Humski, V. (1986.): Pregled povijesti muzeja u Hrvatskoj, 19. i 20. stoljeće (do 1945.), s bibliografijom, *Muzeologija* 24.

ICOM, *The International Committee of Museums*, službene web stranice, URL: http://icom.museum/definition_museum.html, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.).

ICTOP, *The International Committee for the Training of Personnel*, službene web stranice, URL: <http://www.city.ac.uk/ictop/mus-def.html>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.).

- I. S. (1939.): Proslava 65-godišnjice zaslužnog numizmatičara Benka Horvata, *Jutarnji list*, 30. listopada 1939., str. 5.
- Isabella Stewart Gardner Museum, The museum, Museum Overview*, URL:
<http://www.gardnermuseum.org/>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.).
- Jakopinec, B., Jagatić, M. (1987.): Blago koje čami, 7. nastavak, *Večernji list*, 31. listopada 1987., str. 45.
- Jalšić-Ernečić, D. (2000.): Donacija dr. Vladimir Malančec Koprivnica, *Kontura*, II.-III./IV., 76-77.
- James, H. (1959.): *Zlatni pehar*, "Otokar Keršovani", Rijeka.
- Josip Restek* (1985.): *Retrospektiva od 5. 3. – 31. 3. 1985.*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb.
- Jelušić, B. (1997.): Donacija Ivana Lackovića Croate – Dar gradu Đurđevcu, u: *Donacija Ivana Lackovića-Croate*, katalog izložbe, 6. prosinca 1997., Centar za kulturu Đurđevac, Galerija Stari grad.
- Johnsdotter, M. (1994.): Dokumentiranje života suvremenog doma, *Informatica Museologica* 1/4, 66-68.
- Josip Crnobori, Povratak slikara* (1998.), katalog izložbe, MGC – Klovićevi dvori 10. –30. studenog 1998., MGC – Klovićevi dvori, Zagreb.
- Kanižaj, Lj. (1983.): Privatna zbirka dr. Josipa Kovačića, *Informatica Museologica*, br. 3-4, 42-43.
- Katunarić, V. (2003.): Cultural policy decentralisation in South-East Europe: objectives, instruments, practices. Proposing a methodology for research, *Local cultural strategy development in SE Europe, Building on practise and experience, Policies for Culture regional workshop*, background paper, Bukurešt, 2003.
- Kečkemet, D. (1999.): Dopune Meštrovićevih radova u Galeriji Meštrović u Splitu, *Muzeologija* 36, 53-62.
- Kelemen, B. (1957.): *Grafički listovi zbirke "Benko Horvat"*, katalog izložbe, Galerija slika Grada Zagreba "Benko Horvat", Zagreb.
- Killy, W., Vierhaus, R. (1999a): *Deutsche Biographische Enzyklopädie*, K. G. Saur, Munchen.
- Killy, W., Vierhaus, R. (1999b): Eugen Spiro, u: *Deutsche Biographische Enzyklopädie*, sv. 9., K. G. Saur, Munchen, 408.
- Kipke, Ž. (2001.): Trebaju nam tri, a ne dva muzeja, *Jutarnji list*, 22. ožujka 2001., str. 31.
- Kljajić, D. (1999.): Prof. František Foit, *Naš čas*, 17. srpnja 1999.
- Kljaković, J. (1992.): *U suvremenom kaosu*, Matice hrvatska, Akademija likovnih umjetnosti, Zagreb.
- Konfrontacije* (1976.), katalog izložbe, Galerija suvremene umjetnosti od 30. rujna do 17. listopada 1976., Galerija "Benko Horvat", Zagreb.
- Koščević, R. (2000.): *Arheološka zbirka "Benko Horvat"*, Muzej suvremene umjetnosti i Institut za arheologiju, Zagreb.
- Koščević, Ž. (1981.): *Galerija Benko Horvat, Iz fundusa*, katalog izložbe, Galerije grada Zagreba, Galerija primitivne umjetnosti, 2. – 22. travnja 1981., Galerije grada Zagreba, Zagreb.
- Koščević, Ž. (1995.): *Zbirka "Benko Horvat"*, katalog izložbe, Galerija suvremene umjetnosti 16. veljače – 12. ožujka 1995., Galerije grada Zagreba, Galerija suvremene umjetnosti, Zagreb.
- Kramer, H. (2003.): Looting Dr. Barnes: Philly Plutocrats Plunder a Legacy, *The New York Observer*, 21. studenoga 2003., URL: <http://www.observer.com>
- Krležiana* (1993.), Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb.
- Kuhar, B. (1971.): *Foitova zbirka črnske umjetnosti*, Galerija Velenje, Slovenski etnografski muzej, Velenje.
- Kundera, M. (1997.): *Iznevjerene oporuke*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.
- Kusin, V. (1987.): *Mimara*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb.
- Kusin, V. (1994.): (Ne)poznati portretist kraljeva, *Vjesnik*, 11. prosinca 1994., str. 20-21.
- Landry, C., Greene L., Matarasso, F., Bianchini F. (1996.): *The Art of Regeneration, Urban Renawal Through Cultural Activity*, Comedia.
- Landry, C. (2003.): Kultura na raskršću, ulomci iz članka *Culture's collision course*, u: *Museums*

- Journal*, 2003., pripremila N. Vrkljan Križić za *Vijesti muzealaca i konzervatora*, br. 1-2, 49-51.
- Laurencich-Minelli, L. (1985.): *Museography and Ethnographical Collections in Bologna*, u: *The Origins of museums, the cabinet of curiosities in sixteenth and seventeenth century Europe*, ur. O. Impey, A. Macgregor, Oxford University Press, Oxford, 17-23.
- Lazić-Lasić, J. (1993.): "Interpretacija znanja?", u: *Obrada jezika i prikaz znanja*, Zavod za informacijske studije, 159-165.
- Lunaček, V. (1924.): Iz umjetničkog svijeta, *Obzor*, god. 65., br. 297, 4. studenoga 1924., str. 2-3.
- Ljetopis JAZU (1926.), za god. 1924. i 1925., sv. 39., JAZU, Zagreb, 1926.
- Majer, V. (1983.): *I opet je jedna ljubav umrla*, Sloboda, Beograd.
- Malaro, M. C. (1985.): *A Legal Primer on Managing Museum Collections*, Smithsonian Institution Press, Washington DC, 103-131.
- Malinari, D. (1998.): Kuća Victora Hugoa (Voljeti znači djelovati), *Informatica Museologica* 1-2, 123-125.
- Marin, E. (1982.): Za muzej naše budućnosti – muzej imaginacije, u: *Muzej imaginacije (članci i eseji)*, SNL, Zagreb, 7-18.
- Marković, Z. (1954.): *Frangeš-Mihanović – Biografija kao kulturno-historijska slika jedne epohe hrvatske likovne umjetnosti*, Izdavački zavod Jugoslavenske akademije, Zagreb.
- Marković, S. (1990.): *Galerija Antuna Augustinčića*, katalog stalnog postava i fundusa, Galerija Antuna Augustinčića, Klanjec, 11-14.
- Maroević, I. (1986.): *Sadašnjost baštine*, Zagreb, 126-139.
- Maroević, I. (1993.): *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb.
- Maroević, I. (1997.): Uloga muzealnosti u zaštiti memorije, *Informatica Museologica* 27 (3-4), 56-59.
- Maroević, I. (1999.): Arhitektura atelijera Meštrović u Zagrebu i Galerije Meštrović u Splitu u funkciji Meštrovićeva djela, *Muzeologija* 36, 38-42.
- Maroević, I. (2000.): Muzejska djelatnost u Zagrebu i njezine prostorne odrednice, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, br. 3-4, 28-35.
- Maroević, I. (2001.): Koncept održivog razvitka u zaštiti kulturne baštine, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 26/2000-27/2001, 15-24.
- Maroević, I. (2003.): Dvije zanimljive izložbe u Zagrebu, "Universum sacrum", Hrvatski povijesni muzej i "Secesija u Hrvatskoj", Muzej za umjetnost i obrt, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, br. 3-4, 50-55.
- Matarasso, F. (1996.): The social impact of the arts, Working Paper 1, *Defining values, Evaluating arts programmes*, Comedia.
- Matarasso, F. (2000.): Developing Understanding of the Social Impact of Participation in the Arts, *Culturelink*, Special issue 2000, gosti urednici: K. Epskamp, H. Gould, D. A. Jelinčić, Institute for International Relations, Zagreb, Croatia, 51-58.
- Matasović, J. (1930.): Bogišićev muzej u Cavtatu, *Narodna starina*, sv. 23., knjiga IX., br. 3, 30. prosinca 1930, str.339.
- MCCConnections (1997.): *Economic Impact Results Announced*,
 URL: <http://www.massculturalcouncil.org/search.html>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.).
- Mensch, P. van (1992.): *Towards a methodology of museology*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb, ljubaznošću autora, elektronička verzija na CD-u, ili: URL: a) <http://www.xs4all.nl/~rwa/boek12.htm>; b) <http://www.xs4all.nl/~rwa/research.htm>; c) <http://www.xs4all.nl/~rwa/boek05.htm>, (pristupljeno 1. veljače 2005.).
- Mihalić, V. (1995.): Donacije umjetničkih zbirki gradu Zagrebu 1946-1995, *Muzeologija* 32, 82-108.
- Mihalić, V. (2001.): Muzeji i arhivi – razlike, sličnosti i suradnja na primjeru donacija umjetničkih zbirki Gradu Zagrebu, *Informatica Museologica* 32 (1-2), 108-111.
- Mumford, L. (1986.): *Mit o mašini*, II dio, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.
- Munk, Z. (1939.): Muzej hrvatskog kiparstva u Zagrebu u jednoj staji, drvarnici i tavanu, *Novosti*, br. 276, 13.

- Muzej "Mimara", Zagreb (1998.), Vodič Muzeja "Mimara", MGC "Mimara", Zagreb.
- Nekić, N. (1994.): Život i rad dr-a Antuna Bauera, Karitativni fond UPT, Đakovo.
- Nonveiller, G. (1999.): *The Pioneers of the Research on the Insects of Dalmatia*, Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb.
- Obad Šćitaroci, M., Obad Šćitaroci, B. (1998.): *Dvorci i perivoji u Slavoniji, Od Zagreba do Iloka*, Šćitaroci, Zagreb, 393.
- Pavoni, R. (2001a): Order Out of Chaos: the Historic House Museums Categorization Project, u: *Historic House Museums Speak to the Public: Spectacular Exhibits vs. a Philological Interpretation of History*; Acts of the Annual International Conference of DEMHIST - ICOM's International Committee for Historic Houses, Genova, 1-4 November 2000, ur: R. Pavoni, La Multigrafica, Bergamo, 63-70.
- Pavoni, R. (2001b): Towards a definition and typology of historic house museums, *Museum International* (UNESCO, Paris), br. 210 (vol. 53., br. 2, 2001.), 16-21.
- Pavoni, R. (2002a): The Second Phase of the Categorization Project: Sub-Categories, u: *New Forms of Management for Historic House Museums?*, Acts of the Annual Conference, Barcelona, 2-5 July 2001, ur. R. Pavoni, ICOM, DEMHIST, 52-57.
- Pavoni, R. (2002b): Visiting a Historic House Museum, u: *Interpreting Historic House Museums*, *Open Museum Journal*, Vol. 5, srpanj 2002., URL: <http://amol.org.au/omj/>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.).
- Pearce, S. M. (1995.): *On Collecting*, Routledge, London, New York.
- Perinić, Lj. (1992.): Veliki povratak preko Inka, Kristijan Kreković – hrvatsko-peruanski slikar (1901-1985), *Večernji list*, 6. prosinca 1992., str. 20.
- Perišin, S. (1996.): Program obnove i prezentacije objekata Zbirke Baltazara Bogišića HAZU u Cavtatu, *Informatica Museologica* 1-2 (1996), 40-45.
- Piplović, S. (1998.): Osnivanje i izgradnja prvih muzeja u Splitu, u: *Naš museum: Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog prigodom proslave 150 godina od utemeljenja Hrvatskoga narodnog muzeja u Zagrebu, 1846-1996.*, Arheološki muzej u Zagrebu, Hrvatski povijesni muzej i Hrvatski prirodoslovni muzej, 1998., 111-126.
- Pinette, M. (1994/5.): Les objets du legs de l'abbé Boisot ou l'origine du Musée de Besançon, u: *Bibliothèques et musées de Besançon (1994/1995)*, 50-57.
- Poklisarke, Lutke svijeta – Zbirka Perinić, katalog izložbe, Etnografski muzej, 18. srpnja – 20. rujna 1991. Etnografski muzej, Zagreb, 1991.
- Premerl, N. (2000.): *Stan arhitekta Viktora Kovačića, Masarykova 21*, Muzej grada Zagreba, Zagreb.
- Puhalo, B. L. (1993.): The Museum as Transmitter of Understanding, *Muse*, vol. XI., br. 1, svibnja 1993., URL: <http://www.utoronto.ca/mouseia/2.html>
- Putarek, Z. (2003.): Tisuću vrijednih umjetnina!, *Varaždinske vijesti*, god. LVI, br. 03072, 26. studenoga 2003., URL: <http://www.varazdinske-vijesti.hr/>, (pristupljeno 1. prosinca 2003.).
- Rheims, M. (1961.): *Art on the Market, Thirty-Five Centuries of Collecting and Collectors from Midas to Paul Getty*, Weidenfeld and Nicolson, London.
- Richard, H. (1994/5.): Description du fonds de la Bibliothèque de l'abbé Boisot, u: *Bibliothèques et musées de Besançon (1994/1995)*, 22-28.
- Richter, V. (1996.): *Izazov naslijeđu – Opća metoda diobe kutova i nova dioba kruga*, Ceres, Zagreb.
- Richter, V. (1999.): *Exat 51*, Prilog povijesnoj građi u povodu skupa *Umjetnost i ideologija*, (vlastita naklada), Zagreb.
- Rodin, A. (1956.): *Priзнanja radu Nikole Tesle*, Državni republički odbor za proslavu stogodišnjice rođenja Nikole Tesle, Zagreb.
- Romac, A. (1975.): *Rječnik rimskog prava*, Informator, Zagreb, 5-747.
- Saumarez Smith, C. (1989.): Museums, Artefacts and Meanings, u: *The New Museology*, ur. P. Vergo, Reaktion Books Ltd., London, 6-21.
- Schouten, F. (1989.): Trends and the future, u: *Professionalising the Muses: the museum profes-*

- sion in motion*, ur. P. van Mensch, The authors and AHA Books, Amsterdam, 107-116.
- Smolčić, E. (1937.): Benko Horvat, *Novosti*, 16/1937, 10-11.
- Stahuljak, T. (1986.): Uz desetu obljetnicu Augustinčićeve galerije u Klanjcu, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, br. 1/2, 14-16.
- Stam, D. C. (1993.): Informirana muza: Implikacije "nove muzeologije" za muzejsku praksu, *Informatica Museologica* 24 (1-4), 98-105.
- Statut i kodeks profesionalne etike* (1991.), Nacionalni komitet ICOM-a, Zagreb, 3-33.
- Steen, A. (1989.): Samdok: tools to make the world visible, u: *Museums and the Future of Collecting*, ur: S. J. Knell, Ashgate, Great Britain, SAD, 151-156.
- Strossmayer, J. J. (1875.): Darovnica za sgradu galerije, *Vienac*, god. VII., br. 14, 3. travnja 1875., str.1.
- Susovski, M. (1997.): *Donacija Silvane Seissel: Josip Seissel: nadrealističko razdoblje*, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb.
- Susovski, M. (2003.): *Zbirka Richter: Donacija Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter Gradu Zagrebu*, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb.
- Šola, T. (1983.): Razgovor s dr. Antunom Baerom, *Informatica museologica* 1-2, 7-10.
- Šola, T. (1990.): "Muzeološki prilog teorijskim osnovama informacijskih znanosti, u: *Informacijske znanosti i znanje*, Zavod za informacijske studije, 147-155.
- Šola, T. (1997a): *Essays on museums and their theory, Towards the cybernetic museum*, Suomen museoliitto, The Finish Museums Associations, Saarijvi.
- Šola, T. (1997b): Od publike do korisnika, Pojednosti iz suvremene teorije baštine (I. dio) *Informatica Museologica* 28 (1-4), 18-21.
- Šola, T. (2000.): *Izložbeni projekt na osnovu zbirke prof. Kolina*, prilog za izradu elaborata, (rukopis).
- Šola, T. (2001.): *Marketing u muzejima ili kako obznaniti vrlinu*, Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb.
- Šterk, S. (1986.): *Tilla Durieux i njezina zbirka umjetnina u Zagrebu*, katalog izložbe, veljača – ožujak 1986., Zagreb, Muzej grada Zagreba.
- Šterk, S. (1995.): U susret budućoj Memorijalnoj zbirci Margite i Rudolfa Matza, *Muzeologija* 32, 146-154.
- The City of Thunder Bay-Ontario, Canada* (1998), URL: <http://www.thunderbay.ca/>
- Tolić, V. (2002.): Spoj samoborske zavičajnosti i pripadnosti Mediteranu, *Vjesnik online*, 13. listopada 2002.
- URL: www.vjesnik.com/html/2002/10/13/ClanakTx.asp?r=cool&c=3, (posljednji put pristupljeno 16. siječnja 2004.).
- Tomas '98 Zagreb (1999): *Stavovi i potrošnja turista i posjetitelja Zagreba*, osnovni izvještaj, Institut za turizam Zagreb, Turistička zajednica Zagreb, 1999.
- Tremlett, G. (2003.): Master's dream realised in birthplace, *The Guardian*, 28. listopada 2003., URL: www.guardian.co.uk/arts/news/story/0,11711,1072427,00.html, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.)
- Trust in the future*, web stranica National Trusta, URL: <http://www.nationaltrust.org.uk>
- T.Š. (1926.): Dvije nove kulturne ustanove, Uoči otvorenja Prirodoslovnog Muzeja i Zoološkog Vrtića, Posjet ovim ustanovama i razgovor s kustosom gosp. prof. Giromettom, *Novo doba, Split*, god. IX, br. 79, 4. travnja 1926., str. 12-13.
- Tuđman, M. (1990.): *Obavijest i znanje*, Zavod za informacijske studije, Zagreb.
- Tuđman, M., Boras, D., Dovedan, Z. (1993.): *Uvod u informacijsku znanost*, Školska knjiga, 7-230.
- Umjetnine iz donacije dr. Vinka Perčića (1989)*, katalog izložbe, 27. svibnja – 30. srpnja 1989., Muzejsko-galerijski centar, Zagreb.
- UNESCO (1995.): *Our Creative Diversity*, Report of the World Commission on Culture and Development, Unesco Publishing.
- Vandura, Đ. (1995.): Memorijalna zbirka Marte i Vilima Svečnjaka, *Muzeologija* 32, 49-56.
- Vandura, Đ. (1996.): Projekt za Zbirku Mihičić u Malom Lošinju, *Muzeologija* 33, 82-91.
- Varine - Bohan, H. de (1976a): *Le musée moderne: conditions et problèmes d'une renovation, Museum*, Vol. XXVIII., br. 3, 127-139.

- Varine, H. de (1976b): The museum in the Fourth Dimension, *Nordisk Museologi*, 1996/2, 51-57, URL: <http://www.nordiskmuseumologi.com/Indholdsfortegn/Innh962.html>
- Vergo, P. (1989.): The Reticent Object, u: *The New Museology*, ur. P. Vergo, Reaktion Books Ltd., London, 41-59.
- Viner, D. (1990.): Liaison with others: private collectors, u: *Objects of Knowledge*, ur. S. Pearce, The Athlone Press, London and Atlantic Highlands, 352-357.
- Vinterhalter, J. (1990.): Kolekcionari, njihova udruženja i privatne zbirke u SSSR-u, *Informatica Museologica* 21 (1/2), 86-88.
- Vrkljan Križić, N. (1995.): Zbirka pok. Drage Magjera i Nade Ostrogović Magjer, *Muzeologija*, 32, 137-145.
- Vrkljan Križić, N. (1979.): Privatne zbirke grada Zagreba, Mali muzeji u intimnosti stana i spomenari prošlosti, *Kaj*, II/1979, 59-72.
- Vujić, A. (1990.): Utemeljivanje enciklopedijske leksikografije kao informacijske znanosti, u: *Informacijske znanosti i znanje*, Zavod za informacijske studije, 141-147.
- Vujić, Ž. (1993.): Postanak i razvoj umjetničkih muzeja i galerija u Zagrebu, *Muzeologija* 29/30, 9-141.
- Vuković, M. (1964.): *Obvezno pravo*, knjiga II., Školska knjiga, Zagreb.
- Walsh, K. (1992.): *The Representation of the Past, Museums and heritage in the post-modern world*, Routledge, London, New York.
- Warner, P. (bez godine): *Anglesey Abbey*, s podnaslovima: Huttleston Broughton, Cara L. R. Broughton, Collections and their connections, The Windsor Connection, The Upper and Lower Galleries, The Library, URL: <http://www.angleseyabbey.org/events/house.html>, (posljednji put pristupljeno 25. travnja 2007.)
- Weisberg, G. P. (1990.): Antoine Vivenel, The private Museum and the Entrepreneur under the July Monarchy, *Journal of the History of Collections*, vol. 2, no.1, 21-39.
- Yule, Mary (2001.): Gifts and bequests of works of art: The role of National Art Collections Fund, *National Art Collections Fund, Bulletin summer issue 2001*, London, 23-29.
- Zaninović, J. (1999.): Stalni postav radova Ivana Meštrovića u Muzeju Drniške krajine, *Muzeologija* 36, 86-92.
- Zbirka "Matija Skurjeni" (1987.), katalog i doplijan, Galerija "Matija Skurjeni", Zagreb.
- Zbirka stare ambalaže dr. Ante Rodina – donacija gradu Zagrebu, *Muzej grada Zagreba, stalni postav* (2002.), katalog zbirke, Muzej grada Zagreba, Zagreb.
- Zgaga, V. (2001.): Novi muzej ženskog slikarstva, *Informatica Museologica* 32 (1-2), 53-57.
- Zgaga, V. (2002.): A Nineteenth-Century Collection for a Nineteenth-Century House, u: *New Forms of Management for Historic House Museums?*, Acts of the Annual Conference, Barcelona, 2-5 July 2001, ur. R. Pavoni, ICOM, DEMHIST, 94-97.
- Zlamalik, V. (1988.): *Donacija Josipa Kovačića - Hrvatske slikarice rođene u 19. st (1988)*, katalog izložbe, 12. veljače – 24. veljače 1988., Umjetnički paviljon, Zagreb.
- Zlamalik, V. (1982.): *Strossmayerova galerija starih majstora Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, JAZU, Zagreb.
- Zlamalik, V. (1984.): Donacija Ante Topića Mičare, u: *Sto godina Strossmayerove galerije 1884-1984*, katalog izložbe, 15. svibnja – 17. kolovoza 1984., Muzejski prostor, Zagreb, 103-104.

POPIS SLIKA

Slike

Slika 1a. Stalni postav Gliptoteke HAZU, Zagreb, Medvedgradska 2 Izvor: Gliptoteka HAZU, skulpture Roberta Frangeša-Mihanovića, stanje 2006., snimila Snježana Ivčić	31	Slika 8. Terezija Kovačić, rođena Arhanić, u ambijentu stana u Masarykovej 21, oko 1950. Izvor: Fototeka Muzeja grada Zagreba....	48
Slika 1b. Stalni postav Gliptoteke HAZU, Zagreb, Medvedgradska 2 Izvor: Gliptoteka HAZU, Zbirka sadrenih odljeva fragmenata nepokretnih spomenika hrvatske kulturne baštine od 11. do 15. st., stanje 2006., snimila Snježana Ivčić	31	Slika 9. Palača Babočaj-Gvozdanović, Visoka 8, oko 1935. Izvor: Arhiv Zbirke Gvozdanović, Muzej za umjetnost i obrt	52
Slika 2. Antun i Antonija Bauer u svome stanu u Zagrebu, Krajiška 23, oko 1995., Izvor: Arhiv Muzejskoga dokumentacijskog centra, snimila Jozefina Dautbegović	34	Slika 10. Dragutin Gvozdanović, oko 1920. Izvor: Arhiv Zbirke Gvozdanović, Muzej za umjetnost i obrt, presnimka uokvirene fotografije, presnimio Srećko Budek, 2006.....	54
Slika 3. <i>Portret (Hanibal Lucić)</i> , gornjotalijanska škola, 16. st., ulje na platnu, 422 x 316 mm (iz Donacije Benka Horvata Gradu Zagrebu) Izvor: Zbirka B. Horvata, snimio Ivo Vučetić, 2007.	34	Slika 11. Anka Gvozdanović, oko 1920. Izvor: Arhiv Zbirke Gvozdanović, Muzej za umjetnost i obrt, presnimka uokvirene fotografije, presnimio Srećko Budek, 2006.....	54
Slika 4. Unutrašnjost negdašnjeg stana Benka Horvata u Zagrebu, Vlaška 102a, oko 1930. Izvor: Arhiv Zbirke B. Horvat, objavljeno i u: Košćević, Ž. (1981): <i>Galerija Benko Horvat</i> , iz fundusa, katalog izložbe Galerije grada Zagreba, Galerija primitivne umjetnosti, 2. 4 – 22. travnja 1981., Galerije grada Zagreba, Zagreb, str. 8.	41	Slika 12. Zbirka Magjer, ambijent stana u Zagrebu, Tomislavov trg 8, stanje 2006. Izvor: ArGUK, snimio Zvonimir Bešker...	59
Slika 5. Benko Horvat, oko 1940. Izvor: Arhiv Leksikografskog zavoda “Miroslav Krleža”	42	Slika 13. Drago Magjer, oko 1940. Izvor: Privatni fotoalbum obitelji Magjer...	60
Slika 6. Unutrašnjost Memorijalne zbirke i stana Viktora Kovačića u Zagrebu, Masarykova 21, stanje 2000. Izvor: Arhiv Zbirke V. Kovačića, objavljeno i u: Premerl, N. (2000.): <i>Stan arhitekta Viktora Kovačića, Masarykova 21</i> , Muzej grada Zagreba, Zagreb, str. 46-47., snimio Miljenko Gregl.....	46	Slika 14. Drago Magjer s prvom suprugom Margom, oko 1960. Izvor: Privatni fotoalbum obitelji Magjer	61
Slika 7. Viktor Kovačić Izvor: Arhiv Zbirke V. Kovačića, objavljeno i u: Premerl, N. (2000.): <i>Stan arhitekta Viktora Kovačića, Masarykova 21</i> , Muzej grada Zagreba, Zagreb, str. 121.	48	Slika 15. Nada Ostrogović, udana Magjer, oko 1935. Izvor: Privatni fotoalbum obitelji Magjer..	61
		Slika 16. Kuća Kljaković u Zagrebu, Rokov perivoj 4, stanje 2006. Izvor: Arhiv Zbirke Kljaković, objavljeno i u: Jarak, R. (2007.): <i>Memorijalna zbirka Jozo Kljaković</i> , katalog, Centar za likovni odgoj grada Zagreba, Zagreb, str. 34.	65
		Slika 17. Jozo Kljaković, oko 1920. Izvor: Arhiv Zbirke Kljaković, objavljeno i u: Jarak, R. (2007.): <i>Memorijalna zbirka Jozo Kljaković</i> , katalog, Centar za likovni odgoj grada Zagreba, Zagreb, str. 32.	67
		Slika 18. Vitrina, bidermajer, Austrija, 1825. – 1830., furnir oraha i jagnjede, staklo, 163 x 117 x 42 cm (iz donacije Penić Gradu Zagrebu), stalni postav Muzeja za umjetnost i obrt Izvor: Fototeka Muzeja za umjetnost i obrt, snimio Srećko Budek.....	70
		Slika 19. Zlatko Šulentić: <i>Ljuba (Portret Ljube Penić)</i> , 1917., ulje na platnu, 41 x 34 cm, (iz donacije Penić Gradu Zagrebu)	

- Izvor: Fototeka Muzeja za umjetnost i obrt, snimio Srećko Budek..... 71
- Slika 20. Ambijent Zbirke Dujšin Ribar u Zagrebu, Demetrova 3, stanje 1998. Izvor: Arhiv Zbirke Dujšin Ribar, Muzej grada Zagreba, snimio: Jozo Vranić..... 74
- Slika 21. Cata Dujšin, oko 1920. Izvor: Arhiv Zbirke Dujšin Ribar, Muzej grada Zagreba..... 75
- Slika 22. Ferdo Kovačević: *Vode na Savi*, ulje na platnu, 70,9 x 55,6 cm (iz Zbirke Nade Mirjević), Stara gradska vijećnica, Ćirilometodska 5, Zagreb Izvor: Arhiv Gradskoga zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, snimila Stela Cvetnić Radić, 2006..... 78
- Slika 23. Nada Mirjević, 1968. Izvor: Osobna karta Nade Mirjević, reg. br. 386213, izdana u Zagrebu, 17. veljače 1968., presnimio Veljko Mihalić..... 79
- Slika 24. Zbirka Gerersdorfer u stalnom postavu Muzeja grada Zagreba, Opatička 20, stanje 2006. Izvor: Fototeka Muzeja grada Zagreba, snimio Miljenko Gregl..... 82
- Slika 25. Ivan Gerersdorfer, oko 1965. Izvor: Fototeka Muzeja grada Zagreba, snimio Zvonimir Mikas..... 83
- Slika 26. Ambijent zbirke Richter u Zagrebu, Vrhovec 38 Izvor: Fotoarhiv Zbirke Richter, Muzej suvremene umjetnosti, stanje 2002., snimio Boris Cvjetanović..... 86
- Slika 27. Vjenceslav Richter i Nada Kareš-Richter, 2000. Izvor: Fotoarhiv Zbirke Richter, objavljeno i u: Susovski, M. (2003.): *Zbirka Richter: Donacija Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter Gradu Zagrebu*, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, str. 13., snimio Ivan Posavec 89
- Slika 28. Zorka Martinović Majer i Vjekoslav Majer, oko 1960. Izvor: Obiteljski fotoalbum Zorke Martinović Majer, objavljeno i u: Majer, V. (1983.): *I opet je jedna ljubav umrla*, priredio Slobodan Marković, Sloboda, Beograd, blok fotografija između str. 112. i 113..... 92
- Slika 29. Soba Tilla Durieux u Zagrebu, Jurjevska 27, 1964. Izvor: Fotoarhiva Zbirke Durieux, objavljeno i u: Šterk, S. (2006.): *Tilla Durieux i njezina zbirka umjetnina u Muzeju grada Zagreba*, katalog izložbe, Zagreb, Muzej grada Zagreba, 2006., str. 67..... 96
- Slika 30. Tilla Durieux i Zlata Lubienski, oko 1936. Izvor: Fotoarhiva Zbirke Durieux, objavljeno i u: Šterk, S. (2006.): *Tilla Durieux i njezina zbirka umjetnina u Muzeju grada Zagreba*, katalog izložbe, Zagreb, Muzej grada Zagreba, 2006., str. 71..... 98
- Slika 31. Erika Dannhoff, oko 1940. Izvor: Fotografija je preuzeta s web stranice www.cyranos.ch/smdann-e.htm Pristupljeno 18. travnja 2005..... 99
- Slika 32. Franjo Schneider u ambijentu svoje radionice u Zagrebu, Šenoina 7, oko 1950. Izvor: Fotoarhiva Zbirke Schneider..... 105
- Slika 33. Zbirka Schneider, Zagreb, Trg maršala Tita 11, učenica prigodom obrade podnice violine velikom blanjom, 2006. Izvor: Fotoarhiv Zbirke Schneider, snimio Alojzije Seder..... 105
- Slika 34. Franjo Schneider, oko 1950. Izvor: Obiteljski fotoalbum Erne Schneider Nikolić..... 107
- Slika 35. Erna Schneider Nikolić, 2003. Izvor: Obiteljski fotoalbum Erne Schneider Nikolić..... 107
- Slika 36. Ambijent Memorijalnoga prostora Miroslava i Bele Krleže, Krležin Gvozd 23/I, stanje 2003. Izvor: Fototeka Muzeja grada Zagreba, snimio Miljenko Gregl..... 113
- Slika 37. Zgrada na Krležinu Gvozd 23, bivša vila Rein, u kojoj je na 1. katu uređen Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krleže, stanje 2006. Izvor: Fototeka Muzeja grada Zagreba, snimio Miljenko Gregl..... 113
- Slika 38. Miroslav Krleža na Vrazovu šetalištu u Zagrebu, oko 1930. Izvor: Fototeka Muzeja grada Zagreba.... 115
- Slika 39. Bela Krleža, oko 1930. Izvor: Fototeka Muzeja grada Zagreba.... 116
- Slika 40. Krešimir Vranešić, oko 2001. Izvor: Obiteljski fotoalbum Krešimira Vranešića..... 116

Slika 41. Josip Kovačić u ambijentu svoje zbirke u Zagrebu, Radićeva 24, 2007. Izvor: ArGUK, snimio Zvonimir Bešker	121	Slika 53. Zbirka Perinić u Turističko-informativnom centru, Zagreb, Zrinski trg 14, stanje 2005. Izvor: Fotoarhiva Etnografskog muzeja u Zagrebu, snimila Ivanka Ivkanec.....	147
Slika 42. Josip Kovačić, oko 1975. Izvor: Privatna arhiva Josipa Kovačića....	122	Slika 54. Ljeposlav Perinić, 1994. Izvor: Obiteljski fotoalbum Ljeposlava Perinića	148
Slika 43. Vlaho Bukovac: <i>Portret Georgesa Bizeta</i> , 1888., pastel na papiru, 510 x 425 mm (iz donacije Vinka Perčića Gradu Zagrebu) Izvor: Fototeka Galerije Klovićevi dvori, snimila Dubravka Tomljanović.....	126	Slika 55. Ambijent stana Matković Majer u Zagrebu, Zvonimirova 22, stanje 1993. Izvor: Arhiv Gradskoga zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, snimila Nina Gazivoda	151
Slika 44. Vinko Perčić, 1989. Izvor: Zlamalik, V., Vandura Đ. (1989): <i>Umjetnine iz donacije dr. Vinka Perčića</i> , katalog izložbe, 27. svibnja – 30. srpnja 1989., Muzejsko-galerijski centar, Muzejski prostor, Zagreb, str. 4., snimio Nenad Ilijić.....	127	Slika 56. Katja Matković Majer, oko 1960. Izvor: Obiteljski fotoalbum Katje Matković Majer.....	153
Slika 45. Vilim Svečnjak: <i>Komendrijaši</i> , 1943., ulje na platnu, 38,2 x 42,2 cm (iz donacije Svečnjak Gradu Zagrebu) Izvor: Fotoarhiva Zbirke Svečnjak, HAZU, snimio Boris Krstinić, 2002.	130	Slika 57. Branko Majer, oko 1970. Izvor: Fotoarhiva Hrvatske kinoteke pri Hrvatskome državnom arhivu.....	153
Slika 46. Vilim i Marta Svečnjak, oko 1975., u sredini prijatelj obitelji Svečnjak Jan Janković Izvor: Jasna Babić: <i>Sudska bitka za nasljedstvo velikog slikara</i> , u: Nacional, 16. srpnja 1997., str. 52.	132	Slika 58. Josip Seissel: <i>3C i tričarije br. 6 (Prozor-čiča mara-mica)</i> , 1939., akvarel, tuš, tempera na papiru, 30,5 x 38 cm, (iz Donacije Silvine Seissel Gradu Zagrebu) Izvor: Fotoarhiva Donacije Seissel, Muzej suvremene umjetnosti, snimio Goran Vranić, 2007.	156
Slika 47. Nikola Marčetić, 1991. Izvor: Vlado Burić: <i>Skupljači duhovnog blaga</i> , u: Vikend, br. 1189, 1991., str. 30., snimio Drago Buči	135	Slika 59. Josip i Silvana Seissel, oko 1950. Izvor: Obiteljski fotoalbum Silvine Seissel	159
Slika 48. Ambijent Zbirke Frangeš u Zagrebu, Rokov perivoj 2, 2002. Izvor: Fotoarhiva Hrvatskoga restauratorskog zavoda, snimio Tvrtko Klobučar.....	139	Slika 60. Đuro Tiljak: <i>Pinije</i> , ulje na platnu, 70,9 x 62,2 cm (iz donacije Marije Tomljenović-Valečić Gradu Zagrebu), Stara gradska vijećnica, Ćirilometodska 5, Zagreb Izvor: Arhiv Gradskoga zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, snimila Stela Cvetnić Radić, 2006.....	161
Slika 49. Vila Frangeš u Zagrebu, Rokov perivoj 2, 1938. Izvor: Fotoarhiva Muzeja grada Zagreba ..	139	Slika 61. Marija Tomljenović Valečić sa suprugom Antunom Valečićem, oko 1985. Izvor: Obiteljski fotoalbum Marije Tomljenović-Valečić	162
Slika 50. Ivana Frangeš sa suprugom Markom (u sredini) i prijateljima, oko 1960. Izvor: Obiteljski fotoalbum Ivane Frangeš..	142	Slika 62. Vera Horvat-Pintarić, 2006. Izvor: Privatna arhiva Vere Horvat-Pintarić.....	165
Slika 51. Robert Frangeš, oko 1930. Izvor: Fotoarhiva Zbirke Frangeš	143	Slika 63. Josip Crnobori: <i>Portret u crnom šeširu (Karla Schlechan)</i> , 1943., ulje na platnu, 710 x 555 mm (iz donacije Josipa Crnoborija Gradu Zagrebu)	
Slika 52. Eugenija Frangeš, oko 1900. Izvor: Fotoarhiva zbirke Frangeš.....	143		

- Izvor: Fototeka Galerije Klovićevi dvori, snimila Koraljka Jurčec Kos 169
- Slika 64. Josip Crnobori sa suprugom Marijanom, oko 2000.
Izvor: Obiteljski fotoalbum Josipa Crnoborija 170
- Slika 65. Drago Muvrin u ambijentu svoje zbirke u Zagrebu, Veslačka 6, 2000.
Izvor: Privatna arhiva Drage Muvrina 173
- Slika 66. Zbirka stare ambalaže Rodin u stalnom postavu Muzeja grada Zagreba, Opatička 20, 2004.
Izvor: Fotoarhiva Muzeja grada Zagreba, snimio Miljenko Gregl, 2004. 177
- Slika 67. Ante Rodin i njegova zbirka, 1991.
Izvor: Premerl, N. (2002.): *Zbirka stare ambalaže dr. Ante Rodin – donacija gradu Zagrebu*, katalog stalnog postava, Muzej grada Zagreba, Zagreb, str. 2., snimio Romeo Ibrišević, 1991. 179
- Slika 68. Ana Mintas Rodin, 2006.
Izvor: Obiteljski fotoalbum Ane Mintas Rodin 179
- Slika 69. Josip Restek: *Blanka (Portret Blanke Restek)*, ulje na platnu, 58 x 42,5 cm, 1969., (iz donacije Blanke Restek Gradu Zagrebu)
Izvor: Zbirka Restek, objavljeno i u: Rauter Plančić, B. (2003): *Josip Restek : 1915.-1987.: slike, crteži, grafike*, Galerija "Vjekoslav Karas", Karlovac, svibanj-srpanj 2003., Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, listopad-studeni 2003., katalog izložbe, str. 10., snimio Luka Mjeda 182
- Slika 70. Josip Restek, oko 1980.
Izvor: Obiteljski fotoalbum Blanke Restek, objavljeno i u: Rauter Plančić, B. (2003): *Josip Restek : 1915.-1987.: slike, crteži, grafike*, Galerija "Vjekoslav Karas", Karlovac, svibanj-srpanj 2003., Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, listopad-studeni 2003., katalog izložbe, str. 4. 184

SAŽETAK

U ovom se radu prvi put na jednome mjestu predstavlja 28 zbirki i ostavština darovanih Gradu Zagrebu. Te su zbirke, uz poneke i pripadajuće nekretnine kulturno-povijesne i umjetničke vrijednosti, od 1946. do 2006. izravno darovali Gradu Zagrebu kao pravnoj osobi privatni kolekcionari, umjetnici, ugledni građani ili njihovi pravni sljednici. Grad Zagreb je dobivši privatne zbirke, postao vlasnikom više od 14.000 predmeta (slika, skulptura, predmeta umjetničkog obrta i dr.), a uključujući knjige, časopise, separate i sl., katkad i cijele biblioteke, više od 37.000 predmeta.

Zbirke su većinom darovale osobe koje su ih stvarale s entuzijazmom, odricanjem i ljubavlju, umjetničkim radom ili dugogodišnjim skupljanjem i čuvanjem vrijednih i zanimljivih predmeta ili pak (manji broj njih), članovi obitelji kolekcionara ili umjetnika, odnosno njihovi zakonski sljednici. Većina zbirki osmišljene su cjeline za koje je, stručnom procjenom u postupku prihvaćanja donacije, ustanovljeno da imaju kulturnu, povijesnu i/ili umjetničku vrijednost te je od 28 darovanih zbirki njih 13 zaštićeno kulturno dobro. Privatne zbirke darovane Zagrebu, gradu u kojemu su većinom i nastajale, dio su zagrebačkoga i hrvatskoga kulturnog identiteta: svjedoče o ukusu i afinitetima, kulturnim navikama i materijalnom statusu zagrebačkih građanskih obitelji te o dosezima zagrebačkih i hrvatskih umjetničkih krugova. U radu se razmatraju razlike u nastajanju zagrebačkih zbirki materijalne kulture između kolekcionara *par excellence*, predstavnika građanskog skupljanja, renomiranih umjetnika i nasljednika umjetničkih ili obiteljskih ostavština. Darovani predmeti i s njima povezane osobe nemaju samo lokalnu važnost jer su autori umjetničkih radova ili pak vlasnici vrijednih predmeta imena relevantna i u europskim razmjerima i poznata u upućenim europskim kulturnim krugovima (primjerice, arhitekt Viktor Kovačić, kipar Robert Frangeš-Mihanović, književnik Miroslav Krleža, arhitekt i likovni umjetnik Vjenceslav Richter te glumica Tilla Durieux).

U radu se objašnjava administrativno-pravna procedura prihvaćanja donacija Gradu Zagrebu i iznosi gradska kulturna politika na tome području, kao i kronologija njezina uspostavljanja. Također se upozorava na problematiku zaprimanja, održavanja i prezentacije privatnih zbirki darova-

SUMMARY

For the first time in a single place, this masters' thesis presents the 28 collections and legacies given to the city of Zagreb. Between the years 1946 and 2006, these collections, and sometimes the pertaining real estate also of cultural, historical and artistic value, were given by private collectors, artists, distinguished citizens and their heirs and successors directly to the municipal authority of the city of Zagreb in the character of legal entity. Through these gifts of private collections, the city of Zagreb became the owner of more than 14,000 items (pictures, sculptures, fine craft items and others) and, including books, journals, offprints and the like, sometimes whole libraries, of in excess of 37,000 objects.

On the whole, the collections were given by the persons who created them with enthusiasm, self-denial and love, either through artistic work or the long-term collecting or preserving of valuable and interesting objects. In a small number, the collections were donated by the members of the collectors' or artists' families, or by their heirs. Most of the collections are assemblages put deliberately together, and possessed of cultural, historical or artistic worth, as established by expert opinion during the acceptance process. Of the 28 collections donated, 13 of them are protected cultural properties.

Private collections donated to Zagreb, to the city in which on the whole they were assembled, are distinctive part of the cultural identity of Zagreb and Croatia. They tell of the tastes and affinities, cultural habits and material status of Zagreb middle class families and of the achievements of the artistic circles of the city and the country. This work considers the differences in the way Zagreb collections of material culture came into being, differentiating among collectors *par excellence*, representatives of the petite-bourgeois accumulating, renowned artists and heirs of artistic or family legacies. The collections donated and the persons connected with them are sometimes of more than local value, since the creators of works of art or the owners of valuable items are names that have their own significance in European terms and are known in informed European cultural circles (for example, the architect Viktor Kovačić, the sculptor Robert Frangeš-Mihanović, the writer Miroslav Krleža, the architect and artist Vjenceslav Richter and the actress Tilla Durieux).

nih Gradu te se predlažu mogućnosti učinkovitijih rješenja. Naglašavaju se posebnosti institucije darovanja zbirki kao oblika zaštite kulturne baštine u Gradu Zagrebu koji je, na taj način institucionaliziran, što je rijetkost u europskim, pa i svjetskim razmjerima. U radu su prikazana i izabrana komparativna iskustva iz Hrvatske i Europe kad je riječ o sličnim gradskim praksama doniranja privatnih zbirki gradovima, kao i dugogodišnja tradicija i uhodani način prosljeđivanja privatnih zbirki/ostavština u javne muzejsko-galerijske ustanove u Velikoj Britaniji i Francuskoj. Pojedini povijesni primjeri darovanja privatnih zbirki i biblioteka koje su postale dijelom javne baštine i kulturnoga i znanstvenoga razvoja sredine kojoj su ostavljeni na brigu (zbirke i biblioteke Boisot, d'Inguibert, Paštrić, Aldrovandi, Grimani, de Medici) inspirativni su za suvremenu praksu prihvaćanja i prezentacije darovanih zbirki u Hrvatskoj.

U radu se obznanjuju rezultati znanstvenoistraživačkog rada na izvornoj arhivskoj građi i dokumentaciji o privatnim zbirkama darovanima Gradu Zagrebu, podaci o bivšim vlasnicima zbirki i donatorima, ističe se kulturno-povijesno značenje darovanih zbirki te njihov muzeološki potencijal. Pritom se osobito ističe važnost samoga čina doniranja kulturne baštine iz privatnoga vlasništva i potreba održavanja decentnog sjećanja na ljude koji su baštinu čuvali, skupljali te je ostavili sredini u kojoj žive i njezinoj kulturnoj javnosti.

Koncepcija muzeološke prezentacije privatnih zbirki darovanih Gradu Zagrebu kakva se predlaže u ovome radu zasnovana je na suvremenome muzeološkom, a ne na tradicionalnom promišljanju muzejskog predmeta i ulozi muzeja u suvremenom društvu. Privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu mogu utjecati na drugačiju ulogu muzeja u društvu te, osim prikazivanja sačuvane pokretne kulturne baštine, služiti kao poticaj za razmišljanje o odgovornosti za baštinu i o ulozi baštine u kulturnome i društvenom razvoju Grada. Vrijednost i značenje donacija nije samo u njihovoj potencijalnoj uključenosti u kulturne i turističke sadržaje grada Zagreba, već u mogućnostima da zbirke osmišljenim i raznorodnim programima postanu dio ukupnoga kulturnog i društvenog razvoja Grada, mjesta gdje će njegovu stanovnici Grada, uz upoznavanje s kulturnom baštinom, organiziranjem i ponudom niza obrazovnih, glaz-

In this masters' thesis the administrative and legal procedure for the acceptance of a donation to the city of Zagreb is explained, and the municipal cultural policy in this area and the chronology of its establishment are also discussed. Attention is drawn to the issues involved in the acceptance, maintenance and presentation of private collections gifted to the city of Zagreb, and possibly more effective approaches are proposed. The institution of donating private collections to the city is described, with its particular features, and as a form of protection of the cultural heritage specific to the city of Zagreb. In this way institutionalised, it is a rarity in European and even in world terms.

The work also presents selected comparative experiences from Croatia and Europe with respect to similar urban practices and the long-term tradition and the well-established system of accessioning private collections and estates to public museum-gallery establishments in the United Kingdom and France. Given historical examples of donating private collections and libraries (the libraries and collections of Boisot, d'Inguibert, Paštrić, Aldrovandi, Grimani, de Medici) that have become a part of the public heritage and the cultural and scientific development of the milieu to which the care of them was consigned, are good inspirations for the contemporary practice of accepting and presenting private collections donated to the public.

This masters' thesis contains results of scholarly research work into the original archival materials and documents concerning private collections donated to the city of Zagreb, former proprietors of the collections and the donors. It draws attention to the cultural and historical importance of the collections donated and to their museological potential. Particular importance is attached to the actual act of donating parts of the cultural heritage from private property and the need to retain a proper memory of people who preserved, collected and left this part of the heritage to the community in which they lived and its educated public.

The concept of museological presentation of private collections donated to the city of Zagreb as put forward in this work is based on contemporary museological and not traditional museum thinking about objects and the role of the museum in contemporary society. Private collections donated to the city of Zagreb can help to create a different kind of role of the museum in society and, as well as presenting the preserved movable cultural heritage,

benih, književnih i sl. programa moći zadovoljiti svoje kulturne i životne potrebe.

Rad upućuje na potrebu kratkoročne i dugoročne evaluacije utjecaja koje će otvaranje zbirke za javnost kao i kreativni i umjetnički programi (zasnovani na građi zbirke i inspirirani njima, a organizirani u prostorima zbirke), imati na posjećenost pojedinih muzeja, odnosno zbirke, na izgradnju suvremenog identiteta grada Zagreba te na podizanje svijesti šire javnosti o prošlosti Zagreba i o njegovim nepoznatim sastavnicama.

U radu se zaključuje da u djelovanju nadležnih gradskih upravnih struktura, kao i muzejsko-galerijskih ustanova, postoji prostor za efikasniji i kvalitetniji interdisciplinarni i interinstitucionalni rad i uočavanje razvojnog potencijala muzejskih programa zbirke Grada Zagreba.

can serve as an incentive for thinking about responsibility for the heritage and the role of the heritage in the cultural and social development of the modern city. The value and importance of these donations is not just in their potential involvement in the cultural and tourist programmes, but also in the chances that collections through well-devised and diverse activities can be part of the overall social and cultural development of the city, places where the inhabitants of the city can not only become acquainted with the cultural heritage via the organisation and provision of a series of educational, musical, literary and suchlike programmes, but will also be able to meet their cultural and everyday needs. Consequently, there exists the need for short- and long-term evaluations of the influences that the opening of such collections to the public and the creative and artistic programmes - based on the material of the collections, inspired by them, and organised in the premises of the collections - will have on the attendance figures of given museums or collections, on the formation of the contemporary identity of the city of Zagreb, and on raising the awareness of the general public about the past of the city and some of its unfamiliar components. The conclusion of this work is that in the operation of both, the competent municipal administrative departments and the museum-gallery institutions there is room for a more effective and a better interdisciplinary and inter-institutional work, and greater appreciation of the developmental potential of the museum programmes of *The City of Zagreb's Collections*.

PRILOZI

Prilog I.

Pregled zbirki u vlasništvu Grada Zagreba i donatora Gradu Zagrebu: razvrstavanje zbirki i donatora

Zbirke i objekti koji imaju status kulturnoga dobra

a) Zbirke darovane Gradu Zagrebu

1. Majstorska radionica za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata pok. Franje Schneidera
 2. Ambijentalna zbirka akademskog kipara prof. Frangeša-Mihanovića
 3. Zbirka Magjer
 4. Muzej Anke Gvozdanović
 5. Zbirka dr. Josipa Kovačića *Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću*
 6. Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krleže
 7. Memorijalna zbirka Joze Kljakovića
 8. Funkcionalna kulturološka zbirka Nikole Marčetića
 9. Zbirka glazbenih automata Ivana Gerersdorfera
 10. Zbirka Ljube Penić
 11. Memorijalna zbirka i stan arhitekta Viktora Kovačića
 12. Zbirka dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin-Ribar
 13. Zbirka umjetnina Tille Durieux
- Uz zbirke pod a) toč. 2., 4., 5., 7., 11. i 12., posebnim su rješenjem zaštićeni i objekti u kojima se zbirke nalaze.

I one zbirke kojima je Grad Zagreb postao vlasnikom na temelju sudskog rješenja imaju svojstvo kulturnog dobra (dvije ostavine: Zbirka slika, crteža, stripova i plakata Andrije Maurovića; Zbirka umjetnina Josipa i Marije Schlegel), dok su umjetnine iz donacija

Tomljenović Valečić i Mirjević, kao i dvije vaze iz ostavine Akačić – kao dio Zbirke umjetnina u vlasništvu Grada Zagreba – također zaštićene kao kulturna dobra.

b) Objekti u kojima su trajno smještene ambijentalne ilili memorijalne zbirke

1. Vila Frangeš (Ambijentalna zbirka akademskog kipara prof. Frangeša-Mihanovića)
2. Palača Babočaj-Gvozdanović (Muzej Anke Gvozdanović)
3. Kuća Demeter-Corvin (Zbirka dr. Josipa Kovačića *Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću*)
4. Vila Rein s vrtom (Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krleže)
5. Kuća Oršić-Divković (Memorijalna zbirka i stan arhitekta Viktora Kovačića)
6. Palača Mesić (Zbirka dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin-Ribar)
7. Kuća Kljaković (Memorijalna zbirka Joze Kljakovića)

c) Objekti u kojima su smještene ostale darovane zbirke i ostavine

1. Palača Kulmer – Muzej suvremene umjetnosti (Zbirka Seissel)
2. Palača Drašković – Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU (donacija Majer)
3. Stara gradska vijećnica (donacije Mirjević i Tomljenović Valečić)
4. Palača Zakmardi-Domin – Muzej suvremene umjetnosti (Zbirka Benka Horvata)
5. Samostan klarisa s kaptolskom kulom “Popov turen“ – Muzej grada Zagreba (zbirke Gerersdorfer, Durieux, Rodin, Schlegel)

6. Isusovački samostan na Jezuitskom trgu (zbirke Perčić, Crnobori i Restek)
7. Zgrada Obrtne škole i Muzeja za umjetnost i obrt (zbirke Penić, Matković Majer, Schneider)
8. Zgrada Etnografskog muzeja (dio Zbirke Perinić)
9. Palača Vranyczany – Moderna galerija (Zbirka Maurović)
4. Zbirka Magjer (bit će premještena u muzej nakon darovateljčine smrti)

Ustanove koje upravljaju darovanim zbirka i ostavinama

a) Muzej Grada Zagreba

1. Ambijentalna zbirka akademskog kipara prof. Frangeša-Mihanovića
2. Memorijalni prostor Mirolava i Bele Krleže
3. Memorijalna zbirka i stan arhitekta Viktora Kovačića
4. Zbirka dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin-Ribar
5. Zbirka glazbenih automata Ivana Gersdorfera
6. Zbirka umjetnina Tille Durieux
7. Zbirka stare ambalaže dr. Ante Rodina
8. Zbirka dr. Josipa Kovačića *Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću* (bit će predana muzeju nakon rješenja imovinsko-pravnih odnosa)
9. Zbirka dr. Vere Horvat-Pintarić (bit će predana muzeju na zahtjev darovateljice ili nakon njezine smrti)
10. Zbirka umjetnina Josipa i Marije Schlegel

b) Muzej za umjetnost i obrt

1. Muzej Anke Gvozdanović
2. Zbirka Ljube Penić
3. Zbirka Branka Majera i Katje Matković-Majer

c) Muzej suvremene umjetnosti

1. Zbirka slikarskih i arhitektonsko-urbanističkih radova umjetnika, arhitekta i urbanista Josipa Seissela
2. Zbirka Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter
3. Galerija slika Grada Zagreba “Benko Horvat”

d) Etnografski muzej

1. Zbirka lutaka u narodnim nošnjama iz cijeloga svijeta Ljeposava Perinića
2. Zbirka tradicionalnih afričkih umjetnina Drage Muvrina (bit će predana muzeju na zahtjev darovatelja ili nakon njegove smrti)

e) Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

1. Ostavština Majer
2. Zbirka Marte i Vilima Svečnjaka

f) Centar za likovni odgoj grada Zagreba

1. Memorijalna zbirka Joze Kljakovića

g) Glazbena škola Pavla Markovca

1. Majstorska radionica za restauraciju i gradnju gudaćih instrumenata pok. Franje Schneidera

h) Grad Zagreb (darovani predmeti izloženi unutar gradskih prostora – Stara gradska vijećnica)

1. Zbirka Nade Mirjević
2. Zbirka Marije Tomljenović-Valečić

i) Galerija Klovićevi dvori

1. Zbirka umjetničkih djela akademskog slikara Josipa Crnoborija
2. Zbirka umjetničkih radova slikara, grafičara i restauratora Josipa Resteka

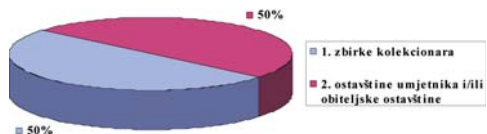
j) Moderna galerija

1. Zbirka Maurović

Podjela zbirki prema načinu nastanka zbirke

1. Zbirke kolekcionara: B. Horvat, Magjer, Penić, J. Kovačić, Perčić, Perinić, Gerersdorfer, Rodin, Marčetić, Matković Majer, Muvrin, Horvat-Pintarić, Gvozdanić, Schlegel, Tomljenović-Valečić; ukupno 15

2. Ostavštine umjetnika i/ili obiteljske ostavštine: Krleža, Richter, Svečnjak, Kljaković, Seissel, Crnobori, Dujšin-Ribar, Frangeš, Durieux, Schneider, V. Kovačić, Restek, Maurović, Majer, Mirjević; ukupno 15

Razvrstavanje zbirki i ostavina prema vrsti građe

Umjetnine

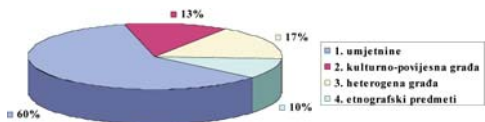
Djela likovnih umjetnosti: Richter, J. Kovačić, Kljaković, Perčić, Svečnjak, Seissel, Tomljenović-Valečić, Crnobori, Restek, Maurović, Mirjević; ukupno 11

Djela likovnih umjetnosti i/ili predmeta umjetničkog obrta: B. Horvat, Magjer, Penić, Durieux, Horvat-Pintarić, Matković Majer, Schlegel; ukupno 7

Kulturno-povijesna građa: Majer, Gerersdorfer, Rodin, Schneider; ukupno 4

Heterogena građa (1. i 2.): Krleža, Gvozdanić, V. Kovačić, Frangeš, Dujšin Ribar; ukupno 5

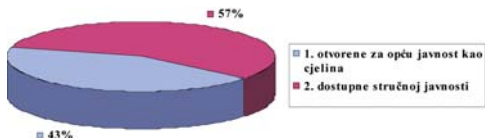
Etnografski predmeti: Muvrin, Marčetić, Perinić; ukupno 3

Dostupnost zbirki i ostavina javnosti (stanje 31. prosinca 2006.)

1. Otvoreno za opću javnost kao cjelina: V. Kovačić, Magjer, Kljaković, Mirjević, Tomljenović-Valečić, Gerersdorfer, Richter, Durieux, Schneider, Krleža, Perinić, Muvrin, Rodin; ukupno 13

2. Dostupno stručnoj javnosti: Marčetić, Horvat-Pintarić, J. Kovačić, Svečnjak, Frangeš, Dujšin Ribar, Gvozdanić, Majer, Penić, Matković Majer, Crnobori, Seissel, B. Horvat, Perčić, Restek, Schlegel, Maurović; ukupno 17

Smještaj zbirki s obzirom na potrebu očuvanja integriteta zbirki i izvornog ambijenta¹

1. Zbirke u muzealiziranim autentičnim ambijentima: Gvozdanić, Svečnjak, Schneider, V. Kovačić, Kljaković, Richter, Krleža, Dujšin Ribar, Frangeš; ukupno 9

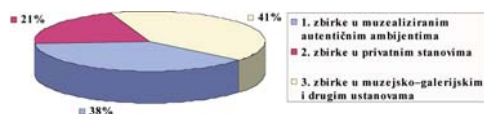
2. Zbirke u privatnim stanovima: Marčetić, Muvrin, Magjer, Horvat-Pintarić, J. Kovačić; ukupno 5;

3. Zbirke u muzejsko-galerijskim i drugim ustanovama

3.1. *Dezintegrirane zbirke*: Matković Majer, Penić, Schlegel; ukupno 3;

3.2. *Zbirke sačuvane kao cjeline*: B. Horvat, Durieux, Perčić, Restek, Crnobori, Gerersdorfer, Seissel, Perinić, Rodin, Maurović; ukupno 10

¹ Podjela ne obuhvaća grupe predmeta iz donacija Majer, Mirjević i Tomljenović-Valečić.

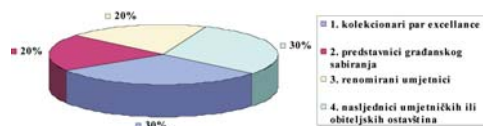
Podjela donatora i ostavitelja prema načinu na koji su stekli zbirku

1. *Kolekcionari par excellence*: Benko Horvat, Drago Magjer, Josip Kovačić, Vinko Perčić, Ljeposlav Perinić, Ivan Gerersdorfer, Ante Rodin, Nikola Marčetić, Drago Muvrin; ukupno 9

2. *Predstavnici građanskog skupljanja*: Anka Gvozdanović, Vera Horvat-Pintarić, Marija Tomljenović-Valečić, Katja Matković Majer, Ljuba Penić, bračni par Schlegel; ukupno 6

3. *Renomirani umjetnici*: – Vjenceslav Richter, Jozo Kljaković, Vilim Svečnjak, Josip Crnobori, Cata Dujšin-Ribar, Andrija Maurović; ukupno 6

4. *Nasljednici umjetničkih ili obiteljskih ostavština*: Terezija Kovačić, Erika Danhoff, Krešimir Vranešić, Ivana Frangeš, Zorka Majer, Erna Schneider Nikolić, Silvana Seissel, Nada Mirjević, Blanka Restek; ukupno 9

Prilog II.**Inozemni primjeri administrativne procedure darovanja umjetnina (pojedinačnih djela ili cijelih zbirki) gradskim vlastima¹***Procedura darovanja Gradu Milanu*

Procedura akvizicije:

- ponuda donacije u obliku pisma ili dokumenta s pečatom javnog službenika
- tehničko-kulturni savjet stručne institucije
- savjetovanje o ponudi u gradskoj vladi
- potpisivanje dokumenta o darovanju i prihvaćanju s pečatom javnog službenika
- isporuka darovanih predmeta

Postupak je u skladu s člankom 782. Civilnog zakona; vrijedi za talijanske državljane, institucije i kompanije. Procedura je drugačija ako je darovatelj strani državljanin, i tada prednost ima legislativa države čiji je donator državljanin.

Nakon primitka darovanih predmeta ili zbirke građa se smješta na način određen ugovorom.

Procedura darovanja Gradu Parizu

- Ponuda donacije treba biti ovjerena kod bilježnika.
- Darovati se mogu novčani iznosi, pokretnine, vrijedni i/ili umjetnički predmeti odnosno nepokretna imovina.
- Potencijalni donator treba kontaktirati sa specijalnom službom *La Direction de la Décentralisation et des Relations avec les Associations, les Territoires et les Citoyens*, koja preko bilježnika Grada Pariza obavlja administrativne poslove vezane za ponudu donacije.

- Ponudu donacije potpisuje donator, a donacija može sadržavati uvjete i zahtjev za pravom korištenja u prilog donatora.
 - Donacija je prihvaćena nakon savjetovanja Gradskog vijeća.
 - Dokument, odnosno darovni ugovor s donatorom potpisuju gradonačelnik Pariza ili njegov predstavnik
- Napomena: Za sve donacije koje su popraćene posebnim uvjetima potreban je poseban bilježnički akt.

Procedura darovanja Gradu Thunder Bay, Kanada

Prema tekstu objavljenom na mrežnoj stranici grada Thunder Baya,² ako grad Thunder Bay dođe u posjed umjetničkog djela donacijom individualnog donora ili njegovom oporukom (jednako kao i kupnjom), traži se savjet od tijela *Committee for Arts in Public Spaces* (u daljnjem tekstu: CAPS). Potom se ovisno o projektu ili mediju, traži i mišljenje kustosa ili direktora Thunder Bay umjetničke galerije ili Thunder Bay muzeja, mišljenje arhitekta gradskoga urbanog plana, predstavnika susjedstva, predstavnika odgovarajućega gradskog ureda ili predstavnika institucije – zgrade u koju će se donacija smjestiti.

Zatim se osniva potkomisija sastavljena od profesionalaca relevantnoga umjetničkog područja. Ako se ponuđena donacija odbije, radi očuvanja povjerenja, smatra se važnim zahvaliti donatoru i sugerirati mu neku drugu ustanovu koja bi možda prihvatila njegov dar. Ako se donacija prihvati, CAPS i gradonačelnik pišu opširniju zahvalu.

U postupku akvizicije donacija upozorava se na ove mjere opreza:

- predloženi dar odnosno umjetničko djelo mora se usporediti s najboljim radovima tog umjetnika
- treba utvrditi konzervacijski status potencijalne donacije
- donacija nakon darovanja mora postati apsolutno vlasništvo grada
- sve skupljačke aktivnosti moraju biti obavljene u skladu sa zakonima države Ontario, kao i u skladu sa sa-veznim državnim zakonima i ugovorima koje država Kanada ima s drugim državama
- treba ispitati status prava na umno-žavanje (engl. *copyrights*)
- grad će u vrijeme akvizicije pokušati ispuniti želju donatora da rad bude na nekoj određenoj lokaciji
- katkad grad zahtijeva da donaciju prati novčani fond za njezino održavanje
- upozorava se na mogući sukob interesa među članovima komisije
- svi radovi moraju biti osigurani kod osiguravateljskog društva o trošku Grada
- treba paziti da cjelovita procedura bude u skladu sa zakonima o poreznim olakšicama, kao i sa zakonom o uvozu i izvozu kulturnog dobra
- grad se mora pobrinuti za procjenu donacije, ali troškove procjene plaća donator
- dokumentacija mora biti uredno vođena, posebice zbog točnosti datuma koji su važni radi odbitka poreza

- darovnicu (odnosno memorijal, ako je umjetnina darovana u prošlosti) mora sastaviti donator
- potrebno je sačuvati legalni integritet dara, važno je osigurati da u trenutku darovanja objekt bude u posjedu grada. Donacija *neće* biti prihvaćena onda kad su uvjeti donacije bili, primjerice, stalno izlaganje predmeta javnosti.

Gradske uprave New Yorka i Beča – usporedni podaci

U New Yorku se pod donacijama Gradu smatraju umjetnički radovi naručeni i namijenjeni javnim gradskim prostorima. Ostale donacije izravno se nude zainteresiranim muzejskim institucijama, a ne Gradu (*Art Commission of the City of New York*, bez godine).

Bečki ured za kulturu usmjeren je na podržavanje suvremenih stvaratelja, dok privatne zbirke i donacije nisu u njihovoj nadležnosti.³

Bilješke

¹ Podaci o procedurama gradskih administracija u Milanu i Parizu dobiveni su od Ureda za odnose s javnošću Gradskog poglavarstva grada Milana i Službe za informiranje Gradskog poglavarstva grada Pariza.

² The City of Thunder Bay – Ontario Canada (1998.), podaci prema web stranici URL: <http://www.city.thunder-bay.on.ca./Art-sandhert/pub.html>, <http://www.thunderbay.ca/>

³ Informacije prema autorovoj korespondenciji s bečkim i njujorškim uredima gradske uprave nadležnima za kulturu.

Prilog III.

Pojedinosti institucionalnog načina prihvaćanja i prezentacije kulturne baštine iz privatnog vlasništva u Velikoj Britaniji

III.1. *The National Trust: Neke pojedinosti postupka preuzimanja, prezentacije i održavanja imanja i kolekcija*¹

Prije preuzimanja bilo kojeg posjeda, u suradnji s relevantnim stručnjacima istražuje se važnost, posebnost, povijest te prošla i sadašnja percepcija značenja posjeda. Iako se po veličini, rasponu i značenju zbirke National Trusta mogu usporediti s velikim svjetskim muzejima, te zbirke nisu muzejske kolekcije, niti su, osim nekoliko njih, rezultat aktivnosti samo pojedinačnih kolekcionara. Riječ je o amalgamima ukusa i skupljanja nekoliko generacija obitelji ili o dijelovima velikih kolekcija koji su darovani ili oporučno ostavljeni National Trustu. Neki predmeti unutar kuća iznimno su vrijedni, dok mnogi drugi, preobični za neku muzejsku kolekciju, tek u kontekstu kuće i posjeda dobivaju značenje i vrijednost. Stalno je nastojanje National Trusta da se otkupljuju sadržaji autentični za pojedino imanje. National Trust kao dobrotvorna institucija osigurava sredstva od dotacija različitih javnih fondova, među ostalim i od The National Art Collections Funda. Od 1953. institucija se okoristila procedurom *in lieu*, koja je omogućila da se predmeti prihvaćaju *in lieu* (umjesto) plaćanja poreza. Katkada se neautentični predmeti daruju ili ostavljaju oporučno National Trustu, ali da se podrazumijeva kako će biti prodani i upotrijebljeni kao izvor financijskih sredstava za nabavu drugih, autentičnih predmeta.

Prezentacija imanja i zbirke National Trusta obuhvaća interpretaciju posjeda i zbirke. Različiti oblici prezentacije i interpretacije, efikasni postavi i objašnjenja osmišljeni su za različite tipove publike. Izložbe su postavljene na početku ili na kraju rute tako da ne razbiju čar posjeta povijesnom zdanju. National Trust Jednaku pozornost pridaje i dijelovima kuće ili imanja koji trenutačno nisu dostupni javnosti ili su još uvijek privatni. Budući da “ono što je sada privatno, ... ubrzo postaje javno”, konzervacija se odnosi na *ukupnost* imanja, a to obuhvaća i “najnedostupnije potkrovlje i najudaljeniju parcelu koji mogu u budućnosti imati veliko povijesno značenje”.

III. 2. *The National Art Collections Fund: Primjeri pravnih procedura i poreznih olakšica povezanih s predajom ili prodajom umjetničkih djela The National Art Collections Fundu ili javnim kolekcijama*²

Acceptance in Lieu Scheme, AIL (shema preuzimanja in lieu)

Umjetnička su djela ponuđena javnim kolekcijama umjesto plaćanja poreza *Estimate Duty*, *Capital Transfer Tax* ili *Inheritance Tax*. Shema AIL obično uključuje *National Art Collections Fund* samo kao posrednika između privatne osobe i savjetodavnog tijela britanske vlade. Aktivnija uloga Fonda demonstrira se u “hibridnim” aranžmanima, kada porezno opterećenje samo djelomično pokriva ukupnu cijenu umjetnine ponuđene za prihvaćanje *in lieu*.

Nadalje, postoji pravna procedura – shema koja omogućuje vlasnicima iznimno vrijednih umjetničkih djela da dogovore izuzimanje od određenih kapitalnih poreza, uz uvjet da osiguraju brigu o toj

umjetnini i omogućće pristup javnosti (tzv. uvjetovana izuzeća). National Art Collections Fund nema izravnog udjela u tome, ali, ako se ta umjetnina kasnije ostavi Fondu, odlagano se porezno opterećenje potpuno otpisuje.

Fond ohrabruje i kupnju na osnovi privatnih sporazuma. I muzej i privatni vlasnik imaju korist od prodaje umjetnine javnoj kolekciji zbog mogućnosti određenog odbitka od poreza (National Art Collections Fund posreduje samo u nekim slučajevima kao *Schedule 3 body*, u skladu s propisom *Inheritance Tax Act 1984*).

Gift Aid in kind (plaćanje poreza na dohodak darovanjem umjetničkih djela, nekretnina i sl. vrijednosti)

National Art Collections Fund posljednjih se godina zalaže i za podmirivanje poreza na dohodak vrijednim umjetničkim djelima. U toj se kampanji poziva na primjere Kanade, SAD-a, Irske i Australije, koje su na taj način znatno obogatile državne muzejske kolekcije.

U Velikoj Britaniji na državnoj razini postoji mogućnost plaćanja poreza poznatim umjetničkim djelom. Nije riječ o donaciji već o nekoj vrsti razmjene. Naime, vrijednost umjetničkog djela služi za plaćanje iznosa poreza koji se duguje državi. Kada država prihvati umjetničko djelo, porez se otpisuje, a država predaje umjetninu nekom od muzeja, knjižnica, galerija ili arhiva u Velikoj Britaniji.³

Bilješke

¹ Svi podaci prema brošuri: *Curatorship in the National Trust, National Trust Policy Papers* (2000.), The National Trust.

² Svi podaci prema: Yule, Mary (2001): Gifts and bequests of works of art: The role of National Art Collections Fund, *National Art Collections Fund, Bulletin summer issue 2001*, London, 23-29. Zahvaljujemo stručnom osoblju The National Art Funda na informacijama i popratnim materijalima.

³ Na tim podacima zahvaljujemo Gerryju McQillanu iz *The Department for Culture Media & Sport* u Velikoj Britaniji.

Ovdje je također zanimljivo spomenuti da i španjolski Nacionalni muzej *Centro de Arte Reina Sofia* kao porezni dug skuplja djela poznatih umjetnika (Miró, Palencie).

Prilog IV.

Kombinirani ugovori između grada, privatnog vlasnika i kulturnih institucija – njemački primjer¹

“Da Berlin ne bude više mlad i nesretan grad budućnosti...”, poželio je pisac Joseph Roth (Grieco, bez godine). Naime, u Berlinu je posljednjih godina realizirano nekoliko ugovora između privatnih kolekcionara i Grada Berlina, uz sudjelovanje kulturnih zaklada.

Svjetski poznati umjetnički modni fotograf Helmut Newton (1920. – 2004.) i njegova supruga June (umjetničkog imena Alice Springs) darovali su krajem 2003., nedugo prije tragične smrti H. Newtona, više od 1.000 radova to dvoje umjetnika rodom Berlinu. Ugovor o trajnoj posudbi potpisan je s Pruskom zakladom za kulturnu baštinu te je dogovoreno kombinirano financiranje. Tako je troškove dopunskog kustosa i preuređenja izložbenog prostora u vlasništvu Državnih muzeja u Berlinu trebao snositi Newton, a Zaklada je preuzela brigu o funkciji i održavanju zbirke, za što je sredstva trebala namaknuti iz prihoda od ulaznica te od iznajmljivanja knjižare i restorana. Zbirka H. Newtona postala je osnovnim fundusom budućeg muzeja fotografije kojim se Berlin nastoji vratiti na svjetsku pozornicu kao važno središte svjetske i europske fotografije kakvo je bio na početku 20. st.

Privatna kolekcija Friedricha Christiana Flicka, s umjetninama iz 20. st. Također je 2003. posuđena Državnim muzejima u Berlinu na sedam godina. Kolekcionar F. C. Flick preuzeo je značajne troškove preuređenja i obećao daljnje obogaćivanje zbirke. Na taj način Nacionalna galerija (u čijem će ogranku, u zgradi Hamburškog kolodvora, pre-

rasloj u Muzej sadašnjosti, zbirka biti izložena), nakon prihvaćanja zbirke Ericha Marxa i Egidija Marzone, kontinuirano upotpunjava fundus djelima suvremene umjetnosti od 1960-tih godina. Vrijednost tih zbirki daleko prelazi financijske mogućnosti javnih gradskih muzeja. Na osnovi bogatog fundusa rečenih privatnih zbirki planira se uspostaviti međunarodna radionica za istraživanje “pojma umjetnosti u širem smislu” te postavljati tematske izložbe.

Zbirka Flick sadržava oko 2.000 djela s više od 150 umjetnika minimalističke i konceptualne umjetnosti u raznovrsnim umjetničkim medijima, te također omogućuje pregled razvoja fotografije kroz 20. st.

Enciklopedijska priroda privatnih zbirki očita je i u zbirci Marzona. Egidio Marzona (1944.),² Nijemac talijanskog podrijetla, stavio je 2002. godine 383 umjetnička djela iz svoje zbirke na raspolaganje Državnim muzejima u Berlinu na 15 godina; 213 radova je otkupljeno. Darovao je i iznimno vrijedan arhiv od oko 40.000 jedinica koji prati zbirku, a sastoji se od fotografija, pozivnica, autografa, korespondencije, video- zapisa, knjiga, plakata, bilježaka umjetnika, skica, prototipova i dr. Umjetnička djela, osim konceptualne i minimalističke umjetnosti, pripadaju *land artu* i *arte poveri*. Financiranje cijelog projekta, uz Saveznu vladu, preuzele su kulturne zaklade i Udruga prijatelja Nacionalne galerije. Marzonin arhiv omogućuje rekonstruiranje nastanka pojedinoga umjetničkog djela te na taj način detaljno istraživanje umjetničkog procesa na primjeru pojedinih umjetničkih ostvarenja, sasvim u skladu sa samim značenjem pojma konceptualne umjetnosti.

Na sličan je način ostvarena i posudba zbirke poslovnog čovjeka Ericha Marxa berlinskoj Nacionalnoj galeriji. Zbirku obilježavaju djela iz druge polovice 20. st. a posebno su zastupljeni Beuys, Warhol, Kiefer.

Godine 2000., između vlasnika i Pruske zaklade za kulturnu baštinu, obavljen je “prijenos vlasništva” nad glavnom kolekcije privatnog skupljača i uglednog trgovca umjetninama, galerista, izdavača grafika i knjiga Heinza Berggruena (1914. – 2007.). Zbirka od oko 90 djela koja obogaćuje berlinske muzeje umjetninama, slikama i skulpturama klasične francuske moderne isprva je, 1996. godine, posuđena na deset godina.³ Berlinski su muzeji na taj način popunili praznine u svojim fundusima uzrokovane nacističkim progonom “degenerativne umjetnosti” iz muzeja te pljačkom što ju je provela sovjetske vojske nakon Drugoga svjetskog rata. Nabavu zbirke Berggruen sufinancirale su njemačka savezna vlada i pokrajina Berlin. H. Berggruen ima običaj vikendima odlaziti u muzej i pomiješati se s posjetiteljima promatrajući njihove reakcije u živoj interakciji s umjetnošću. *Sammlung Berggruen* peti je ogranak Nacionalne galerije i u potpunosti je opravdao svoje postojanje kao zaseban muzej.

Izložbe radova i umjetnina iz zbirke dvojice povratnika u Berlin – Newtona

i Berggruena, koji su za vrijeme Drugog svjetskog rata bili prisiljeni emigrirati iz Njemačke, postigle su velik uspjeh s više od 160.000, odnosno 600.000 posjetitelja.⁴

Svi navedeni ugovori podržavani su i dogovarani između spomenute Zaklade, Savezne vlade, ministra kulture u Saveznoj vladi i pokrajine Berlin te su izvrstan primjer kako javna uprava, u suradnji s privatnim sektorom, putem kulture i kulturnih sadržaja, pridonosi ukupnome gospodarskom i društvenom razvoju.

Bilješke

¹ Podaci su pribavljeni zahvaljujući uvidu u izvješća za javnost što ih je pri realizaciji ugovora objavljivala Zaklada pruskih kulturnih dobara (Stiftung Preussischer Kulturbesitz). Zakladi zahvaljujemo na dokumentaciji.

² Egidio Marzona već više od 30 godina promovira avangardne pokrete 20. st. te je u Villi di Verzegnis, Friuli, Italija, utemeljio park skulptura odnosno muzej na otvorenome, u kojemu su svoj kreativni trag ostavili svjetski poznati umjetnici.

³ Poznato je da je taj kolekcionar darovao Metropolitanu u New Yorku i Nacionalnoj galeriji u Londonu više vrijednih umjetničkih djela.

⁴ Podatak za Berggruenovu zbirku odnosi se na razdoblje od 1996. do 2000., a Newtonova izložba održana je 2000. Berggruenova zbirka jedan je od najposjećenijih muzeja u Berlinu. Stiftung Preussischer Kulturbesitz za 2002. godinu navodi broj od 114.000.

Prilog V.**Donacije umjetnina u korist države
– francuski i australski primjer****FRANCUSKA¹***Darovi i oporuke u korist francuske države*

Unos djela u javne zbirke u Francuskoj regulira *Code civil* (u daljnjem tekstu: Građanski zakon). Postoji više načina nabave umjetničkih djela bez plaćanja.

- Donacija za vrijeme života definirana je u čl. 894. Građanskog zakona kao “akt kojim se donator stvarno i neopozivo odriče donirane stvari u korist daroprimatelja koji je prihvaća”².

Ta se donacija temelji na autentičnom aktu koji može sadržavati posebne uvjete na zahtjev donatora (npr. zadržavanje korištenja, uvjete izlaganja, zajedničke obveze, teret na nekretninama – izgradnja, upravljanje nekom zgradom i sl.). Ako se postavi takav uvjet, onda donator može uživati u umjetninama do svoje smrti, nakon čega država ulazi u posjed umjetnina. Ta je procedura poznata pod nazivom *donations sous réserve d'usufruit*.

- Ručna primopredaja, koju ne predviđa Građanski zakon.

- Oporuka ili testament definiran je u čl. 895. Građanskog zakona kao akt kojim oporučitelj određuje što će biti s njegovim dobrima (ukupnim vlasništvom ili pojedinačnim predmetima) nakon njegove smrti, a moguće ga je naknadno opozvati³

Samo Nacionalni centar za umjetnost i kulturu “Georges Pompidou” donosi odluke na temelju mišljenja vlastitog odbora za nabave. Ostale ponude upućene državnim muzejima u korist države prihvaćaju se ministarskom odlu-

kom, ali nakon dobivenog mišljenja Znanstvenog odbora Uprave Francuskih muzeja.

Donacija u Francuskoj kao plaćanje poreznih obveza⁴

Donacija je poseban način plaćanja određenih poreza kojim porezni obveznik za podmirenje svog duga vjerovniku predaje umjetničko djelo umjesto novčanog iznosa. Ta se mjera se odnosi samo na ove poreze: prava iz nasljedstva, prava iz zamjene bez plaćanja među živim osobama, prava iz diobe ostavština i porez solidarnosti na imovinu. Postupak doniranja je složeniji jer podrazumijeva procjenu različitih vrijednosti ponuđenog predmeta/umjetničkog djela: s jedne strane njegovu novčanu vrijednost koja oslobađa poreznog obveznika plaćanja poreza, a s druge njegovu umjetničku ili povijesnu vrijednost. Ponuda ne smije biti uvjetovana. Odbijanje ponude znači obvezu podmirenja poreza. Ponudu najprije razmotre porezne službe koje šalju predmet međuministarskoj komisiji s pravom procjene donacije radi čuvanja nacionalne baštine. Komisija uzima u obzir mišljenje ministra na čiji se resor donacija odnosi. Također se traži mišljenje savjetodavne komisije nacionalnih muzeja koja se izjašnjava o kulturno-umjetničkoj vrijednosti djela, ne znajući iznos poreznog duga. Nakon mišljenja komisije ministar na čiji se resor donacija odnosi prenosi mišljenje komisije ministru zaduženom za proračun, koji u slučaju pozitivnog rješenja ponude daje konačnu suglasnost. Naravno, krajnja odluka i dalje ovisi o samom poreznom obvezniku koji može odustati od ponude ili ostati pri njoj.

AUSTRALIJA

Prema brošuri *Cultural Bequests Program, Tax incentives* (1998)⁵, u Australiji se privatni kolekcionari potiču da javnim knjižnicama, muzejima i umjetničkim galerijama oporučno ostave u legat predmete nacionalne važnosti. Zauzvrat im država nudi porezne olakšice.

Ministar komunikacija, informacijske ekonomije i umjetnosti imenuje posebno tijelo (Committee on Taxation Incentives for the Arts) koje prima ponude, dogovara se o prihvatljivosti donacije, a neke od njih preporučuje ministru. Kada neka institucija pokaže zanimanje za određene predmete, predaje ponudu u ime budućeg donatora. Nadalje, institucija pomaže donatoru organizirati barem dvije procjene trenutačne tržišne vrijednosti dara.

Pri donošenju svoje odluke mjerodavno tijelo uzima u obzir:

- kulturno značenje predmeta
- značenje legata za instituciju – recipijenta
- raznovrsnost već odobrenih legata da bi se osigurala raznovrsnost darova

- tržišnu vrijednost legata
- vrstu institucije – recipijenta da bi se osigurala što šira distribucija legata na području države.

Ponučene donacije koje nisu prihvaćene sljedeće se godine mogu prijaviti za isti program ili se donirati prema proceduri *Cultural Gifts Program*.⁶

Bilješke

¹ Podaci pribavljeni putem Francuskog instituta pri Francuskoj ambasadi u Zagrebu, Muzeja d'Orsay i Centra "G. Pompidou".

² Za članak 894. vidjeti <http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/RechercheSimpleArticleCode> i <http://www.archivesdefrance.culture.gouv.fr/fr/circAD/DAFnote97-n%B01.html>, (pristupljeno 25. travnja 2007.).

³ Za članak 895. vidjeti bilješku 2.

⁴ Prema Zakonu br. 68-1251 iz 1968.

Vidjeti <http://www.culture.gouv.fr/culture/infos-pratiques/fiscal/dation.htm> (pristupljeno 25. travnja 2007.).

⁵ *Cultural Bequests Program, Tax incentives, Cultural Bequests Handbook* (1998), Department of Communications and the Arts, April 1998.

⁶ Ibid.

Prilog VI.**Posljedice ograničenja darovnim ili drugim ugovorima na primjeru Fundacije Barnes iz Philadelphije (SAD)**

Najbolje je, s pravne strane gledajući, prihvatiti donacije uz koje ne postoje nikakva ili postoje neznatna uvjetovanja donatora. Na jednom ekstremnom primjeru- Fundaciji Barnes (The Barnes Foundation),¹ prikazat ćemo financijske, muzeološke, stručne, pravne i moralne komplikacije koje mogu proizaći iz detaljnih uputa i uvjeta koje odredi vlasnik zbirke. Ipak, čak se i u takvim slučajevima individualna volja ostavitelja može s vremenom pokazati korisnom u nekom potpuno neočekivanom aspektu. Albert Coombs Barnes (1872. – 1952.), liječnik i farmakolog širokih interesa i obrazovanja, obogatio se farmakološkim patentom (antiseptik *Argyrol*) te kasnije osnovao i vlastitu tvrtku. S vremenom se potpuno posvetio skupljanju umjetnina, proučavanju edukativnih i oplemenjujućih učinaka umjetnosti te približavanju umjetnosti običnom čovjeku. Skupljao je djela modernih umjetnika i afričke umjetnosti koju je smatrao umjetničkim izrazom ravnopravnim visokoj umjetnosti. Prikupio je iznimnu kolekciju djela vrsnih predstavnika francuskog impresionizma, postimpresionizma i moderne, među ostalim, radove Pierre-Augustea Renoira (181), Paula Cézannea (69), Henrija Matissea (59), Pabla Picassa (46), Chaima Soutinea (21), Henrija Rousseaua (18), Amedea Modiglianija (16), Edgara Degasa (11), Vincenta van Gogha (7), Georgesa Seurata (6), Edouarda Maneta (4), Claudea Moneta (4), Giorgia de Chirica, ali i

radove starih majstora El Greca, Rubensa, Titiana i F. Halsa. Zbirka sadržava i posebnu zbirku afričkih skulptura, azijskih slika i skulptura te djela stare egipatske, grčke i rimske umjetnosti.²

Da bi se edukacijski diskurs koji su osmislili Barnes i njegovi pažljivo odabrani suradnici provodio u praksi, predmeti su u galeriji i u prostorijama Barnesove kuće u Lower Merionu pokraj Philadelphije bili grupirani na specifičan način, u skladu s edukacijskim načelima te institucije. Još za života Alberta Barnesa Fundacija je postala kontroverzni centar za rasprave o umjetnosti. Ispod izloženih umjetnina nije bilo oznaka, neki vrijedni radovi bili su izloženi na mjestima gdje ne dolaze do punog izražaja a nije se dopuštalo ni tiskanje kataloga, uz obrazloženje da se na temelju reprodukcija stječe pogrešan dojam o autentičnome umjetničkom djelu. Prvotne restrikcije koje je postavio kolekcionar – npr. broj polaznika seminara i predavanja, dostupnost samo nekih prostorija s umjetninama, zabrana provođenja konvencionalne restauracije, odobravanje posjeta samo onima koji nisu dio snobovske muzejske, akademske ili službene elite, zatvorenost za suradnju s drugim institucijama te dozvola ulaganja samo u određene federalne, državne i gradske obveznice datiraju iz Barnesova doba, a mjesne su vlasti nametnule novije restrikcije o broju posjetitelja i cijeni ulaznica. Pritom se mora napomenuti da su zbog zabrane restauriranja na uobičajeni način slike ostale sačuvane od kasnije uočenih loših posljedica nekih do tada uobičajenih drastičnih restauratorskih tehnika. Osnovna ideja na kojoj je Fundacija zasnovana danas se manifestira putem seminara, predavanja i dostupnosti široj javnosti.

Budući da je neka ograničenja što ih je Barnes u oporuci odredio s vremenom postalo teško, pa i nemoguće poštovati, zbog financijskih i drugih praktičnih razloga, Fundacija je morala od suda zatražiti odobrenje za kršenje oporučnih odredbi. Brojne kontroverze i polemike izazvala je odluka da se Zbirka iz Barnesove kuće u predgrađu Philadelphije preseli usredište grada, gdje bi privukla, ali i mogla primiti više posjetitelja. No to bi izravno i drastično kršilo oporučnu vlasnikovu volju, u kojoj su za mnoge postupke glede upravljanja institucijom i postupanja s umjetninama navedene iznimno detaljne upute. Kao argumenti u prilog tom preseljenju, a koji su primjenjivi i na sudu, navode se nemogućnost financijskog opstanka institucije, nedovoljna sredstva za održavanje predmeta, čime ih se ugrožava i izlaže opasnosti prodaje, te nemogućnost provođenja edukacijskih programa. Naime, brojne sudske parnice tijekom godina te loša ekonomska neprofitabilna ulaganja također su iscrpile sasvim pristojan novčani fond koji je vlasnik osigurao. Svjetska turneja 80 slika iz Zbirke Barnes, koja je 1993. godine dosegнула posjećenost od 5 milijuna ljudi, dokazala je da postoji veliko zanimanje za Zbirku.

A. Barnes je upravljanje Fundacijom prepustio, znakovito i sasvim u skladu s filozofijom Fundacije, “crnom” Sveučilištu Lincoln, čiji su članovi imali 4 od 5 mjesta u Upravnom odboru Fundacije. Međutim, kada se nedavno guverner Philadelphije oglosio s visokom novčanom ponudom Sveučilištu Lincoln za sveučilišne znanstvene programe i izgradnju kampusa, Sveučilište je pristalo da u Odboru dobije samo 5 od 15 mjesta.

Iako su se na taj način za Fundaciju nastojali pridobiti bogati donatori, time je ozbiljno prekršena Barnesova oporuka. Nadalje, premještanje zbirke iz njezina prvotnog konteksta, koji je osnivač Fundacije vrlo dobro promislio, bilo bi u suprotnosti s odredbama oporuke. Nasuprot tome, neke su fundacije svoju pomoć uvjetovale zahtjevom da predstavnici Fundacije Barnes inzistiraju na sudskom odobrenju preseljenja. Mnogi su iz Fundacije, uz jamstvo da će i u novom prostoru ostati vjerni Barnesovoj koncepciji i postavu, skloni odobriti te promjene jer one znače financijsko osamostaljivanje institucije. Neki su pak promatrači cijelu muzejsko-muzeološko-pravnu zavrzlamu nazvali “pravom pravcatom pljačkom Barnesove imovine” ili, kraće, legalnom pljačkom, jer se dokazalo da se, unatoč “svetosti” privatnog vlasništva u (neo)kapitalističkom društvu i bez obzira na pravna jamstva što ih osigura vlasnik fundacije i zbirke, u “karnevalu moći i novca” oporučno izražena volja može sasvim legalno prekršiti (Kramer 2003.). Time je “najparanoidniji muzej” u SAD-u, na putu da sasvim prestane postojati zbog načina na koji ga je zamislio njegov vlasnik i utemeljitelj (Fleeson, 1991.).

Bilješke

- ¹ Iako nije riječ o donaciji nego o zakladi osnovanoj radi čuvanja i korištenja iznimno vrijedne umjetničke zbirke, primjer nam se čini važnim za prikaz složenosti problematike uvjetovanih darovanja.
- ² Više o Zbirci Barnes vidjeti na URL: http://www.barnesfoundation.org/c_main.html (pristupljeno 1. travnja 2006.). Broj u zagradi uz ime pojedinog umjetnika označava broj prikupljenih radova.

Prilog VII.

Privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu: kulturna politika, njezini ciljevi i prioriteti te strategija za provedbu ciljeva, s načinom implementacije, izvršiteljima i očekivanim rezultatima (prijedlog)

Kulturna politika *sustav* je različitih mehanizama upravljanja – pravila, mjera i sredstava potrebnih za postizanje ciljeva razvoja u kulturi. Kulturna politika postavlja *ciljeve* iz kojih se izvodi kulturna strategija. Strategija ističe prioritete koje provodi uz pomoć određenih strukturnih, upravnih i organizacijskih sektora i partnera.

Ako kao *ciljeve* gradske kulturne politike odredimo, primjerice, oblikovanje suvremenog identiteta grada, jačanje osjećaja pripadnosti, veće sudjelovanje građana u kulturnom životu Zagreba, u neobveznim edukativnim i kreativnim programima i u provođenju koncepta cjeloživotnog učenja, onda kulturna politika uopće, a posebice na području muzejske djelatnosti, jest utvrđivanje *sustava* određenih pravila, mjera i sredstava kao preduvjeta za postizanje ciljeva. Pri osmišljavanju načina dosezanja i realizacije postavljenih ciljeva nužno je utvrditi strategiju i strateške prioritete kulturne politike.

U segmentu baštinske djelatnosti koji se odnosi na privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu navedeni će se ciljevi nužno ostvarivati uključivanjem zbirki u kulturni, turistički i društveni razvoj lokalnih zajednica kao dijelova grada Zagreba te u razvoj grada u cjelini. Većim uključivanjem građana privučenih kvalitetnim muzejskim sadržajima i kulturno-umjetničkim programima ostvarit će se i veći prihodi ustanova koje upravljaju

zbirdkama i privući sponzore, a sredstva će se upotrijebiti za unapređivanje osnovne djelatnosti.

Na predloženi način gradska kulturna politika na području muzejske djelatnosti, odnosno onog segmenta koji se odnosi na privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu može imati pet osnovnih dimenzija:¹

1. kulturnu dimenziju – stvaralački društveni razvoj grada (kreativni, edukativni, atraktivni programi s ciljem aktivnijeg uključivanja građana u kulturnom životu grada i većega društvenog utjecaja programa, pružanje prilike za neformalno učenje, doživljaj povijesti i baštine za novo i autentično iskustvo pojedinca);
2. ekonomsku dimenziju – prosperitet građana i zajednice preko proširivanjem kulturne i turističke ponude, zapošljavanjem na različitim kulturno-umjetničkim programima povezanim s donacijama Gradu Zagrebu (uređivanje i čuvanje objekata, aktivno sudjelovanje) i privlačenjem investitora na kvartovskoj razini ili na razini grada;
3. društvenu dimenziju – obuhvaćanje i uključivanje što većeg broja različitih grupa građana, jačanje svijesti o zajedničkim vrijednostima što podrazumijeva obavijest o načinima korištenja i jednakim mogućnostima pristupa i sudjelovanja u kulturnim, obrazovnim i svim ostalim sadržajima privatnih zbirki darovanih Gradu Zagrebu i znanju sadržanome u njima;
4. upravnu dimenziju – sudjelovanje i kooperacija različitih gradskih i državnih struktura i organizacija te intersektorsko povezivanje, što podrazumijeva osiguravanje sredstava za uređenje objekata zbirki, kupnju,

dodjelu ili izgradnju novih prostora za smještaj zbirke, rješavanje imovinsko-pravnih odnosa, planiranje izgradnje i korištenja objekata u kojima su zbirke u sklopu urbanističkih planova i planova uređenja prostora, transparentnosti javnih natječaja, transparentnost rada i omogućivanje uvida u način odlučivanja (jasni kriteriji o načinu prihvaćanja ili odbijanja pojedine donacije) i u troškove uređenja i programa održavanja i prezentacije zbirke, uklanjanje bilo kakvih ekskluzivnih veza kulture i političke moći, uprave i eksperata, uprave i biznisa,² demokratsko postizanje najkvalitetnijega rješenja - stručno opravdanoga, životno utjecajnoga i realno provedivog suradnjom svih relevantnih sudionika: uprave, strukovnih udruuga, stručnjaka i građana;

5. prostorno-urbanističku dimenziju i dimenziju zaštite okoliša – održivi razvoj grada što podrazumijeva vođenje brige o posljedicama izgradnje i uređivanja objekata u kojima su smještene zbirke na neposrednu okolinu i kvalitetu života ljudi (kvalitetni arhitektonski projekti, kvalitetni materijali, stabilna mikroklima područja, organsko uklapanje objekata u postojeći prirodni i urbani okoliš, održivost protoka posjetitelja).

U nastavku navodimo načine ostvarenja navedenih ciljeva kao prijedlog prioriteta kulturne politike.

I. Omogućivanje dostupnosti darovanih zbirki, otvaranje zbirki za javnost i osiguravanje kvalitetne komunikacije zbirki

I.1. Uređenje i sanacija svih objekata i prostora u kojima su smještene darova-

ne zbirke, osobito objekata u kojima su smještene ambijentalne i/ili memorijalne zbirke i druge darovane zbirke koje nisu u muzejima.³

I.2. Dodjela adekvatnih prostora ili izgradnja novih objekata za smještaj i prezentaciju zbirki koje su darovane ili će biti darovane Gradu Zagrebu.

I.3. Rješavanje imovinsko-pravnih odnosa Grada Zagreba i Republike Hrvatske u vezi s denacionaliziranim prostorima da bi se omogućilo uređenje prostora i prezentacija zbirki javnosti.

I.4. Omogućivanje i poticanje mješovitog sudjelovanja u uređenju objekata, sustavu financiranja i izradi programa koji će obuhvatiti javni, ali i privatni sektor, od gospodarstva do turizma.

I.5. Ostvarivanje stručnoga, kreativnoga i zanimljivoga muzejskog postava utemeljenoga na stručnoj obradi građe.⁴

I.6. Izrada marketinškog plana svake zbirke kako bi se osmišljeni proizvod (zbirka) na primjeren način prezentirao javnosti.⁵

I.7. Dostupnost zbirki klasičnim i suvremenim muzeografskim i muzeološkim elementima i komunikacijskim strategijama, uz primjenu suvremene informacijske tehnologije (vodič, deplijan, plakat, katalog, CD-ROM, web stranica, info kiosci, putokazi, znak jedinstvenoga i prepoznatljivog vizualnog identiteta zbirki Grada Zagreba).

I.8. Digitalizacija cjelokupne građe zbirki radi omogućivanja pretraživanja i analize sadržaja elektroničkim putem, preko interneta i sl., i to na način da se omogući konvergencija sadržaja, odnosno istodobno pretraživanje dokumentacijskih, likovnih, govornih i glazbenih sadržaja zbirki.⁶

II. Uključivanje zbirke u kulturni, turistički i društveni razvoj grada Zagreba

II.1. Uvođenje i promocija novih kulturno-turističkih itinerera uvrštavanjem obilaska i razgledavanja ambijentalnih i/ili memorijalnih zbirki izvan muzeja kao specifičnoga turističkog sadržaja u turističke sadržaje grada;⁷

II.2. Iskorištavanje zbirke kao muzeološkog materijala putem kojega će se se predstaviti predmeti, pojave, priroda, društvena stvarnost, povijest i vizija budućnosti; omogućiti istraživanje i proučavanje zbirke i djela stvaratelja, donatora i kolekcionara. Iskristiti obrazovne, znanstvene i popularne sadržaje i programe predviđene za zadovoljavanje suvremenih zahtjeva većeg broja zainteresiranih građana (predavanja, seminari, koncerti, predstave, igraonice i sl.).

II.3. Razvoj kreativnih i raznovrsnih programa za privlačenje nove publike koji bi bili prilagođeni različitim grupama građana (djeci, starijim osobama, obiteljima, poslovnim ljudima, turistima, osobe s posebnim potrebama, učenicima, studentima, stručnoj javnosti – istraživačima, znanstvenicima i sl.), kako bi zbirke postale žarištem kulturnih, istraživačkih, obrazovnih, znanstvenih i drugih kreativnih događanja i odgovorile *zahtjevima i potrebama* suvremenih korisnika.

II.4. Poticanje intersektorskog povezivanja baštinskih, obrazovnih, znanstveno-istraživačkih i prostorno-urbanističkih institucija s ciljem planskoga pristupanja obnovi postojećih i izgradnji novih objekata za smještaj i prezentaciju darovanih zbirki, kao i za korištenje građe

zbirke za zadovoljavanje potreba korisnika različitih profila.

III. Iznošenje jasne vizije, utvrđivanje koncepcije razvoja djelatnosti i kriterija za prihvaćanje privatnih zbirki kao donacija Gradu Zagrebu

III.1. Utvrđivanje osnovnog cilja djelatnosti koja se odnosi na privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu, kao i utvrđivanje misije za svaku zbirku darovanu Gradu Zagrebu.⁸

III.2. Utvrđivanje načina razvoja specifične djelatnosti koja se odnosi na privatne zbirke darovane Gradu Zagrebu.⁹

III.3. Utvrđivanje stručnih kriterija za prihvaćanje donacija privatnih zbirki kako bi se omogućilo da status donacija Gradu Zagrebu pripadne samo iznimnim kolekcijama važnim za kulturni, povijesni, umjetnički i znanstveni život u gradu Zagrebu i Republici Hrvatskoj, bilo da je riječ o umjetninama *sui generis* ili o predmetima, dokumentima, kulturno-povijesnoj građi i objektima povezanih sa značajnim osobama.

III.4. Standardiziranje obveza Grada Zagreba prema donatorima .

III.5. Osiguravanje financijskih sredstava za prihvaćanje kako bi svaka od njih bila priznata kao dio organizirane djelatnosti za koju je kontinuirano potrebno osiguravati sredstva u gradskom proračunu.

Kako bismo ostvarili viziju razvoja djelatnosti, glavni cilj i prioritete kulturne politike, nužno je donijeti strateški plan koji detaljno određuje vrstu programa, način provedbe programa i rokove njegova izvršenja, očekivane rezultate te izvršitelje i partnere u provedbi programa.

Prijedlog za strateško planiranje: kako ostvariti viziju razvoja djelatnosti, ciljeve i prioritete kulturne politike prema zbirakama doniranim Gradu Zagrebu

1. PROGRAM

Investiranje u uređivanje i sanaciju postojećih objekata u kojima su smještene privatne zbirke u vlasništvu Grada Zagreba

Način provedbe programa i rokovi izvršenja programa od njegova usvajanja:

- sanacija i uređenje palače Babočaj-Gvozdanović i njezina interijera sa Zbirkom Gvozdanović (2 god.)
- sanacija i uređenje kuće, okoliša i interijera vile Frangeš s Ambijentalnom zbirkom R. Frangeša - Mihanovića (2-4 god.)
- uređenje podruma i prizemlja palače Demeter-Corvin za prezentaciju Zbirke dr. Josipa Kovačića *Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću* (1 god.)
- uređenje unutrašnjosti galerije i parka skulptura Zbirke Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter (1 god.)
- uređenje atrijske i prilaznog stubišta te sanacija krovišta u palači Mesić, gdje je smještena Zbirka dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin Ribar (2-4 god.)
- uređenje poslovnog prostora za prezentaciju Memorijalne zbirke Marte i Vilima Svečnjaka (2-4 god.)
- uređenje prostora Arhiva Toše Dabca (2-4 god.)
- uređenje stana za prezentaciju Memorijalne zbirke Margite i Rudolfa Matza (1 god.)¹⁰

Očekivani rezultati:

- omogućivanje prezentacije značajne kulturne baštine i predmeta iz privat-

nih zbirki darovanih Gradu Zagrebu javnosti, osobito zbirki koje s objektima u kojima su smještene čine cjelinu te osim zaštite građe pridonose očuvanju izvornih, autentičnih ambijentata, povijesnom sjećanju te prezentaciji života i djela osoba zagrebačke i hrvatske kulture i umjetnosti, kao i zagrebačkih donatora i kolekcionara.

Izvršitelji i partneri:

- Gradsko poglavarstvo grada Zagreba
- Gradski ured za izgradnju grada
- Gradski ured za imovinsko-pravne poslove i imovinu grada
- Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport
- Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode
- Gradske javne ustanove u kulturi i druge ustanove koje upravljaju zbirakama
- Privatni sektor (telekomunikacijske kompanije, gospodarske tvrtke, banke, osiguravajuća društva i sl.).

2. PROGRAM

Dodjela adekvatnih prostora za smještaj i prezentaciju pojedinih zbirki darovanih Gradu Zagrebu

Način provedbe programa i rokovi izvršenja programa od njegova usvajanja:

- palača Magdalenić-Drašković-Jelačić, Demetrova 7
- drugi adekvatni prostori na području Grada Zagreba (4-6 god.)

Očekivani rezultati:

- prezentacija odabranih dijelova zbirki Perčić i Crnobori te drugih neizloženih

donacija, kao i budućih najavljenih donacija

- mogućnost prihvaćanja i cjelovite ili djelomične prezentacije najavljenih donacija s većim brojem predmeta (Lesiak, Džamonja, Dodig Trokut, Murtić i sl.) ako se ne može realizirati program iz toč. 4.

Izvršitelji i partneri:

- Gradsko poglavarstvo grada Zagreba
- Gradski ured za izgradnju grada
- Gradski ured za imovinsko-pravne poslove i imovinu grada
- Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport.

3. PROGRAM

Rješavanje imovinsko-pravnih odnosa Grada Zagreba i Republike Hrvatske u vezi s denacionaliziranim prostorima (zbirke J. Kovačić i Svečnjak).

Način provedbe programa i rokovi izvršenja programa od njegova usvajanja

Nakon završenog postupka povrata, uz jasan imovinsko-pravni status nekretnina i pokretnina od interesa, slijedi donošenje odluke o prijenosu dijela suvlasništva pojedine nekretnine u vlasništvu Republike Hrvatske, u korist Grada Zagreba i to bez naknade, zamjena nekretnina između Grada i Republike Hrvatske; prodaja prostora Gradu odnosno Republici ili donošenje odluke o dopuštanju radova uređenja prostora do cjelovitog rješenja imovinsko-pravnog statusa za pojedinu nekretninu.

Očekivani rezultati

- uređenje prostora zbirki i prezentacija zbirki Grada Zagreba javnosti.

Izvršitelji i partneri:

- Gradsko poglavarstvo grada Zagreba
- Središnji državni ured za upravljanje imovinom
- Gradski ured za imovinsko-pravne poslove i imovinu grada
- Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport

4. PROGRAM

Suvremena muzeološka obrada zbirki.

Način provedbe programa i rokovi izvršenja programa od njegova usvajanja:

- stručna i znanstvena obrada građe
- kontinuirana provedba konzervatorsko-restauratorskih radova
- stručan, muzeološki utemeljen, moderan i razumljiv muzejski postav zbirki, koncipiran na način suvremenoga, društveno relevantnoga muzeološkog promišljanja, uz isticanje zanimljive priče o zbirci i ljudima povezanina s njom
- očuvanje i zaštita kulturno-povijesnih ambijenata
- stručno vodstvo na autentičnim lokacijama
- izrada pisane i druge dokumentacije za prezentiranje građe u svim medijima povezivanjem podataka o materijalnoj i nematerijalnoj baštini
- jedinstven, prepoznatljiv i privlačan vizualni identitet zbirki darovanih Gradu
- uređenje informativnog prostora u svakoj zbirci o bivšem vlasniku zbirke/umjetniku/donatoru/skupljaču (4-6 godina)

Očekivani rezultati:

- viša kvaliteta i raznovrsnost muzejskih i kulturno-umjetničkih programa

- podizanje svijesti o vrijednosti i značenju baštine u nekad privatnim umjetničkim i kulturno-povijesnim zbirka- ma i ostavštinama istaknutih osoba
- privlačenje posjetitelja: ciljne i nove publike
- usavršavanje znanja i vještina stručnog osoblja u muzejima
- jačanje zanimanja javnosti za gradsku baštinu i bolje razumijevanje kulturno-povijesne uloge privatnog skupljanja i privatnih zbirki
- poticanje dijaloga između muzeja i korisnika o društvenim i kulturnim te- mama koje se zasnivaju na građi zbirki, o problematici privatnih zbirki te o kulturnom fenomenu prikupljanja umjetnina i baštinskih predmeta
- povećanje prihoda
- uključenost u međunarodne projekte
- veća zastupljenost sadržaja o donacijama Gradu Zagrebu u medijima.
- dopunjavanje i dograđivanje muzejske zadaće zbirke putem izložbi, edukativnih programa/radionica te kreativnih i raznovrsnih programa za različite grupe građana (učenike, studente, poslovne ljude, starije osobe, djecu, osobe s posebnim potrebama)
- osmišljavanje posebnoga turističkog itinerera obilaska zbirki (kao pješačkog obilaska ili kombiniranog obilaska vozilom i pješice)
- organiziranje literarnih susreta, raznovrsnih promocija, glazbenih večeri i komornih koncerata u ambijentima darovanih zbirki (zbirke Gvozdanović, Matz, Frangeš-Mihanović, Krleža)
- organiziranje događanja koja su tematski vezana za stilska razdoblja prezentirana u zbirka- ma
- organiziranje stručnih i znanstvenih skupova i predavanja (primjerice, o stvarateljima u književnosti – zbirke Krleža, V. Majer, likovnoj umjetnosti – zbirke Svečnjak, Kljaković, Frangeš, Richter, arhitekturi – zbirke V. Kovačić, Richter, a o fenomenu skupljanja i skupljačima – u zbirka- ma J. Kovačić, Perčić, Rodin, Magjer)
- omogućivanje istraživačkog rada i organiziranje radionica za znanstvenike, studente i sl.
- organiziranje kluba prijatelja zbirki
- obvezna vertikalna (tzv. smeđa signalizacija – znakovi i putokazi, plakati) i horizontalna signalizacija (znakovi i putokazi na pločnicima)
- informativni stup s računalnim programom na jednome ili više mjesta u gradu, gdje potencijalni posjetitelj može saznati potrebnu informaciju o poznatim baštinskim lokacijama, ali i o mogućnosti posjeta zagrebačkim muzejima i zbirka- ma

Izvršitelji i partneri:

- baštinske, znanstvene i kulturne ustanove koje upravljaju zbirka- ma doniranim Gradu
- Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport.

5. PROGRAM:

Omogućivanje uvjeta za prezentiranje zbirki i privlačenje nove publike te razrada kreativnih programa za prezentaciju darovanih zbirki u sklopu muzejske djelatnosti zbirki darovanih Gradu Zagrebu.

Način provedbe programa i rokovi izvršenja programa od njegova usvajanja

A) Uključivanje zbirki u zagrebačke kulturne i turističke sadržaje:

- tiskanje kataloga i informativnih materijala o zbirka ako to do sada nije učinjeno
- osiguranje dodatnih sadržaja, ponude i informacija (cafféa - restorana, mjesta za odmor, parkirališta, dostupnosti osobama s posebnim potrebama, dobivanje kulturnih i turističkih informacija o Zagrebu i Hrvatskoj).

B) Uključivanje zbirki u redovite ili posebne programima školovanja i osmišljavanje njihovih posebnih društveno-kulturnih namjena:

- program obučavanja za zanimanje graditelj i restaurator glazbala (Zbirka Schneider)
- hobističko sudjelovanje u popravku i izradi gudačkih i žičanih instrumenata (Zbirka Schneider)
- korištenje prostora za tzv. *guest house*, tj. privremeni smještaj gostujućih stručnjaka, umjetnika i znanstvenika (Zbirke Kljaković, Krleža)
- organiziranje poslovnih susreta, promocija i vjenčanja
- zapošljavanje građana i volontera na poslovima čuvanja i održavanja objekata kao i okoliša zbirki.

Za A) i B):

- uvođenje načina mjerenja rezultata i/ili evaluacije postignutih neposrednih i posrednih kulturnih i društvenih utjecaja realiziranih programa.

Očekivani rezultati:

- promocija baštine iz privatnih zbirki darovanih Gradu i obogaćivanje kulturne i turističke ponude grada zanimljivim programima
- zbirke Grada Zagreba kao prepoznatljiv kulturni i turistički proizvod – gra-

dski *brand*, koji se razlikuje od drugih lokacija/atrakcija u kulturnoj, osobito muzejskoj ponudi grada (engl. *a must see destination*)

- upoznavanje s poviješću grada Zagreba na temelju bogate tradicije umjetničkoga i kulturno-povijesnoga skupljanja te načina života građanskog sloja;
- pružanje prilike za jedinstveno iskustvo i iskustvo ambijenta povezano s ugodom, doživljajem i stjecanjem novih znanja o malo poznatom dijelu povijesti i baštine grada Zagreba te o dijelovima gradskoga i nacionalnog kulturnog identiteta
- postizanje širega društvenog utjecaja muzealiziranih donacija Gradu Zagrebu omogućivanjem osobnog razvoja i društvenih dobrobiti (razvoj osobnih vještina i znanja, kreativnosti, komunikativnosti, sposobnosti za timski rad bitnih pri traženju zaposlenja, u profesionalnom radu, u zasnivanju novih proizvodnih djelatnosti)
- uključivanje zbirki u ukupni kulturni i društveni razvoj grada, uz procjenu učinka njihovih muzejskih i kulturno-umjetničkih programa
- veće zanimanje za zbirke i nova publika iz Zagreba i izvan njega.

Izvršitelji i partneri:

- ustanove koje upravljaju zbirka
- Turistička zajednica grada Zagreba
- Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport
- obrazovne i znanstvenoistraživačke institucije u zemlji i inozemstvu
- Hrvatska gospodarska komora, Odjel za kulturni turizam
- Hrvatsko muzejsko vijeće, Sekcija za kulturni turizam
- turističke agencije
- hotelske kuće.

6. PROGRAM

Digitalizacija cjelokupne građe zbirki.

Način provedbe i rokovi izvršenja programa:

- nabava potrebnih informatičkih uređaja i programa za digitalizaciju građe
- selekcija informacija o zbirkama i njihovoj građi koje će biti digitalizirane
- angažiranje informatičkih stručnjaka za prebacivanje građe na internet (cjelokupna ili odabrana građa).

Očekivani rezultati:

- mogućnost pretraživanja podataka i analiza sadržaja zbirki elektroničkim putem, internetom i sl.
- konvergencija sadržaja, mogućnost istodobnog pretraživanja likovnih, govornih, glazbenih i drugih sadržaja zbirki.

Izvršitelji i partneri:

- ustanove koje upravljaju zbirkama
- Muzejski dokumentacijski centar
- Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport.

7. PROGRAM

Izgradnja novog objekta za smještaj i prezentaciju zbirki darovanih Gradu Zagrebu koje zaslužuju zaseban stalni postav.

Način provedbe programa i rokovi izvršenja programa od njegova usvajanja:

izgradnja aneksa uz novu zgradu Muzeja suvremene umjetnosti ili uz druge postojeće muzejsko-galerijske ustanove u gradu Zagrebu (4-6 god.).

Očekivani rezultati:

- prezentacija javnosti zbirki ili ostavština koje zbog svoje vrijednosti, značenja i veličine zaslužuju stalni postav (najavljene donacije Džamonja, Murtić, Lesiak)

Izvršitelji i partneri:

- Gradsko poglavarstvo grada Zagreba
- Gradski ured za izgradnju grada
- Gradski zavod za planiranje razvoja grada
- Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport.

Bilješke

¹ Vidjeti URL: www.h:/agm/jointstrategicobjectives&actionplanav.doc (pristupljeno 18. rujna. 2003.).

² Katunarić, V. (2003.): Cultural policy decentralisation in South East Europe: objectives, instruments, practices, Proposing a methodology for research, Local cultural strategy development in SE Europe, Building on practise and experience, *Policies for Culture regional workshop*, background paper Bukurešt, 2003.

³ Radi što veće otvorenosti općoj javnosti, objekti se moraju učiniti dostupnima različitoj publici (od djece do starijih osoba i osoba s posebnim potrebama).

⁴ Interpretacija i lakša komunikacija zbirki mora biti rezultat i posljedica valjane zaštite, temeljitog istraživanja i sustavnog prikupljanja građe. Može se reći da je prikupljanje, čuvanje i zaštitu, a katkad i dio istraživanja obavio sam privatni vlasnik/donator, a daroprimateelj bi trebao osigurati prezentiranje i interpretaciju zbirke, isprva na osnovi onoga što je postigao dotadašnji privatni vlasnik, ali potom bi trebao raditi i na daljnjim istraživanjima, inzistirajući na očuvanju baštine te na muzeološkoj i stručnoj dogradnji.

⁵ Više u: Šola, T. (2001.): 221-236.

⁶ Preko interneta je od 2006. moguće izravno saznati informacije o deset zbirki darovanih Gradu Zagrebu koje imaju svoje web stranice (zbirke Gvozdanović, Kljaković, Richter, Du-

rieux, Schneider, J. Kovačić, Svečnjak, Perinić, Crnobori, Muvrin), digitalno pretraživanje sadržaja preko ustanova koje upravljaju zbirka omogućena je za četiri zbirke (Zbirke Seissel, B. Horvat, Krleža, V. Kovačić), a u tijeku su pripreme za digitalno pretraživanje još pet zbirki (Dujšin Ribar, Gerersdorfer, Krleža, Perčić, Rodin). O većini ostalih zbirki informacije su dostupne unutar mrežnih stranica ustanova koje upravljaju pojedinim zbirka, ali još ne o svima. Digitalno pretraživanje sadržaja zbirki i primjena informatičke tehnologije nisu sami sebi svrha, već je bitno omogućiti da značajni sadržaji baštine budu dostupni što većem broju osoba bez obzira na prostornu i vremensku udaljenost, da se omogući razmjena sadržaja i informacija te da pretraživanje sadržaja bude povod za posjećivanje zbirki *in situ*. O potrebi planiranja i sustavne digitalizacije muzeja više u : Šola, T. (2001.): 124-130.

⁷ Zbirke ne privlače posjetitelje samo značenjem i vrijednošću svojih predmeta i objekata u kojima se nalaze, već tematikom prezentacije i do tog trenutka nedoživljenim iskustvom autentične lokacije i ambijenta pa su kao osnovni preduvjeti za privlačenje posjetitelja i nove publike – turista i građana grada Zagreba, nužni:

1. osnovni pretpostavljeni sadržaji: stručno vodstvo, marketinški plan, signalizacija, putokazi, označeno parkiralište, ugodno odmoriste (kafeterija), suvenirnica, dulje radno vrijeme vikendom;
2. zanimljiv, tematski osmišljen itinerer;
3. konstrukcija osebuje, ali za lokaciju i zbirku autentične priče narativnom ugradnjom elemenata nesvakidašnjega, neobičnoga ili neočekivanoga;
4. aktivno sudjelovanje korisnika pri posjeti zbirki;
5. omogućivanje turistima da se na razumljiv način upoznaju s građom, poviješću zbirke te životima kolekcionara i donatora uronjenima u povijest i svakodnevicu Zagreba;
6. informiranost o postojanju zbirki i njihovim programima - gdje se nalaze (čak i tijekom obnove i uređenja) i kada ih je moguće posjetiti. To podrazumijeva zastupljenost u medijima i turističkoj promidžbi. Pristup informacijama

mora biti jednostavan i brz, kako u samoj zbirki tako i na mjestima gdje potencijalni posjetitelj boravi tijekom posjete gradu.

⁸ Prema našem mišljenju, specifična misija svake pojedine zbirke darovane Zagrebu trebala bi se zasnivati na čuvanju, obradi, istraživanju, prikupljanju i predstavljanju građe i znanja sadržanih u zbirka i podataka o ljudima povezanom s njima– umjetnicima, stvarateljima, zagrebačkim privatnim skupljačima i donatorima te na uključivanju zbirki u kulturni i društveni razvoj grada.

⁹ Prema našem mišljenju, vizija razvoja djelatnosti obuhvaća proširivanje kulturne ponude Zagreba prezentacijom privatnih zbirki darovanih Gradu u uključivanje tih zbirki u kulturni, turistički i društveni razvoj grada, čime će se postići veće uključivanje stanovnika grada u baštinske i razvojne programe, oblikovanje gradskog identiteta i kvalitetnijeg života u Zagrebu.

¹⁰ Iako Arhiv Dabac i Zbirka Matz nisu formalno-pravno donacije Gradu Zagrebu, Grad Zagreb ih redovito uvrštava u programe financiranja. Arhiv Toše Dabca u Zagrebu, Ilica 17 (v. pogl. 3., bilješku 17.), prva je cjelovita umjetnička ostavština (više od 200.000 predmeta pok. majstora fotografije Toše Dabca – negativa, dijapozitiva, kontaktnih kopija negativa, originalnih autorskih fotopovećanja, poslovne i izložbene prepiske, nagrada, priznanja, medalja, knjižnice, fotografske opreme i fotografija, fotografskog pribora i dr.) koju je Grad Zagreb 2004. otkupio od bivšega vlasnika i predao na upravljanje Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu. Zbirka Matz obiteljska je ostavština glazbenika i glazbenih pedagoga Margite i Rudolfa Matza koju čini cjelokupni inventar njihova stana, uključujući namještaj, umjetnine, priznanja, diplome, fotografije, notne zapise R. Matza, dokumentaciju, instrumentarij, knjižnicu i korespondenciju. Zbirka i pripadajući stan u Zagrebu, Mesnička 15, izravno su darovani Muzeju grada Zagreba (Šterk, 1995.), ali kao ambijentalna zbirka premještena je izvan prostora Muzeja, jednako kao i Arhiv Toše Dabca, pa zahtijeva znatna financijska sredstva za obnovu, održavanje, čuvanje i prezentiranje, koja se dodjeljuju iz gradskog proračuna.

Prilog VIII.**Novi gradski turistički itinerer
– programi turističkih posjeta
zbirdkama Grada Zagreba (prijedlog)**

Projekt uključivanja kulturne baštine iz zbirke u vlasništvu Grada Zagreba u kulturni razvoj obogaćivanjem kulturne i turističke ponude

Čuvanje i prezentacija baštine u autentičnom ambijentu potpuno su se afirmirali kao posebno vrednovan muzeološki pristup. Zagreb, koji je po zaštiti baštine donacijama privatnih zbirki Gradu specifičan i u europskim i svjetskim razmjerima, može ponuditi atraktivan i vrijedan kulturni i turistički proizvod, izvan ustaljenih i predvidivih turističkih punktova koji uključuju velike gradske muzeje, specijalne i tematske izložbe, spomenike kulture, prigodne koncerte i sl. Autentični intimni prostori nekadašnjih privatnih kuća i prostora mogu ponuditi istinitu i zanimljivu priču o ljudima, zbirdkama i predmetima, kao i o objektima u kojima se zbirke nalaze s obzirom na to da većina objekata ima status zaštićenoga kulturnog dobra ili je na području zaštićene povijesne cjeline. Ovisno o prirodi zbirki i prostora, zbirke smo podijelili u skupine koje bi, svaka zasebno, mogle činiti kulturni i/ili turistički program upoznavanja s gradskom i nacionalnom baštinom.

AMBIJENTALNE ZBIRKE

- Zbirka i kuća Anke Gvozdanović, Visoka 8
- Ambijentalna zbirka akademskog kipara profesora Roberta Frangeša-Mihanovića, Rokov perivoj 2
- Memorijalna zbirka i stan arhitekta Viktora Kovačića, Masarykova 21

ZBIRKE LIKOVNIH UMJETNIKA

- Memorijalna zbirka i kuća Joze Kljakovića, Rokov perivoj 4
- Zbirka Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter, Vrhovec 38
- Memorijalna zbirka Marte i Vilima Svečnjaka, Martićeva 41

**ŽIVOT JEDNOGA TRADICIJSKOG
OBRTA**

- Majstorska radionica za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata pok. Franje Schneidera, Trg maršala Tita 11

UMJETNIČKE OSTAVŠTINE

- Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krleže, Krležin Gvozd 23
- Memorijalna zbirka dr. Ivana Ribara i Cate Dujšin-Ribar, Demetrova 3

DOMOVI KOLEKCIONARA

- Zbirka Drage Magjera i Nade Ostrogović Magjer, Tomislavov trg 8
- Zbirka dr. Josipa Kovačića *Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću*, Radićeva 24
- Zbirka tradicionalnih afričkih umjetnina Drage Muvrina, Veslačka 6

U posljednjoj skupini su zbirke smještene u domovima zagrebačkih donatora te je posjet tim zbirdkama potrebno prethodno najaviti. S obzirom na veličinu prostora u kojima su zbirke smještene, prikladne su za posjet najviše sedam osoba.

Iako je riječ o obilasku zbirki smještenih izvan stalnih postava muzejskih i drugih ustanova u Zagrebu, alternativno se može organizirati posjet i ostalim darovanim zbirdkama izloženima unutar stalnih postava muzeja, u kojima one čine zasebne cjeline (npr. zbirke Durieux, Gerersdorfer i Rodin u Muzeju grada Zagreba).

Osim predstavljanja građe i prostora, dodatni kulturni i turistički programi bi se sadržajno mogli nadovezivati na postav i ambijent pojedine zbirke:

Memorijalni prostor Miroslava i Bele Krleže - životni i radni ambijent književnika Miroslava Krleže

- izvedba ili prikazivanje kazališnih uprizorenja Krležinih djela
- organiziranje programa proučavanja Krležinih literarnih tekstova
- nova literarna i dramska čitanja Krležinih djela

Memorijalna zbirka i stan arhitekta Viktora Kovačića:

- edukativni programi za studente arhitekture, povijesti umjetnosti i dizajna.

Majstorska radionica za restauraciju i gradnju gudačkih instrumenata Franje Schneidera

- prezentacija izrade novih i popravka starih glazbala
- majstorske radionice
- predavanja o akustičkom ugađanju elemenata glazbala uz pomoć računala
- komorni koncerti učenika glazbene škole na suvremenim i povijesnim glazbalima.

Memorijalna kuća i zbirka Joze Kljavić:

- prezentacija likovnih tehnika i drugi likovni programi.

Zbirka Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter:

- program upoznavanja s pravcima u suvremenoj umjetnosti na primjeru djela Vjenceslava Richtera

- program posvećen djelovanju grupe EXAT 51 i dosezima hrvatske suvremene umjetnosti.

Zbirka tradicionalnih afričkih umjetnina Drage Muvrina:

- predavanja o načinu života i stvaralaštvu naroda zapadne Afrike.

Muzej Anke Gvozdanović

- inscenacije nekadašnjih okupljanja i zabava viših građanskih slojeva u prvoj polovici 20. st. ili organiziranje suvremenih okupljanja uz degustaciju tipičnih jela i kolača pripremljenih prema starim receptima.

Zbirka *Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću* dr. Josipa Kovačića:

- program upoznavanja likovnog stvaralaštva slikarica predstavljenih u Zbirci
- proučavanje stvaralaštva žena u suvremenoj hrvatskom društvu
- propitivanje položaja žene u današnjem društvu
- prezentacija filma o životu i muzeološkom radu hrvatskoga kolekcionara dr. Josipa Kovačića na obradi svoje zbirke i njezinoj prezentaciji.

Sadržajna kulturna ponuda utemeljena na posebnim muzejskim oblicima pridonosi kulturnome i društvenom razvoju grada Zagreba izgrađivanjem dojmljivog suvremenog kulturnog identiteta grada i gradskih četvrti, prakticanjem popularnijih, neformalnih načina edukacije, upoznavanjem s nestereotipnom gradskom kulturnom baštinom i obogaćivanjem ponude kulturnog turizma. Sadržajnost kulturne ponude očituje se u:

- osmišljavanju novih tema i priča koje pomažu u interpretaciji pojedinih predmeta i objekata baštine karakterističnih samo za grad Zagreb što uz jedinstvenost lokacije i doživljaja pridonosi prepoznatljivoj slici Zagreba kao kulturne i turističke destinacije
- privlačenju lokalne zajednice za uključivanje u ponuđene programe i događanja;
- uključivanju raznorodnih vanjskih suradnika, stručnjaka i umjetnika u prezentaciju pojedine zbirke i objekta baštine koji putem kulturno-umjetničkih programa postaju dio društvenoga i kulturnoga razvoja grada, odnosno pojedine gradske četvrti
- prezentaciji objekata baštine izvan uskog središta Zagreba
- upoznavanju turista s baštinom, običajima, ljudima, poviješću i kulturom Zagreba jer je “želja turista da prestanu biti turisti”.¹

¹ Prema riječima Richarda Emersona (u svojstvu: Chief Inspector Historic Scotland) na seminaru *Kako poboljšati vaš turistički proizvod*, održanome u Hrvatskoj gospodarskoj komori 30. studenog 2004.

Prilog IX.**Od suvremenoga muzeološkog koncepta do urastanja u tkivo Zagreba: mogućnosti uključivanja zbirki darovanih Gradu u kulturni i društveni razvoj Grada (prijedlog)****Uvod**

Darovane zbirke mogu biti mjesto i povod za rasprave o načelnoj ulozi i mjestu suvremenoga muzeja i muzejskih zbirki danas: koje su stvarne želje i potrebe posjetitelja? Diviti se lijepome, uživati u posebnim predmetima, umjetničkim djelima, saznati priču i proživjeti doživljaj bivših vlasnika predmeta, neposrednije doživjeti prošlost ili omogućiti korisnicima i neposrednoj zajednici realizaciju neke pragmatičnije potrebe i tako pridonijeti kvaliteti življenja? Mogu li takve zbirke u uvjetima otuđenosti, informatičke i tehničke bezbojnosti i osamljivanja biti mjestom druženja i komunikacije što je potaknuta kulturnim naslijeđem? Posjet takvim zbirkama neće ublažiti ili izmijeniti posljedice svakodnevnog tržišnog utakmice, ali će korisnicima nastojati učiniti život ljudskijim. Dok se drugdje grade muzeji u pokušaju spašavanja komunikativnosti suvremene umjetnosti, zbirke mogu biti spas za dio grada, pokušaj da se ta četvrt “nastani” novim životom. Bit produljenog postojanja tih zbirki i njihovih predmeta jest to da one budu dio života koji se nastavlja na povijesno zaleđe, na život pojedinca ili obitelji, da budu dio tkiva grada, ulice, perivoja, gradske četvrti, dio njihova života i razvoja.

Upravo očuvanošću odnosa između ljudi, predmeta, kuće, parka i njihove prostorne situacije, ambijentalni prostori za određeno društvo postaju osnova njegova pamćenja unutar koje se isprepleće pri-

rodna datost i kultura koja ga interpretira (A. Chastel, 1998.). Baština ima afektivnu vrijednost, preplavljuje nas osjećajima koji se pojavljuju s našim sjećanjima na ljude, krajolike, ambijente, predmete, običaje, jezik, narječja. Predmeti sami po sebi ne znače ništa ako u određenom ambijentu, među drugim predmetima i stvarima, ne izazivaju promjenu našega emotivnog stanja, ne navode nas na razmišljanja o sebi samima i drugima – o umjetniku, kolekcionaru, bivšem vlasniku ili vlasnicima, donatoru, i tako nas oplemenjuju, ražalošćuju, razveseljavaju, produhovljuju i, u krajnjem dosegu, mijenjaju i razvijaju. Kadikad u pojedinoj zbirci nećemo otkriti mnogo novoga, ili gotovo ništa novoga, ali je potrebno potpunije nastojati razumijeti sebe i svijet oko nas. Primjerice, Krležina ostavština ima smisla ako u ambijentu njegova stana na Krležinu Gvozdu osjetimo kreativnu atmosferu i napor stvaranja jednoga velikog književnika (“Baviti se perom spada među najveća junaštva. To znači: biti istraživač nepoznatih krajeva po pustinjama duha, gdje na čovjeka vrebaju ne samo lavovi nego i ljudi” – Miroslav Krleža, 1916.), što nas može potaknuti na čitanje njegovih djela, a možda i na pisanje. Prijedlozi koji slijede pokušaj su da se takve zbirke na sasvim konkretne načine uključe i budu dio kulturnoga i društvenog razvoja sredine u kojoj su nastale i u kojoj su nastavile postojati. Prijedlozi su svrstani u šest cjelina: *Suvremeni muzeološki koncept djelovanja zbirki, Prijedlozi za muzeografsko provođenje koncepta, Zbirke rada Zagreba u društvenom razvoju, Poziv na komunikaciju, Urastanje u životno tkivo grada Zagreba i Mogućnosti prikupljanja dodatnih financijskih sredstava.*

*Suvremeni muzeološki koncept
djelovanja zbirke grada Zagreba*

1. U svakoj zbirci na vidljivome mjestu treba postaviti izjavu o poslanju, svrsi, muzeološkoj zadaći zbirke i o tome kakav bi trebao biti kani biti društveni doprinos zbirke kvaliteti života i kreativnosti u lokalnoj i široj zajednici. Pojedine zbirke mogu imati vlastiti animirajući moto.
2. Organizirati predavanja o pojedinim zbirkama kao zbirkama ideja i kreativnosti, a tek potom i predmeta.
3. Pokazati koncept “od ideje do predmeta” ili “od produkta ka procesu”, npr. od alata za gradnju gudaćih instrumenata do njihove izrade – u Zbirci Schneider; od rukopisnih skica novih romana, priča ili pjesama do gotovih izdanja djela – u Zbirci Krleža; od idejnih skica i rješenja do gotove skulpture – u zbirkama Richter, Frangeš i sl. Upozoriti na vrijednost i značenje mota “ne znanje *o nečemu*, već znanje *za nešto*“, te prikazom procesa nastanka umjetničkog djela predočiti teškoće i užitek stvaranja.
4. Organizirati vodstvo po zbirkama na način kako se stvara priča (uvod, zaplet i rasplet o zbirci i životima njezinih vlasnika u društvenome i povijesnom kontekstu).
5. U predstavljanje (pismeno ili usmeno), osim stručnosti i znanja pojedine znanstvene discipline, uključiti sveobuhvatni kulturno-povijesni pristup, usmenu predaju, manje poznate ili neuobičajene činjenice i životnost istinitih anegdota.
6. U svakoj zbirci, u za to označenom prostoru, oformiti posebnu “galeriju duša i predmeta” u kojoj će se upozoriti na pojedine osobe što u u nekoj vezi s predmetima zbirke. Postoji razlika između pamćenja (franc. *memoire*) i sjećanja (franc. *souvenire*). Pamćenje je u našem intelektu povezano sa stvarima koje poznamo, saznajemo ih učenjem, a sjećanje je dio naše svijesti u vezi s našim osjećajima (prema Henryju Bergsonu).
7. Naglasiti vrijednost zbirci na način da posjetitelji ostvare mogućnost odnosa prema predmetima koji su pripadali poznatim osobama i doživljaja tih osoba u njihovim privatnim prostorima (Krleža, Richter, V. Kovačić i dr.). Naime, nijedna darovana zbirka, uostalom kao ni drugi muzeji, nije samo obrazovna ili znanstvena ustanova odnosno mjesto zaopuštanje, iako posjeduje sve te elemente, ona je ponajprije mjesto emocionalnoga doživljaja, osobnoga odnosa prema umjetniku, kolekcionar/donatoru i osobnoga odnosa posjetitelja i predmeta.
8. Prikazati proživljeno iskustvo bivših vlasnika: dočarati tadašnju stvarnost kako je stvarno bilo, bez narativnih uljepšavanja. Također je nužno prezentirati sve predmete neovisno o njihovoj vrijednosti, jer se remek-djelo “vidi” tek pokraj prosječnog primjerka. Ispričati poneku kulturnu biografiju predmeta kako bi posjetitelji saznali zašto se pojedini predmet uopće tu našao, kako je dospio u neku zbirku, objasniti podrijetlo predmeta i sl. (razmišljati na način korisnika – pretpostaviti što bi stvarno zanimalo potencijalnoga posjetitelja o predmetu, osobi i zbirci).
9. Izraditi videosnimke, kratke filmove u kojima skupljači/donatori govore

o sebi i svom životu, objašnjavaju čin darovanja, kolekcionarsku strast, umjetnički rad, pojedine vrste predmeta i sl. U svakoj zbirci vala posebno označiti misli i izreke znamenitog vlasnika/skupljača/donatora, snimiti njegov glas i napraviti videozapis koji posjetitelji mogu poslušati i vidjeti pri posjetu zbirci.

10. Zbirke mogu privlačiti i atraktivnom i vrijednom arhitekturom, a ne biti samo zbirke lijepih i atraktivnih predmeta, one mogu pomoći u svladavanju čovjekove krize identiteta u velikom gradu. Uostalom, uvjeti mentalne stabilnosti su “prepoznatljiva lica, zgrade, baština” (Mumford, 1986., 403.), srođenost sa četvrti i gradom u kojemu smo rođeni i u kojemu živimo. Na taj način zbirke donirane zbirke u izvornim ambijentima mogu biti i poticaj za društvenu motivaciju glede djelotvornije zaštite kulturnih dobara u smislu prepuštanja objekta “zaštićenom urastanju u okolinu, odnosno spremnosti da se nekom objektu ostavi njegov prostor” (Emmerling, 1998.) što može biti bolje od modernih restauratorskih postupaka i dokaz primjene etičkih načela u zaštiti kulturnih dobara (poštovanje povijesne egzistencije objekta).
11. Pri prezentaciji zbirki u njihovu prirodnom ambijentu, gdje su predmeti bili godinama smješteni i živjeli s vlasnicima/donatorima, potrebno je naglasiti povezanost predmeta i objekata u kojima su zbirke smještene s obzirom na to da zbirke s objektima čine prirodnu, nerazdvojivu cjelinu. Zbirke dobivaju na značenju ako i objekti u kojima su smještene imaju status

kulturnoga dobra te u pojedinim dijelovima grada takve zbirke čine dio gradskoga kulturnoga naslijeđa urasloga u tkivo, prostor i krajolik grada i, nerazdvojive su od okolnoga urbanog prostora, postaju gradski orijentiri i dio gradskoga kulturnog identiteta (zbirka Frangeš, Kljaković, Krleža, V. Kovačić, Gvozdanović). Na taj način prezentacija zbirke u objektu koji je i sam spomeničke prirode pridonosi njegovu održavanju te takav objekt ima status kulturnoga dobra s javnom namjenom (Maroević, 1986.). Ako je zbirka koja se nalazi u objektu gradsko vlasništvo, veća je i briga za građevinsko stanje objekta. Posebnim muzeološkim i muzeografskim elementima pri prezentaciji zbirke izlaže se i nepokretno kulturno dobro u kojemu je zbirka smještena te zbirke pridonose održavanju takvih objekata.

Prijedlozi za muzeografsko provođenje koncepta

12. Postavom upozoriti na raznovrsnost zbirki, različitost unutar njih i posebnost pojedinih predmeta.
13. Organizirati izložbe na kojima će se izlagati predmeti iz darovanih zbirki prema različitoj tipologiji (utilitarni, dekorativni, dragocjeni, simbolički, suvenirski predmeti ili pak prema vrsti izložbenih jezika (estetski – namijenjeni uživanju, didaktički – namijenjeni znanju, teatralni – namijenjeni iskustvu, asocijativni – namijenjeni razmišljanju i sl.).
14. Organizirati povremene izložbe s predmetima iz darovanih zbirki koji mogu uputiti na neke društvene pojave i fenomene i ilustrirati ih, npr. pokazati ukus i mjerila vrijednosti,

- otkriti kakva se glazba slušala i kakva se literatura čitala u vrijeme nastanka kolekcije, kakve su bile navike i način života i provođenja slobodnog vremena jednog vremena i društva.
15. Organizirati izložbe najljepših, najružnijih, najvrednijih, najneobičnijih, najrjeđih i sl. predmeta iz darovanih zbirki ili u svakoj donaciji upozoriti na takve predmete.
 16. Pokazati na koji način predmeti funkcioniraju kad ih se izvadi iz konteksta darovane zbirke i smjesti u neki drugi ambijent – namjerno “zamijeniti” predmete iz različitih zbirki i poigrati se s novim kontekstom.
 17. Organizirati posebne izložbe s temom erotike koristeći se građom darovanih zbirki. Erotika nije zabranjena tema jer već postoje muzeji u cijelosti posvećeni toj temi. Muzeji se na tom tematskom području ne mogu mjeriti s tzv. komercijalnim sektorom, ali erotski radovi poznatih umjetnika mogu privući posjetitelje i pokazati životnost cijelih zbirki ili opusa, a pojedinoj zbirki ili osobi dati dodatnu dimenziju.
 18. Organizirati izložbu koja dokumentira najzanimljivije komentare i dojmove posjetitelja upisane u knjigu dojmova.
 19. Prirediti izložbu samo novoobnovljenih, restauriranih i uređenih predmeta iz donacija, što može potaknuti na ponovni posjet zbirci.
 20. Na jednome mjestu organizirati izložbu svih do sada publiciranih materijala o zbirka i osobama, dosadašnjim izložbama i sl.
 21. Upozoriti na mirise prostora i predmeta zbirki (npr. omiljenih Krležinih cigara u Zbirci na Gvozdu, štafelaja u Zbirci Kljaković, laka kojim se premazuju i zaštićuju instrumenti u Zbirci Schneider i sl.).
 22. Organizirati neuobičajene susrete i događanja, npr. slušanje gramofonskih ploča iz Krležine ostavštine, čitanje knjiga iz knjižnice arhitekta V. Kovačića ili slikarice Cate Dujšin-Ribar.
 23. Organizirati informatičke igre za posjetitelje u kojima se pretražuje fundus zbirki i time, uz zabavu, nastojati učiniti ulogu posjetitelja što aktivnijom s obzirom na predmete i ambijent.
 24. Izložiti bizarne, neobične, humoristične i sl. predmete koji mogu dodatno privući posjetitelje. Duhovitost prikaza ne smije značiti neozbiljnost ili vulgarnost kada je riječ o serioznom razmatranju pojedine kolekcije, ali može pridonijeti njezinoj zanimljivosti, raznolikosti, osjećaju vedrine i dobrog raspoloženja nakon posjete zbirka (zar zabava, smijeh, ležernost, duhovitost, užitak i zanimljivost nisu dobri za imidž bilo koje muzejske zbirke?).
 25. U zbirka organizirati prikazivanje filmova (dokumentarnih, animiranih, eksperimentalnih i dr.) iz vremena iz kojega potječu zbirke ili o zemljama podrijetla predmeta. Uvrštavanje i drugih suvremenih tehnologija u muzeografske metode radi privlačenja nove publike, osobito mlađih posjetitelja.
- Zbirke grada Zagreba u društvenom razvoju*
26. Povremeno prezentirati rezultate najnovijih istraživanja ili aktivnosti vezanih za zbirku i njezinu građu.

27. U zbiricama organizirati predavanja drugih stručnjaka, znanstvenika i istraživača (dakle, ne kustosa te zbirke) o temama vezanim za pojedine zbirke i donatore (npr. da književnici, glumci i režiseri govore o Krleži, likovni kritičari o Frangešu, Kljakoviću i Richteru, glazbenici o Matzu i Schneideru i sl.), kako bi se osvijetlila ukupna uloga zbirke: osim plemenite geste darovanja javnosti, zbirke i pojedini njihovi vlasnici imaju potencijal biti široko znanstveno i umjetnički relevantna tema.
28. Organizirati studijske sobe, prostore za stručnjake za proučavanje zbirke, predmeta ili života i djela pojedinih izuzetnih vlasnika zbirke/donatora.
29. Organizirati posjete donatora/skupljača školama ili održavati predavanja u ambijentu zbirke na kojima će zanimljivom pričom o svom skupljanju, o pojedinim predmetima i nastanku zbirke kolekcionar privući pozornost djece i mladeži.
30. Sa školama dogovoriti obradu pojedinih nastavnih tema za koje su donacije izvrstan ambijent, prostor ili građa (glazbena kultura – Matz, književnost – Krleža, likovna kultura – Kljaković, Dužšin Ribar, arhitektura – Richter, povijest umjetnosti – V. Kovačić, J. Kovačić i sl.).
31. Snimiti tematske televizijske ili radijske emisije o vlasnicima predmeta, skupljanju predmeta zbirke, o pojedinim predmetima; nastavne sate snimiti radi daljnjeg prikazivanja.
32. Organizirati da učenici osnovnih i srednjih škola uz stručni nadzor sami uređuju okoliš – vrt pojedinih objekata (Frangeš, Krleža, Richter) ili izrađuju suvenire - neka im zbirke budu povod za kreativan rad.
33. Predstaviti donirane privatne zbirke kao jedinstveni kulturni proizvod – dio kulturnih i turističkih sadržaja grada Zagreba. Osmisliti poseban turistički itinerer za posjet zainteresiranih turista samo takvoj muzejskoj ponudi, a marketing tih sadržaja povjeriti posebnoj turističkoj agenciji te time proširiti raznolikost kulturne ponude grada Zagreba. Grad bi se tako dodatno identificirao na karti Europe kao destinacija kulturnog turizma, kao mjesto vrijedne kulturne baštine koje se posjećuje i radi osmišljenih kulturnih sadržaja. To bi pridonosilo zanimljivosti i obogaćivalo kulturnu ponudu i *image* Zagreba, povećavajući živost i raznolikost kulturnoga života u Zagrebu i izgrađujući pozitivnu sliku grada. Na taj bi se način mogle privući i strane kompanije i ulagači jer oni obično traže sredinu u kojoj postoji živ i aktivan kulturni život, a zainteresirana ministarstva tu mogu pronaći poseban interes za svoje partnere (ministarstvo vanjskih poslova, ministarstvo europskih integracija, ministarstvo turizma i sl.).
34. Jedinstvenost i posebnost darovanih zbirke čini ukupne kulturne sadržaje grada komparativno zanimljivijim i raznolikijim jer je takva kulturna ponuda gotovo jedinstvena u Hrvatskoj (pojedini gradovi u Hrvatskoj jedva mogu ponuditi obilazak sličnih muzealiziranih zbirke).
35. Organizirati prigodna predavanja i skupove o stvarnim i životnim temama koje zanimaju lokalne stanovnike ili su šireg društvenog značenja, s obzirom na to da darovane zbirke (osobito ambijentalno-memorijalne)

moгу postati mjesta za raspravu o urbanoj politici (zbirke V. Kovačić, Richter), obrazovnoj politici (zbirke Krleža, Schneider), politici razvoja grada Zagreba i Hrvatske (zbirke Krleža, Richter), postavljanju kulturnih i spomen- obilježja, vrtnoj i parkovnoj arhitekturi u urbanim sredinama (Frangješ, Richter, Krleža, Seissel). Osim tih “važnih“ tema, zbirke mogu biti i mjesta gdje će se u ugodnom ambijentu raspravljati o gospodarskim uspjesima, nastojanjima i teškoćama, lokalnim i šire zajednice (nezaposlenost, komunalni problemi, zelene površine, izbor zanimanja).

36. Donacije organizirati kao neku vrstu prijateljskog muzeja u kvartu, u susjedstvu, u kojima posjetitelji, građani mogu – kao u knjižnicu – ulaziti bez ikakve zadržke i kolebanjakao pred velikom muzejskom institucijom u čijoj komunikaciji ne bi mogli ravnopravno sudjelovati, primjerice, doći prelistati i posuditi knjigu (u suradnji s knjižnicama, omogućiti pregled i posudbu knjiga koje su u vezi s pojedinom zbirkom i njezinom građom), pogledati izložbu, posjetiti tečaj crtanja, sviranja, gradnje i popravka glazbenih instrumenata ili se jednostavno odmoriti na klupi u vrtu (ispod sjenice u vrtu Zbirke Frangješ, u parku oko kuće na Krležinu Gvozdu, u Parku skulptura Zbirke Richter). Zbirke, za razliku od većih, tradicionalnih muzeja s intaktnom građom, ne trebaju “potirati životne sokove”, već aktivno sudjelovati u životu. Korisnicima zamorenim lutanjima po velikim muzejima, obasutima čudesima moder-

ne tehnologije “virtualne stvarnosti”, takove zbirke mogu ponuditi intimu i neposrednost susreta s kulturnom baštinom, duh, smisao mjesta (engl. *sense of place*) na kojemu se nudi mogućnost izravnoga odgovora na stvarne kulturne potreba korisnika, mogućnost kreativnoga sudjelovanja u programima koji su od životnoga interesa korisnika i koji im svakodnevni život mogu učiniti aktivnijim, kreativnijim i smislenijim. Zar kulturni sadržaj ne opravdava svoju svrhu ako korisnika uključuje u praktično djelovanje na kvalitetnom programu kojim korisnik dobiva osjećaj samopouzdanja i samopriznatosti, vrijednosti i važnosti, praktično iskoristiv u svakodnevnom životu?

37. Organizirati okupljanje različitih društvenih grupa uz pojedine kolekcije i pojedine važne društvene teme, što je doprinos prihvaćanju raznolikosti i različitosti kultura te toleranciji i poštovanju drugoga (npr. afričkih studenata vezano za zbirku Muvrin doprinos je demokratizaciji društva, uključivanju marginalnih grupa, nezaposlenih i sl. u gradski i kulturni život). Nijedan muzej ne može dati odgovore na potrebe svojih korisnika, nekmoli to mogu manje zbirke, no upravo je u manjim komornim prostorima moguće okupiti grupe različitih interesa i svjetonazora, omogućiti im susret i demokratski dijalog.

Poziv na komunikaciju

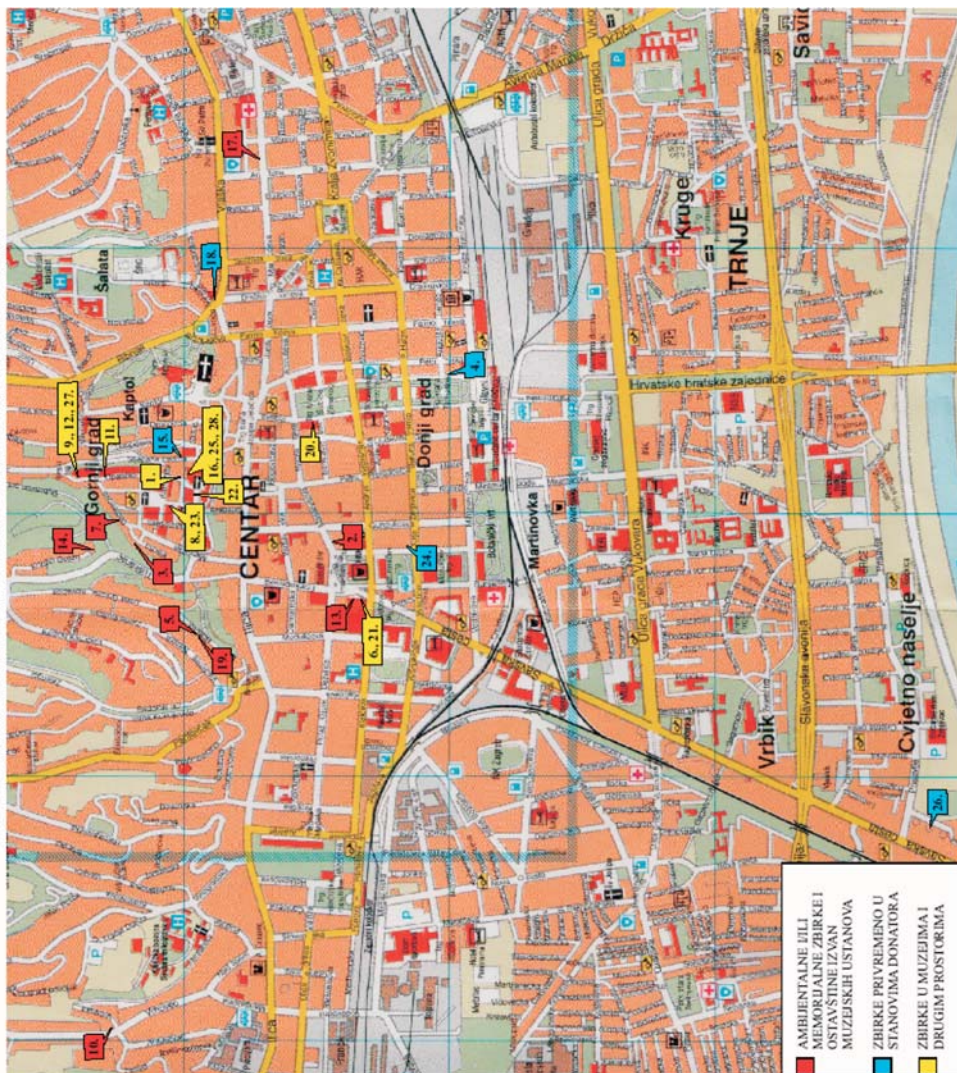
38. U materijalima dostupnima u samoj zbirci i onima namijenjenim stručnoj i medijskoj javnosti treba upozoriti na osobitost pojedinih kolekcija i

- njihovu različitost u odnosu prema muzejima sa sličnom građom, prema građi i ambijentu koji se drugdje u Zagrebu ne mogu vidjeti ili doživjeti.
39. U svakoj zbirci izabrati jedan predmet koji može biti simbol cijele zbirke, predstavljati zbirku i time je učiniti lako prepoznatljivom u javnosti (npr. izabrana skulptura u Zbirci Frangeš, knjiga u Krležinoj ostavštini, violina u Zbirci Schneider i sl.).
 40. U svakoj zbirci posjetitelju predati pismo dobrodošlice i zahvale na posjet upravo toj zbirci (npr. letak ovakvog sadržaja: “Dobrodošli u Zbirku... ! Radosni smo da Vas možemo provesti kroz zbirku“, uz nekoliko riječi o prirodi zbirke i radosti zbog eventualnih budućih posjeta njihovih prijatelja, rodbine i djece, iz napomenu o eventualnim budućim događanjima u zbirci). Prvi je dojam iznimno važan jer ublažava druge moguće nesavršenosti, a nakon odlaska ostaje smo dojam cjeline, koji je dobar ili loš.
 41. Na ulazu u svaku od ambijentalno-memorijalnih zbirki postaviti tlocrt s rasporedom prostorija i kratkim informacijama primjerenim svakom posjetitelju.
 42. Ispred objekata u kojima su smještene darovane zbirke ili na određenim punktovima u gradu postaviti medijski informacijski kiosk koji bi pružao turističke i kulturne informacije o Zagrebu i okolici. U svakoj donaciji postaviti obavijest i materijale s podacima o svim ostalim donacijama Gradu te uputama o tome kako ih je i kada moguće posjetiti.
 43. Izraditi deplijane pojedinačnih zbirki i poseban vodič po zbirka darovanim Zagrebu, koji može biti i vodič po pojedinim dijelovima grada, te predstaviti Zagreb kao izložbeni prostor.
 44. Po gradu postaviti putokaze prema lokaciji zbirke, osobito u kvartovima u blizini darovanih zbirki.
 45. U kulturne i turističke vodiče Zagreba i Hrvatske uključiti podatke o darovanim zbirka i plan ulica radi boljeg snalaženja, ali navesti samo one zbirke koje je zaista moguće posjetiti prema suvremenim muzeološkim standardima, inače će posjetitelji biti razočarani ako je zbirka zapravo nedostupna.
 46. Postaviti *jumbo plakate* s kartom Zagreba i označenim turističkim punktovima, među kojima su i zbirke – gradske donacije i/ili *jumbo plakate* s velikim fotografijama atraktivnih predmeta i interijera iz pojedinih zbirki te snimiti promotivne videospote.
 47. Jedanput u mjesecu izvijestiti javnost da je određena zbirka besplatno dostupna javnosti i time privući javnost zbirka.
 48. Uložiti dodatni napor da svaki objekt bude dostupan osobama s posebnim potrebama i o tome posebno obavijestiti javnost (ukloniti arhitektonske prepreke ili ih nastojati ublažiti, omogućiti stručno vodstvo uz pomoć mobilnoga uređaja i izraditi vodiče dostupne takvim korisnicima, npr. vodiče za slabovidne osobe na Braillevu pismu i sl.).
 49. Na ulazu u zbirku obvezno dati kratke i korisne upute korisnicima i posjetiteljima (postoje li toaletni prostori, gdje je parkiralište, postoji li u blizini restoran, gdje su stolci za

- odmor, gdje se mogu kupiti suveniri i materijali o zbirci, gdje je sljedeća najbliža zbirka takvog tipa i sl.).
50. U svakoj zbirci urediti mali kutić sa suvenirima (vodič, razglednica, olovka, CD); to može biti napravljeno na jedinstveni način za svaku zbirku pa može biti i motiv prikupljanja takvih suvenira iz svih zbirki darovanih Gradu Zagrebu.
51. Angažirati umjetnike, dizajnere i arhitekta da svojim umjetničkim rješenjem, instalacijom, vizualnim identitetom ili arhitektonskim projektom (objekta u kojrm je smještena zbirka, zbirke u cjelini ili izgleda suvenira) dodatno pridonese *imageu*, slici pojedine zbirke u javnosti, što može biti prinos turističkoj atraktivnosti i značenju zbirke, oplemenjivanju izgleda dijela grada odnosno četvrti u kojoj se zbirka nalazi te stvaralački izazov i izvor prihoda za pojedine umjetnike, dizajnere, arhitekta i sl. (osobito mlađe).
- Urastanje u životno tkivo grada Zagreba*
52. Za svaku od zbirki osnovati *društvo prijatelja zbirke* koje će osobito skrbiti o očuvanju zbirke i o informiranju potencijalnih korisnika u neposrednoj okolini, u četvrti gdje je zbirka smještena i šire. Osobito su pritom važne osobe koje su godinama kao neposredni susjedi stanovali u blizini, poznavali vlasnike/donatore, družili se s njima. Društva prijatelja pojedinih darovanih zbirki mogu se povezati s mjestima i gradovima u Hrvatskoj i inozemstvu koja imaju slične zbirke ili zbirke na sličan način nastale.
53. Urediti i zaštititi prirodni okoliš u blizini pojedine zbirke, što, osobito u suradnji s društvima za zaštitu prirode ili pojedinim udrugama i klubovima, može pridonijeti kontinuiranom uređivanju okoliša i brizi o zaštiti prirodne baštine u gradu Zagrebu uopće.
54. Omogućiti članovima grupa i udruga s posebnim potrebama (HVIDRA-i, slabovidnim i slijepim osobama i sl.) da posjećuju zbirke i u njima ostvare mogućnost volontiranja, rada i/ili zapošljavanja, odnosno da se bave djelatnošću koja može biti i dio terapije, put samospoznavanja i uključivanja u svakodnevni život (bavljenje umjetničkim radom (Zbirka Kljaković), da izrađuju dijeloea i nabavljaju materijal za izradu gudaćih instrumenata (Zbirka Schneider), da čuvaju objekte i njihov hortikulturno uređen okoliš (zbirke Krleža, Frangeš, Richter).
55. Poticati osnivanje manjih prodavaonica, obrtničkih radionica i sl. u blizini objekata u kojima su smještene zbirke, povezanih s temama koje su inspirirane zbirka ili su srodne građi zbirki (male pekarnice i restorani sa specijalitetima iz prošlih vremena, trgovine s odjećom iz toga doba i predmetima s aplikacijama prepoznatljivih oznaka zbirki). Na taj način zbirke mogu naglašavati ono što određeni dio građanske publike najviše voli – sentimentalno sjećanje, nostalgiju i tradiciju.
- Mogućnosti prikupljanja dodatnih financijskih sredstava*
56. Iskoristiti prava reproduciranja pojedinih predmeta iz zbirki na suveni-

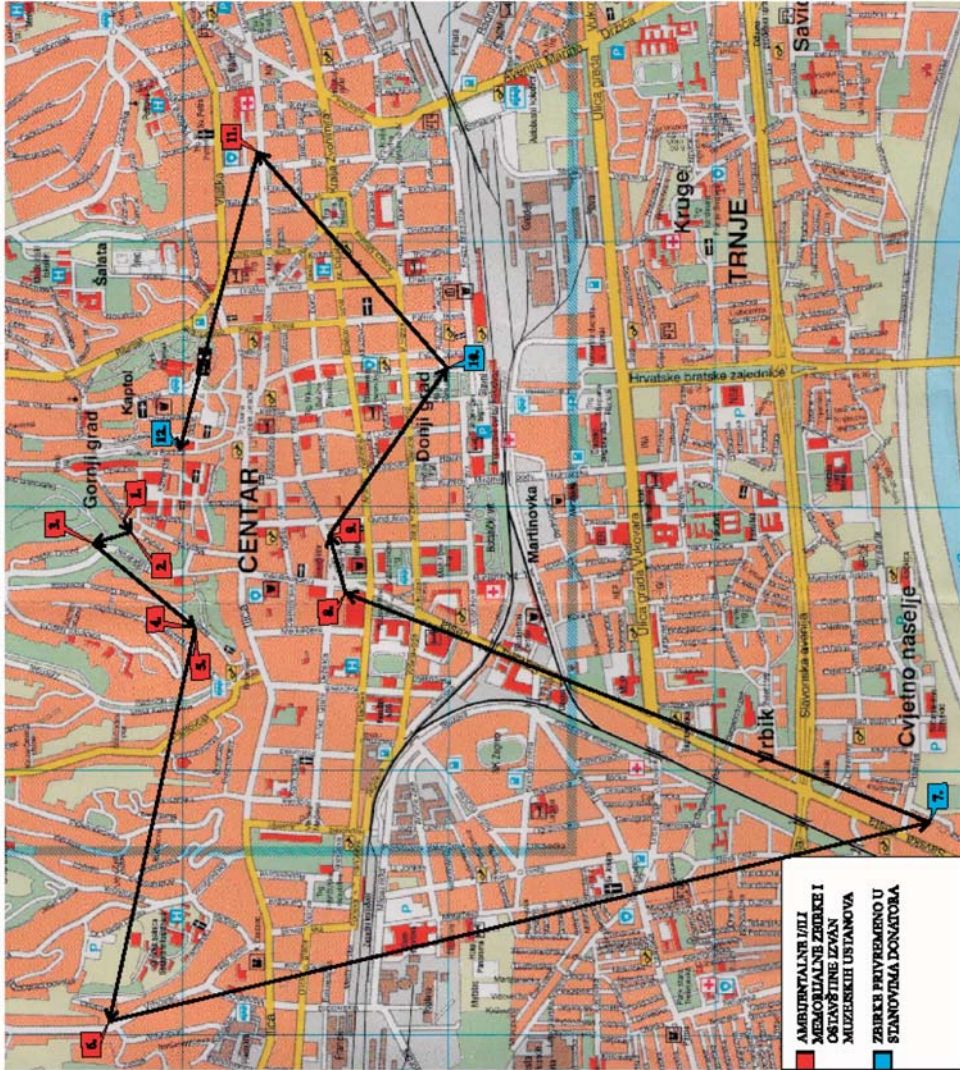
- rima, čestitkama, kalendarima, knjigama i sl.
57. Organizirati nagradnu igru za posjetitelje darovanih zbirki, u dogovoru sa sponzorima i o različitim temama (npr. organizirati nagradnu igru: tko prilikom svog prvog posjeta pronade određeni predmet u pojedinoj zbirci, dobit će na dar plakat, katalog, knjigu ili besplatni posjet drugoj zbirci i sl.).
58. Pronaći generalnog sponzora za sve zbirke darovane Gradu Zagrebu kao osobit dio kulturne ponude i više manjih sponzora u četvrtima u kojima su smještene zbirke. Osobito bi bilo zanimljivo, radi popravljanja *imagea*, sponzorstvo ponuditi onim tvrtkama koje imaju lošu sliku u javnosti, npr. onečišćivačima (tvornicama duhana, tvornicama gnojiva, cementarama i dr.).
59. Iako muzej (baština) ne treba biti “prestižni ukras” (Šola, 2001., 312.) političkoga sustava, zbirke je moguće ponuditi kao osobit proizvod – medij putem kojega i pojedine političke stranke mogu ostvariti svoj marketing. To katkad može djelovati vrlo povoljno na potencijalne birače, i predstavljati političku stranku kao profinjenu i uljudbenu jer se brine o baštini i gradskome i nacionalnom identitetu, pridonoseći povoljnoj slici stranke u javnosti i prestižu u odnosu prema ostalim ili sličnim strankama.

RAZMJESTAJ ZBIRKI DAROVANIH GRADU ZAGREBU, STANJE 31. 12. 2006.

<p>NAZIV ZBIRKE</p> <p>1. GALERIJA SLIKA GRADA ZAGREBA
"BENKO HORVAT"
(Muzij savremene umjetnosti)</p> <p>2. MEMORIJALNA ZBIRKA I STAN ARHITEKTA
VIKTORA KOVAČIĆA
Muzijstva 21/II, kat</p> <p>3. Vrtić 8
"MAJE GOVODANOVIC"</p> <p>4. ZBIRKA MAGLER
Tomislavov trg 5</p> <p>5. ZBIRKA JOZE KUKLAČKOVIĆA
Rakov plovnik 4/C (Centar za likovni odgoj)</p> <p>6. ZBIRKA LJUBE PEŠIĆ
Trg mitsika, Tis 10 (Muzij savremene umjetnosti i obilježavanje)</p> <p>7. ZBIRKA "TR. IVANA BOROŠIĆA" ČOPULIŠINI
Demotivova VII, kat</p> <p>8. ZBIRKA NADE AMBROVIĆ
Čelinska ulica 5 (Stara gradska vijećnica)</p> <p>9. ZBIRKA "STARI RITMOVI" IVANA
GERŠIDORFERA
Opaznica 20-22 (Muzij grada Zagreba)</p> <p>10. ZBIRKA "VJESNOSLAVA RICHTERA" NADE
VUKOVIĆ
Vukov trg 33b</p> <p>11. OSTAVŠTINA MAJER
Opaznica 18 (RAZI)</p> <p>12. ZBIRKA "NINJA VILJE DUBIŠIĆ
ZBIRKA "1927"
13. ZBIRKA "MAGISTORSKA RADIONICA ZA
RESTAURACIJU I GRAĐEVNU GUDACKIH
INSTRUMENATA" POKUŠNOG PLANJE
Trg mitsika, Tis 11</p> <p>14. MEMORIJALNI POKROV MIRSILAVA IHELE
KELIJE
Trg mitsika, Tis 22</p> <p>15. ZBIRKA "HRVATSKE SLIKARICE RODINJE U 19
STOLJEĆU" DR. JOSIPA KOVAČIĆA
Radkova 24</p> <p>16. SPOMEN-ZBIRKA DR. VINKA PERČIĆA
17. ZBIRKA MARTE I VILIMA SVETIĆA-KA-
MEMORIJALNA ZBIRKA I ZBIRKA ZEMLJA
Menticevi 41</p> <p>18. ZBIRKA "ANAKLITURGOBORA" ZBIRKA
NICOLE MARČIĆIĆA
Vrtića 53</p> <p>19. AMBIJENTALNA ZBIRKA AK. ODIMSKOJ
MIRANOVIĆ
"SOPHIA REHETA FRANGIŠA"
Rakov plovnik 2</p> <p>20. ZBIRKA LUTAJA I NA RODNIM NOŠNJAMA IZ
ČELOVA SVIETALOPUSLAVA PERIĆIĆA
Menticevi 41</p> <p>21. ZBIRKA BEANKA MAJERA I KATJE
MATKOVIĆ-MAJER
Trg mitsika, Tis 10 (Muzij savremene umjetnosti i obilježavanje)</p> <p>22. ZBIRKA "KAMENI I PLOČE" DR. O-
LEBA NASTIČIĆIĆI RADOVA I ANKA SIŠKLA
ARHITEKTA I UFRANSTVA JOSIPA SIŠKLA
Kazinski trg 2 (Muzij savremene umjetnosti i obilježavanje)</p> <p>23. ZBIRKA "KAMENI I PLOČE" DR. OLEBA
NASTIČIĆIĆI
Opaznica 5 (Stara gradska vijećnica)</p> <p>24. ZBIRKA DR. VEJE HORVAT PINTARIĆ
Muzarkevec trg 8</p> <p>25. ZBIRKA "IMPERIJA" DR. ILIJA KAKARIŠKOG
"KAPITALIZAM"
Jozanički trg 4 (Galerija Klavkević dionij)</p> <p>26. ZBIRKA "TRADICIONALNIH APREKIH
UMJETNINA DRAGE MUDRINA
27. ZBIRKA STARE AMBALAŽE DR. ANTE ROBIŃA
Opaznica 20-22 (Muzij grada Zagreba)</p> <p>28. ZBIRKA "IMBITIJSKIH RADOVA SLIKARICA
IHELE" I "HISTORIJA DR. JOSIPA
Jozanički trg 4 (Galerija Klavkević dionij)</p> | <p>AMBIJENTALNE ILI
MEMORIJALNE ZBIRKE I
STANOVNIŠTVA
MUZEJSKIH USTANOVA</p> <p>ZBIRKE PRIVREMENO U
STANOVIMA DONATORA</p> <p>ZBIRKE U MUZEJIMA I
DRUGIM PROSTORIMA</p> |
|---|--|

NOVI GRADSKI TURISTIČKI ITINERAR - PROGRAMI TURISTIČKIH POSJETA ZBIRKAMA GRADA ZAGREBA

- NAZIV ZBIRKE**
1. ZBIRKA "DR. IVANA RIBARA" I "ČAČE DITJER-RIHAR"
Dunavska 34/I, K4
 2. MUZEJ "MANEŠI (SPOZNAJNOVEŽ)"
Vukov 8
 3. MEMORIJALNI PAVILJON "MIRISLAVA I BELE KILIGER"
Križevički prsten 23
 4. MEMORIJALNA ZBIRKA "POZOR KLJAKOVIĆA"
Suburov put 4 (Čestita se Ilirskoj uljazi)
 5. AMERIČKANA ZBIRKA "KARL AVRAMILOVIĆ ZAGREBAČKI"
MIRISLAVIĆA
Suburov put 2
 6. ZBIRKA "VUKOBRANA KOČIČIĆA I NAJDE KAMERALEŽIĆE"
Vukovica 34a
 7. ZBIRKA "FRANČIŠKOVANJE AVIJEŠKE"
TALIJANSKA ULICA
MULJINA 6
 8. ZBIRKA "MAJSTORSKA KATEDRICA ZA INŽENJERSTVO I KONGRESNO FRANKIŠČIŠČIĆA"
Trg mještan 11
 9. MEMORIJALNA ZBIRKA I STAN "ARHITEKTA VIKTORA KOVAČIĆA"
Munjevačka 21/III, K4
 10. ZBIRKA "MAGIČNE"
Tombalazera trg 8
 11. ZBIRKA "MAŠETA I VILJAM ŠPIŠKUNKA"
BEOGRADSKA
Matiševića 41
 12. ZBIRKA "ROMANESKE ILIKANDER MOSENIČKI I DR. IVANA RIBARA I ZBIRKA "ZEMELJA"
BEOGRADSKA
BEOGRADSKA

■ AMBULANTNE I/ILI MEMORIJALNE ZBIRKE I OSTAVŠTINE IZVAN MUZEJSKIH USTANOVA
■ ZBIRKE PRIVREMENO U STANOVIŠNJA DONATORA

ZAHVALE

Velika hvala:

1. Na korisnim primjedbama i sugestijama: mentorici i članu povjerenstva za obranu rada, prof. dr. sc. Žarki Vujić i članovima povjerenstva za obranu rada, prof. dr. sc. Tomislavu Šoli, predsjedniku povjerenstva i dr. sc. Ivanu Mirniku, članu povjerenstva, kao i bivšemu mentoru prof. dr. sc. Ivi Maroeviću
3. Na dragocjenim informacijama i materijalima:
 - Ivan Mirnik, Ante Rendić-Miočević, Vesna Herak i Srećko Škrinjarić – Arheološki muzej, Zagreb
 - Rade Jarak – Centar za likovni odgoj Grada Zagreba
 - Mirjana Zec – Etnografski muzej, Dubrovnik
 - Zvezdana Antoš, Jasna Mokos, Damodar Frlan – Etnografski muzej, Zagreb
 - Ljiljana Čerina – Fundacija Ivana Meštrovića, Zagreb
 - Božidar Pejšković – Galerija Antuna Augustinčića, Klanjec
 - Ana Medić, Koraljka Jurčec Kos – Galerija Klovičevi dvori, Zagreb
 - Predrag Goll – Galerija umjetnina grada Slavenskog Broda
 - Božo Majstorović i Jasminka Babić – Galerija umjetnina, Split
 - Ivan Mesek – Galerijski centar Varaždin
 - Josip Vrbanc, Alojzije Seder – Glazbena škola Pavla Markovca
 - Vesna Mažuran Subotić i Snježana Ivčić – Gliptoteka HAZU, Zagreb
 - Dragica Holjevac – Gradska uprava, Čabar
 - Joško Zaninović – Gradski muzej, Drniš
 - Stjepan Jozić – Gradski muzej Vinkovci
 - Heda Šlogar – Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport u Zagrebu
 - Nina Gazivoda i Aleksander Laslo – Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Zagreb
 - Dubravka Čengić – Državni arhiv u Zagrebu
 - Ornata Tadin – Hrvatski državni arhiv u Zagrebu
 - Nada Bezić – Hrvatski glazbeni zavod u Zagrebu
 - Mato Artuković – Hrvatski institut za povijest, Slavonski Brod
 - Maja Škiljan, Marina Bregovac Pisk i Boris Prister – Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
 - Branka Cindrić – Hrvatsko društvo filmskih djelatnika, Zagreb
 - Vlasta Horvatić Gmaz – Kajkaviana, društvo za prikupljanje, čuvanje i promicanje hrvatske kajkavske baštine, Donja Stubica
 - Božica Pažur – Kajkavsko spravišće, Zagreb
 - Ljerka Metež – Konzervatorski odjel u Zagrebu Ministarstva kulture Republike Hrvatske
 - Katarina Turkalj – Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”
 - Vesna Švarc, Lana Križaj i Krešimir Galović – Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb
 - Deša Diana, Nela Žižić – Muzej grada Splita
 - Fani Celio Cega – Muzej grada Trogira
 - Aca Poles i Damijan Kljajić – Muzej grada Velenja, Slovenija
 - Vesna Vrabc, Nada Premerl, Slavko Šterk, Zrinka Jelčić – Muzej grada Zagreba
 - Tugomir Lukšić – Muzej Mimara, Zagreb
 - Snježana Radovanlija Mileusnić, Višnja Zgaga, Jozefina Dautbegović, Markita Franulić – Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb
 - Ivna Jelčić, Ivana Kancir, Vesna Meštrić, pok. Marijan Susovski – Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb
 - Stanko Staničić, Andrea Klobučar, Silvija Brkić, Nela Tarbuk – Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
 - Bože Kokan, Sanja Vrgoč – Prirodoslovni muzej i zoološki vrt, Split

Jasminka Ćus Rukonić – Pučko otvoreno učilište Mali Lošinj
Dragica Šeničnjak, Mario Čelan – Pučko otvoreno učilište Novska
Đuro Vandura, Ljerka Dulibić – Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, Zagreb
Damir Fabek – Upravni odjel za društvene djelatnosti Grada Samobora
Argeo Curto – Zavičajni muzej Rovinj
Stane Perišin – Zavod za povijesne znanosti HAZU, Zbirka Baltazara Bogišića, Cavtat

Poretkom se pokušalo po abecednom redu slijediti nazive institucija.

Zahvaljujem i osoblju Hrvatskog državnog arhiva i Državnog arhiva u Zagrebu kao i osoblju knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu na susretljivosti pri složenim zahtjevima istraživača.

Brojnim korespondentima iz muzejskih i baštinskih institucija i gradskih uprava Velike Britanije, Francuske, Njemačke, Finske, USA, Švicarske i Češke zahvaljujem na ljubaznosti i pomoći. Među njima poimence ističem spremnost na kolegijalnu suradnju gospođe Conny Bogaard iz nekad privatnog muzeja jednog sabirača – Muzeja van Sypesteyn u Nizozemskoj.

4. Na dragocjenim materijalima, dokumentaciji i informacijama osobito zahvaljujem donatorima Gradu Zagrebu:
pok. Ivani Frangeš, Veri Horvat Pintarić, Josipu Kovačiću, Nadi Ostrogović Magjer, pok. Katji Matković Majer, Nikoli Marčetiću, Dragi Muvrinu, Erni Schneider Nikolić, pok. Ljeposlavu Periniću, pok. Vjenceslavu Richteru, Ani Mintas Rodin, pok. Anti Rodinu, Silvani Seissel, pok. Mariji Tomljenović Valečić i Krešimiru Vranešiću.
5. Osobito zahvaljujem Hedi Šlogar iz Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport na tehničkoj realizaciji, a Silviji Brkić iz Muzeja za umjetnost i obrt na lekturi i korekturi.
6. Mojoj supruzi Nevi, ponajviše, na poticaju, inspiraciji, stvaranju, na svemu.

KRATICE:

- AHGZ – Arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu
AKOMK – Arhiv Konzervatorskoga odjela Ministarstva kulture republike Hrvatske, Zagreb
AMDC – Arhiv Muzejskoga dokumentacijskog centra
AMKRH – Arhiv Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Zagreb
AMUO – Arhiv Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb
ArGUK – Arhiv Gradskoga ureda za obrazovanje, kulturu i šport, Zagreb
AGZZSKP – Arhiv Gradskoga zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, Zagreb
BNP – Brutto nacionalni proizvod
DAZg – Državni arhiv u Zagrebu
GZZSKP – Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Zagreb (vidi: ZZSKGZ)
HAZU – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (raniji naziv: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti - JAZU)
HDA – Hrvatski državni arhiv u Zagrebu
KOMKRH – Konzervatorski odjel Ministarstva kulture Republike Hrvatske u Zagrebu (vidi: KZ i RZZSKP)
KOMZA – Komisija za sakupljanje i očuvanje umjetničkih spomenika i starina*
KZ – Konzervatorski zavod (raniji naziv sadašnjeg Konzervatorskoga odjela Ministarstva kulture Republike Hrvatske u Zagrebu u razdoblju od 1941.-1945., kasniji nazivi: Zemaljski zavod od 1945.-1946., Konzervatorski zavod Hrvatske od 1946.-1967., Republički zavod za zaštitu spomenika kulture od 1967.-1990. godine)
MUO – Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
RH – Republika Hrvatska
RZZSKP – Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu (raniji naziv Konzervatorskoga odjela Ministarstva kulture Republike Hrvatske u Zagrebu, u razdoblju od 1967. do 1990. godine)
USIZ – Udružena samoupravna interesna zajednica
ZZSKGZ – Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Zagreba

* Komisija je osnovana pri Ministarstvu prosvjete temeljem Odluke o zaštiti i čuvanju kulturnih spomenika i starina izdane od Narodnog komiteta oslobođenja Jugoslavije 20. 2. 1944., zakona Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 24. 5. 1945. ("Zakon o čuvanju i sakupljanju kulturnih spomenika") te naredbe Ministarstva prosvjete Federalne države Hrvatske od 28. 6. 1945. br. 3867/1945 o obrazovanju Komisije za sakupljanje i očuvanje kulturnih spomenika i starina (AKOMK).

NAPOMENE:

Arhivski dokumenti kod kojih uz naziv arhiva nije navedena točna arhivska signatura, nisu u tim arhivima na taj način katalogizirani.

Pojedine dijelove tekstova s engleskoga i njemačkoga jezika preveo je autor.

Pojedine dijelove tekstova s latinskoga, talijanskoga i francuskoga jezika preveo je Vinko Grgičević.

